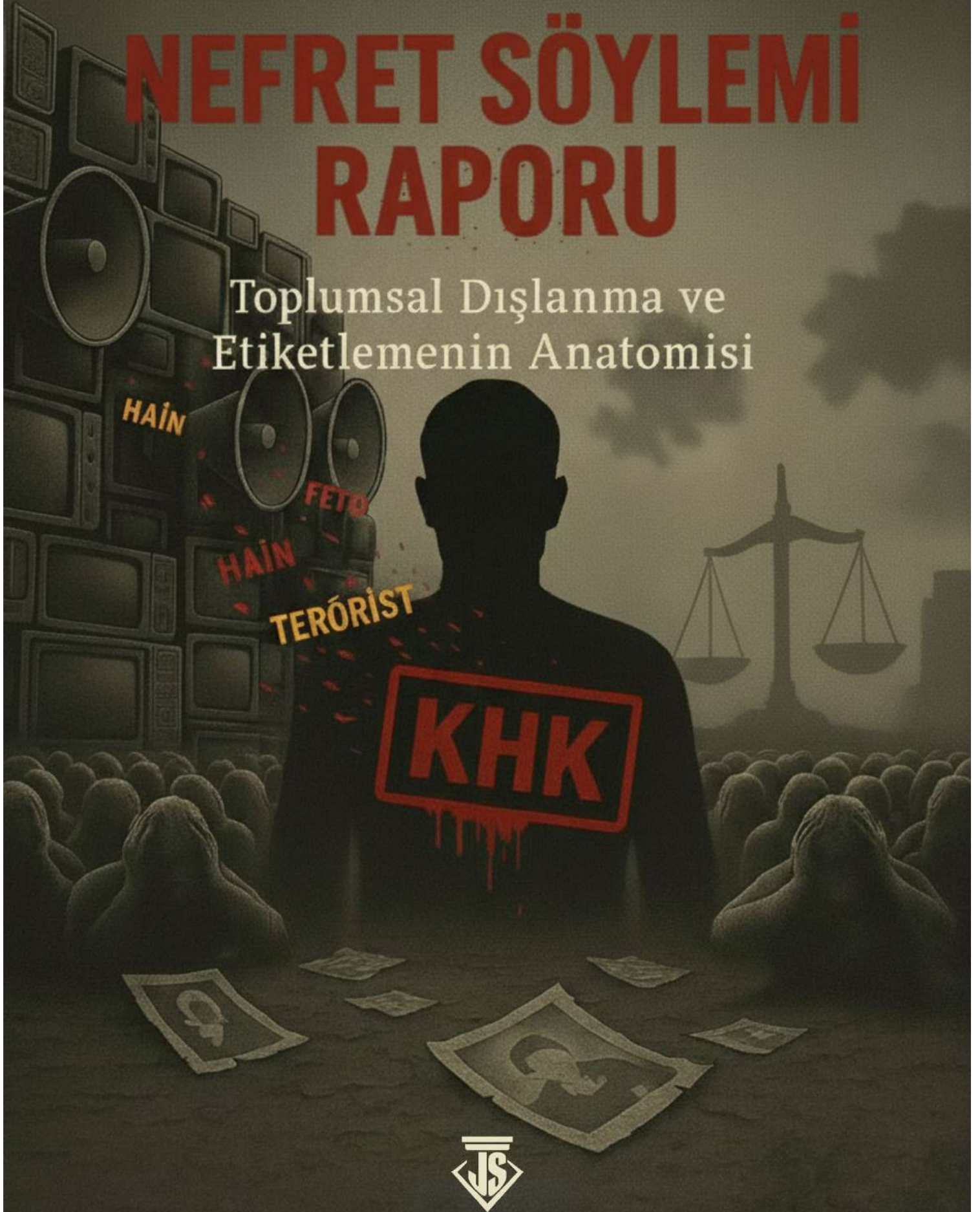

STICHTING JUSTICE SQUARE

Türkiye’de Gülen Hareketine Yönelik

NEFRET SÖYLEMİ RAPORU

Toplumsal Dışlanma ve
Etiketlemenin Anatomisi

Türkiye’de Gülen Hareketine Yönelik NEFRET SÖYLEMİ RAPORU

Publication No.: 08

Editing and Publishing: Stichting Justice Square Publications

COPYRIGHT © Stichting Justice Square Publications 2025

All publishing rights of this work belong to Stichting Justice Square. The reproduction, publication, or storage of the photographs, texts, documents, and information included in this work by any electronic, mechanical, photocopying, or other recording systems without prior written permission from Stichting Justice Square is prohibited.,

This work has been prepared by the Academic Studies Group established within Stichting Justice Square.

Contact Information:

Web : www.justicesquare.org

Email : info@justicesquare.org

Twitter : @SjusticeSquare
@jjjusticesquareEN

Instagram : @jjjusticesquare

LinkedIn : linkedin.com/company/justicesquare

HAKKIMIZDA

Stichting Justice Square, Amsterdam merkezli, kâr amacı gütmeyen ve hükümet dışı bir kuruluş olarak, dünya genelinde zulme uğrayan bireylerin, mültecilerin, savaş mağdurlarının ve yerinden edilen toplulukların yaşamlarında kalıcı ve anlamlı bir fark oluşturmayı amaçlamaktadır. Demokratik değerleri teşvik eden Vakıf, insan haklarının korunmasını savunmakta ve uluslararası iş birliğini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Özellikle Türkiye'deki insan hakları ihlalleri Vakıf tarafından titizlikle izlenmektedir. Bununla birlikte, bu ihlaller düzenli raporlar ve bilgilendirme mektupları yoluyla uluslararası kurum ve kuruluşlara sunulmaktadır. Stichting Justice Square, adaletin ve insan onurunun korunduğu bir dünya için akademik çevrelerle ve küresel paydaşlarla iş birliğini esas almaktadır.

Stichting Justice Square

ÖNSÖZ

Türkiye’de, farklı dönemlerde devlet eliyle nefret söyleminin yükseltildiği, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmek ve siyasi meşruiyeti pekiştirmek için nefret söyleminin araçsallaştırıldığı görülmektedir. Son dönemde ise Gülen Hareketi, yoğun ve sistematik bir biçimde nefret söyleminin başlıca hedefi hâline getirilmiştir.

Türkiye’de 17/25 Aralık yolsuzluk soruşturmalarıyla birlikte Gülen Hareketi’ne yönelik başlatılan nefret söylemi, 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından kurumsallaştırılarak devlet politikası hâline gelmiştir. Bu süreçte nefret söylemi, yalnızca bir propaganda aracı olarak kalmamış; sistematik olarak toplumsal dokuyu zehirleyen, temel insan haklarını ihlal eden ve ağır mağduriyetler üreten bir baskı mekanizmasına dönüşmüştür. Özellikle Gülen Hareketi mensupları ve onlarla bağlantılı olduğu iddia edilen kesimler, ayrımcılık, ötekileştirme, şiddet, korku ve düşmanlığın hedefi hâline getirilmiştir. Bununla birlikte, toplumun geniş kesimleri de, maalesef bu nefret iklimine maruz bırakılmıştır.

Bu çalışma, Türkiye’de nefret söyleminin nasıl örgütlü ve bilinçli bir şekilde üretildiğini, siyasi iktidar eliyle topluma nasıl empoze edildiğini ve zamanla bir cadı avını meşrulaştıran ideolojik bir aygıtla dönüştüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nefret söyleminin yalnızca sözle değil, uygulanan politikalarla da nasıl derinleştirildiğine ilişkin, kamu kurumlarının, medyanın ve iktidar söylemlerinin ve politikalarının bu süreçteki belirleyici rolü örnek vakalarla incelenmektedir. Ayrıca, muhalefet partilerinin ve toplumun farklı kesimlerinin bu nefret ikliminin sürdürülmesindeki pasif veya aktif katkılarına da dikkat çekilmektedir.

Rapor, Gülen Hareketi’ne yönelik ayrımcı politikaların, nefret söyleminden nefret suçlarına; oradan da uluslararası hukuk açısından insanlığa karşı suç niteliği taşıyan uygulamalara nasıl evrildiğini kapsamlı bir şekilde belgelemektedir. Bu bağlamda rapor, sadece mağdurların yaşadığı acıları görünür kılmayı değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası kamuoyunu, devlet eliyle işlenen nefret suçlarına karşı duyarlı olmaya davet etmektedir.

Stichting Justice Square olarak bu çalışmayı, hem Türkiye’de yaşanan hak ihlallerini kayıt altına almak hem de uluslararası topluma güçlü bir uyarı sunmak amacıyla hazırlamış bulunmaktayız. Amacımız, nefretin ve ötekileştirmenin devlet politikası olmaktan çıkarıldığı; hak ihlallerinin yaşanmadığı, adaletin, eşitliğin ve insan onurunun yeniden hâkim olduğu bir Türkiye’ye katkıda bulunmaktır. Bu raporun, karar vericiler, insan hakları kuruluşları ve kamuoyu için bir yol gösterici olmasını diliyoruz; nefretin körüklediği karanlığın en kısa zamanda son bulacağı umudumuzu paylaşıyoruz.

Stichting Justice Square

Kasım 2025

İÇİNDEKİLER

HAKKIMIZDA	2
ÖNSÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER.....	4
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	10
I. BÖLÜM:.....	18
TÜRKİYE'DE NEFRET POLİTİKALARI VE BAŞLAMA SÜRECİ.....	18
A. NEFRET POLİTİKALARININ TEMEL ARGÜMANLARI	18
B. NEFRET SÖYLEMİ VE KAPSAMI.....	18
C. NEFRET SUÇU VE KAPSAMI	20
1. Genel Olarak	20
2. Nefret Suçunu Oluşturan Eylemler	20
D. NEFRET SÖYLEMİNDEKİ NİHAİ HEDEF: ŞİDDET.....	21
E. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI: NEFRET SÖYLEMİ.....	23
F. NEFRET POLİTİKALARINA KARŞI EVRENSEL GÜVENCE: AYRIMCILIK YASAĞI VE EŞİTLİK İLKESİ.....	25
G. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE NEFRET POLİTİKALARINA MARUZ KALAN GRUPLAR	26
1. Kürtlere Yönelik Nefret Eylemleri	26
2. Türkiye'de Romanlara Yönelik Ayrımcılık ve Nefret İçerikli Uygulamalar	31
3. Suriyelilere Yönelik Ayrımcı Uygulamalar	34
4. Türkiye'de LGBT'lilere Yönelik Nefret Söylemi ve Yaşanan Şiddet Olayları	39
a. Genel Olarak	39
b. LGBT'li Bireyleri Hedef Alan Nefret Söylemine Dair Vaka Örnekleri	40
c. Eşcinsellik İle İlgili Siyasilerin Nefret Söylemleri	41
d. LGBT'li Bireylere Yönelik Şiddetin Bilançosu	43
II. BÖLÜM:.....	45
TÜRKİYEDE NEFRET POLİTİKALARININ SON HEDEFİ: GÜLEN HAREKETİ.....	45
A. NEFRET POLİTİKALARININ OLUŞUM SÜREÇLERİ	45

B.	NEFRET POLİTİKARININ HEDEFİ HALİNE GELEN GÜLEN HAREKETİ.....	47
C.	BİR POLİTİKA OLARAK “FETÖ” NEFRET SÖYLEMİNİN BAYRAKLAŞTIRILMASI	48
D.	ŞAİBELİ DARBE SÜRECİNİN NEFRET POLİTİKALARINA HAYAT VERMESİ..	50
E.	ERDOĞAN REJİMİNİN NEFRET SÖYLEMİNİ YAYGINLAŞTIRMA STRATEJİSİ	51
1.	<i>Erdoğan Rejiminin Yol Haritası</i>	51
2.	<i>Nefret Politikalarının Rejim ve Bileşenleri Tarafından Bir Plan Dahilinde Uygulanmaya Devam Etmesi.....</i>	52
3.	<i>Gülen Hareketinden Nefret Günü: “15 Temmuz Demokrasi Ve Milli Birlik Günü”</i>	53
4.	<i>Erdoğan Rejiminin Siyasi Unsurlarının Nefret Söylemini Sürekli Hale Getirmesi.....</i>	54
a.	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan.....	54
b.	Devlet Bahçeli	55
c.	İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın sosyal medya paylaşımları	56
F.	HİTLER DÖNEMİ HALKI AYDINLATMA VE PROPAGANDA BAKANLIĞI BENZERİ BİR KURUM: CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI	57
G.	İNANCIN SİYASALLAŞTIRILMASI VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN NEFRET POLİTİKALARINA KATKISI	58
1.	<i>Hareket Mensuplarını Hedef Gösteren Kurum: DİB.....</i>	58
2.	<i>Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gülen Hareketi Mensuplarını Yurtdışında Fişlemesi</i>	59
III.	BÖLÜM:.....	61
	NEFRET POLİTİKALARININ KURUMSALLAŞTIĞI SÜREÇ: OHAL	61
A.	NEFRET POLİTİKALARININ UYGULANMASINDA OHAL ETKİSİ	61
B.	BİTMEYEN BİR OHAL SÜRECİ	62
C.	OHAL İLE BİRLİKTE GÜLEN HAREKETİNE YÖNELİK SİVİL ÖLÜME TERK UYGULAMALARI	64
1.	<i>Eş ve Çocukların Pasaportlarına El Konulması ve Kişisel Verilerinin Toplanması</i>	65
2.	<i>Cezaevlerine Yönelik OHAL KHK'ları ve Ayrımcı Uygulamalar.....</i>	66
3.	<i>OHAL KHK'ları ile Hukuksuz ve İnsanlık Dışı Uygulamaları Gerçekleştirenlere Sorumsuzluk Zırhı Getirilmesi.....</i>	67
4.	<i>OHAL KHK'ları ile Getirilen Düşman Hukukuna İlişkin Düzenlemeler.....</i>	67
D.	YIKICI SONUÇLARIYLA OHAL KHK'LARI.....	69
1.	<i>Türkiye'de OHAL KHK'ları ile Başlayan Cadı Avı Halen Devam Ediyor</i>	71

2.	<i>Kapatılan ve Mallarına El Konulan Kurum ve Kuruluşlar</i>	72
3.	<i>OHAL Döneminde Kurumlaşan Nefret Politikalarının Yıkıcı Sonuçları</i>	74
a.	<i>OHAL Sürecinde Nefret Söyleminin Devlet Politikası Hâline Gelmesi</i>	74
b.	<i>KHK'larla Soruşturma Usullerinin Değişimi ve Düşman Hukukuna Dönüşüm</i>	74
c.	<i>Sivil Ölüm Uygulamalarının Hayata Geçmesi</i>	75
d.	<i>Medya ve Devlet-Pratiklerinin Karşılıklı Pekiştirilmesi</i>	75
e.	<i>Toplumsal Sonuçlar ve İzolasyon</i>	75
IV.	BÖLÜM:	76
	NEFRET POLİTİKALARININ YAYGINLAŞMASI	76
A.	MUHALEFETİN NEFRET SÖYLEMİNE KATKISI	76
1.	<i>Muhalefetin Demokratik Sistemdeki İşlevi</i>	76
2.	<i>Muhalefetin Nefret Söylemini Sahiplenmesi</i>	76
a.	<i>Cumhuriyet Halk Partisi'nin Nefret Söylemine Katkısı</i>	77
b.	<i>Diğer Siyasi Partilerin Tutumu</i>	80
3.	<i>Değerlendirme</i>	82
B.	MEDYANIN NEFRET POLİTİKALARINA OLAN KATKISI	83
1.	<i>Medya Organlarının Kapatılması ve Rejim Medyası Oluşturulması</i>	83
2.	<i>Rejim Medyasının "FETÖ" Nefret Söylemini Sistematiik Olarak Bayraklaştırması</i>	84
3.	<i>Rejime Yönelik Eleştirilerin Örgüt Propagandası Olarak Tanımlanması</i>	84
4.	<i>Rejim Kontrolündeki Havuz Medyasının ve Aktrollerin Nefret Söyleminin Hızla Yayılmasına Olan Katkısı</i>	85
5.	<i>Medyanın Kontrolü ve Sansürün Rutin Hale Gelmesi</i>	88
6.	<i>Nefret Söyleminin Propaganda Aracı Haline Gelmesi</i>	89
7.	<i>Veriler Işığında Medyanın Nefret Söylemi Karnesi</i>	91
8.	<i>Muhalefet Medyanın Nefret Söylemine Katkısı</i>	92
9.	<i>Medyanın Adli Soruşturmalar Öncesi Linç Aracı Olarak Kullanılması</i>	93
10.	<i>Rejim Medyasında "İstihbarat Sembolizminin" Kullanılması</i>	94
11.	<i>Medyadaki Nefret Dilinin Şiddet Eylemlerine Dönüşümü</i>	95
12.	<i>Belirli Medya Mensupları Aracılığıyla Nefret Söyleminin Sistematiik Olarak Dolaşıma Sokulması</i>	98
13.	<i>Medyadaki Nefret Dilinin Taşıyıcı Aktörleri ve Örnek Figürler</i>	98
14.	<i>Medyanın Nefret Söylemi Karnesi</i>	101

15.	Değerlendirme.....	102
C.	YARGININ NEFRET POLİTİKALARINA OLAN KATKISI	102
1.	Yargının Nefret Söylemine Olan Katkısı.....	103
2.	Sulh Ceza Hakimliklerinin Kurulması	106
3.	HSK Üzerinden Yargının Yok Etme Planına Uygun Dizayn Edilmesi.....	107
4.	Terör Örgütü Sayılma Kriterlerinin Değiştirilmesi	110
5.	Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Nefret Saikli ve Kümülatif Suçlayıcı Açıklamaları..	113
6.	Yüksek Yargının Ayrımcı Rejim Uygulama ve Yargılamalarını Meşrulaştırması	115
7.	AİHM'in Türk Yargısının Hukuksuz Kararlarına Karşı Verdiği Ders Niteliğinde Kararlar	118
D.	NEFRET POLİTİKALARININ YIKICI BİLANÇOSU	119
V.	BÖLÜM:	124
	NEFRET POLİKALARININ BİREYLERE VE TOPLUMA YANSIMALARI.....	124
A.	GENEL OLARAK.....	124
B.	ERDOĞAN REJİMİNİN NEFRET POLİTİKALARININ HİTLER DÖNEMİNE OLAN BENZERLİĞİ	125
1.	Çağdaş Nazi Uygulama Örneği: 36/37 OHAL/KHK Kodu	126
2.	Üniversite Öğrencilerine Şerhli Diploma Verilmesi.....	127
3.	Tek Tip Elbise Uygulaması	128
4.	Hitler Dönemi Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı Benzeri Bir Kurum: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı.....	129
C.	NEFRET SÖYLEMİNİN ŞİDDETE, İŞKENCEYE VE KÖTÜ MÜAMELEYE DÖNÜŞMESİ.....	130
D.	NEFRET POLİTİKALARININ OLAĞAN SONUCU: SİVİL ÖLÜM	134
1.	Sivil Ölüm Kavramı.....	134
2.	İnsanların Planlı Olarak Sivil Ölüme Terk Edilmesi	135
3.	İnsanların Kamu ve Özel Sektörde Çalışmasının Engellenmesi.....	137
4.	Bir Sivil Ölüm Uygulaması: Kod 36-37	138
5.	Sivil Ölüm Uygulaması Olan Vahim Vakalar	138
E.	GÜLEN HAREKETİNE YÖNELİK İŞLENEN SUÇLAR İÇİN OLUŞAN CEZASIZLIK KÜLTÜRÜ	141
F.	NEFRET POLİTİKASININ ORTAYA ÇIKARDIĞI VAHİM VAKALAR	142

1. Hainler Mezarlığı	142
2. Özgürlük İçin Ölüm Yolculuğu: Meriç.....	142
3. Sokaklara Konulan Nefret Tabelaları	143
G. GÖZALTINDA VE CEZAEVLERİNDE İŞLENEN NEFRET SUÇLARINA İLİŞKİN ÖRNEK VAKALAR.....	144
1. Gözaltında ve Cezaevlerinde İşkence ve Kötü Muamele Eylemleri.....	144
2. Çıplak Arama Uygulamaları.....	145
3. Cezaevlerindeki Ayrımcı Uygulamalar.....	148
4. Gözaltında İşkence ve Ölüm: Gökhan Açikkollu Vakası	149
5. Gözaltında ve Cezaevlerinde Ölüme Terk Edilen İnsanlar	150
a. Beyaz Sandalyede Ölüm	150
b. Kendi Ölümünü Haber Veren Tutuklu: Halime Gülsu	150
c. Hasta Tutukluların Ölüme Terk Edilişi	151
H. NEFRET POLİTİKALARININ GETİRDİĞİ İNTİHARLAR.....	152
VI. BÖLÜM:.....	153
ERDOĞAN REJİMİNİN KADINLARA YÖNELİK NEFRET POLİTİKALARI	153
A. ERDOĞAN REJİMİNDE KADININ SİYASİ MALZEME OLMASI.....	153
B. TÜRKİYE'DE KADINLARA YÖNELİK DEVLET PRATİĞİ HALİNE GELEN SİSTEMATİK HAK İHLALLERİ	153
1. Kadına Yönelik Nefretin Sistematikleşmesi	154
2. Kadınların Teşhiri: Kelepçeli ve Başörtülü Kadınların İtibarsızlaştırılması	155
3. Kadınların Gözaltında ve Cezaevinde İşkence, Çıplak Arama ve Cinsel Şiddete Maruz Kalması	155
4. Cezaevlerindeki Hasta Kadınlar ve Yaşanan Ölümler.....	158
5. Hamile, Loğusa ve Çocuklu Kadınların Cezaevine Mahkûm Edilmesi.....	160
6. Nefretin Mağduru Çocuklar	161
7. Erdoğan Rejiminden Kaçarken Biten Hayatlar.....	164
8. Genel Değerlendirme	165
GENEL DEĞERLENDİRME VE SUNUÇLARIN ÇERÇEVESİ	168
KAYNAKÇA.....	174

KISALTMALAR

- ATK : Adli Tıp Kurumu
AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AYM : Anayasa Mahkemesi
BM. : Birleşmiş Milletler
ECHR : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ECHR : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CAT : İşkenceye Karşı Komite
CGK : Ceza Genel Kurulu
CGTHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında kanun
CISST : Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
CPT : İşkenceye ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muameleye Karşı Avrupa Sözleşmesi veya İşkenceyi Önleme Komitesi
HRFT : Human Rights Foundation of Türkiye
HRW : Human Rights Watch
İGAM : İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İHD : İnsan Hakları Derneği
TİHV : Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TCK : Türk Ceza Kanunu
TİHEK: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TTB : Türk Tabipler Birliği
ULFED: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Federasyonu
UN : United Nations

GİRİŞ

Bilindiği üzere nefret söylemi ırk, cinsiyet, din, dil, milliyet, politik görüş, yaş, dış görünüm, fiziksel engel, cinsel tercih, sosyo-ekonomik sınıf gibi dayanaklardan hareketle belirli bir kişi ya da gruba yönelik nefreti ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile nefret söylemi varsayılan farklı özellikleri dolayısıyla kişi veya kişilere ya da kişilerin mensubu olduğu gruplara yönelik önyargılara dayanan veya buna sebep olan söylemlerdir.¹ Burada kişi veya grup duygu, düşünce, inanç ya da tercih ve davranışlarındaki farklılıklarından dolayı hedef haline getirilmekte ve organize kötülüğün merkezinde gösterilmektedir.

Bir insanın dini, felsefi veya siyasi düşünce ya da yaşam tarzı veyahut inancından dolayı ekonomik, sosyal, eğitim ve çalışma hayatının hedef alınarak ayrımcı politikalara maruz bırakılması, toplumdan dışlanması ve kendisinden nefret edilmesi insan onurunu rencide eden bir durumdur. Nefret söyleminin kaynağının iktidar olması halinde ise bu daha vahim ve yıkıcı sonuçlar meydana getirmektedir. İktidar tarafından, bir grup ötekileştirilip nefret söyleminin öznesi haline getirilirken kendi zümresi toplum nezdince makbul bir noktaya taşınmaktadır. Esasen devlet idaresi tarafından bir grubun nefret politikalarının öznesi haline getirilmesi hukuk devleti ilkesi ile de bağdaşmaz. Bütün farklılıklarla birlikte hukuk devletinde devlet herkese eşitlikçi, adil ve insan onuruna uygun davranmakla mükelleftir. Toplumsal farklılıklar hukukun üstünlüğünün esas alındığı toplumlarda demokratik bir zenginliktir. Hukuk devletinde farklılıklar, çok değerli ve her zaman korunması gereken bir unsurdur. Tek tip topluluk ve insan Nazi Almanyası'nda **üstün/arı ırk** kültüründe görülebilecek bir durumdur.² Bunun da tarihteki telafisi çok zor acı bir soykırımı meydana getirdiği hiç akıldan çıkarılmamalıdır.

Bütün toplumlarda nefret söyleminin belli dönemlerde siyasal ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Türkiye'de belli dönemlerle belirli kişi, grup ve oluşumlar bu nefret söyleminin hedefi haline getirilmişlerdir. Türkiye'de demokratik toplum yapısının gelişmemesi ve toplumun sürekli siyasetin bir aparatı haline dönüşmesinin de bir sonucu olarak her dönemde özellikle siyaset temelli anti demokratik ve insanlık dışı uygulamaları benimseyen düşünce ve oluşumların hayat bulduğu bilinen bir gerçekliktir. Toplumsal farklılıkları bir zenginlik olarak görmekten ziyade yok edilmesi veya ötekileştirilmesi gereken bir unsur olarak değerlendiren antidemokratik oluşumlar ve onların siyasi uzantıları her dönemde toplumda ötekileştirmeyi esas alan, ötekinin hakkını yok sayan, hoşgörüsüzlüğü ve nefreti yayan, teşvik eden ve savunan bir konumda yer almışlardır. Türkiye'de geçmişten bu yana Kürtler, Roman vatandaşlar, Ermeni, Hristiyan ve Yahudi gibi toplumsal gruplar ile son

¹ Yardımcı, Gizem: Manevi Şiddet Temelinde Nefret Söylemi **ve** Nefret Suçları, https://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_11_GizemYard%C4%B1mc%C4%B1_manevi%20%C5%9Fiddet%20temelinde%20nefret%20s%C3%B6ylemi%20ve%20nefret%20su%C3%A7lar%C4%B1.pdf, İET:19/05/2025, s.3

² Wikipedia, "Üstün Irk", https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cst%C3%BCn_%C4%B1rk, İET: 25/05/2025

dönemde Türkiye’de savaş ve iç çatışmalar nedeniyle göç etmek zorunda kalan başta Suriyeliler olmak üzere diğer göçmen gruplar sıklıkla nefret söylemlerinin hedefi haline gelmişlerdir.

Türkiye’de her dönem hortlama potansiyeli olan nefret söyleminin son dönem hedef kitlesi ise Gülen Hareketi olmuştur. Uluslararası literatürde yaygın olarak Gülen Hareketi kavramı kullanılmakla birlikte, Hareket kendini “Hizmet Hareketi” olarak tanımlamaktadır³. Bunun nedeni, hareketin kendisini ideolojik veya siyasî bir yapılanma olarak değil, eğitim, diyalog ve toplumsal dayanışma ekseninde gelişen sivil bir inisiyatif olarak tanımlamasıdır. “Hizmet” kavramı, bu topluluğun dinî referanslardan beslenen, ancak bireyin ahlaki sorumluluğu ve topluma fayda ilkesi çerçevesinde şekillenen bir anlayışa işaret etmektedir. Bununla birlikte rapor boyunca terim karmaşıklığı oluşmaması bakımından uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan “Gülen Hareketi” kavramı tercih edilmiştir.

Gülen Hareketi, Türkiye’de eğitim ve kültür faaliyetleriyle ön plana çıkan, çalışmalarında diyalog ve hoşgörüyü esas alan ve en önemlisi çağdaş ve ılımlı bir İslam anlayışını benimseyen bir harekettir.⁴ Türkiye’de siyasal İslam esaslı bir politika yürüten AKP rejimiyle bu noktada uyum sağlayamayan ve rejimin iradesi altına girmeyen Gülen Hareketi ülke tarihinde yaşanan en yoğun, geniş çaplı ve sistematik nefret söylemi kampanyasının hedefine konulmuştur. Özellikle Erdoğan rejiminin karıştığı yolsuzluk ve rüşvet soruşturmalarının başladığı 17/25 Aralık 2013 tarihli soruşturmalar sonrası Gülen Hareketi sistematik, planlı ve nihai olarak toplumdan dışlamayı ve silmeyi esas alan bir nefret politikasının hedefi haline getirilmiştir. Hükümetin birçok bürokratinin, bakanının, bakan çocuklarının ve ABD’de itirafları ile süreci doğrulayan Rıza Zarrap gibi İran asıllı kişilerin bulunduğu şebekelerin dahil olduğu illegal faaliyetlere yönelik emniyet ve yargının başlattığı 17/25 Aralık 2013 tarihli rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları Türkiye’de yeni bir sürecin başlamasına sebep olmuştur.⁵

Olgunlaştırılan nefret politikaları bu defa 15 Temmuz darbe girişimi gerekçe gösterilerek devlet politikası haline dönüştürülmüştür. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesime yönelik başlatılan

³ Detaylı bilgi için bkz: “Gülen movement”, https://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%BClen_movement, İET: 25/05/2025

⁴ Bknz. Özdalga, Elisabeth: 'Worldly Asceticism in Islamic Casting: Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism', Critique, no. 17 (Fall 2000): 83-104; Turam, Berna: 'Between Islam and the State: The Politics of Engagement: The Engagements between the Gülen Community and the Secular Turkish State', Doktora Tezi, McGill University, Montreal, 2001; Ergil, Doğu: Fethullah Gülen & The Gülen Movement In 100 Questions, Blue Dome Press (17 Dec. 2012); Agai, Bekim: Fethullah Gülen Hareketinin Eğitime İslamî Etik Kazandırma Projesi, 27.02.2003, <https://fgulen.com/tr/hayati-tr/hareketi-incelemeler/Bekim-Agai-Fethullah-Gulen-Hareketinin-Egitime-Islami-Etik-Kazandirma-Projesi>, İET: 25/05/2025

⁵ Detaylı bilgi için bkz: “17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu”, https://tr.wikipedia.org/wiki/17-25_Aral%C4%B1k_Yolsuzluk_ve_R%C3%BCC%C5%9Fvet_Operasyonu, İET:22/05/2025

soruşturmalarla hukuka aykırı bir şekilde, sistematik ve toplu gözaltı ve tutuklama kararları verilmiş ve adeta rejim mahkemelerine dönüşen yargı mercilerince bu insanlar ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bu hukuksuz süreçte insanların en temel hakları olan özgürlük ve güvenlik ile adil yargılanma hakları bir devlet politikası olarak ellerinden alınmıştır. İnsanlar gerek ceza evlerinde ve gerekse sivil hayatta bu nefret politikasının etkisi ile sivil ölüme terkedilmiştir. Özellikle insan haklarına ve hukuka aykırı bir şekilde çıkarılan OHAL KHK'ları ile kamudaki görevlerinden ihraç edilenler toplumda nefret söyleminin birinci derece muhatapları haline gelmişlerdir. Bu insanlar, insan onurunu zedeleyen nefret içerikli söylemler, ayrımcı rejim uygulamaları ve hukuka aykırı yargısal kararların mağduru olmuşlardır.

Bu sivil ölüme terk sürecinde başvurulmuş yöntemlerden biri de nefret söylemi ve suçlarıdır. Türkiye'de 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarıyla başlayan ve 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimiyle devlet politikası haline gelen nefret söylemi ve ayrımcı devlet uygulamaları maalesef toplumda da karşılık bulmuştur. İktidar mensupları ve devlet görevlilerinin geliştirdiği nefret politikaları doğrudan eyleme dökülmüş ve çok ciddi **nefret suçları** ortaya çıkmaya başlamıştır. Kamu görevlileri tarafından cezaevlerinde, gözaltı merkezlerinde ve sivil hayatta başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesime yönelik gerçekleştirilen işkence, şiddet, tehdit, yaralama, çıplak arama, taciz ve tecavüz gibi eylemler gerçekleştirilmiştir. Yine Hareket mensuplarına yönelik nefret politikaları kapsamında eğitim, bankacılık ve benzeri kamu hizmetlerinden mahrum bırakılma da bir diğer yaygın nefret politikası uygulamasıdır. Benzer eylemlerin **nefret saikiyle** sivil vatandaşlar tarafından da gerçekleştirilmesi, durumu daha vahim hale getirmiştir. Bu noktada asıl sorun ise bu eylemlerin yargı mercilerince cezasız bırakılmasıdır. Bu şekilde iktidar tarafından bir politika olarak geliştirilen nefret söylemi yargı eliyle de koruma altına alınmıştır.

Bu süreçte nefretin dilde başladığı, ancak şiddetle sonuçlandığı tarihsel örnekler, Türkiye'de de yeniden sahneye konulmuştur. OHAL KHK'larıyla yüzbinlerce insanın işinden edilmesi, pasaportlarına el konulması, mallarına el konulması, eğitim ve sağlık gibi en temel hizmetlerden mahrum bırakılması; cezaevlerinde işkence, kötü muamele ve ölümle sonuçlanan vakalar; gözaltında cinsel taciz, tecavüz ve çıplak arama gibi insanlık dışı uygulamalar; nefret politikalarının sadece söylemde kalmadığını, doğrudan hayata geçirildiğini göstermektedir.

Bugün Türkiye'de nefret, yalnızca iktidarın dili değil, aynı zamanda toplumun belli kesimlerinde şiddeti ve ayrımcılığı meşru gören bir refleks haline gelmiştir. Bu nedenle nefret söylemiyle mücadele, yalnızca mağdurların değil, insan onurunu ve evrensel değerleri savunan herkesin ortak görevidir.

Bu rapor, nefret söyleminin nasıl bir **"cadı avına"** dönüştüğünü, devlet eliyle kurumsallaştırıldığını ve sonuçta toplumsal barışı nasıl dinamitlediğini belgelemektedir.

Ele alınan vakalar, tekil ihlaller değil; Erdoğan rejiminin planlı ve sistematik bir nefret siyaseti yürüttüğünün göstergesidir. Nihayetinde, bu politikaların mağduru yalnızca Gülen Hareketi değil; demokrasi, hukuk devleti ve toplumun bütün kesimleridir.

Bu çalışmada yer verilen örnek vakalar, yaşanan binlerce örnekten sadece akılda kalan ve ayrıntısına ulaşabildiğimiz vakalardır. Mevcut durumda, demokratik kurumların çalışmaması; yargının ve medyanın bağımsız olmaması; özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, toplantı ve gösteri düzenleme hakkı, örgütlenme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmış olması nedeniyle ülke kapalı devre bir despotik rejime dönüşmüştür. Bundan dolayı Türkiye’de süregelen nefret politikaları ve devam eden cadı avı nedeniyle yaşanan hukuksuzlukların mağduru olan kişilere ulaşmak ve gerekli bilgileri toparlayabilmek zorlaşmaktadır. Bu noktada Türkiye’de yaşanan insan hakları ihlallerinin esas boyutu, Erdoğan rejimi çöktükten ve hasar tespiti yapıldıktan sonra daha net bir şekilde tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkacaktır. Bu koşullar altında özellikle vakfımıza ulaşan mağdurların beyanları ile internet haber platformları ve sosyal medya üzerinden temin edilen örnekler üzerinden Türkiye’de uygulanan nefret politikaları ve ayrımcı rejim uygulamaları anlatılmaya çalışılmıştır. Kısıtlı koşullarda elde edilen bu bilgiler ve ortaya konan vakalar, yaşananların bireysel hak ihlalleri olmayıp **rejim politikasının sistemli bir ürünü** olduğunu ortaya koymaktadır.

Raporda yer verilen nefret söylemi vakalarının önemli bir bölümü, resmî belgeler, açık kaynaklar, ulusal ve uluslararası medya arşivleri ile insan hakları örgütlerinin yayımladığı raporlardan elde edilmiştir. Bununla birlikte, Stichting Justice Square tarafından yürütülen bağımsız veri toplama süreci kapsamında, vakıf web sitesinde yayımlanan *“Türkiye’de 15 Temmuz Sonrası İşlenen Nefret Suçları”* konulu duyuru aracılığıyla mağdurlar ve yakınlarından doğrudan alınan bilgi ve belgelerden derlenmiştir. Bu yöntem, hem doğrudan mağdur beyanlarına dayalı birincil verilerin hem de kamuya açık ikincil kaynakların birlikte değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bildirilen vakalar, teyit süreçlerinden geçirilmiş; kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek bazıları anonimleştirilmiş biçimde rapora dâhil edilmiştir. Bu yaklaşım, raporun yalnızca belgelenmiş ihlalleri değil, aynı zamanda kamuoyuna yansımamış mağduriyetleri de kapsayacak şekilde bütüncül ve insan odaklı bir analiz ortaya koymasını mümkün kılmıştır.⁶

Bu raporun merkezinde Gülen Hareketi’ne yöneltilen sistematik nefret politikaları bulunsa da, çalışmanın kapsamı yalnızca bu toplulukla sınırlı değildir. Türkiye’de nefret söylemi, Kürtler, Aleviler, gayrimüslimler, mülteci topluluklar, LGBTİ+ bireyler ve farklı inanç veya ideolojik aidiyetlere sahip yurttaşlar gibi birçok kesimi hedef almıştır. Dolayısıyla bu çalışma, nefretin yalnızca belli bir gruba değil, farklılıkların tümüne yönelen

⁶ Stichting Justice Square, “Türkiye’de 15 Temmuz Sonrası İşlenen Nefret Suçları”, <https://justicesquare.org/bebuilder-2386/>

yapısal bir dışlama mekanizmasına dönüştüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Raporun ilk bölümlerinde detaylandırıldığı üzere, Türkiye’de devlet aygıtı, medya, yargı ve din kurumları aracılığıyla örgütlenen nefret söylemi, toplumsal barışı ve demokratik çoğulculuğu tehdit eden kalıcı bir yara haline gelmiştir.

Stichting Justice Square bünyesinde hazırlanan bu rapor temel olarak **beş bölümden** oluşmaktadır. Çalışmanın **birinci bölümünde**, Türkiye’de nefret politikalarının ortaya çıkış süreci ele alınmaktadır. Bu kapsamda, nefret politikalarının temel argümanları, tarihsel süreçte hedef haline getirilen toplumsal gruplar ve son dönemde özellikle Gülen Hareketi’nin neden bu politikaların odağına yerleştirildiği incelenmiştir. Ayrıca, 17/25 Aralık süreciyle başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimi ile OHAL döneminde kurumsallaşan nefret politikalarının, söylemin yaygınlaşmasında nasıl belirleyici bir rol oynadığı analiz edilmiştir. Nihayetinde, nefret söyleminin toplumsal ve siyasal düzlemde genişlemesinin ardındaki temel gerekçeler bu bölümde ortaya konulmuştur.

Çalışmanın **ikinci bölümü**, Türkiye’de nefret politikalarının kurumsallaşma ve yaygınlaşma sürecini ele almaktadır. OHAL dönemi, Gülen Hareketi’ne yönelik nefret suçlarının ve nefret söyleminin sistematik biçimde hayata geçirildiği bir dönüm noktası olmuştur. Bu bölümde özellikle Gülen Hareketi’nin neden nefret politikalarının hedefi haline getirildiği açıklanmıştır.

Nefret politikalarının kurumsallaştığı OHAL süreci ise çalışmanın **üçüncü bölümünde** ele alınmıştır. Erdoğan rejimi, OHAL uygulamasını, anayasa ve evrensel hukuka aykırı bir şekilde çıkarılan KHK’lar aracılığıyla bir **“meşruiyet perdesi”**ne dönüştürmüştür. Bu süreçte toplu gözaltılar, kitlesel tutuklamalar, yeterli görülmemiş; cezaevleri ve gözaltı merkezlerinde fiziksel ve psikolojik işkence, kötü muamele, çıplak arama, tecavüz, sistematik adam kaçırmaya gibi uygulamalar ile çocukların ve eşlerin pasaportlarına el konulması şeklindeki cezalandırma pratikleriyle desteklenmiştir. Ortaya çıkan tablo, yalnızca “düşman hukuku” olarak tanımlanan uygulamaları değil, bunun da ötesine geçen, hukuk düzenini tamamen askıya alan bir keyfilik rejimini yansıtmaktadır. KHK’lar, bireysel hak ihlallerini aşarak, bir topluluğun kolektif biçimde hedef alınmasını sağlayan sistematik araçlara dönüşmüştür. Bu süreçte, yargı bağımsızlığını yitirerek rejimin siyasi amaçlarına hizmet eden bir mekanizma haline gelmiştir. Rejim yargısına dönüşen ve siyasi iradeye bağlı hareket eden yargı, bu süreçte verdiği hukuka aykırı, ayrımcı ve nefret saikli kararlarla cadı avını meşrulaştırmıştır. Yargı organı yargı fonksiyonunu icra etmekten öte, siyasi iradenin cezalandırılmasını istediği bireyleri hukuksuz bir şekilde hiçbir kanıt ve delil gösterme zahmetine dahi girmeden cezalandıran yürütme aparatı haline gelmiştir. Medya ise, yürütmenin propaganda aygıtı olarak, nefret söyleminin kitleselleşmesine ve toplumsal linç kültürünün normalleşmesine zemin hazırlamıştır.

Erdoğan rejiminin bir politika olarak hayata geçirdiği nefret politikalarının yaygınlaşma süreci ve bu sürece katkı sunanlar ise **dördüncü bölümde** ele alınmıştır. Bu

bağlamda, Erdoğan rejiminin ürettiği “FETÖ” nefret söylemini, rejim kadar sert ve sürekli biçimde kullanan Türk muhalefetine katkı; rejim medyasına dönüşen basın nefret söylemlerinin sürekli taşıyıcısı ve yayıcısı konumunda bulunması; ayrıca bütün bu nefret politikaları kapsamında gerçekleştirilen insanlık dışı ve hukuksuz uygulamaları, insanlığa karşı işlenen suçları kararlarıyla meşrulaştıran yargının sürece katkısı da burada ele alınmıştır.

Çalışmanın **beşinci bölümü**, nefret politikalarının sosyal ve ekonomik yaşama yansımalarını ele almaktadır. Erdoğan rejiminin inşa ettiği nefret düzeni, vahim örneklerle Hitler dönemindeki uygulamalara benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, hukuksuz biçimde mesleklerinden ihraç edilen kişilerin gelecekte de fişlenmesini sağlamak üzere uygulanan **36/37 OHAL KHK kodu**, çağdaş bir Nazi pratiği olarak öne çıkmaktadır. Bu şekilde bu kodlarla fişlenen insanların özel sektörde de iş bulmasının önüne geçilmiş ve bilinçli olarak sivil ölüme terk edilmişlerdir.

Çalışmanın son bölümü olan **altıncı bölümünde** Erdoğan rejiminin Gülen Hareketine yönelik yürüttüğü nefret politikalarından en ağır şekilde etkilenenler kadınlar ve çocukların durumu ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın geçmişte “başörtülü bacılarım” söyleminin 17/25 Aralık operasyonları ve 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi sonrası tamamen tersine dönmesi; bu kez aynı dini aidiyete sahip başörtülü kadınların ters kelepçeli bir şekilde nasıl “terörist”, “darbeci”, “hain” ve “FETÖ’cü” olarak etiketlendiği vahim vakalarla birlikte izah edilmeye çalışılmıştır.

Yine, OHAL KHK’ları ile kapatılan üniversitelerden mezun olan öğrencilere, diplomalarına “kapatılan üniversite” şerhi düşülerek verilen belgeler, gençlerin de fişlenmesini ve ömür boyu ayrımcılığa maruz bırakılmasını hedeflemiştir. Aynı şekilde cezaevlerinde ise Gülen Hareketi mensuplarını damgalamak amacıyla tek tip elbise uygulaması gündeme getirilmiştir. Düzenlemeyle başta tutuklu Gülen Hareketi mensupları olmak üzere siyasi tutukluların toplumda teşhirinin amaçlandığı görülmektedir.

Getirilen bu ayrımcı, hedef gösterici ve etiketleyici düzenlemeler, bireylerin kimlikleri üzerinden toplumsal teşhine yol açmıştır. Bu yaklaşım, tarihsel olarak **Hitler** tarafından Yahudilerin elbiselerine zorunlu olarak taktırılan **sarı Davut Yıldızı** uygulamasını hatırlatmakta; kimliği hedef gösterilen bireyleri sistematik bir şekilde aşağılamayı ve toplumdan dışlamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, **Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı**, Hitler döneminde **Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı**’na benzer bir rol üstlenmiş; nefret söyleminin ve propaganda politikalarının merkez üssü haline gelmiştir. Aynı şekilde, medya, yargı ve **Diyanet İşleri Başkanlığı** da bu organize nefret söylemi kampanyasının taşıyıcıları olmuş; nefretin kurumsallaştırılmasına ve topluma sirayet etmesine doğrudan katkı sağlamıştır.

Bu bölümde ayrıca nefret politikalarının şiddete ve insanlığa karşı suçlara dönüşümü de ele alınmaktadır. Bu bağlamda kamuoyuna mal olmuş özellikle vahim

vakalar ele alınmıştır. Türkiye’de insanlık suçlarının işlenmesine zemin hazırlayan nefret söylemleri, özellikle Gülen Hareketi’ni hedef alan nefret suçlarıyla birleşerek ağır toplumsal sonuçlar doğurmuştur. Bu süreçte oluşturulan **cezasızlık kültürü**, nefret politikalarının kamu kurum ve kuruluşlarında sistematik biçimde uygulanmasının önünü açmıştır. Gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde görev yapan kamu görevlilerinin işlediği **fiziksel ve psikolojik işkence, kötü muamele, taciz, tecavüz ve çıplak arama** uygulamaları bu bağlamda dikkat çekicidir. **Hasta tutukluların bilinçli olarak tahliye edilmeyerek tedaviden mahrum bırakılması ve ölüme terk edilmesi**, uluslararası hukukta insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilebilecek vahim örneklerdir. Toplumda yaratılan ötekileştirme ve değersizleştirme iklimi, çok sayıda bireyin **intihar** ederek yaşamına son vermesine yol açmıştır.

Nefret politikalarından kaçmak zorunda kalan binlerce kişi ise **Meriç Nehri ve Ege Denizi’nde** ölümle karşı karşıya kalmıştır. Meriç Nehrinin ve Ege Denizinin soğuk sularında çocuklar, anneler ve babalar hayatlarını kaybetmişlerdir. Rejimin, toplumu damgalamak amacıyla inşa ettiği **“Hainler Mezarlığı”**, kamu alanlarına yerleştirilen ve doğrudan KHK’lıları veya Gülen Hareketi mensuplarını hedef alan tabelalar ve yazılar, nefretin kamusal mekâna da taşındığını göstermektedir. Bu bölümde ele alınan vakalar, yaşananların münferit ihlaller değil; rejim tarafından organize edilen ve devlet politikası olarak uygulanan nefret stratejisinin sistematik sonuçları olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Son olarak Raporun temel olarak Gülen Hareketi’ne yönelik nefret politikalarına ve bunların yol açtığı ağır sonuçlara odaklanmasının nedeni, bu hareketin maruz kaldığı ihlallerin boyutunun diğer gruplara kıyasla çok daha yüksek olmasıdır. Nitekim, son on yılda Gülen Hareketi’nin karşılaştığı ihlallerin yoğunluğu, Türkiye’de diğer siyasi ve toplumsal grupların 40–50 yıllık süreçte yaşadıklarının çok ötesindedir. Bu gerçeklik, uluslararası insan hakları kuruluşları tarafından da teyit edilmekte; Gülen Hareketi’ne yönelik ihlaller, son dönemin en sistematik ve ağır insan hakları ihlalleri olarak görülmektedir. 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk soruşturmalarıyla başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimiyle devam eden süreçte Gülen Hareketi, Erdoğan rejimi tarafından kitlesel biçimde “yok edilmesi” ve toplumdan silinmesi hedeflenen bir grup olarak konumlandırılmıştır. Bu süreçte Hareket, sistematik biçimde şeytanlaştırılmış, tüm kötülüklerin kaynağı olarak lanse edilmiş ve böylelikle nefret politikalarının meşruiyeti toplumsal zeminde inşa edilmiştir. Yaşanan ağır hak ihlalleri, diğer muhalif kişi ve gruplar tarafından yeterince dile getirilememiş; dile getirenler ise benzer baskı ve yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu nedenle Gülen Hareketi’nin uğradığı haksızlıkların, nefret saikiyle yürütülen ayrımcı uygulamaların ve insan hakları ihlallerinin **ayrı bir rapor** konusu haline getirilmesi zorunlu olmuştur.

Görüldüğü üzere Türkiye’de yaşanan siyasi ve toplumsal kutuplaşma, özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası, nefret söyleminin sistematik bir araç olarak

kullanılmasına yol açmıştır. Gülen Hareketi mensupları ve destekçileri, hedef gösterilen gruplar arasında en görünür örneklerden biri olmuştur; yalnızca bireysel değil, kurumsal düzeyde de ayrımcılık ve ötekileştirmeye maruz kalmışlardır. Bu rapor, söz konusu dönemde nefret söyleminin nasıl normalleştiğini, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdiğini ve temel insan haklarının sistematik biçimde nasıl ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Devletin, medyanın ve kamuoyunun sorumlulukları arasındaki boşluklar, nefretin yayılmasını kolaylaştırmış, adalet ve eşitlik ilkesini zedelemiştir. Etkili bir mücadele ancak hukuk, eğitim ve kapsayıcı politikaların eşgüdümlü uygulanmasıyla mümkündür; aksi takdirde toplumsal yaralar kalıcılacaktır. Bu rapor hem karar vericilere hem de uluslararası insan hakları camiasına, Türkiye’deki bu derinleşen nefret kültürünü görünür kılma ve çözüm yollarını tartışmaya açma çağrısıdır.

I. BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE NEFRET POLİTİKALARI VE BAŞLAMA SÜRECİ

A. NEFRET POLİTİKALARININ TEMEL ARGÜMANLARI

Temel olarak nefret politikalarının iki önemli argümanı vardır. Organik olarak birbirinden beslenen bu argümanlar nefret söylemi ve nefret suçlarıdır. Ancak nitelik olarak nefret suçu (hate crime) ile nefret söylemi (hate speech) yakın ilişki içerisinde olmakla birlikte aynı anlama gelmeyen farklı hukuksal kavramlardır. Nefret söyleminde bir kişi veya grup nefret saikiyle hedef alınmakla birlikte burada nefret ifadelerinin söylem boyutunu aşarak fiziksel bir eyleme veya şiddete dönüşme aşaması bulunmamaktadır. Bu durum nefret söyleminin (hate speech), nefret suçu (hate crime) ile ayrım noktası olmaktadır. Bununla birlikte nefret suçlarının ilk aşamasını esasen nefret söylemleri oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile nefret söylemi, “nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışa vurum aşamasıdır. Bu aşamada hedef alınan gruba yönelik olarak toplumda yerinin olmadığı mesajı verilmekte ve bu mesajın gereği olarak diğer eylemler gerçekleştirilmektedir.”⁷

Bundan dolayı nefret suçu ve nefret söylemi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bir kişinin veya grubun ırk, milliyet, etnik köken, din, dil, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik ve benzeri mevcut özelliklerinden rahatsız olan, bunlara tahammül edemeyen, toplumda yerinin olmadığını düşünen kişilerin dile getirdiği ayrıştırıcı, dışlayıcı, hedef gösterici, aşağılayıcı ve nefret içerikli söylemler nefret söylemi olarak kabul edilmektedir.

B. NEFRET SÖYLEMİ VE KAPSAMI

Nefret söyleminde kullanılan her bir kelimenin hedef kişi veya gruba yönelmiş bir silaha dönüşmesi kaçınılmazdır. Nefret saikiyle açığa vurulan bir sözün daha sonra hakaret, tehdit, aşağılama ve nihayetinde ağır bir suça dönüşmesi mümkündür. Toplumsal ilişkiler bakımından temel hakları ağır bir şekilde yaralayan bir salgına dönüşmesi ihtimali de dikkate alındığında nefret söylemine hiçbir şekilde müsamaha edilmemesi gerekmektedir. Özellikle sistematik ve planlı nefret söyleminin bir kitleyi hedef alan kitlesel eylemlere dönüşmesi ihtimalinin geçmiş hadiselerde mümkün olduğu bilinen bir gerçektir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin **30 Ekim 1997 tarihli ve R(97) 20** sayılı tavsiye kararında⁸ “nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığı, Yahudi

⁷ Demirbaş, Timur: Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Cilt:19, Yıl: 2017, s.2695

⁸ Council Of Europe: Committee Of Ministers, Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States On “Hate Speech”, 30 Okt.1997, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b, İET: 30/05/2025

düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda ‘nefret söylemi ’muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır.” şeklinde tanımlanmıştır.⁹ Tavsiye kararındaki çerçeveden de anlaşılacağı üzere ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimini nefret söylemi olarak kabul etmiştir. Nefret söylemleri ile birlikte “kişinin sahip olduğu kimliği, engelliliği, inancı politik görüşü, cinsel yönelimi gibi özellikleri sebebiyle toplumda yerinin olmadığı düşüncesi” nefret söylemine maruz kalan kişinin anayasal hakkı olan yaşam hakkını ihlal etmektedir.¹⁰

Nefret söylemi birçok uluslararası belgede tanımlandığı gibi 2019 yılında yayımlanan **Birleşmiş Milletler (BM) Nefret Söylemi Stratejisi ve Eylem Planı**’nda da tanımlanmıştır. Buna göre; toplumun bir kesimini dışlayıcı, baskı ya da şiddet amacı güden, hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran ifadeler nefret söylemidir.¹¹ BM’nin yayımladığı plan uyarınca, nefret söylemi, bir kişiye veya bir gruba kim oldukları temelinde, yani dinlerine, etnik kökenlerine, uyruklarına, ırklarına, renklerine, soylarına, cinsiyetlerine veya diğer kimlik faktörlerine göre atıfta bulunarak saldıran, aşağılayıcı veya ayrımcı bir dil kullanan her türlü konuşma, yazı veya davranış olarak anlaşılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nefret söyleminin sadece konuşma veya yazıyla değil nefret içerikli bir davranışla da aynı sonucu doğurabilmesinin mümkün olduğudur.

BM Genel Kurulu “nefret söylemine karşı dinler ve kültürler arası diyalogu ve hoşgörüyü teşvik etmek” amacıyla 18 Haziran tarihini *‘Nefret Söylemiyle Mücadele Uluslararası Günü’* olarak ilan etmiştir. İlk defa 2022 yılında kutlanmaya başlanmıştır.

Genel kabul görmüş bütün nefret söylemi tanımlarından da anlaşılacağı üzere nefret söylemlerinin sürekliliği, söz konusu kişi veya kişinin mensubu olduğu gruba yönelen veya yöneltilen önyargıların yerleşmesine ve devamında da bunun meşru gösterilmesine neden olmaktadır.

⁹ İnceoğlu, Yasemin/Sözeri, Ceren: Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terket ya da ...”, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul 2012, s. 24; Karan, Ulaş: Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk, s. 84; Demirbaş, s.2695

¹⁰ Weber, Anne: Manual On Hate Speech, Council of Europe Publishing, Sep.2009, s.3

¹¹ United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech, s.2, <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>, İET: 20/05/2025

Nefret söyleminin organize bir plan ve takiple toplum nezdinde bir toplum mühendisliği yöntemiyle işlenmesi ve yaygınlaştırılması neticesinde artık hedef kitle nefret söylemlerinin ağır etkilerinin yanı sıra bu söylemin nihai hedefi olan nefret suçlarının da mağduru olmaya başlayacaklardır. Özellikle siyasiler, bürokratlar, kamu görevlileri tarafından dile getirilen ve kutuplaşmaya, ayrışmaya, ötekileştirmeye yol açan ifadeler toplumda tahammülsüzlüğü derinleştirmektedir. Toplumdaki tahammülsüzlük iklimi nefret diline ve düşmanca söylemlere yol açmaktadır. Bu aynı zamanda nefret söyleminin hızla yaygınlaşmasına neden olmaktadır.¹²

C. NEFRET SUÇU VE KAPSAMI

1. Genel Olarak

Nefret söyleminin nihai ve bir noktada kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan nefret suçu; bir kişiye veya gruba karşı ırk, dil, din, cinsiyet ve cinsel yönelim gibi önyargı doğurabilecek nedenlerden ötürü işlenen, genellikle şiddet içeren suçlardır. Bu noktada nefret söylemi artık hedef kitle veya kişiye yönelik fiziksel bir eyleme dönüşmüş olmaktadır. Nefret suçlarında, saldırıya ya da ayrıştırıcı davranışa maruz kalan kişiler herhangi bir eylemi nedeniyle değil dinsel tercihleri, cinsel yönelimi, görünüşleri, etnik kökenleri, milletleri gibi var olan özellikleri nedeniyle saldırıya maruz kalmaktadırlar.¹³ Diğer bir ifade ile nefret suçları kişinin dil, din, mezhep, etnik köken, siyasi düşünce, felsefi düşünce, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, fiziksel veya zihinsel engel gibi varsayılan farklı özellikleri sebebiyle veya kişinin mensubu olduğu gruba duyulan önyargı ve düşmanlıkla işlenen suçlardır.

Nefret suçlarının temelinde önyargıya dayanan bir motivasyon ve bu motivasyonla işlenmiş olan bir suç vardır. Zaten Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Bakanlar Konseyi, 9/09 Nolu ve “**Nefret Suçu ile Mücadele**” konulu kararında nefret suçunu bir önyargı motivasyonu ile işlenen suç olarak tanımlamıştır.¹⁴ Bu nedenle nefret suçları aslında önyargı suçları olarak da tanımlanabilir. Burada önyargıya dayanan motivasyon kişide nefret saikine dönüşmekte ve kişi bu saikiyle ceza kanunlarında suç olarak tanımlanmış olan bir eylemi hedef kişi veya gruba karşı işlemektedir.¹⁵ Burada önemli olan nokta nefret suçunun faili eylemini önyargı ya da nefret saikiyle işlemekte ve mağduru hedef alırken bir gruba aidiyetinden dolayı böyle bir tercihte bulunmaktadır.

2. Nefret Suçunu Oluşturan Eylemler

¹² Yardımcı, s.3-4

¹³ Gürel, Begüm: Nefret Suçları Ve Nefret Söylemleri, 04/08/2021, <https://www.hukukihaber.net/nefret-suclari-ve-nefret-soylemleri>, İET: 12/06/2025

¹⁴ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Ministerial Council, Combating Hate Crimes, Decision No. 9/09, 2 December 2009, Ministerial, Athens 2009, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>, İET: 30/06/2025

¹⁵ Yardımcı, s.4

Genel olarak ceza yasaları toplumdan topluma farklılık gösterse de nefret suçuna sebep eylemler şiddet içerikli eylemleri içermektedir. Cezai yaptırım gerektiren eylemlerin “manevi şiddet” ile işlenmesi de mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise nefret suçlarını oluşturan eylemler yalnızca mağdurun şahıs varlığına değil, aynı zamanda mağdurun malvarlığına da yönelmesi mümkündür.¹⁶ Dolayısıyla nefret suçları tehdit, maddi hasar, saldırı, cinayet veya başka bir suç olarak karşımıza çıkabilir. Bu suçlar belirli gruplardan bireyleri etkileyebileceği gibi insan hakları savunucuları, toplum merkezleri veya ibadethaneler gibi aynı özellikleri paylaşan bir grup ile ilişkili kişi veya onların mülklerini de hedef alabilir.¹⁷ Burada önemli olan bir diğer husus ise kanunda suç olarak tanımlanan eylem, mağdurun kimliğinden kaynaklı duyulan nefret nedeniyle sistematik ve planlı bir şekilde işlenmektedir.

Bu noktada sekretaryası Viyana’da bulunan AGİT’in dışında teşkilatlanmış ve bağımsız olarak faaliyet gösteren kurumlarından biri olan Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (Office for Democratic Institutions and Human Rights -ODIHR), nefret suçunu “*mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek ya da hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her tür suç.*” olarak tanımlamaktadır.¹⁸

AGİT’e göre ortada bir nefret suçunun bulunduğuna karar verebilmek için, suç teşkil eden bir eylemin **nefret saikiyle** işlenmiş olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle burada **özel bir kast** bulunmaktadır. Burada nefretin kaynağı ise mağdura karşı ait olduğu ırk, milliyet, etnik köken, din, dil, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik ve benzeri sebeplerden dolayı duyulan önyargıdır. Fail tarafından mağdura sahip olduğu kimlikten kaynaklı olarak bu kimliği ile mevcut toplumun bir parçası olamayacağı ve böyle bir hakkının olmadığı mesajı verilmektedir. AGİT kayıtlarına göre Türkiye, her ne kadar yıllık verilerini iletse de kolluk tarafından nefret suçu kaydı tutulmayan ülkelerden biridir.

D. NEFRET SÖYLEMİNDEKİ NİHAİ HEDEF: ŞİDDET

Nefret söyleminin siyaset, kadın, göçmenlik, etnisite, cinsel kimlik, inanç ve mezhep, engellilik ve yaşlılık gibi çeşitli kategorileri olabilir. Nefret söyleminin içeriğinde abartma, yükleme, çarpıtma, genelleme, olumsuz ifadeler, hakaret, küfür, aşağılama,

¹⁶ Ataman, Hakan/Cengiz, Orhan Kemal: Türkiye’de Nefret Suçları, Ankara 2009, İnsan Hakları Gündemi Derneği, s.14, https://rightsagenda.org/wp-content/uploads/2019/01/523_Tu%CC%88rkiyedeNefretSuc%CC%A7lar%C4%B1.pdf, İET:20/06/2025

¹⁷ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Civil Society Contributions to the ODIHR’s Annual Hate Crime Reporting, https://hatecrime.osce.org/sites/default/files/2023-02/2022_ODIHR_HCR_factsheet_CS_en_FINAL.pdf, İET:20/06/2025

¹⁸ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Understanding the Needs of Hate Crime Victims, OSCE/ODIHR 2020, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, s.8, İET:19/06/2025

düşmanlık, savaş, şiddet, nefret gibi ağır ifadeler bulanmaktadır. Diğer bir ifade ile nefret söylemi genellikle ötekileştirmeye, hoşgörüsüzlüğe, küçük düşürmeye ve nefrete dayanmaktadır.

Nefret söylemi derinlemesine incelendiğinde nihayetinde şiddet doğurmayı hedeflediği açıktır. Nefret söyleminin neticesi olan şiddet bireye yöneltilen fiziksel, ekonomik, psikolojik, sözel, cinsel davranışlarla onu bir şeye zorlama, tehdit etme veya onu aşağılama şeklinde kendisini dış dünyada göstermektedir. Bu kapsamda kişiyle alay etme, isim takma, yıkıcı eleştiriler, suçlamalar sözel şiddet içinde kabul edilmektedir. Aynı şekilde kişiyle küsmek, onu toplumda yok saymak, tehdit etmek, baskı uygulamak, göz dağı vermek ise psikolojik şiddeti örneklemektedir.¹⁹ Mesela kişinin bir gruba ve topluluğa ait olması veya dini ya da siyasi düşüncesi nedeniyle nefret saikiyle işyerinde mobbinge maruz kalması halinde ortada nefret saikiyle işlenen bir psikolojik şiddet durumu söz konusudur. Burada nefret söylemi bireye yönelik bir eyleme dönüşmüş ve kendisini mobbing olarak ortaya koymuştur. Dolayısıyla burada artık bir nefret suçu oluşmuştur.²⁰

Nefret söylemi esasen istenen şiddetin alt yapısını dizayn etmektedir. Nefret söyleminin toplumlaşması ve nihayetinde kamusallaşması ile birlikte devlet artık bir kişi veya gruba karşı bir kısım insanlık suçu doğuran eylemleri gerçekleştirme hakkı olduğu kanaatini toplumla paylaşır ve toplumdan da olumlu bir karşılık alır. Artık nefret söylemi bireylerin şiddetinden ziyade devlet şiddetine zemin hazırlamış olmaktadır. Yahudi soykırımından başlayarak Bosna'da, Ruanda'da ve Myanmar'da insanlığa karşı işlenen bütün suçların temelinde bir politika olarak yürütülen nefret söylemi yatmaktadır. Benzer şekilde son dönemde Erdoğan rejimin Gülen Hareketine yönelik yürüttüğü sistematik nefret politikalarının eseri olan nefret söylemleri özellikle 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminden sonra fiziksel eyleme dönüşmüştür. Oluşturulan nefret iklimi yalnızca sivilin suç teşkil edebilecek eylemlerine yol açmakla kalmamış, kamu görevlilerinin de aynı saikle işkence, taciz, tecavüz, çıplak arama, kötü muamele, hakaret ve tehdit gibi ağır ihlallere başvurmalarına zemin hazırlamıştır.

Bu bağlamda Türk Ceza Kanunu'nun '**Özel hükümler**' başlıklı ikinci kitabın '**Uluslararası Suçlar**' başlıklı birinci kısmının '**Soykırım ve İnsanlığa karşı Suçlar**' başlıklı birinci bölümünde yer alan "**Soykırım**" kenar başlıklı 76. maddesinde "...bir planın icrası suretiyle, milli, etnik, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur." ifadelerinden sonra kasten öldürme, kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine zarar verme gibi bir takım suçları sıralamıştır. Kanun işlenen suçun "bir planın icrası" olup 'milli, etnik, ırki veya dini' bir mensubiyete dayanması koşulunu getirerek aslında nefret

¹⁹ Yardımcı, s.3

²⁰ Harrington, James C./ Yorulmaz, Coşkun: Erdoğan's Civil Death Project, Blue Dome Press, 2025, Clifton, NJ, USA, s.238-239

suçlarının ortaya çıkışındaki en önemli koşul olan “*nefret saikine*” bir yönüyle vurgu yapmıştır. Zira bir gruba karşı nefret saiki olmadan o dini, milli, etnik veya ırki gruba karşı bir soykırım planı hazırlanması ve bu plan dahilinde harekete geçilmesi mümkün değildir. Benzer şekilde Türk Ceza Kanunu’nun “*İnsanlığa karşı suçlar*” başlıklı 77. maddesinde kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme gibi birtakım fiillerin ‘siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturacağı belirtilmiştir. Burada ifade edilen “*siyasal, felsefi, ırki veya dini saik*” nefret suçlarının ortak özelliği olan nefret saikidir.²¹

Nitelik itibarıyla nefret söylemi şiddeti teşvik etmekte ve toplumsal hoşgörüyü ortadan kaldırmaktadır. Sözlü şiddet de diyebileceğimiz nefret söylemi bir kabullenme süreciyle birlikte fiziki şiddete dönüşmektedir. Özellikle teknoloji çağında artan iletişim imkânları nedeniyle nefret söylemlerinin çok hızlı bir şekilde toplumun geneline yayılmasıyla birlikte toplumsal kabullenme süreci de hızlanmaktadır. Dolayısıyla nefret söyleminin ölçeği ve etkisi günümüzde yeni iletişim teknolojileri ile iyice artmaktadır. Bu niteliğinden dolayı toplumsal barışı ciddi manada tehdit etmektedir. Özellikle internet ve sosyal medya aracılığıyla nefret söyleminin bir virüs misali hızlı bir şekilde sınırlar ötesine taşınabildiği görülmektedir.

E. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI: NEFRET SÖYLEMİ

Temel özgürlüklerin başında gelen ifade özgürlüğünün çeşitli tanımları olsa da düşünceyi söz, yazı ya da başka vasıtalarla başkalarına aktarabilme, anlatabilme, yayabilme ve onları kendi düşünce ve inançlarının doğruluğuna ikna edebilme, inandırabilme, tercihleri doğrultusunda tutum ve davranışlarda bulunabilme hakkı olarak ifade edilebilir.²² Diğer bir ifade ile bir düşüncenin, inancın, kanaatin, tutumun veya duygunun barışçıl yöntemlerle serbestçe açığa vurulması veya dış dünyaya aktarılmasıdır.²³

Demokratik siyasal toplum düzeninin esaslı unsurlarından ve temel insan haklarından birisini oluşturan ifade özgürlüğü başta “*İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi*” ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere birçok uluslararası sözleşmede yasal güvence altına alınmıştır.²⁴ İnsanın en temel haklarından biri olmakla birlikte sınırsız bir hak değildir. Bu bağlamda insanların kızgınlıkla ifade ettikleri, eleştiri sınırlarını aşmayan ifade ve eylemleri korunmakla birlikte beyan edilen düşünce ve ifadeler, açıklamalar, ayrımcılık, düşmanca bir tavır ve şiddete davet veya şiddet içerecek

²¹ Bilge, Remzi: “Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler”, Yeni Medya E- Dergi, Yıl:2016, Sayı:1, s.12

²² Tanör, Bülent: “Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası”, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1969, s. 27

²³ Erdoğan, Mustafa, “Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif”, Liberal Düşünce Topluluğu, e-dergi, S. 24, <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsayi24/2402.htm>, İET:19/06/2025

²⁴ Özbey, Özcan: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları”, AÜHFD, Y. 2013, C.62, S.1, s.100

şekilde kendini gösteriyorsa bu ifadeler ifade özgürlüğünün verdiği korumadan mahrum olacaklardır. Zira burada ifade özgürlüğünün temel işlevinin dışında diğer insanların temel haklarına saldırı ve aynı zamanda suç niteliği taşıyan bir aşamaya dönüşmektedir. Burada ifade edilen ayrımcılık, ötekileştirme, düşmanca tutum ve şiddet eğer dezavantajlı bir gruba, azınlıklara ya da bir dine, mezhebe, ırka, cinsiyete, yönelik olarak gerçekleştiğinde, ifadenin ortaya konuluş biçimine ve karşı tarafta bıraktığı etkiye göre, bu eylemler, ifade özgürlüğü kapsamından çıkmakta ve nefret söylemi kapsamına girmektedir.

Öğretide nefret söyleminin, temel hak ve özgürlüklerle çatışma içerisinde olduğu, onların özünü hedef alan, onlara zarar veren niteliği nedeniyle ifade özgürlüğünün kapsamında bir öneme sahip olmadığı ve bu kapsamda yer almaması gerektiği kabul edilmektedir.²⁵

İfade özgürlüğünün sınırlarından birini de bu bağlamda nefret söylemi oluşturmaktadır. İfade özgürlüğü kapsamında kalan ifadelerde kişinin herhangi bir yakın tehlike durumu söz konusu değildir. Ancak nefret söylemine maruz kalan kişi ya da grupların temel hak ve özgürlükleri tehlike altındadır. Zira nefret söylemine maruz kalan kişilere ve gruplara karşı düşmanlaşma ve ötekileştirme arttığından can ve mal güvenlikleri somut tehlike riski altına girmektedir.

Bu niteliğinden dolayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) nefret söyleminin ifade özgürlüğü kapsamında yer almayacağı yönünde istikrarlı kararları bulunmaktadır. Bu bakımdan AİHM²⁶, insanların onuruna karşı hoşgörü ve saygının, demokratik ve çoğulcu bir toplumun temellerini teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Mahkemeye göre, özellikle de vatandaşları, nüfusun diğer bir kesimine karşı *“içlerinde bulunan hırsı, kini ve nefreti”* eksik etmemelerini söyleyen ifadelerin ifade özgürlüğünden faydalanması mümkün değildir. Zira mahkemeye göre bu ifadelerin hoşgörü anlayışıyla bağdaşır görünmesi pek mümkün değildir ve AİHS'nin ön sözünde yer alan barış ve adalet gibi temel değerlere aykırılık teşkil etmektedir.²⁷

Görüldüğü üzere AİHM, hoşgörüsüzlüğe yer veren ya da hoşgörüsüzlüğü ve nefreti yayan hiçbir söylemi AİHS'nin 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmemektedir. AİHM'e göre her devletin uluslararası hukuk kapsamında etnik, dini veya felsefi kimliği ya da sahip olduğu fiziksel özellikler sebebiyle saldırıya maruz kalan kişi ve grupları koruma yükümlülüğü söz konusudur.

Ancak son dönemde Türkiye'de özellikle medyanın ifade ve basın özgürlüğünün gerekçe göstererek doğrudan nefret söylemi içeren ve Türkiye'de bu noktada dezavantajlı

²⁵ Demirbaş, s. 2695; Türay, Aras: Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu, Ankara 2016, s. 36 vd.

²⁶ AİHM Necmettin Erbakan/Türkiye Kararı, Başvuru No: 59405/00, K.T: 06/07/2006, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20IET:21/06/2025>

²⁷ AİHM Gündüz/Türkiye Kararı, Başvuru No:59745/00, K.T: 4.12.2003, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20IET:21/05/2025>

gruplar olan göçmenleri, LGBT'li grupları, Romen vatandaşları ve Erdoğan rejimine muhalif kalan kişi ve grupları hedef alan ifade ve yazılar olağan hale gelmiştir. Bu tip yazı ve yorumların eleştirilmesi halinde ise eleştirenler doğrudan nefret söyleminin hedefi olan kitleyle özdeşleştirilmekte nefret söylemin muhatabı haline getirilmektedir.

F. NEFRET POLİTİKALARINA KARŞI EVRENSEL GÜVENCE: AYRIMCILIK YASAĞI VE EŞİTLİK İLKESİ

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı vatandaşları; devletin, hükümetin veya diğer kurum ve kişilerin nefret ve ayrımcı söylem ve eylemlerine karşı koruma altına almaktadır. Özü “insan onuru” kavramına dayanan ve çoğu zaman birbiri yerine ve aynı şeyi ifade etmek için kullanılan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, aynı ve benzer durumdaki kişiler için aynı muamelede bulunmayı, aynı durum ve koşullar altında olmayanlar için ise farklı muamelede bulunmayı ifade etmektedir. Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi genel olarak aynı ilkenin pozitif ve negatif görünümüleri olarak kabul edilmektedir.²⁸ Bu bağlamda ayrımcılık yasağı, yasalar önünde eşitlik ve hiçbir ayırım gözetmeksizin yasalar tarafından eşit derecede korunmayı ve muamele görmeyi esas alan temel ve genel bir ilkedir.²⁹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “Ayrımcılık yasağı” başlıklı 14. maddesinde yer alan “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.” hükmü uyarınca Sözleşme’de yer alan haklar herhangi bir ayırım gözetilmeksizin herkes için kullanılabilir olmalıdır. Bu ilke çerçevesinde vatandaşlar arasında herhangi bir sebepten ötürü ayrımcılık yapılması yasaktır. Sözleşme kişinin din, dil, ırk, cinsiyet, vatandaşlık, siyasal ya da herhangi bir görüşü nedeniyle ulusal bir azınlığa mensup olması, servet sahibi olması, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı olarak bir gruba mensup olması nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmasını yasaklamaktadır.³⁰

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ayrımcılık kavramını, objektif ve makul bir neden olmaksızın, aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunmak olarak tanımlamıştır.³¹ Farklı muamelenin objektif ve makul bir nedene dayanması hususunu belirli kriterler çerçevesinde değerlendiren AİHM, meşruluğun varlığını ilk olarak,

²⁸ Karan, Ulaş: Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi, Anayasa Yargısı, S. 32, Y. 2015, s.235 vd.

²⁹ Gül, İdil Işıl/Karan, Ulaş: AYRIMCILIK YASAĞI, Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 351, 1. Baskı İstanbul, Şubat 2011, s.10 vd.

³⁰ European Union Agency For Fundamental Rights, Handbook on European Non-Discrimination Law, July 2010, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA-CASE-LAW-HANDBOOK_EN.pdf, s. 12 vd., İET:22/06/2025

³¹ AİHM Willis/Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No: 36042/97, K.T: 12/03/2002, Prg. 48, <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-4591&filename=WILLIS%20v.%20THE%20>, İET:22/06/2025

demokratik bir toplumda geçerli olan ilkeleri göz önüne alarak söz konusu tedbirin amacı ile etkileri arasındaki ilişki bağlamında ele almaktadır. AİHM, ayrıca bir hakkın kullanılmasının ardındaki muamele farklılığında amacın meşru olmasının yanında gerçekleştirilmek istenen amaç ile kullanılan araçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisi bulunmasını da dikkate almaktadır.³²

Uluslararası hukukun temel bir unsuru olan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı sayesinde eşit koşullardaki kişilere; hukuki olarak ve uygulamada eşit davranılması garanti altına alınmaktadır. Burada doğrudan devlete pozitif ve negatif yükümlülükleri yüklenmiştir. Dolayısıyla bu ilkenin birinci derecede muhatabı ve ilkenin uygulanmasını takip etme görevi devlete aittir. Devlet eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına uygun davranmak zorunda olduğu gibi bu ilkeye aykırı davrananlara karşı gerekli önlemleri de almak mükellefiyeti altındadır. Özellikle devletin eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına aykırı olarak belirli kişi ve grupları hedef alan uygulamalara girmesi ve bunu sistematik bir şekilde yürütmesi halinde ortaya ayrımcı rejim uygulamaları çıkacaktır. Diğer bir ifade ile devletin nefret dili kendisini eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına aykırı uygulamalar ile göstermektedir.

Eğer devlet bir kişi veya gruba yönelik nefret politikası yürütecekse ortaya koyacağı ilk eylem ayrımcı rejim uygulamalarına gitmektir. Bu kapsamda devlet bu kişi veya grubu eşit haklara sahip vatandaş olarak görmekten ziyade devletin imkânlarından mahrum bırakılan, hakları kullandırılmayan ve aksine temek hak ve özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalara maruz kalan bir düşman olarak görmektedir. Bu durumda demokratik ve hukuk devletinden ziyade ortaya ayrımcı rejim uygulamalarını esas alan despotik bir düzen çıkacaktır. Aynı şekilde devletin bu şekilde ayrımcı rejim uygulamalarına girmesi halinde toplumda da hedef kişi ve gruplara yönelik ayrımcı tavır ve davranışlar ile nefret söylemi kabul görmeye başlayacaktır. Bunun en vahim örneklerinden biri, 15 Temmuz sonrasında devlet kurumları, belediyeler ve bankaların, birçok insanın OHAL KHK'larıyla ihraç edilmesini gerekçe göstererek onları çeşitli haklardan mahrum bırakması ve ayrımcı uygulamalara başvurmasıdır. Bu bağlamda en basit haliyle birçok kişi bankadaki parasını kullanamamış veya banka hesabı açma talebi reddedilmiştir. Aynı şekilde belediyelerin düşük gelirli ve yoksul insanlara yaptığı yardımlardan aynı gerekçelerle mağdur bırakılmışlardır.

G. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE NEFRET POLİTİKALARINA MARUZ KALAN GRUPLAR

1. Kürtlere Yönelik Nefret Eylemleri

Türkiye'de yoğun olarak yaşayan Kürt kökenli vatandaşlar, uzun yıllardır devletin nefret politikalarının doğrudan hedefi hâline gelmiştir. Bu politikaların ürettiği nefret

³² Harrington/Yorulmaz, s.236

söylemleri, zamanla toplumsal düzeyde derinleşmiş, şiddeti beslemiş ve özellikle kamusal şiddet biçiminde kurumsallaşmıştır. Devletin bu nefret politikalarının bir sonucu olarak toplumun belli kesimlerinde de kabul gördüğü ve kendisini nefret söylemi veya nefret suçları ya da daha vahim suçlar olarak kendisini gösterdiği görülmektedir.

Kürt kimliğine yönelik bu dışlayıcı tutum, yalnızca bireysel nefretin değil, derin yapısal sorunların ürünüdür. Türkiye çok kültürlü bir toplum yapısına sahip olmasına rağmen, Kürtlere yönelik ayrımcı söylemler ve şiddet vakaları uzun yıllardır süreklilik göstermektedir. Kürt halkı, yalnızca kendi kimliğini yaşamak istediği için zaman zaman tehdit edilmekte, aşağılanmakta, linç girişimlerine ve hatta cinayetlere maruz kalmaktadır. Bu vakaların pek çoğunda failin cezasız kalması, kamu görevlilerinin koruma kalkını altında olması ya da suçun "*kişisel husumet*" gibi gerekçelerle sıradanlaştırılması, adalet sistemine duyulan güveni sarsmaktadır.

Bu süreçte özellikle PKK terör örgütünün eylemleri gerekçe gösterilerek bu örgütle hiçbir bağı olmayan birçok Kürt vatandaş bu nefret dilinin mağduru olmuş ve bu nefret kültürünün bir sonucu olarak çeşitli dönemlerde toplum içinde, özel sektörde ve devlet kurumlarında çok açık bir şekilde ayrımcı ve nefret saikli uygulama ve eylemlere maruz kalmıştır. Ancak mevcut mevzuattaki yasal çerçevenin bu dar tanımı ve yargının bakış açısı nedeniyle Kürtlere yönelik bu nefret saikli şiddet, tehdit, hakaret ve aşağılamaları çoğu zaman etkin soruşturmalara konu edilmemekte ve yargı süreçlerinde bu vakaların sistematik ve etnik temelli yönü görmezden gelinmektedir. Sonuç olarak mağdurlar yeterince korunamamakta ve adalet talepleri karşılıksız kalmaktadır.

Bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli sorun ise **cezasızlık kültürüdür**. İşkence ve kötü muamele gibi ağır insan hakları ihlallerinde, çoğu zaman failer hakkında soruşturma dahi açılmamakta; açılan davalarda ise suçun ağırlığı düşürülerek hafifletici hükümler uygulanmakta, sanıklar ya beraat etmekte ya da cezaları ertelenmektedir. Bu pratikler, yalnızca bireysel mağduriyetler doğurmakla kalmaz, aynı zamanda işkence ve nefret suçlarının yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır.

Aşağıda yer verilen örnek vaka ve söylemlerden de anlaşılacağı üzere, Kürtlere yönelik nefret saiki taşıyan saldırı, ayrımcılık ve cezasızlık vakaları sürekliliğini korumaktadır. Bu bağlamda Kürtlere yönelik nefret söylemi veya suçuna yönelik birçok vaka bulunmakla birlikte konunun anlaşılması bakımından yakın tarihte gerçekleşmiş olan bazı vakalara yer verilecektir. Bu bağlamda;

➤ Konya'da 30 Temmuz 2021 tarihinde Dedeoğulları ailesinden 7 kişi, komşuları olan aşırı-milliyetçi grubun silahlı baskını ve kundaklaması sonucu öldürüldü. Aile daha önce "*Biz ülkücüyüz, sizi burada yaşatmayız*" tehditleri almıştı. Mağdur yakınları ve

avukatları öldürme eylemlerinin ırkçı ve nefret saikli olduğunu vurgulamaktadırlar. Olaya ilişkin yargılama halen istinaf aşamasındadır.³³

➤ 17 Haziran 2021'de HDP İzmir İl Başkanlığı'na giren Onur Gencer, parti çalışanı Deniz Poyraz'ı öldürdü. Sanık sosyal medyada "PKK'ya kinimden" diyerek önceden tehdit paylaşımları yapmıştı. Sanığın ifadesinde "Buraya PKK'luların geldiğini düşündüğümünden herhangi bir ayırım yapmıyorum. Başka kişiler de olsaydı onlara da ateş edecektim" dediği öğrenildi.³⁴ Onur Gencer 2022'de ağırlaştırılmış müebbet cezası aldı.³⁵ Bu cinayetin işleniş motivasyonu ve yöntemi açıkça göstermektedir ki Devletteki ve toplumdaki Kürtlere yönelik nefret politikaları bu cinayetin temel sebebidir.

➤ Ankara'nın Etimesgut ilçesinde 31 Mayıs 2020 tarihinde akşam vakitlerinde çıkan bir kavgada Kürt kökenli Barış Çakan bıçaklanarak öldürülmüştür. Mezopotamya Ajansı 20 yaşındaki Barış Çakan'ın parkta Kürtçe müzik dinlediği gerekçesiyle kalbinden bıçaklanarak öldürüldüğünü duyurdu. Ajans gencin ailesinden aldığı bilgilere dayandırarak verdiği haberde, gece arkadaşlarıyla parkta oturmak için evden çıkan Çakan'ın Kürtçe müzik dinlediği için üç kişilik bir grubun saldırısına uğradığını ve kalbinden bıçaklandığını yazmıştır.³⁶

➤ Basına ve sosyal medyaya yansıyan video ve paylaşımlarda, fındık toplayıcılığı işinde çalışmak üzere Mardin ili Mazıdağı ilçesinden Sakarya'ya giden ve içlerinde kadınların da bulunduğu 16 Kürt işçisinin, 4 Eylül 2020 tarihinde sabah erken saatlerinde işveren ve köylüler tarafından saldırıya uğradığı görülmüştür. Fiziksel şiddet ve hakaret içerikli saldırıda, işçiler çeşitli yerlerinden yaralanmıştır.³⁷

➤ Sakarya ve benzeri bölge illerinde mevsimlik tarım işçileri sıklıkla bu ve benzeri linç girişimine, nefret söylemine ve saldırılara maruz kalmaktadırlar. Bu bağlamda yine Sakarya'da 2018 yılında sokakta Kürtçe konuştukları için saldırıya uğrayan 39 yaşındaki Kadir Sakçı hayatını kaybetmiş, 16 yaşındaki B.S., isimli oğlu yaralanmıştı. Yine 2019 yılında ailesiyle birlikte mevsimlik tarım işçisi olarak Adapazarı'na fındık toplamaya

³³ Medya News, "Testimonies of Kurds killed in Konya: 'We believe that they attacked us because we are Kurds'", 04/08/2021, <https://medyanews.net/testimonies-of-kurds-killed-in-konya-we-believe-that-they-attacked-us-because-we-are-kurds/>, İET: 03/07/2025

³⁴ DW, "HDP'ye saldırı düzenleyen Onur Gencer tutuklandı", 18.06.2021, <https://www.dw.com/tr/hdp-binas%C4%B1nda-deniz-poyraz%C4%B1-%C3%B6ld%C3%BCren-onur-gencer-tutukland%C4%B1/a-57949775>, İET: 03/07/2025

³⁵ BBC Türkçe, "Deniz Poyraz'ı HDP binasında öldüren Onur Gencer'e ağırlaştırılmış müebbet ve 9 yıl hapis cezası", 27 Aralık 2022, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cle8gx90dx3o?utm> İET: 03/07/2025

³⁶ DW, "Ankara'da bir genç bıçaklanarak öldürüldü", 01.06.2020, <https://www.dw.com/tr/ankarada-bir-gen%C3%A7-b%C4%B1%C3%A7aklanarak-%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC/a-53648151>, İET: 03/07/2025

³⁷ TİHV, "Sakarya'da Kürt mevsimlik tarım işçilerine yönelik ırkçı saldırı hakkında", 05.09.2020, <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/sakaryada-kurt-mevsimlik-tarim-iscilerine-yonelik-irkci-saldiri-hakkinda/?utm>, İET: 03/07/2025

giden Şirin Tosun, 6 kişinin linç girişimine maruz kalmış ve sonrasında da başından silahla vurularak yaşamını yitirmişti.

➤ Afyon'un Sultandağı Dereçine Beldesi'nde, 19 Temmuz 2021 tarihinde berbere giden mevsimlik tarım işçilerine Kürtçe konuştukları gerekçesiyle "terörist" denilmiş ve bunun üzerine taraflar arasında tartışma çıkmıştı. Kısa sürede toplanan yaklaşık 50 kişilik grup, çadırlara ve bekleyen kadınlara sopa, parke taşı ve yumruklarla saldırdı; ikisi kadın olmak üzere yedi kişi yaralandı.³⁸

➤ 5 Mart 2023 tarihinde oynan Bursaspor – Amedspor maçında Bursaspor taraftarları, Amedspor'un kaldığı otel önünde gece boyunca havai fişek patlatmış ve "Ne mutlu Türküm diyene" gibi sloganlar atmışlardır. Amedspor Kulüp Başkanı Selahattin Yıldırım: "İlk kez insan hayatına kastedildi" diyerek otel çevresindeki bu tacizi vurgulamıştır.³⁹ Nefret saikli motivasyonun sonucu olarak maç boyunca tribünlerden sahaya su şişeleri, kesici aletler, bıçak, kuru sıkı mermi gibi cisimler atıldı. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faili meçhul cinayetlerin ve adam kaçırmaların simgesi haline gelen "Beyaz Toros" araba resimleri ve illegal bir yapılanma olan JİTEM'in Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaptığı illegal faaliyetlerin sembol ismi olan "Yeşil" kod adlı JİTEM üyesinin posterleri açıldı; bu semboller 1990'lı yıllarda Kürtlere yönelik devlet şiddetinin simgesi olarak kullanıldı.⁴⁰

➤ 2018'den beri Galatasaray Meydanı'ndan toplanmalarına izin verilmeyen Cumartesi Anneleri'nin, yaklaşık beş buçuk yıl sonra ilk kez 11 Kasım 2023'te yeniden Galatasaray Meydanı'nda bir araya gelmelerine izin verilmiştir.⁴¹ Ancak, 972. haftadan itibaren Cumartesi Anneleri'nin toplandığı bir alan olarak Galatasaray Meydanı'nda sınırlı sayıda (10 kişi) kişinin bir araya gelmesine izin verilmektedir. Katılacak kişi sayısına getirilen kısıtlama ve hukuksuzluklar sürmektedir. Her Cumartesi aynı yerde bir araya

³⁸ Evrensel, " HDP: Mevsimlik tarım işçilerine yapılan saldırının sorumlusu iktidardır!", 21/07/2021, https://www.evrensel.net/haber/438443/hdp-mevsimlik-tarim-iscilerine-yapilan-saldirinin-sorumlusu-iktidardir?utm_ilet=03/07/2025

³⁹ AGOS, "Amedspor Başkanı Yıldırım: "İlk kez insan hayatına kastedildi", 09.03.2023, https://www.agos.com.tr/tr/yazi/28314/amedspor-baskani-yildirim-ilk-kez-insan-hayatina-kastedildi?utm_ilet=14/07/2025

⁴⁰ Gazete Duvar, "Bursaspor-Amedspor maçı: Dünün olayı değil...", 09/03/2023, https://www.gazeteduvar.com.tr/bursaspor-amedspor-maci-dunun-olayi-degil-haber-1607316_ilet=14/07/2025

⁴¹ 27 Mayıs 1995'ten beri Galatasaray Meydanı'nda bir araya gelen Cumartesi Annelerinin buluşması, polis müdahaleleri sonucu 1999'dan 2009'a kadar kesintiye uğramış, 25 Ağustos 2018'deki 700. hafta buluşmasından itibaren de Galatasaray Meydanı'nda toplanılmasına izin verilmemişti.

gelen Cumartesi Annelerine yönelik polis müdahalesi, gözaltı uygulamaları, yargılamalar devam etmektedir.⁴²

➤ 11 Eylül 2020 tarihinde de Van'ın Çatak ilçesinde operasyon düzenleyen askerler tarafından Kürt köylüler Osman Şiban (50) ve Servet Turgut (57) adlı iki köylü gözaltına alındı. Gözaltı sonrası helikoptere bindirilen köylüler daha sonra helikopterden atıldıkları köylülerin beyanları ve hastane epikriz raporu ile ortaya çıkmıştı. Helikopterden atılmaları nedeniyle mağdurlar ağır yaralanmışlardır. Bu vahim vaka TBMM gündemine getirilmiş ve bu konuda birkaç soru önergesi de verilmiştir. Dönemin Van Milletvekili olan Tayyip Temel tarafından yapılan açıklamada Osman Şiban hakkında düzenlenen hastane epikriz raporunda *"helikopterden düşme sonrası acil servise getirildiği"* bilgisine yer verilmiştir.⁴³ Olayda ağır yaralanan Servet Turgut yaşamını yitirmiştir. Bu olayı belgeleriyle ortaya çıkaran Mezopotamya Ajansı (MA) muhabirleri Adnan Bilen ve Cemil Uğur, Jinnews muhabiri Şehbiran Abi ve gazeteci Nazan Sala 9 Ekim 2020 tarihinde tutuklanmıştı.⁴⁴

Yukarıdaki örnek vakalardan da anlaşılacağı üzere Devlet kurumlarının kültürel alan üzerindeki baskıcı politikaları, Kürt kimliğini dolaylı biçimde kriminalize etmekte ve toplumsal alanda hedef göstermeyi teşvik etmektedir. Bu durum, yalnızca bireylerin önyargılarından kaynaklanan münferit olaylar olarak değerlendirilemez; aksine tarihsel kökleri olan yapısal bir ayrımcılığın tezahürüdür. Kürtlere yönelik nefret saikli şiddet, tehdit, hakaret ve dışlayıcı tutumlar, Türkiye'de etnik temelli eşitsizliklerin ne kadar derin olduğunu göstermektedir.

Bu tür vakalar, yalnızca bireysel hak ve özgürlükleri değil, aynı zamanda toplumsal barışı da doğrudan tehdit etmektedir. Türkiye'nin hukuk devleti iddiası, bu ihlaller karşısında etkili ve tarafsız bir yargı süreci işletilmediği sürece zayıflamaktadır. Unutulmamalıdır ki, ırkçı, ayrımcı ve nefret saikli uygulama ve eylemler yalnızca siyasal arenada değil; gündelik yaşamın her alanına sızmış ve sıradan bireylerin davranışlarında da karşılık bulur hâle gelmiştir. Sessizlik ya da *"tarafsızlık"* kisvesi altında sergilenen tepkisizlik, bu ayrımcılığın devamına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle hem toplumsal hem de kurumsal düzeyde, nefret suçlarına karşı etkin bir mücadele yürütülmesi, demokratik bir toplumun inşası açısından vazgeçilmezdir.

⁴² İHD, "Front Line Defenders: Cumartesi Anneleri/İnsanları barışçıl toplanma haklarını kullandıkları için yeni bir davayla karşı karşıya", 12.05.2023, <https://www.ihd.org.tr/front-line-defenders-cumartesi-anneleri-insanlari-bariscil-toplanma-haklarini-kullandiklari-icin-yeni-bir-davayla-karsi-karsiya/>, İET: 14/07/2025

⁴³ BBC Türkçe, "Van'da iki köylünün helikopterden atıldığı iddialarıyla ilgili olarak taraflar ne diyor?", 22.09.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54254681>, İET: 14/07/2025

⁴⁴ Bianet, "Ailesi konuştu: Neden helikopterden atıyorsun, suçluysa yargıla", 24.09.2020, <https://bianet.org/haber/ailesi-konustu-neden-helikopterden-atyorsun-sucluysa-yargila-231426>, İET: 14/07/2025

2. Türkiye’de Romanlara Yönelik Ayrımcılık ve Nefret İçerikli Uygulamalar

Türkiye’de Romanlar, tarihsel olarak Hindistan’ın kuzeybatısından başlayan uzun bir göç süreci sonucunda Anadolu topraklarına yerleşmiş etnik bir topluluktur. Bu göç, yüzyıllar boyunca Orta Doğu ve Balkanlar üzerinden ilerlemiş ve Romanlar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde imparatorluk coğrafyasına yayılmışlardır.⁴⁵ Türkiye’deki Romanlar çoğunlukla Marmara, Ege ve Trakya bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte Avrupa’nın da birçok ülkesinde de yaşamaktadırlar.

Türkiye’deki Roman nüfus ve Abdallar gibi benzer toplumsal grupların toplam sayısının iki milyon ila beş milyon arasında olduğu düşünülmektedir. Öteden beri ülkenin en marjinalleştirilmiş toplulukları arasında yer almaktadır. Bu gruplar nefret söyleminden ve şiddet tehdidinin hedefi olmaktan, aşırı yoksulluk ve dışlanmaya kadar hayatlarının neredeyse her alanında ayrımcılığa maruz kalmaktadır.⁴⁶ Tarihsel süreç olarak hep sıkıntılara, baskılara, ötekileştirmeye ve ayrımcılığa maruz kalan Romanlar 2. Dünya Savaşında Hitler tarafından soykırıma uğrayan bir etnik gruptur.⁴⁷

Romanların Türkiye’deki kültürel kimliği, müzik, dans, sözlü anlatılar ve zanaatlarla şekillenmiş, çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Özellikle müzik, Roman kimliğinin temel ve görünür bileşenlerinden biridir. Klarnet, darbuka gibi enstrümanların kullanıldığı canlı müzikleri, onları hem kendi topluluklarında hem de Türkiye genelinde tanınır kılmıştır.

Ancak Roman kimliği yalnızca kültürel bir zenginlik olarak değil, aynı zamanda tarihsel dışlanma ve sosyal eşitsizlikler çerçevesinde de ele alınmaktadır. Türkiye’de Romanlar, uzun yıllardır sosyal dışlanma, ayrımcılık ve yoksulluk gibi yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum yalnızca köklü toplumsal önyargılar nedeniyle değil, aynı zamanda resmi makamların Türkiye’deki ikinci sınıf konumlarının ortadan kaldırılmasına yönelik ilgisizliği ve hatta buna iştiraki nedeniyle varlığını devam ettirmektedir.⁴⁸

Eğitimde düşük okullaşma oranları, sağlıksız barınma koşulları ve istihdamda dezavantajlı pozisyonlarda yer alma gibi sorunlar bu dışlanmanın temel göstergeleridir.

⁴⁵ Akgün, Bülent/Toktaş, Şule: “Turkey’s Roma Opening: Commitment to Inclusion or Token Politics?” *Turkish Studies*, 2010, C.11, S. 4., s.593–607.

⁴⁶ Karan, Ulaş: Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi, Sıfır Ayrımcılık Derneği, Haziran 2017, <https://minorityrights.org/app/uploads/2023/12/mrg-rapor.pdf> , İET: 17/07/2025

⁴⁷ TİHEK, Nefret Söylemi ve Nefret Suçları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 08.09.2022, <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/1662712481.pdf> , İET: 17/07/2025

⁴⁸ Karan, Ulaş: Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi, Sıfır Ayrımcılık Derneği, Haziran 2017, <https://minorityrights.org/app/uploads/2023/12/mrg-rapor.pdf> , İET: 17/07/2025

Bu nedenle Romanlar hem kültürel mirasın taşıyıcıları hem de sosyal politikaların eşitlik ilkesi çerçevesinde dikkate alması gereken bir toplumsal gruptur.

Bu kapsamda; Türkiye’de Romanlara yönelik ayrımcılığın yalnızca bireysel önyargılarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda **kurumsal düzeyde** gerçekleştiği açıktır. Kamu otoriteleri, yerel yönetimler ve eğitim kurumları tarafından uygulanan veya göz ardı edilen ayrımcı uygulamalar, Roman topluluklarının sosyal dışlanmasını derinleştirmektedir. Bu politikalarının doğal sonucu olarak da Romenler nefret söyleminin de muhatabı ve hedefi haline gelmektedirler. Aşağıda kurumsal düzeyde gerçekleşen bu ayrımcı uygulamalar somut vaka örnekleriyle ortaya konulmaktadır.

➤ Sulukule, Osmanlı döneminden beri Romanların yaşadığı ve müzik kültürüyle tanınan tarihi bir mahalledir. 2006 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan “*Kentsel Yenileme Projesi*” kapsamında, Sulukule’deki Roman haneler düşük bedeller karşılığında tahliye edilmiş ve bölgeye lüks konutlar inşa edilmiştir. Romanlar, bu dönüşüm sürecinde zorunlu olarak yerlerinden edilerek şehir dışındaki alanlara taşınmak zorunda kalmıştır. UNESCO, bu süreci kültürel mirasa zarar veren bir uygulama olarak değerlendirmiştir.⁴⁹

➤ 2010 yılının Ocak ayında Manisa’nın Selendi ilçesinde roman ailelere yönelik linç girişimi yaşanmıştır. 2010 yılı yılbaşı gecesi, bir kahvede Romanlara saldırı ile başlayan olaylar, kısa sürede Romanların ev ve işyerlerinin taşınmasına dönüştü. 5 Ocak’ı 6 Ocak’a bağlayan gece, Manisa’nın Selendi ilçesinde 35 yıldır yaşayan, 75 kişilik Roman topluluğuna, “*Selendi bizimdir bizim kalacak*” “*Burası Selendi buradan çıkış yok*” “*Çingeneler buradan gitsin*” gibi nefret içerikli sloganlar eşliğinde yaklaşık bin kişi saldırdı. Roman evleri, çadırları, arabaları yakıldı, yıkıldı, tahrip edildi. Polisin yetersiz kaldığı olaylarda Romanlar Jandarma gücüyle kurtarıldı. Ardından jandarma müdahalesiyle kurtarılan 75 kişilik grup ilçeden çıkarılarak Salihli ve Gördes gibi farklı bölgelere sürülmüşler. Roman Hakları Derneği’nin hazırladığı raporda, köklü Roman topluluğunun “*sürgün edilmiş*” olduğu vurgulanmıştır.⁵⁰

➤ CHP Milletvekilleri 20 Ekim 2016 tarihinde Manisa’nın Şehzadeler, Yunusemre, Saruhanlı, Kırkağaç ve Soma ilçelerine ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaretler sonucunda hazırlanan “*Türkiye’de Romanlar: Genelde Türkiye Özelde Manisa*” başlıklı rapor, Manisa Valiliği’ne iletilmiştir. Raporda; Roman ailelerin, toplu konut adı altında inşa edilen altyapısız bölgelere yerleştirildiği, bu alanlarda elektrik, su ve kanalizasyon sistemlerinin

⁴⁹ HIC, “Turkey: Forced Evictions in Sulukule, Istanbul”, <https://www.hic-net.org/turkey-forced-evictions-in-sulukule-istanbul/> İET:10/07/2025

⁵⁰ Bianet, “Selendi Raporu: Linç ve Sürgün Edilen Romanlar Huzur Bulamadı”, 03.01.2017, <https://bianet.org/haber/selendi-raporu-linc-ve-surgun-edilen-romanlar-huzur-bulamadi-168964>, İET:10/07/2025

eksik olduğu, hatta evlerde yılan ve domuz gibi yabani hayvanlarla mücadele etmek zorunda kaldıkları, içme suyunda arsenik tespiti ve evlerin zeminine kadar yükselen kanalizasyon suları nedeniyle sağlık açısından büyük risk taşıyan koşulların bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca; Roman çocukların, okul araç-gereçleri veya servis eksikliği nedeniyle ya okula başlayamadığı ya da başlasalar bile devamsızlıkla karşılaştıkları ve Roman çocukların hem akran hem de öğretmen/veli düzeyinde ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmiştir.⁵¹ Bu rapor Türkiye’de roman vatandaşların Devlet nezdinde uğradıkları ayrımcılığı net olarak ortaya koymaktadır.

➤ 2023 yılının Haziran ayında, Tekirdağ’ın Çerkezköy ilçesinde bir Roman düğününe yapılan polis müdahalesi, topluluğa yönelik ayrımcılığın ciddi bir örneği olarak kayıtlara geçti. Gece geç saatlerde süren müzik nedeniyle yapılan müdahalede, polis memurları düğün alanına girerek sopalarla misafirlere fiziksel şiddet uyguladı. Bazı yurttaşlar darp nedeniyle hastaneden darp raporu aldı, olay anında görüntü alan kişilere müdahale edildi ve videolar sosyal medyada yayıldı. Bu olay, Romanlara karşı güvenlik güçleri tarafından uygulanan keyfi şiddetin, sadece kamu düzeni bahanesiyle değil, etnik kimlik temelli ve nefret saikli olarak gerçekleştirildiğine dair endişeleri artırmaktadır. Aynı tarihte, Sakarya’nın Hendek ilçesinde gerçekleşen başka bir olayda da benzer şekilde Roman vatandaşlara yönelik polis ve özel güvenlik görevlilerinin fiziksel şiddet uyguladığı rapor edilmiştir. Olay sırasında bazı vatandaşların kaçmaya çalıştığı, copla darp edildikleri ve bu anların yine sosyal medya platformlarında paylaşıldığı bildirilmiştir. Bu iki örnek, Roman toplumunun Türkiye’de kolluk kuvvetleriyle karşı karşıya kaldığı sistematik şiddet ve dışlanmanın son yıllardaki somut yansımaları arasında yer almakta; hukuk güvenliği ve ayrımcılık yasağı ilkeleri bakımından ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.⁵²

Yukarıda yer verilen örnek vakalardan da anlaşılacağı üzere devlet ve toplum nezdinde sürekli olarak ayrımcılığa maruz kalmanın, yoksulluğun ve eğitimsiz bırakılmanın sonucu olarak ortaya çıkan kriminalize olma durumundan kaynaklı olarak sürekli olarak önyargılı bakılan bir grup haline gelmiştir. Romanların yaşadıkları ayrımcılık, aynı zamanda Roman toplumunu toplumun geneli içinde adeta görünmez hale getirmektedir. Özellikle toplumdaki “Çingen” söylemi ile medyada oluşturulan “Roman” algısı ve bu algı için kullanılan müzisyen, çiçekçi, ‘eğlenceye düşkün’ ya da ‘uyuşturucu satan’, ‘hırsızlık yapan’ gibi, bol etiketli ve damgalayan ifade ve söylemler bir bütün olarak nefreti derinleştirmektedir. Bunun sonucu olarak kamu kurumlarında da ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Çoğu kez bu kalıp yargılarla yaratılan algılarda Romanların

⁵¹ AGOS, “CHP’den ‘Manisa’da Romanlar’ raporu”, 25.10.2016, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/16829/chp-den-manisa-da-romanlar-raporu> İET:08/07/2025

⁵² European Roma Rights Centre, “Roma in Turkey: More Police Brutality”, <https://www.errc.org/news/roma-in-turkey-more-police-brutality> 09/07/2025

bireyselliği, farklılıkları ve kişilikleri eksik ya da neredeyse hiç yok gibi; birer etiketten ibaret görülmektedirler. Romanlar oluşturulan algılarla adeta ötekileştirilmekte ve nefretin ve ayrımcılığın hedefi haline getirilmektedirler.

3. Suriyelilere Yönelik Ayrımcı Uygulamalar

Suriyeliler, 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle can güvenliklerini sağlamak amacıyla Türkiye'ye sığındı. Savaşın yol açtığı şiddet, yıkım ve insani kriz, milyonlarca insanı evlerini terk etmeye zorladı. Türkiye, bu süreçte “açık kapı” politikası izleyerek Suriyelilere geçici koruma sağladı. Güvenlik, barınma ve temel ihtiyaçlara ulaşma amacıyla Türkiye'ye gelen Suriyelilerin büyük bir kısmı hâlen burada yaşamaktadır.

Suriyeliler, Türkiye’de ekonomik rekabet, toplumsal uyum sorunları ve yanlış bilgilendirme gibi nedenlerle ayrımcılığa uğramaktadır. Düşük ücretle çalışmaları, yerli halkta iş kaybı endişesi oluşturmaktadır. Dil ve kültürel farklılıklar da toplumsal gerilimi artırmaktadır. Ayrıca sosyal medyada yayılan asılsız iddialar, olumsuz algıları beslemektedir. Siyasi söylemler de bu ayrımcılığı körükleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bütün bu olumsuzlukların sonucu olarak Suriyeliler toplumda nefret söyleminin hedefi haline gelmektedirler. Özellikle çeşitli sivil toplum kuruluşları, siyasi parti yetkilileri ve toplumda tanınan bazı kişiler tarafından Suriyelilere yönelik birçok nefret söyleminin gerçekleştiği bilinmektedir. Nefret ve ayrımcı içerikli açıklamalar ve savaştan kaynaklı yaşanan göç sorunun iç siyasette sürekli bir oy devşirme malzemesi olarak kullanılması nedeniyle Suriyeliler sürekli hedef haline gelmişlerdir. Aşağıda konunun anlaşılması bakımından bazı vahim vakalara yer verilmiştir.

➤ Türkiye’de medyanın olumsuz ve ayrımcı tutumu Suriyelilere yönelik nefreti körüklemektedir. Hrant Dink Vakfı’nın verilerine göre, 2018 yılında Türk basınında Suriyeliler aleyhine 918 ayrı nefret söylemi örneği saptanmıştır. Bu çalışmalar ulusal ve yerel gazeteler dahil olmak üzere yaklaşık 4.839 haber/ köşe yazısının taranması sonucu ortaya çıkmıştır.⁵³

➤ Yine Hrant Dink Vakfı’nın “*Hate Speech and Discriminatory Discourse in Media 2019*” adlı raporunda Suriyeliler, yıl boyunca okur-yazar kamuoyunda, yerel ve ulusal basında **760 defa nefret söylemi içeren haber ve köşe yazısında** hedef alınmıştır. Bu yazılarda Suriyeliler çoğunlukla “suç, hırsızlık, taciz” gibi ihlallerle ilişkilendirilmiş; güvenlik sorunu yaratan gruplar olarak kodlanmıştır.⁵⁴

⁵³ The Syrian Observer, “918 Examples of Hate Speech Against Syrians in Turkish Media Over 2018”, 16.09.2019, https://syrianobserver.com/foreign-actors/918-examples-of-hate-speech-against-syrians-in-turkish-media-over-2018.html?utm_source=İET: 26/05/2025

⁵⁴ Media News, “Report finds 5,515 instances of hate speech in the media in Turkey in 2019”, 30.10.2020, https://medyanews.net/report-finds-5515-instances-of-hate-speech-in-the-media-in-turkey-in-2019/?utm_source=İET: 26/05/2025

➤ 2024'te Türkiye'de Suriyelilere dönük şiddet olaylarının ardından sosyal medyada yaygın bir nefret söylemi dalgası görülmüştür. Özellikle “#suriyelilersınır dışı edilsin” (“Suriyeliler sınır dışı edilsin”) gibi etiketler popülerlik kazanmış; Suriyelilerin ülkeden gönderilmesi talepleri sosyal medya üzerinden yoğun şekilde dile getirilmiştir.⁵⁵

➤ **Avrupa İrkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu (ECRI)** tarafından Türkiye için hazırlanan izleme raporlarında, nefret söylemi ve nefret suçlarının özellikle Suriyeliler olmak üzere mülteciler ve göçmenler aleyhine ciddi biçimde arttığı vurgulanmıştır. Rapora göre medya, siyaset ve kamuoyunun Suriyelilerle ilgili söylemlerinde **ayırıcı ve teşvik edici bir dil** kullanılmaktadır.⁵⁶

➤ **2024 yılı Temmuz ayında** Kayseri’de bir çocuğa saldırı suçlaması sonrası başlayan anti-Suriyeli gösteriler, ev ve iş yerlerinin yakılması, araçların tahrip edilmesi gibi şiddet eylemlerine dönüşmüştür. Bu olaylar hem fiziksel saldırılar hem de nefret söylemi içeren ifadelerin sokakta ve medyada yayılmasıyla birleşmiştir.⁵⁷ İnsan Hakları Derneği (İHD), 2024 yılında Kayseri’de yaşanan ırkçı saldırılara ilişkin yaptığı açıklamada, bu tür nefret söylemlerinin mültecileri ülkelerine geri göndermeye yönelik baskılara yol açtığını vurgulamıştır.⁵⁸

➤ **Türkiye’de** sokak röportajlarında yaygınlaştırılan ayırıcı söylemlerden Suriyelilerde payını almıştır. Bu bağlamda Gaziantep gibi Suriyeli nüfusun yoğun olduğu şehirlerde yapılan sokak röportajlarında Suriyeliler, ekonomik krizle ilişkilendirilerek “işleri ellerinden alıyorlar”, “devlet Suriyelileri daha çok destekliyor” gibi söylemlerle hedef gösterilmiştir. Halk arasında ekonomik ve sosyal meselelerin Suriyelilere yüklenmesi, nefret söyleminin yaygınlaşmasına katkı sağlayan önemli bir unsurdur.⁵⁹

➤ Türkiye’de bazı siyasi çevreler ve siyasetçiler tarafından Suriyelilerle ilgili toplumda infial oluşturacak sosyal medya paylaşımları yapılmakta ve mülteciler ayrımcılık, nefret ve şiddetin hedefi haline getirilmektedir. Bu bağlamda 2022 yılında

⁵⁵ Turkish Minute, “Wave of online hate speech follows countrywide attacks on Syrians in Turkey”, July 3, 2024, https://www.turkishminute.com/2024/07/03/wave-online-hate-speech-follow-countrywide-attack-on-syrian-in-turkey/?utm_source=İET: 26/05/2025

⁵⁶ Turkish Minute, “CoE monitoring body warns hate speech, crimes worsening in Turkey”, June 12, 2025, https://www.turkishminute.com/2025/06/12/coe-monitoring-body-warns-hate-speech-crimes-worsening-in-turkey/?utm_source=İET: 26/05/2025

⁵⁷ Al Jazeera, “Protests and arrests as anti-Syrian riots rock Turkey”, 2 Jul 2024, https://www.aljazeera.com/news/2024/7/2/protests-and-arrests-as-anti-syrian-riots-rock-turkey?utm_source=İET: 26/05/2025

⁵⁸ İHD, “Suriyelilerin İrkçi, Nefret Söylemi ve Baskılarla Ülkelerine Gönderilmesi Engellenmelidir!”, 28.08.2024, https://www.ihd.org.tr/suriyelilerin-irkci-nefret-soylemi-ve-baskilarla-ulkelerine-gonderilmesi-engellenmelidir/?utm_source=İET: 26/05/2025

⁵⁹ The Washington Institute For Near East Policy, “Turkish Backlash:How Street Interviews Spread Anti-Syrian Refugee Sentiment”, Sude Akgundoğdu, Policy Notes, March 2023 No. 131, https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkish-backlash-how-street-interviews-spread-anti-syrian-refugee-sentiment?utm_source=İET: 26/05/2025

Hatay'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgedeki bir okulda müdür yardımcısı olarak görev yaptığı bilgisini veren bir kişinin sosyal medya hesabından yaptığı dehşet verici bir paylaşım bunun çarpıcı bir örneğidir. Suriyelileri kastederek "Hitler Yahudileri yaktı, biz de bunları yakalım" şeklindeki paylaşım, gündelik hayatta zaman zaman mültecilere şiddet olarak yansıyan ayrımcı dilin ulaştığı boyutlar hakkında da bilgi vermektedir.⁶⁰

➤ **Human Rights Watch**'ın Türkiye'ye yaptığı başvurularda, Suriyeliler başta olmak üzere mülteciler aleyhindeki yaygın karalama, nefret söylemi ve fiziksel saldırıların soruşturulması ile bu tür söylemleri kullananların cezalandırılması yönünde çağrılar vardır. Ayrıca devletin en üst düzeylerinden net bir nefret söylemini ve mültecilere yönelik düşmanlığı reddetme açıklaması yapmasının önemi vurgulanmıştır.⁶¹

➤ Ankara'nın Altındağ ilçesinde 11 Ağustos 2021 tarihinde Emirhan Yalçın isimli 18 yaşındaki bir genç, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Battalgazi Mahallesi'nde bıçaklanarak öldürüldü. Şüpheli iki kişi, tasarlayarak öldürme suçundan tutuklanarak cezaevine gönderildi. İşlenen cinayet sonrasında Battalgazi Mahallesi'nde toplanan yüzlerce kişi Suriyeliler'in yaşadığı Önder ve Ulubey mahallelerinde birçok ev, dükkan ve işyerine zarar verdi. İşyerlerinin camlar kırıldı, içlerinde bulunan eşyalar yakıldı. Hırsızlık olayları yaşandı. Emniyet güçlerinin saatlerce süren saldırıları önlemekte yetersiz kaldığı görüldü. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığından yapılan açıklamada bölgedeki kamera kayıtlarının incelemesi sonucunda mala zarar verme olaylarına karıştıkları tespit edilen 35, sosyal medya hesaplarından provokatif paylaşım yaptıkları tespit edilen 26 şüpheli hakkında adli işlem uygulandığı belirtildi. Bu yaşanan olayın temelinde özellikle Suriyelilere yönelik sürekli canlı tutulan nefret söylemleri yatmaktadır. Adli bir olayla başlayan süreç bu nefret motivasyonu ile bir linç girişimine dönüşmüştür.⁶² Bu bağlamda İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) hazırladığı raporda 2021 yılında, Altındağ'daki bu olayın ardından, mültecilere yönelik saldırıların seçim odaklı nefret söylemleriyle arttığını belirtmiştir.⁶³

⁶⁰ ULFED, "Suriyelilere Yönelik Nefret Söylemi Hakkında", 12 Haziran 2022, <https://ulfed.org/official-statements/suriyelilere-yonelik-nefret-soylemi-hakkinda/> İET: 26/05/2025

⁶¹ HRW, Submission by Human Rights Watch on Türkiye to the Human Rights Committee 142nd Session (14 October – 7 November 2024), <https://www.hrw.org/news/2024/10/23/submission-human-rights-watch-turkiye-human-rights-committee> İET: 26/05/2025

⁶² BBC Türkçe, "Altındağ olayları: 61 kişi hakkında adli işlem başlatıldı", 19/08/2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58267290> İET: 26/05/2025

⁶³ İGAM, "Ankara Altındağ İlçesinde Yaşanan Olaylar İle İlgili Basın Açıklaması", 14.08.2021 <https://igamder.org/TR/igam/ankara-altindag-ilcesinde-yasanan-olaylar-ile-ilgili-basin-aciklamasi>, İET: 26/05/2025

➤ Dink Vakfı hazırladığı bir çalışmada 2023 yılında, deprem sonrası medya organlarında mültecileri hedef alan ayrımcı söylemlerin arttığını ve bu durumun toplumsal barışı zedelediğini ifade etmiştir.⁶⁴

Suriyelilere yönelik nefret söylemi, Türkiye’de artık münferit olaylardan öteye geçerek sistematik bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Medya, siyaset ve sosyal medya üzerinden üretilen nefret dili, kitlesel şiddeti tetiklemekte ve sığınmacıları en temel insan haklarından mahrum bırakmaktadır. Cezasızlık politikası, bu şiddeti beslemekte ve normalleştirmektedir. Uluslararası raporlar da göstermektedir ki Suriyelilere yönelik nefret söyleminin engellenmesi, yalnızca devletin değil, aynı zamanda, siyasi partilerin, medyanın, sivil toplumun ve uluslararası toplumun ortak sorumluluğudur. Ancak özellikle seçim dönemlerinde Suriye politikasının realist bir politika olmaktan ziyade popülist ve marjinal bir malzeme olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda siyasi partiler içinde Suriyelilere yönelik nefreti körükleyen ve tek siyasi söylem ve malzeme haline getiren parti Ümit Özdağ önderliğindeki Zafer Partisidir. Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ, Suriyelilere yönelik sert ve dışlayıcı söylemleriyle öne çıkmıştır. Özdağ, sosyal medyada yaptığı paylaşımlarda Suriyelileri hedef almış ve onları "rezil" olarak nitelendirmiştir. Özdağ, bu paylaşımlarda Suriyelileri "Türk milletvekillerine sosyal medya yolu ile hakaret eden" kişiler olarak tanımlamış ve "Türk kentleri örtülü olarak istila ediliyor" ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca, "Mülteci medyası emperyalizmin taşeron yapısıdır" şeklinde bir açıklama yapmıştır.⁶⁵ Suriyelilerin "Türkiye’den gönderilmesi gerektiğini" sıkça dile getiren Özdağ, onları zaman zaman "rezil" ve "işgalci" gibi ifadelerle tanımlamıştır. Bu söylemler, kamuoyunda nefret kültürünün meşrulaşmasına katkı sunmuştur.⁶⁶

Ana muhalefet partisi olan **Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP)** mültecilere ilişkin tutumu çoğu zaman çelişkili olmuştur. Parti yönetimi insani çözümler önerdiğini belirtse de, bazı belediyeler Suriyelilere yönelik **plaj yasağı** veya kağıt toplayarak geçimlerini sağlayan Suriyelilerin **çekçek olarak tanımlanan arabalarına el koyma** gibi ayrımcı uygulamalara başvurmıştır.⁶⁷ Ayrıca bazı parti üyelerinin sosyal medyadaki paylaşımları,

⁶⁴ HyeTert, "Deprem sonrası nefret söylemi mültecileri ve göçmenleri hedef alıyor", 10.03.2023, https://hyetert.org/2023/03/10/deprem-sonrasi-nefret-soylemi-multecileri-ve-gocmenleri-hedef-aliyor/?utm_source=İET: 26/05/2025

⁶⁵ Independent Türkçe, "Sığınmacılara yönelik 'nefret söylemi' sürüyor...", 15.04.2021, https://www.indyturk.com/node/345316/haber/s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-y%C3%B6nelik-nefret-s%C3%B6ylemi-s%C3%BCr%C3%BCyor%E2%80%A6-umhd-ba%C5%9Fkan%C4%B1-demir-art%C4%B1k-mazlum?utm_source=İET: 26/05/2025

⁶⁶ Pirha, "Özkul: Mültecilere yönelik nefret, siyasi ortamda körükleniyor", 24.01.2022, https://pirha.org/ozkul-multecilere-yonelik-nefret-siyasi-ortamda-korukleniyor-307246.html/24/01/2022/?utm_source=İET: 26/05/2025

⁶⁷Independent Türkçe, "CHP Suriyeli sığınmacılara nasıl bakıyor?", 20.06.2021, https://www.indyturk.com/node/376336/haber/chp-suriyeli-%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-nas%C4%B1-bak%C4%B1yor?utm_source=İET: 03/06/2025

Suriyelilere karşı olumsuz algıları beslemiştir. Bu bağlamda CHP Eski Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Suriyelileri “bela” olarak nitelendirmiş ve geri gönderilmeleri gerektiğini savunmuştur. Bu dil, raporlarda Nazi döneminde Yahudiler için kullanılan dışlayıcı retoriğe benzetilmiştir.⁶⁸

İYİ Parti Eski Genel Başkanı Meral Akşener de Suriyelilerin geri gönderilmesi gerektiğini savunan açıklamalarda bulunmuştur. Bu söylemler, Suriyelilere yönelik ayrımcı algıları güçlendirmiş ve kamuoyunda mültecileri bir “sorun” olarak konumlandırmıştır.⁶⁹

Diğer taraftan Eski İçişleri Bakanı **Süleyman Soylu**, Suriyelilerin Türkiye’de sigortasız ve güvencesiz biçimde çalıştırıldığını kamuoyu önünde kabul etmiştir. TGRT haber canlı yayınında 5 Mayıs 2022 tarihinde “*Fabrikanda Suriyeliyi çalıştır, sömür, sigortasını yaptırma. Sonra ayak ayak üstüne at, 'Ne olacak bu Suriyelilerin hali' de. Bir milyon insan gidecek. Kim isyan edecek biliyor musun? O iş sahipleri*” şeklinde açıklama yapmıştır.⁷⁰ Bu açıklamalar, devletin Suriyelilerin sömürülmesini bildiğini ve buna göz yumduğunu ortaya koymaktadır.⁷¹

Türkiye’de farklı siyasi partilerden temsilcilerin açıklamaları, Suriyelilere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin siyaset sahnesinde normalleştiğini göstermektedir. Ümit Özdağ’ın sert retoriği, **Kemal Kılıçdaroğlu’nun** “bela” ifadesi, Meral Akşener’in geri gönderme çağrıları ve CHP’li belediyelerin ayrımcı uygulamaları; mültecileri toplumda potansiyel tehdit olarak kodlayan bir dil üretmiştir. Süleyman Soylu’nun açıklamaları ise, Suriyelilerin devlet bilgisi dahilinde sistematik sömürüye maruz bırakıldığını gözler önüne sermektedir.

Bu söylemler, yalnızca Suriyelilere yönelik toplumsal algıyı olumsuzlaştırmakla kalmamış; sokaktaki nefretin şiddete dönüşmesine de zemin hazırlamıştır. Nefret söyleminin siyasal alanda bu denli yaygın ve kronikleşmiş olması, toplumda nefret suçlarının ve kitlesel saldırıların önünü açan en kritik faktörlerden biri haline gelmiştir.

⁶⁸ Independent Türkçe, “CHP Suriyeli sığınmacılara nasıl bakıyor?”, 20.06.2021, https://www.indyturk.com/node/376336/haber/chp-suriyeli-%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-nas%C4%B1l-bak%C4%B1yor?utm_source=İET:03/06/2025

⁶⁹ Independent Türkçe, “CHP Suriyeli sığınmacılara nasıl bakıyor?”, 20.06.2021, https://www.indyturk.com/node/376336/haber/chp-suriyeli-%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-nas%C4%B1l-bak%C4%B1yor?utm_source=İET:03/06/2025

⁷⁰ Cumhuriyet, “Süleyman Soylu'nun 'Suriyeliler gidince önce o iş adamları isyan edecek' sözlerine CHP'den sert tepki”, 5.05.2022, https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/suleyman-soylunun-suriyeliler-gidince-once-o-is-adamlari-isyan-edecek-sozlerine-chpden-sert-tepki-1933076?utm_source=İET:03/06/2025

⁷¹ Hakimiyet, “Bakan Soylu: 'Suriyelilerin de çalışmasını sağlayabilecek bir sigorta sistemi oluşturun' dediler, oluşturduk. Ne yaptılar? Hiçbir şey yapmadılar”, 05.05.2022, https://www.hakimiyet.com/bakan-soylu-suriyelilerin-de-calismasini-saglayabilecek-bir-sigorta-sistemi-olustur-1303224/32841/?utm_source=İET:03/06/2025

4. Türkiye’de LGBT’lilere Yönelik Nefret Söylemi ve Yaşanan Şiddet Olayları

a. Genel Olarak

Yukarıda ilgili kısımda da vurgulandığı üzere ırkçılık, ayrımcılık, homofobik ve transfobik unsurlar içeren söylemler, genel itibariyle nefret söylemi olarak isimlendirilmektedir. Zaten 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ nefret söylemini *“İrkçi, nefret, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir.”* şeklinde açıklamıştır.

Diğer taraftan ifade özgürlüğü ile nefret söylemi arasında kurulacak denge, özgürlükler kişi hak ve yükümlülükleri bakımından önemlidir. Türkiye’de medyanın sıklıkla taraflı, önyargılı ve ayrımcı bir dil kullandığını görmekteyiz. Böyle bir dilin kullanılması, toplumda huzursuzluk ve savunmasız gruplara yönelik yaygın bir önyargının yerleşmesine yol açmaktadır. Hedef alınan kişi veya gruplar bu tutum, hedef gösterme ve dil nedeniyle tedirginleşmekte ve sessizleşmektedir. Bu kışkırtıcı ve hedef gösterici dil kullanımı nedeniyle düşmanlaştırılan ve marjinalleştirilen grupların üyelerine ya da mekânlarına yönelik sözlü ve fiziki saldırılar zaman zaman yaşanmaktadır.

Türkiye’deki ayrıştırıcı, ötekileştirici dilin mağduru olan dezavantajlı gruplardan biri de LGBT bireyleridir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ne anayasasında ne de Türk Ceza Kanunu’ da LGBT bireyler hakkında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 10.maddesinde *“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir”* şeklinde bir hüküm bulunmasına rağmen bu maddeye *“cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim”* ifadesi ekli değildir. Öyleyse toplumda yasal düzlemde olmasa bile LGBT bireylere yönelik meşrulaşan/ teşvik edilen önyargılar ve kişi tutumu olarak hoşgörünün eksikliği, toplumsal düzenlemelerde yer ettiğinde kişilerin ayrımcılığa uğramalarına neden olacak ve kaçınılmaz olarak insan hakları ihlallerine ortam hazırlayacaktır. Örneğin; 26 Şubat 2014 tarihinde bir trans kadını öldüren erkeğin cezası *“haksız tahrik”* indirimiyle müebbet haptiden 18 yıla düşürülmüştür. Karara göre, *“haksız fiil”* maktulün *“travesti olması”*dır.⁷²

Türkiye Anayasa’nın 17. maddesi ile kişinin yaşam hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağı güvence altına alınmasına rağmen, kanunlarımız *“haksız fiil”*in ne olduğu konusunda bir çerçeve oluşturmadığı için cinayeti de kapsayan herhangi bir fiziki şiddetin *“haksız tahrik”* sonucu olup olmadığı yetkisini hâkimlere bırakmaktadır. Kişilerin inisiyatifine bırakılarak işleyen bu süreçte bir de LGBT cinayetleri söz konusu olduğunda

⁷² Kuş Mumcu, Müge: “Hoşgörü”nün Yokluğu: Türkiye’de Lgbt Bireylere Yönelik Nefret Suçlarına Felsefi Bakış”, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 22 (1), 319-339.

ceza indirimine gidilebilmekte ve bu durum da toplumsal düzenlemelerde hoşgörünün yerini önyargının aldığı açık bir göstergesi olmaktadır.⁷³

Bunu bir örnekle somutlaştırmak durumun ciddiyetinin anlaşılması açısından yararlı olabilir. Habervaktim adlı site düzenli olarak LGBT'leri ve etnik/dini kökenleri hedef alan nefret söylemi örnekleri yayınlamaktadır. 4 Şubat 2013 tarihinde yayınlanan "BDP'den 'Ahlaksızlık Terörü'ne De Destek" başlıklı haber bunların en çarpıcı olanlarından biridir. Haberde LGBT'leri "*sapkın*" olarak nitelendirilirken, habere konu olan TSK Disiplin Suçları Kanunu'nda değişiklik talep eden Kaos GL Derneği'ne destek veren BDP de terör destekçisi olarak tanımlanmıştır. Haberdeki okur yorumlarında bu söylem daha da uç boyutlara taşınmıştır. Diğer tarafta sosyal medya da nefret söylemi örnekleri ile doludur. Örneğin cinsiyet değiştirme ameliyatı olan oyuncu Rüzgar Erkoçlar'ın durumu, Ekşi Sözlük'te "*Rüzgar Erkoçlar*" başlığı altında ele alınmıştır. Buradaki bazı ifadeler olayı insan hakları temelinde ele alırken, bazı ifadeler nefret söylemi içermektedir. X platformunda açılan #rüzgarerkoclar etiketinde ise bir birey üzerinden adeta tüm LGBT'lilere yönelik hakaret ve nefret söylemi örneklerine rastlanmıştır.

b. LGBT'li Bireyleri Hedef Alan Nefret Söylemine Dair Vaka Örnekleri

13 Ocak 2014 tarihli Takvim gazetesi, teknik direktör Yılmaz Vural'ın, Türkiye'de eşcinsel futbolcular olduğunu, gey olmanın başarıya engel olmadığı yönündeki açıklamalarına yer verdiği habere, "*Gay anasını!*" başlığını atarak, sözü edilen bireylere yönelik olumsuz bir algının yaygınlaşmasına ortaklık etmiş ve gey futbolcuları ötekileştirmiştir.

11 Şubat 2010 tarihli Milliyet gazetesindeki bir haber, bir eşcinsel kadının telefon programına bağlanıp, bir kadınla evlenmek istediğini dile getirdiğine dair haberin başlığında "*sapık*" sözcüğü kullanılarak, eşcinsellik sapıklık olarak tanımlanmış, hakaret, aşağılama ve ötekileştirme yapılmıştır.

27 Mayıs 2013 tarihli Vatan gazetesindeki bir haber, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde eşcinsel evliliğin yasa kapsamına alınmasına karşı doğan tepkileri konu almakta, cinsel yönelimi farklı olanların söz hakkının tanınmadığı haberin tamamında, eşcinsellerin hak mücadelesine karşı olan hareketlerden bahsedilmekte, eşcinselleri '*sapkın*' ve '*toplum düzenini bozan unsurlar*' olarak görenlerin sözlerine yer verilmektedir. Haberin büyük puntolarla atılan başlığı Avrupa'nın genelinde eşcinsellerin istenmediğine dair önyargıyı güçlendirmekte, cinsel yönelimi farklı olanları ötekileştirmektedir.

LGBT'lilere dönük nefret söylemine neredeyse her gün sayfalarında rastlayabileceğimiz Yeni Akit gazetesinde 17 Ocak 2012 tarihinde ise yazar Fahrettin Dede, eşcinseller için "*dönme*" tabirini kullanan Serdar Arseven'i para cezasına mahkum eden Yargıtay kararının ardından eşcinsel lobisinin "*kültürel atağa*" geçtiğini öne sürmektedir.

⁷³ Kuş Mumcu, s.328

Aylin Kulin'in iki erkek arasındaki aşkı konu alan "Gizli Anların Yolcusu" isimli yeni çıkan kitabı için "eşcinselliği meşrulaştırıyor", hikayeye konu olan aşk için ise "sapkın yakınlaşma" gibi tabirler kullanmıştır. Aynı şekilde, yeni vizyona giren ve cinsel kimlik üzerinden yapılan ötekileştirme, baskı ve zulmü konu alan Zenne filmi için, "Sapıkların filmine 15 yaş torpili" spotunu koyan yazar, filmde "sapık eğilimleri meşrulaştırma çabası güdüldüğü" ve "aseksüellik, biseksüellik, gayliğin normalleştirildiğini" söylemiştir. Bu ifadeleriyle LGBT'li olmayı yanlış, anormal, sapık bir kimlik gibi sunarak, LGBT'lilere hakaret etmiş ve onları ötekileştirmiştir. 29 Mart 2010 tarihli Radikal gazetesi haberinde ise, bir seri cinayet zanlısının yakalanmasında bir trans kadının verdiği bilgilerin kullanılması, "Seri cinayetleri travestinin dikkati çözdü" başlığıyla verilmiştir. Haberde ısrarla Polen isimli trans kadının kimlik ismi verilirken; konuyla alakası olmamasına rağmen kişinin cinsiyet kimliği vurgulanmış; translar marjinal unsurlar olarak sunulmuştur.⁷⁴

c. Eşcinsellik İle İlgili Siyasilerin Nefret Söylemleri

Son yıllarda Türkiye'de LGBTİ+ topluluğu, yalnızca bireysel önyargı ve toplumsal dışlanma değil; siyasi düzeyde yapılan söylemler, resmi uygulamalar ve kolluk kuvvetlerinin müdahaleleri ile hedef haline gelmiştir. Bu söylemler, "aile değerleri" söylemiyle meşrulaştırılarak, LGBTİ+ bireylerin görünürlüğü ve hak talepleri üzerinde ağır bir baskı kurmaktadır. Aşağıda hem siyasi liderlerin ifadeleri hem bu söylemlerin somut etkileri, hak ihlallerine kadar varan örneklerle incelenmiştir.

➤ 2023 seçim kampanyası döneminde Erdoğan, birçok mitinginde LGBTİ+'lara dair açıkça olumsuz söylemler kullanmıştır. Örneğin, seçim öncesi bir konuşmasında "**LGBT ziyaret edilmesi gereken bir yapı değil**" ifadeleri kullanılmış; başka mitinglerinde LGBT bireyleri "aile yapısına tehdit" olarak tanımlamıştır.⁷⁵

➤ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 5 Şubat 2021 tarihinde yaptığı konuşmada, "Bu lezbiyenlerin mezbiyenlerin söylediklerine takılmayalım biz analarımıza bakalım. Ailenin direği anne. Bu annelerimizle birlikte geleceğe emin adımlarla yürüyeceğiz" demiştir.⁷⁶

➤ Erdoğan, Boğaziçi Üniversitesi'ne Melih Bulu'nun atanmasına ilişkin öğrencilerin düzenlediği protesto eylemleriyle ilgili açıklamasında "LGBT, yok öyle bir şey. Bu ülke millidir, manevidir ve bu değerlerle geleceğe yürümektedir." ifadesini kullanmıştır.⁷⁷

⁷⁴ Pembe Hayat/Kaos GL, "Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi", Ankara 2019, <https://kaosgldernegi.org/images/library/2015medyadalgbt.pdf> İET: 12/06/2025

⁷⁵ The Guardian, "We're against LGBT: Erdoğan targets gay and trans people ahead of critical Turkish election", 12 May 2023, https://www.theguardian.com/global-development/2023/may/12/lgbt-recep-tayyip-erdogan-targets-gay-trans-rights-critical-turkish-election?utm_source İET: 12/06/2025

⁷⁶ Veryansintv, "Erdoğan'dan 'lezbiyen' çıkışı... 'Söylediklerine takılmayalım'", 05.02.2021, <https://www.veryansintv.com/erdogandan-lezbiyen-cikisi-soylediklerine-takilmayalim> İET: 12/06/2025

⁷⁷ BBC Türkçe, "Boğaziçi Üniversitesi protestoları: Hedef gösterilen LGBTİ+ topluluğu artan nefret söylemi hakkında ne düşünüyor?", 03.02.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55916638> İET: 12/06/2025

➤ Cumhurbaşkanı Erdoğan, 15 Aralık 2024'te Erzurum'da gençlerle buluşmasında "LGBT falan, bu işlere de karşıyız" diyerek LGBTİ+ karşıtı bir duruş sergilemiştir.⁷⁸

➤ Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, X platformundaki paylaşımında "Boğaziçi Üniversitesi'nde Kabe-i Muazzama'ya yapılan saygısızlığı gerçekleştiren 4 LGBT sapkını gözaltına alındı" dedi. X platformu, Soylu'nun Boğaziçi Üniversitesi'ndeki etkinliklerle ilgili bir paylaşımına 'nefret söylemi' uyarısı eklemiştir.⁷⁹

➤ Yeniden Refah Partisi Başkanı Fatih Erbakan, Adana il kongresinde "tüm LGBT derneklerinin kapısına kilit vuracağız" ifadelerini kullanmıştır.

➤ BBP Genel Başkanı Mustafa Destici, "sapkın hayat tarzları" diyerek LGBTİ+ bireyleri hedef göstermiştir.

➤ AK Parti Milletvekili Rukiye Toy, TBMM'de LGBTİ+'ları "LGBT+ soslu ifsad hareketleri" olarak nitelendirmiştir.

➤ Esenler Belediye Başkanı Mehmet Tefik Göksu, konuşmalarında "LGBT ahlaksızlığı" ifadelerini kullanmıştır.⁸⁰

Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere siyasi figürler tarafından dile getirilen bu tür söylemler, siyasi homofobinin bir araç olarak kullanıldığını ve nefret söyleminin kültürel zemine daha da yerleşmesine yol açtığını göstermektedir.

Siyasilerin bu söylemlerinin uygulamada yasak olarak hayata geçtiği görülmektedir. Pride yürüyüşleri ve benzeri LGBTİ+ etkinlikleri, sık sık "güvenlik" veya "aile değerlerini koruma" gerekçeleriyle yasaklanmakta; katılımcılar kolluk kuvvetlerince gözaltına alınmaktadır. Örneğin, 2023 Pride dönemi boyunca yapılan yasaklar, İstanbul ve birçok ilde yürüyüşe geçit verilmemesiyle, protestocuların yerlerde sürüklenmesi, basın ve hukukçuların engellenmesi gibi müdahalelerle sonuçlanmıştır⁸¹. Bu bağlamda Amnesty International, bu yasaklar ve müdahalelerin orantısız ve keyfi olduğunu, bazı vakalarda bu

⁷⁸ KAOS GL, "Erdoğan, Erzurum'da gençlerle buluşmasında yine LGBTİ+'ları hedef aldı", 16/12/2024, <https://kaosgl.org/haber/erdogan-erzurum-da-genclerle-bulusmasinda-yine-lgbti-lari-hedef-aldi> İET: 12/06/2025

⁷⁹ EURONEWS, "LGBT bireyler Türkiye'de artan homofobik söylemlerden dolayı endişeli", 23/02/2021, <https://tr.euronews.com/2021/02/23/lgbt-bireyler-turkiye-de-artan-homofobik-soylemlerden-dolay-endiseli> İET: 12/06/2025

⁸⁰ Akit, "Tevfik Göksu: LGBT toplum ahlakını bozuyor, asla saygı duymam", 03.07.2021, <https://www.akittv.com.tr/gundem/haber/78788-tevfik-goksu-lgbt-toplum-ahlakini-bozuyor-asla-saygi-duymam>, İET: 12/06/2025

⁸¹ HRW, "Pride Month in Turkey Showcased Homophobia, Resistance", August 2, 2022, https://www.hrw.org/news/2022/08/02/pride-month-turkey-showcased-homophobia-resistance?utm_source İET: 12/06/2025

tür müdahalelerin işkence ya da işkenceye yakın kötü muameleye denk düştüğünü raporlamıştır.⁸²

d. LGBTİ'li Bireylere Yönelik Şiddetin Bilançosu

Diğer taraftan Türkiye yazılı basınında LGBTİ+'ların varlığının "toplum" ve "aile yapısı" için tehdit olarak sunulduğu haber, köşe yazısı ve başlık örnekleri sık görülmektedir. Propaganda, dayatma, "normal olmayan" gibi olumsuz sıfatlarla hedef gösterme gibi söylemler, LGBTİ+'lara karşı düşmanlığı kışkırtmaktadır.⁸³ Bu söylemler toplumda LGBTİ+ bireylere karşı şiddetin meşrulaştırılmasına zemin hazırlamakta, ayrımcı davranışların cezasız kalmasını kolaylaştırmaktadır.

Kaos GL'nin "Nefret Suçları 2023 Raporu" verilerine göre, sokakta yürüyen LGBTİ+ bireylerin sözlü tacize uğramasının yanı sıra fiziksel saldırıya maruz kaldığı vakalar görülmüştür. Saldırganlar genellikle kimliklerini saklamakta ve çoğu olay soruşturulmamaktadır. Polis veya diğer kolluk kuvvetlerinin bazen müdahale etmemesi veya olayları küçümsemesi de gündeme gelmiştir.⁸⁴

LGBTİ+ örgütleri (örneğin Kaos GL, SPoD, ERA LGBTİ+) CEDAW gibi uluslararası mekanizmalarda Türkiye'deki siyasi liderlerin nefret söylemlerine, polisin keyfi tutumlarına ve cezasızlığa dair gölge raporlar sunmuştur. Bu raporlarda, sağlık, eğitim, barınma gibi temel hizmetlere erişimde LGBTİ+ bireylerin maruz kaldığı ayrımcılık detaylı şekilde yer almaktadır.⁸⁵

LGBTİ+ bireylere yönelik şiddetin bilançosu ise ağırlaşmaktadır. Bu şiddet sonucunda Ekim 2017 ile Eylül 2018 yılları arasında en az 369 trans birey öldürülmüştür. Uluslararası Af Örgütü'nün 2021/22 Raporu'na göre Brezilya'da ise yılın ilk yarısında öldürülen trans birey sayısı 80 dir. Kolombiya'da ise Kasım ayına kadar 30 trans birey cinayete kurban gitmiştir. Amerika kıtasında ise trans ve cinsiyet çeşitliliğine sahip en az 287 kişinin öldürüldüğü bilinmektedir. Türkiye'de 2010 yılında cinsel yönelimi nedeniyle öldürüldüğü kayıt altına alınan 16 kişi bulunmaktadır. Öldürülen 16 kişinin dokuzu gey, altısı ise trans kadındır. Bir kişi ise gey olduğu düşünülerek öldürülmüştür.⁸⁶

⁸² Amnesty International, Türkiye: Discriminatory restrictions and violence against Pride protesters must not be repeated, 17 May 2024, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/05/turkiye-discriminatory-restrictions-and-violence-against-pride-protesters-must-not-be-repeated/?utm_source=İET İET: 12/06/2025

⁸³ Korkmaz, Yasemin: "Türkiye Yazılı Basınında Nefret Söylemi", a IPS İletişim Vakfı / Bianet, Temmuz 2024, https://static.bianet.org/2024/07/turkiye-yazili-basininda-nefret-soylemi.pdf?utm_source=İET İET: 12/06/2025

⁸⁴ KAOS GL, 2023 Yılında İşlenmiş Homofobi Ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, 09.10.2024, https://kaosgldernegi.org/images/library/nefret-suc-lari-2023-raporu-1.pdf?utm_source=İET İET: 12/06/2025

⁸⁵ KAOS GL, Türkiye'den LGBTİ+ örgütleri CEDAW'da: Siyasetçilerin nefret söylemi ve polisin keyfi tutumunu durdurdun, 15/06/2022, https://kaosgl.org/haber/turkiye-den-lgbti-orgutleri-cedaw-da-siyasetcilerin-nefret-soylemi-ve-polisin-keyfi-tutumunu-durdurdun?utm_source=İET İET: 12/06/2025

⁸⁶ Türkiye Raporu, Nefret Öldürür: LGBTİ Bireylere Yönelik Şiddetin Karnesi, 21.06.2022, <https://turkiyeraporu.com/arastirma/nefret-oldurur-lgbti-bireylere-yonelik-siddetin-karnesi-8667/> İET: 12/06/2025

İzmir Bornova’da, bir aydır kendisine ulaşamayan trans kadın Miras Güneş’in öldürüldüğü ortaya çıkmıştır. İlk belirlemelere göre, Güneş’in sert bir cisimle başına vurulduğu ve yüzünün tanınmayacak hale getirildiği saptanmıştır. Güneş’in kim ya da kimler tarafından öldürüldüğünün belirlenmesi için soruşturma başlatılmıştır.

9 Mart 2021’de, İstanbul Beyoğlu’nda Emre B. isimli erkek, 18 yaşındaki Suriyeli mülteci trans kadın Asya’ya kezzapla saldırmıştır. Asya’nın bir gözünde tamamen, diğerinde ise kısmen görme kaybı, vücudunda ise yanıklar oluşmuştur.

2 Mart’ta ise İstanbul Şişli’de Harun S. isimli erkek, evine gittiği trans kadın Asel’e silah zoruyla cinsel saldırıda bulunmuştur. Üzerinden silah dışında bir bıçak ve 11 adet kurşun da çıkan Harun S.’nin savunmasında '*Kadın sandım, erkek çıktı*' dediği belirtilmiştir. Harun S., adli kontrol ve yurtdışına çıkış yasağı şartıyla serbest bırakılmıştır.

10 gün içinde yaşanan bu üç olay, Türkiye’deki nefret suçlarının yalnızca medyaya yansıyan yüzüdür. Nitekim, LGBTİ+ derneklerinin elindeki bilgilere göre 2008’den bu yana Türkiye’de en az 54 transın öldürüldüğü kaydedilmektedir. Şüpheli ölümler, intihara sürüklenenler ve bilinmeyen/bildirilmeyen ölümler bu istatistiklere dahil değildir.⁸⁷

Türkiye’de LGBTİ+ topluluğa yönelik siyasi söylemler ve uygulamalar, ne yazık ki yalnızca teorikten ibaret kalmıyor; bu söylemler "*halk arasında suç işleme cesaretini artıran*", meşruiyet bulan ve şiddet olaylarına zemin hazırlayan bir yapıya dönüşüyor. Cumhurbaşkanı gibi en üst düzeyden gelen nefret saikli, ayrıştırıcı, ötekileştirici ve hedef gösterici ifadeler, resmi yasaklar, kolluk müdahaleleri ve basının nefret söylemi üretimi, LGBTİ+ bireylerin hem kamusal alanda görünür olmakta zorlanmasına hem de temel insan haklarının sistematik biçimde ihlal edilmesine yol açıyor.

Cezasızlık kültürü, şiddet olaylarını ve nefret söylemlerini besleyen en kritik unsurdur. LGBTİ+ bireyler, yalnızca bireysel hakları değil, aynı zamanda fiziksel güvenlik, ifade özgürlüğü ve toplanma hakkı gibi demokratik standartları açısından ciddi riskler altındadır. Türkiye’nin insan hakları yükümlülükleri ve uluslararası sözleşmeler ışığında, siyasi liderlerin nefret söylemlerinden kaçınması; yasaların nefret suçlarını net biçimde düzenlemesi, kolluk kuvvetleri ve yargının eşitlikçi, tarafsız ve koruyucu bir tutum alması; medyanın sorumluluk bilinciyle hareket etmesi ve LGBTİ+ bireylerin korunması için somut, denetlenebilir politikalar geliştirilmesi zorunludur.

⁸⁷ DW, "Türkiye’de homofobi ve transfobi kurumsallaşıyor", 12.03.2021, <https://www.dw.com/tr/lgbti%CC%87-aktivistleri-t%C3%BCrkiyede-homofobi-ve-transfobi-kurumsalla%C5%9F%C4%B1yor/a-56857908> İET: 12/06/2025

II. BÖLÜM:

TÜRKİYEDE NEFRET POLİTİKALARININ SON HEDEFİ: GÜLEN HAREKETİ

A. NEFRET POLİTİKALARININ OLUŞUM SÜREÇLERİ

Nefret politikalarının ilk ve en önemli ayağını nefret söylemleri oluşturmaktadır. Özellikle demokratikleşme sürecini tamamlayamayan toplumlarda nefret söylemi siyasi iktidarlar tarafından önemli bir siyasal argüman ve enstrüman olarak görülür. Bu tip toplumlarda iktidarlar muhalifleri önce itibarsızlaştırarak ötekileştirmek sonra da düşmanlaştırmak ya da şeytanlaştırmak için nefret söylemini ana argüman olarak belirlerler. Zira demokratik değerlerden yoksun iktidarlar için hedef bireylere ve gruplara yönelik hukuksuz müdahaleleri, cadı avlarını ve sosyal soykırımları meşrulaştırmada nefret söylemi oldukça elverişli bir seçenektir. Nefret söylemi sayesinde bu tip antidemokratik iktidarlar başarısızlıklarını örtbas ederken hukuksuzluklar ve yolsuzluklara kılıf bulurken kendisine muhalif olan kesimleri ise etkisizleştirecek faşizan bir sistemin inşasına imkân sağlarlar.⁸⁸

Bir gruba veya kişiye karşı olumsuz toplumsal bir hareketlilik ve önyargı oluşturulabilmesi bakımından öncelikle bu toplumla alakalı nefret içerikli bir propagandanın yürütülmesi gerekmektedir. Bu propaganda sürecinin en önemli kısmını ise toplumu bir gruba veya kişiye karşı kinlendirecek, nefreti haklı gösterecek bir söylemi esas almaktadır. Bu söylemin beklenen başarıyı göstermesi halinde ise nefret politikasının ikinci aşaması olan soykırım suçuna varacak nefret suçları işlenmeye başlayacaktır. Nefret politikaları bir sistem ve plan dahilinde yürütüldüğünden nihai olarak nefret politikalarının hedefi olan kişi veya grubun ağır insanlık suçlarının mağduru olması kaçınılmazdır. Tarihte bunun en güzel örneği Hitler Almanya'sındaki Yahudilere yönelik işletilen nefret politikalarıdır. Bu politika nihai olarak soykırımla sonuçlanmıştır. Soykırım, nihai planın bir parçası olmakla birlikte bu sürece toplumu hazırlama ve bir noktada sürecin ortağı haline getirme kısmında ise nefret politikaları temel işlev görmektedir.

Nefret politikalarının istenen sonucu verebilmesi bakımından güçlü ve sloganik nefret söylemlerine ihtiyaç vardır. Nefret politikasının yürütücüleri bilinçli ve zarar verme kastıyla kışkırtıcı, ayrımcı ve şiddeti esas alan söylemleri hayatın bir parçası olacak şekilde yaygınlaştırmaktadırlar. Bu aşamada nefret söylemi açıkça şiddet için kışkırtıcı bir ön

⁸⁸ Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: "FETÖ ! ", Nisan 2023, s. 7, https://tr.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdf, İET:16/08/2025

araçtır. Bu kışkırtıcılığın sonucunda suç teşkil edecek bir eylemde bulunulması kaçınılmaz hale gelmektedir.⁸⁹

Bu sloganik ve toplumu hareketlendirici nefret söylemleri yazılı, görsel ve sosyal medyada yaygın hale getirilmektedir. Bu söylemler bizatihi nefret politikasının mimarları olan idareciler ve siyasiler tarafından bir propaganda aracı olarak kamuoyu önünde yinelendikçe hedef kitleye yönelik şeytanlaştırılma, nefret edilmesini sağlama ve ötekileştirilme süreci somutlaşmaya başlamış olacaktır. Toplum artık nefret söyleminin etkisi ile her türlü eylemi işleyecek kıvama gelmektedir. Devlet de bu nefret politikaları çerçevesinde geliştireceği her türlü hukuksuz uygulama, işlem ve kararın alt yapısını oluşturabilecektir.

Nefret söylemi artık toplum veya devlet tarafından işlenebilecek nefret suçlarının meşru alt yapısını oluşturmakta ve bu eylemlerin gerçekleştirilmesi konusunda topluma ve devlete bir motivasyon sağlamakta ve haklılık fikri oluşturmaktadır. Bu nedenle nefret söylemi nitelik olarak ağır olmasa da sonuçları itibarıyla en az nefret suçları kadar tehlikelidir.

Dolayısıyla nefret söylemine ilişkin tanımda belirtilen çerçevede nefret söyleminin bir politika olarak uygulanmasını sağlayanlar kadar bu söylemleri teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren ifadeler de nefret söylemini oluşturacaktır. Nefret politikasının hedefi olan bir gruba yönelik bir siyasetçi tarafından söylenen nefret içerikli söylemin haklı olduğunu dile getiren bir gazeteci de artık bu nefret politikasının bir parçası olmuştur.

Nefret söyleminin ikinci aşaması diyebileceğimiz aşamada söylem artık her an bilinçli ve zarar vermeye dönüşecek aşamaya gelmiştir. Burada hedef gruba karşı toplum, ağır bir propaganda ile işlenmiş olduğundan, grubun sokakta veya kamusal alanda her an bir şiddete maruz kalması kaçınılmaz olmaktadır.

Nefret politikalarının toplum tarafından kabul süreci tamamlandıktan sonraki aşama devletin kendi nefret dilini oluşturacak yasal düzenlemeler aşamasına geçilmesidir. Bu aşamada nefret söyleminin hedefi olan gruba yönelik ayrımcı yasal mevzuatın yansırı devlet uygulamaları yürürlüğe girmektedir. Bu aşamada temel evrensel hak ve güvenceler bu yasal düzenlemeler gerekçe gösterilerek yok sayılmaktadır. Bu noktada yargı da dahil olmak üzere devlet kurumları nefret politikaları çerçevesinde hareket etmektedir.

Nefretin söyleminin kurumsallaşarak nefret suçuna evrilmesi ve oradan da bir devlet politikasına dönüşmesi, Türkiye’de özellikle Gülen Hareketi örneğinde açık biçimde görülmüştür. 15 Temmuz sonrası süreçte, siyasal iktidar yalnızca söylem düzeyinde değil, aynı zamanda mevzuat, yargı kararları ve idari uygulamalar üzerinden bu nefreti kurumsallaştırmıştır. “FETÖ” etiketi, hukuki bir tanım olmaktan çok, muhalifleri

⁸⁹ Karaduman, Murat/Akbulutgiller, Betül: Yeni Medyada Nefret Ve Ayrımcı Söylem: Gazetelerin Twitter Hesapları Üzerine Bir Analiz, Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre Yeni Medya Yayıncılığı, 26-27 Şubat 2015, İstanbul Kongre Kitabı, s.374 vd., <https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/ymk-2.pdf> , İET:16/08/2025

susturmak ve toplumsal meşruiyetlerini ortadan kaldırmak için kullanılan siyasal bir damgaya dönüşmüştür. Bu etiket üzerinden çıkarılan KHK'lar, yargı kararları ve medya kampanyaları, devletin nefret dilini kanunlaştırmasının ve nefret suçlarının işlenmesinin araçları haline gelmiştir. Böylece, nefret artık bireysel önyargıların ya da toplumsal tepkilerin değil, devletin yürüttüğü planlı bir dışlama, yok sayma ve intikam siyasetinin resmi biçimi olmuştur. Türkiye örneğinde nefretin bu düzeyde kurumsallaşması, yalnızca bir topluluğu değil, hukuk devletinin bizzat kendisini ortadan kaldıran tarihsel bir kırılmaya işaret etmektedir.

B. NEFRET POLİTİKARININ HEDEFİ HALİNE GELEN GÜLEN HAREKETİ

Türkiye’de son yıllarda nefret politikalarının en belirgin hedefi haline gelen Gülen Hareketi, eğitim ve kültür alanındaki faaliyetleriyle tanınan, çalışmalarıyla diyalog ve hoşgörüyü esas alan ve en önemlisi çağdaş ve ılımlı bir İslam anlayışını benimseyen bir harekettir.⁹⁰ Siyasal İslam merkezli bir politika yürüten AKP rejimiyle bu noktada uzlaşmayan ve iktidarın mutlak kontrolü altına girmeyi reddeden Gülen Hareketi, Cumhuriyet tarihinin en yoğun, en kapsamlı ve en sistematik nefret söylemi kampanyasının odağı haline getirilmiştir.⁹¹ Hareket özellikle Erdoğan rejiminin derin yolsuzluk ve rüşvet bağlantılarının açığa çıktığı 17/25 Aralık 2013 soruşturmalarının ardından, planlı ve kasıtlı bir şekilde toplumdan dışlanmayı, yok edilmeyi ve itibarsızlaştırılmayı hedefleyen nefret politikalarının merkezine yerleştirilmiştir. Devletin üst düzey bürokratlarını, bakanlarını, bakan çocuklarını ve ABD’de verdiği itiraflarla süreci doğrulayan Rıza Zarrab gibi uluslararası bağlantılara sahip aktörleri kapsayan yolsuzluk ağlarının ortaya çıkarılmasıyla, iktidar Gülen Hareketi’ni düşmanlaştırarak kendi suçlarını örtbas etmeye yönelmiş; böylece Türkiye’de yeni ve karanlık bir dönemin kapıları aralanmıştır.⁹²

17/25 Aralık 2013 rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları ile birlikte olgunlaştırılan nefret politikaları bu defa 15 Temmuz 2016 tarihindeki sözde darbe girişimi gerekçe gösterilerek devlet politikası haline dönüştürülmüştür. 15 Temmuz sonrası başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesime yönelik başlatılan soruşturmalarda hukuka aykırı bir şekilde sistematik ve toplu gözaltı ve tutuklama kararları verilmiş ve

⁹⁰ Bknz. Özdalga, Elisabeth: 'Worldly Asceticism in Islamic Casting: Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism', Critique, no. 17 (Fall 2000): 83-104; Turam, Berna: 'Between Islam and the State: The Politics of Engagement: The Engagements between the Gülen Community and the Secular Turkish State', Doktora Tezi, McGill University, Montreal, 2001; Ergil, Doğu: Fethullah Gülen & The Gülen Movement In 100 Questions, Blue Dome Press (17 Dec. 2012); Agai, Bekim: Fethullah Gülen Hareketinin Eğitime İslamî Etik Kazandırma Projesi, 27.02.2003, <https://fgulen.com/tr/hayati-tr/hareketi-incelemeler/Bekim-Agai-Fethullah-Gulen-Hareketinin-Egitime-Islami-Etik-Kazandirma-Projesi>, İET: 25/05/2025

⁹¹ Harrington/Yorulmaz, s.27

⁹² Detaylı bilgi için bknz: "17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu", https://tr.wikipedia.org/wiki/17-25_Aralık_Yolsuzluk_ve_Rüşvet_Operasyonu, İET:22/05/2025

adeta rejim mahkemelerine dönüşen yargı mercilerince bu insanlar haksız ve hukuksuz bir şekilde ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bu hukuksuz süreçte insanların özgürlük, güvenlik, yaşam ve adil yargılanma gibi en temel hakları bir devlet politikası olarak ellerinden alınmıştır. İnsanlar gerek ceza evlerinde ve gerekse sivil hayatta bu nefret politikasının etkisi ile sivil ölüme terkedilmiştir. Özellikle OHAL KHK'ları ile kamudaki görevlerinden ihraç edilenler toplumda nefret söyleminin birinci derece muhatapları haline getirilmişlerdir. Bu insanlar insan onurunu zedeleyen nefret içerikli söylemler, ayrımcı rejim uygulamaları ve hukuka aykırı yargısal kararların mağduru olmuşlardır.

Türkiye'de 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarıyla başlayan ve şaibeli 15 Temmuz darbe girişimiyle devlet politikası haline gelen nefret söylemi ve ayrımcı devlet uygulamaları toplumda da karşılık bulmuştur. İktidar mensupları ve devlet görevlilerinin geliştirdiği nefret politikaları doğrudan eyleme dökülmüş ve çok ciddi **nefret suçları** ortaya çıkmaya başlamıştır. Kamu görevlileri tarafından cezaevlerinde, gözaltı merkezlerinde ve sivil hayatta başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesime yönelik işkence, kötü muamele, şiddet, tehdit, yaralama, taciz ve tecavüz gibi eylemler gerçekleştirilmiştir. Yine Hareket mensuplarına yönelik nefret politikaları kapsamında eğitim, bankacılık ve benzeri kamu hizmetlerinden mahrum bırakılma da bir diğer yaygın nefret politikası uygulaması olmuştur. Benzer eylemlerin **nefret saikiyle** sivil vatandaşlar tarafından da gerçekleştirilmesi, durumu daha vahim hale getirmiştir. Bu noktada asıl sorun ise bu eylemlerin yargı mercilerince cezasız bırakılmasıdır. Bu şekilde iktidar tarafından bir politika olarak geliştirilen nefret söylemi yargı eliyle de koruma altına alınmıştır. Böylelikle devlet eliyle bir sivil ölüme terk edilme süreci işletilmiştir.

Mevcut durumda, demokratik kurumların çalışmaması; yargının ve medyanın bağımsız olmaması, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, toplantı ve gösteri düzenleme hakkı, örgütlenme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmış olması nedeniyle ülke kapalı devre bir despotik rejime dönüşmüştür. Bundan dolayı Türkiye'de süregelen nefret politikaları ve devam eden cadı avı nedeniyle yaşanan hukuksuzlukların mağduru olan kişilere ulaşmak ve gerekli bilgileri toparlamak zorlaşmıştır.

C. BİR POLİTİKA OLARAK "FETÖ" NEFRET SÖYLEMİNİN BAYRAKLAŞTIRILMASI

Erdoğan Rejimi iktidarı süresince "Gülen Hareketi" olarak hitap ettiği bu harekete daha sonra değişen koşullar çerçevesinde sırasıyla "Paralel Yapı", "Paralel Devlet Yapılanması", "FETÖ/PDY" ve nihayetinde FETÖ ifadelerini kullanmış ve buna uygun söylemler ortaya koymuştur. Bu kapsamda başta Erdoğan rejiminin kontrolündeki medya olmak üzere, devlet yetkilileri, bürokratlar ve parti temsilcileri *"paralel yapı, ananas cumhuriyeti, örgüt, çete, darbeci, casus, in, Haşhaşi, âlim müsveddesi, içi boş veli, sahte peygamber,*

kula kulluk yapanlar, mankurtlar,” gibi⁹³ öfke, nefret, itham, hakaret ve iftira içeren söylemler geliştirmişlerdir.⁹⁴

Özellikle nefret söyleminin en yıkıcı ifadesi olan “FETÖ” terimi ortada mahkeme kararı olmadan Erdoğan rejiminin bütün dinamikleriyle topluma empoze edilmiş ve nihayetinde ise Erdoğan rejiminin destekçisi Doğu Perinçek ‘in ifadesi ile siyasetin köpeği haline getirilen yargı eliyle yargısal kararlara aktarılmış bir kavramdır. Bu kavramlar, Gülen Hareketi mensuplarını ve Hareketle ilişkili kişileri aşağılayıcı ve ayrımcı bir şekilde hedef almak ve toplum nezdinde doğrudan suçlu göstermek için kullanılmıştır. Söz konusu kavram doğrudan Gülen Hareketi üyelerini ve onlarla ilişkili kişileri hedef alması, kavramın Gülen Hareketi mensuplarını sembolize etmesi, kanıt sunmadan veya adil bir süreç işletmeden bu kişileri devlet düşmanı veya terörist olarak göstermesi, Gülen Hareketi üyeleri ve yakınlarına karşı ayrımcılık ve şiddeti teşvik etmek için kullanılması, şüphe ve düşmanlık ikliminin oluşmasına katkıda bulunması nedeniyle klasik anlamda bir nefret söyleminin bütün unsurlarını içermektedir.⁹⁵

Bu söylem aynı zamanda Erdoğan Rejiminin resmi politik söylemi ve cadı avının temel malzemesi olmuştur. Rejim kontrolü altındaki medya, bürokrasi ve diğer iktidar bileşenleri üzerinden bu nefret söylemini hızlı bir şekilde topluma yaymıştır. Siyasi iktidar, Gülen Hareketi karşıtı nefret söylemini ülkenin kılcallarına kadar yayabilmek için hükümeti ve devlet imkanlarını “kaynak”, medyayı “dağıtıcı”, bürokrasiyi “taşıyıcı” ve kamuoyunu da “alıcı” olarak yapılandırmıştır. Böylece politik nefret söylemi sosyal soykırıma varan bir sürecin yol haritasını oluşturmuştur.⁹⁶

Erdoğan rejimi özellikle Radyo ve Televizyon Üst Kurumu (RTÜK) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) gibi kurumlar üzerinden gerçekleştirdiği operasyonlarla ele geçirdiği medya, hükümetin propaganda bakanlığı gibi çalışmaya başlamıştır. Daha sonraki süreçte 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Modeline geçilince de Hitler dönemindeki Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels’in kurduğu yapı benzeri bir yapı kurulmuştur. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, hükümet kontrolündeki medya üzerinden Erdoğan rejiminin propaganda sürecini yürütmüş ve aynı şekilde Gülen Hareketine yönelik nefret söylemine ilişkin politikaların geliştirildiği merkez haline gelmiştir.

⁹³ Demir, Vedat: “Erdoğan’s Populist Rhetoric and Hate Speech: Anti-Opposition Discourse and the Polarization of Turkish Politics”, American Journal of Qualitative Research 2025, Vol. 9 No. 2, pp. 62-78, <https://www.ajqr.org/download/erdogans-populist-rhetoric-and-hate-speech-anti-opposition-discourse-and-the-polarization-of-turkish-16245.pdf>, İET:18/06/2025

⁹⁴ Harrington/Yorulmaz, s.29

⁹⁵ Harrington/Yorulmaz, s.59; Solidarity with Others, ‘FETÖ’ Nefret Söylemi, https://www.solidaritywithothers.com/files/ugd/b886b2_5ecf81b447cd409bbecc4f85b66f01dc.pdf, s.6, İET:18/06/2025

⁹⁶ Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: FETÖ, s.9

D.ŞAİBELİ DARBE SÜRECİNİN NEFRET POLİTİKALARINA HAYAT VERMESİ

Türkiye’de kısmen de olsa var olan demokratik süreç ve toplumsal destek nedeniyle Erdoğan rejimi ve derin devlet bileşenlerinin Gülen Hareketine yönelik politikalarının tıkandığı ve Erdoğan Rejiminin Avrupa Birliği başta olmak üzere uluslararası arenada sıkıştığı ve zorlandığı bir süreçte, halen yapanları ve yaptırانları özellikle ortaya çıkarılmayan şaibeli “15 Temmuz Darbe Girişimi” meydana gelmiştir. Zaten daha darbe girişimi devam ederken Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın darbe girişimini “Allah’ın bir lütfu” olarak gördüğünü açıklamasının temelinde Gülen Hareketini yok etmek için aradığı fırsatın ortaya çıkmış olması yatmaktadır. Mevcut hukuk prosedürleri ve Gülen Hareketini meşru ve kabul gören imajından dolayı eli kolu bağlanmış olan Erdoğan rejimi, şaibeli darbe girişimi ile hem ülkedeki hukuku ve demokratik kurumları rafa kaldırma ve hem de “darbeci cemaat, “hainler” ve “Fethullahçı Terör Örgütü/ Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY)” şeklindeki nefret söylemiyle de toplumdaki Gülen Hareketi imajını yok etme fırsatı yakalamıştır.⁹⁷

Erdoğan Rejimi 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarında olduğu gibi 15 Temmuz Darbe girişimini de hiç vakit kaybetmeden ve daha darbe girişim devam ederken Gülen Hareketi tarafından kendisine karşı yapılmış bir girişim olarak değerlendirmiştir. Daha darbe girişimi bastırılmadan yanına aldığı damadı Berat Albayrak ile birlikte kameralar karşısına geçerek “Eninde sonunda şu anda bu hareket, Allah’ın bize büyük bir lütfudur. Çünkü bu silahlı kuvvetlerimizin temizlenmesine sebep olacak.”⁹⁸ ifadeleri ile o tarihe kadar olgunlaştırdıkları nefret söyleminin eylemsel sonuçlarını doğuracağı aşamaya gelmiştir. Bu aşamada nefret söylemi yerini nefret ve insanlık suçlarına bırakmıştır. Cezaevleri gözaltı merkezleri, karakollar, spor salonları terör örgütü ve darbeci ilan ettikleri bir hareketin mensuplarıyla bir gecede doldurulmuştur.

İşte bu noktadan sonra Gülen Hareketine yönelik sistemli ve planlı nefret ve yok etme politikası devlet politikası haline getirilmiş ve daha önce hazırlıkları ve metinleri hazırlanmış olan Olağanüstü hal (OHAL) ilan edilmiştir. İlan edilen OHAL ile ülkede yaklaşık 100 yıldır işleyen hukuk sistemi ve demokratik kurum uygulamaları rafa kaldırılmıştır. Ülke bir açık cezaevine dönüştürülmüş ve cadı avı süreci başlamıştır. Bu süreçte birçok uygulama temelini Anayasa ve kanunlardan almaktan ziyade Anayasa ve kanunları ilga eden OHAL KHK’larından almıştır. Bu KHK’ların uygulanma usulleri ve ortaya çıkardıkları yıkıcı sonuçlar dikkate alındığında doğrudan Gülen Hareketine yönelik ve yok etmeyi esas alan bir proje dahilinde ayrımcı bir rejim uygulaması olduğu açıktır.

⁹⁷ Harrington/Yorulmaz, s.53

⁹⁸ “Erdoğan İstanbul’da açıklama yaptı”, 16.07.2016, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan-i%C4%B1stanbulda-a%C3%A7%C4%B1klama-yapt%C4%B1/a-19403922>, İET:26/06/2025

Bu bağlamda OHAL sürecinin önemli aktörlerinden olan dönemin Başbakanı Binalı Yıldırım Başkanlık sistemine geçiş sonrası görevi bırakacağından bahisle veda ziyareti kapsamında geldiği Anadolu Ajansı'nda (AA) Editör Masası'na verdiği röportaj sırasında kendisine sorulan “Sizi çok zorlayan bir proje oldu mu?” sorusuna yanıt olarak “Yani hoşuma gitmeyen proje 15 Temmuz. Keşke olmasaydı” şeklinde verdiği yanıt, Türkiye’de darbe sürecinin ve Gülen Hareketini yok etmenin bir proje dahilinde sistematik ve planlı olarak yürütüldüğünün itirafı olmuştur.⁹⁹

E. ERDOĞAN REJİMİNİN NEFRET SÖYLEMİNİ YAYGINLAŞTIRMA STRATEJİSİ

1. Erdoğan Rejiminin Yol Haritası

Türkiye’de Erdoğan rejimi, kurumsallaşan propaganda yapılanması sayesinde Gülen Hareketine yönelik “FETÖ, FETÖ/PDY, Fethullahçı Terör Örgütü, hain, darbeci, virüs, haşhaşi, ajan, kukla, dış güçlerin uşağı vb.” kavramları sistematik ve planlı olarak hükümet lehine olan her olayda veya hükümetin sıkıntıya girdiği her vakada kullanmaya başlamıştır. Böylelikle;

- Gülen Hareketinin topluluk olarak hedef gösterilmesi;
 - Hareketin ve üyelerinin terörle, şiddetle, radikalizmle ve darbe kumpasıyla ilişkilendirilmesi;
 - Harekete yönelik kin nefret ve düşmanlık algısının güçlendirilmesi;
 - İktidarın üstünü örtmeye çalıştığı tüm suçların Gülen Hareketine yıkılması ve peşinen suçlu olarak gösterilmesi;
 - Sosyo-ekonomik sorunlar başta olmak üzere iktidarın çözemediği her sorunun müsebbibi olarak Gülen Hareketinin gösterilmesi;
 - Gülen Hareketinin şeytanlaştırılması;
 - İktidarın yapacağı cadı avının meşrulaştırılması,
- çerçevesinde nefret politikasının söylem stratejisi büyük bir titizlikle uygulanmıştır.¹⁰⁰

Türkiye’de özgür basın ve sivil toplum kuruluşlarının yaşanan süreci aktarmaları engellendiği ve ciddi baskı gördükleri için bu nefret politikalarının uygulanması neticesinde ortaya çıkan vahim tablonun tam resmi ortaya konulamamaktadır. Erdoğan rejimini basın yayın organı haline gelen merkez medya ile Erdoğan rejimine yakın iş adamları tarafından kontrol edilen ve havuz medyası olarak adlandırılan medya ise nefret politikalarının yayılması bakımından temel aktör olarak hareket etmektedir. Bu noktada Türkiye’de yaşanan bu tür olaylar ancak yurtdışı kaynaklı basın organları ve sivil toplum

⁹⁹ “Binalı Yıldırım: Hoşuma gitmeyen proje 15 Temmuz”, 05.07.2018, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/binali-yildirim-hosuma-gitmeyen-proje-15-temmuz-1017813>, İET: 20/07/2025

¹⁰⁰ Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: FETÖ, s.10

kuruluşları tarafından ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilgisine sunulabilmektedirler. Brüksel'de faaliyet gösteren "Solidarity with Others"¹⁰¹ platformu tarafından koordine edilen **Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi** kapsamında merkez medyadaki **19 yayın platformu** ve **473 köşe yazarı** üzerinde yapılan incelemeler neticesinde toplamda **917.061** nefret ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yayınlardaki nefret söylemleri dört kategoride yer almıştır:¹⁰²

1. Hoşgörüsüzlük, abartma, yükleme, çarpıtma (10927 yayın)
2. Hak ve itibara saldırı, küfür, hakaret, aşağılama (3088 yayın)
3. Düşmanlığa, ayrımcılığa, şiddete tahrik (159837 yayın)
4. Soykırıma/İnsanlığa karşı suça tahrik (685 yayın)

Esasen 2016 yılından itibaren bir devlet politikasına dönüştürülen bu söylem sosyal soykırıma evirilen bir sürecin temel yakıtı olarak kullanmıştır. Erdoğan tarafından "*Allah'ın bir lütfu*" olarak değerlendirilen 15 Temmuz darbe girişimi ile Gülen Hareketine yönelik nefret söylemiyle başlayan süreç belirlenen plan çerçevesinde bir soykırıma dönüşmüştür.

2. Nefret Politikalarının Rejim ve Bileşenleri Tarafından Bir Plan Dahilinde Uygulanmaya Devam Etmesi

Nefret söylemini bir sonraki aşaması şiddet eylemleridir. Bu bağlamda Gülen Hareketine yönelik aşağılama, hedef gösterme ve düşmanlaştırma eylemlerinin artık şiddeti hedeflediği kategori hayata geçirilmektedir. Bu kategoride doğrudan şiddete teşvik ve nihayetinde soykırım veya insanlık suçuna varabilecek nitelikte ifadeler kullanılmaktadır. Özellikle "*kökünü kazıyacağız, temizleyeceğiz, tek ferdini bırakmayacağız, yaşam hakkı tanımayacağız, gömeceğiz*" tarzı ifadeler bu kategorinin yaygın ifadeleridir. Zaten bu kategorideki söylemler ilk başta kendisini nefret suçları ile göstermektedir. Sonrasında ise diğer insanlık suçlarının işlenme riski artmaktadır. Zaten bu kategorideki söylemlerin nihai hedefi de bu suçların işlenmesi veya işlenmesini teşvik etmektir.¹⁰³ Bu bağlamda AK Parti'nin Nevşehir milletvekili Mustafa Açıkgöz, Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) Almanya'daki yapılanması "Almanya Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu'nun , Neuss kenti şubesindeki 13 Ocak 2023 tarihli etkinliğinde yaptığı konuşmasında "*PKK ve FETÖ mensuplarını yok edeceklerini*" söyleyerek, "*Onlara Türkiye'de yaşam hakkı tanımadığımız gibi Almanya'da da tanımayacağız. Dünyanın neresine kaçarlarsa kaçsınlar PKK denen terör örgütünü, FETÖ denen terör örgütünü bitireceğiz*" ifadelerini kullanmış olması darbenin üzerinden konuşma tarihi itibarıyla 7 yıl geçmesine rağmen

¹⁰¹ <https://www.solidaritywithothers.com/>

¹⁰² Solidarity with Others, Nefret Suçu Proje Kapsamı, <https://nefretsucu.com/proje-kapsami>, İET:28/06/2025

¹⁰³ "Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi", <https://nefretsucu.com/hakkimizda>, İET: 28/06/2025

nefret söyleminin etkin olarak varlığını koruduğunu ve şiddeti açıkça teşvik ettiğini ortaya koymaktadır.¹⁰⁴

Diğer taraftan Erdoğan rejimi tarafından bir politika olarak yürütülen nefret söyleminin rejim bileşeni haline gelen ve Cumhur İttifakı olarak adlandırılan diğer partiler tarafından da etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada özellikle MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin yakın zamanda söylemiş olduğu "...FETÖ'yle mücadele amansız ve amasız şekilde devam ediyor. Fakat hala bu terör örgütünün kökünün kazındığını söylemek mümkün değil. Son FETÖ'cü etkisiz hale getirilesiye kadar da süreç devam etmeli..."¹⁰⁵

Yine 15 Ocak 2023 tarihinde yaptığı açıklamada kullandığı "FETÖ'cüler, PKK'lılar, Türk düşmanları, yıkım elemanları, dış güçlere uşaklık eden onursuzlar, bölücüler, zillete düşenler son şanslarını denemektedir..." şeklindeki nefret içeren, suçlayıcı, hakaret içerikli, şiddete teşvik edici ifadelerin Erdoğan rejimine müttefik olan Cumhur ittifakı üyesince de yoğun olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 15 Temmuz 2021 tarihinde söylemiş olduğu "... İşte bunun için diyoruz ki ne olursa olsun FETÖ'nün son ferdi de etkisiz hale getirilene, cezasını çekene, ülkenin ve milletin kazan defterinden düşürülene kadar mücadelemiz sürecektir." şeklindeki sözleri başlatılan nefret, yok etme ve ötekileştirme sürecinin nihai hedefini çok net ortaya koymaktadır.¹⁰⁶ Aradan geçen sürede bir devlet politikasına dönüşen nefret, ayrımcılık, ötekileştirme ve nihai olarak yok etme sürecinin hız kesmeden devam ettiği görülmektedir.

3. Gülen Hareketinden Nefret Günü: "15 Temmuz Demokrasi Ve Milli Birlik Günü"

Erdoğan rejiminin tarafından kabul edilen "15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü" devletin bütün birimleri tarafından Gülen Hareketine yönelik nefret propagandası günü olarak kullanılmaktadır. Bugün özellikle bütün ülkede Gülen Hareketinden nefret günü ve kökünün kurutulması yeminlerinin içildiği bir güne dönüşmüştür. Bu rutin nefret söyleminin ilkokul öğrencilerine kadar indirildiği ve bu okullarda okutulan ders kitaplarında ve etkinliklerde kullanıldığı görülmektedir. Bu çocuklar Erdoğan rejiminin nefret söylemi ile büyümektedirler.

¹⁰⁴ EURONEWS, "AK Partili Açıkgöz'ün Almanya'daki konuşması nedeniyle Ankara'ya 'nefret söylemi' uyarısı", 16/01/2023, <https://tr.euronews.com/2023/01/16/ak-partili-acikgozun-almanyadaki-konusmasi-nedeniyle-ankaraya-nefret-soylemi-uyarisi>, İET: 28/06/2025

¹⁰⁵ ODATV, "Kripto damar koparılmış değil", 21.07.2020, <https://www.odatv4.com/guncel/kripto-damar-koparilmis-degil-21072029-188074>, İET: 28/06/2025

¹⁰⁶ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: "FETÖ'nün son ferdi de etkisiz hale getirilene, cezasını çekene, ülkenin ve milletin kazan defterinden düşürülene kadar mücadelemiz sürecektir", 15.07.2018, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik-iletisim-calismalari/detaylar/cumhurbaskani-erdogan-fetonun-son-ferdi-de-etkisiz-hale-getirilene-cezasini-cekene-ulkenin-ve-milletin-kazan-defterinden-dusurulene-kadar-mucadelemiz-surecektir>, İET: 28/06/2025

MEB tarafından hazırlanan ve Erdoğan'ın önsözünün yer aldığı "15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri Anısına" kitapçığında da darbe girişimi ve demokrasi nöbetleri birer rejim propagandası şeklinde anlatılmaktadır.¹⁰⁷ Dolayısıyla ülkede bir rejim politikası olarak 15 Temmuz tarihi Gülen Hareketinden nefret günü olarak kutlanmakta ve her yıl toplum bu şekilde tekrardan motive edilmektedir.

4. Erdoğan Rejiminin Siyasi Unsurlarının Nefret Söylemini Sürekli Hale Getirmesi

a. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

Bu çalışmanın çeşitli bölümlerinde de açıkça görülebileceği üzere, Türkiye'de Gülen Hareketi'ne yönelik nefret söyleminin başlıca aktörü, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Otoriter yönetimini ayakta tutmak adına devlet aygıtını tüm kurumlarıyla seferber eden Erdoğan, uzun yıllardır "suni düşman" stratejisini sürdürmekte ve bu bağlamda Gülen Hareketi'ni hedef alan nefret söylemini sistematik biçimde kullanmaktadır.

Erdoğan, iktidarı süresince "Gülen Hareketi" olarak hitap ettiği bu Hareketi, 17/25 Aralık süreciyle birlikte sırasıyla "Paralel Yapı", "Paralel Devlet Yapılanması", "FETÖ/PDY" ve nihayetinde FETÖ ifadeleriyle etiketlemiş ve buna uygun söylemler ortaya koymuştur. Bu süreçte ağır, dışlayıcı, hedef gösterici, ötekileştirici "*paralel yapı, ananas cumhuriyeti, örgüt, çete, darbeci, casus, in, Haşhaşi, âlim müsveddesi, içi boş veli, sahte peygamber, kula kulluk yapanlar, mankurtlar, darbeci, terörist, ajan* " gibi öfke ve nefret içeren itham, hakaret ve iftira içeren söylemler geliştirilmiştir.

Erdoğan iktidarını sürdürebilmek bakımından Gülen hareketine yönelik nefret söylemini sürekli ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu bağlamda 22 Ekim 2024 tarihinde yaptığı bir konuşmada Erdoğan, Fethullah Gülen'in vefatını fırsat bilerek nefret söylemini daha da sertleştirmiştir. Gülen için "*baş hain*" nitelemesinde bulunmuş ve onu, "*milletin çocuklarını hizmet diyerek, minnet diyerek mankurtlaştıranların sonu tarihteki diğer insan kılıklı iblisler gibi onursuz bir ölüm olmuştur*" sözleriyle hedef almıştır.¹⁰⁸ söylem, yalnızca Gülen'i değil, onunla herhangi bir ilişkilendirme kurulabilen herkesin insan dışlaştırılmasına yönelik güçlü bir retorik taşımaktadır.

Aynı konuşmada Erdoğan, "Devletimizin tüm kurumlarının nefesi, ister yurt dışında ister dünyanın en ücra köşesinde olsun **FETÖ'cü sırtlan sürüsünün** ensesinde muhakkak olacağız" ifadeleriyle hareketin tüm mensuplarını hayvanlaştıran, aşağılama ve

¹⁰⁷ Sendika Org, "MEB'den öğrencilere 15 Temmuz kitapçığı: Erdoğan'ın önsözü, FETÖ'nün tanımı", 19.09.2016, <https://sendika.org/2016/09/mebden-ogrencilere-15-temmuz-kitapcigi-erdoganin-onsozu-fetonun-tanimi-376615/>, İET: 10/07/2025

¹⁰⁸ BBC Türkçe, "Erdoğan'dan Gülen açıklaması: 'Sonu onursuz bir ölüm olmuştur'", 22 Ekim 2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cn9d9eev900o>, İET: 14/07/2025

yok etme iması taşıyan bir dile başvurmuştur.¹⁰⁹ Bu açıklama yalnızca Türkiye içinde değil, açıkça uluslararası alanda da hareketin üyelerine yönelik takibin ve hedef göstermenin sürdürüleceğini ilan eden bir tehdit içermektedir.

Bu tür söylemler, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin nefret söylemi tanımıyla birebir örtüşmekte; hedef grubu ötekileştirerek toplumda dışlanmalarına, meşruiyetlerini kaybetmelerine ve potansiyel şiddet eylemlerine açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Erdoğan'ın "iblis" ve "sırtlan" gibi ifadeleri ise, nefret söyleminin klasik araçlarından biri olan insanlık dışılaştırma (dehumanization) tekniğinin doğrudan örnekleri arasında yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı makamında bulunan bir ismin, bu tür ifadeleri kamuoyuna açık şekilde kullanması, nefret söylemini yalnızca bireysel bir tutum olmaktan çıkarıp kurumsallaşmış bir devlet politikası haline dönüştürmektedir. Bu bağlamda Erdoğan'ın açıklamaları, uluslararası insan hakları hukuku ve nefret söylemi karşıtı normlar açısından hem tehlikeli hem de hukuken sorgulanabilir niteliktedir.

b. Devlet Bahçeli

Erdoğan rejimi tarafından bir politika olarak yürütülen nefret söyleminin rejim bileşeni haline gelen ve Cumhur İttifakı olarak adlandırılan diğer partiler tarafından da etkin olarak kullanılmaktadır. Bu noktada özellikle MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'de Erdoğan gibi nefret söylemi oluşturan ifadeleri sürekli bir şekilde yazılı, görsel ve sosyal medya aralığı ile dile getirmeye devam etmekte ve adeta nefretin devam etmesi için mücadele vermektedir.

Devlet Bahçeli, Fethullah Gülen'in vefatının ardından da duygu düşüncelerini nefret diliyle ifade etmeye devam etmiştir. Bahçeli de tıpkı Erdoğan gibi 22 Ekim 2024 tarihinde yaptığı bir açıklamada, Fethullah Gülen'in vefatına ilişkin *"Dileğim cehennemde yanmasıdır"* ifadesini kullanarak, *"Yaptığı hiçbir ihanet, hiç bir kötülük kimsenin yanına kalmaz. FETÖ elebaşına bile dünya kalmadı. Kendi topraklarında casusluk eğitimi aldığı ülkesinde Allah'a hesap vermek üzere öldü, gitti. Dileğim Allah'ın azabıyla kahrolması, ihanetini müşfik ve münafik emellere hizmetinin bedellerini tek tek ödemesi, cehennemde edediyen yanmasıdır. Bu teröristin Türkiye'de gömüleceği bir toprak yoktur. Nerede Türkiye düşmanlığı yapmışsa orada çürüyüp gitmelidir. Kulun hesabı varsa Allah'ın da bir hesabı vardır. O hesabı soracak Türkiye sevdalısı yüreklerdir... "* demiştir.¹¹⁰

Bu açıklama, klasik bir siyasi tepkinin ötesindedir. Bahçeli'nin dili, ölümün ardından bile öfkeyi diri tutma amacı taşımaktadır. Vefat etmiş bir kişi hakkında bu denli

¹⁰⁹ DHA, "Erdoğan: Fetullah Gülen'in ölümü, insan kılıklı iblisler gibi onursuz bir ölüm oldu", 22.10.2024, <https://www.dha.com.tr/politika/erdogan-fetullah-gulenin-olumu-insan-kilikli-iblisler-gibi-onursuz-bir-olum-oldu-2521396>, İET: 14/07/2025

¹¹⁰ Hürriyet, "MHP lideri Bahçeli'den ikinci Öcalan çağrısı: Meclis'te DEM grubunda 'Silah bıraktık' desin", Ekim 22, 2024, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/feto-elebas-gulenin-olumu-bahceli-dilegim-cehennemde-ebediyen-yanmasi-42568340>, İET: 14/07/2025

ağır ve yok edici bir söylem kullanılması, siyasal polemiğin sınırlarını aşarak doğrudan nefretin sürekliliğini sağlamaya dönük bir iradeyi ortaya koymaktadır. Bu tür ifadeler, ölen kişinin şahsında onunla ilişkilendirilen topluluğa yönelik düşmanlığın hâlâ canlı tutulduğunu göstermektedir.

“Türkiye’de gömülecek toprak yok” ifadesi sembolik olarak yalnızca bir bedeni değil, bir fikri, bir topluluğu toprağın üstünden silme isteğini ima eder. Bu söylem yalnızca geçmişte yaşananlarla hesaplaşmak değil, geleceğe yönelik bir gözdağı niteliği de taşır. Ölen bir kişi üzerinden kurulan bu tür ifadeler, yaşayan milyonlarca insanı hedef almakta ve onların aidiyet duygusunu da mezara gömmeye çalışmaktadır.

Ayrıca Bahçeli’nin bu ifadeleri, laik bir hukuk devletinde değil, dinsel-mistik cezalandırma imgeleriyle şekillenen teokratik bir düzende var olabilecek bir söylem biçimidir. *“Allah’ın azabıyla kahrolması”* gibi ifadeler siyasal liderlikten çok, bir öfke otoritesine işaret eder. Bu da nefret söyleminin yalnızca siyasi değil, dini duyguları da araçsallaştıran çok katmanlı bir versiyonuyla karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Devletin iktidar ortağı konumundaki bir partinin genel başkanının bu düzeyde kişiselleştirilmiş, karanlık imgelerle bezenmiş bir nefret dili kullanması, toplumsal barışın altını oymakta; devlete olan güveni değil, devlete duyulan korkuyu beslemektedir. Bu söylem biçimi, sadece geçmişin hesaplaşmasıyla yetinmemekte, geleceğe yönelik potansiyel düşmanlar üretme kapasitesine de sahiptir. Bu yönüyle Bahçeli’nin açıklaması, bireysel bir öfke patlamasından çok daha fazlasıdır: sistematik bir dışlama ve bastırma politikasının kamusal alandaki dilleniş biçimidir.

c. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya’nın sosyal medya paylaşımları

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya’nın sosyal medya paylaşımlarında ve basın açıklamalarında, Gülen Hareketi üyelerine yönelik yapılan "Kısaç" operasyonlarıyla ilgili olarak sıkça kullanılan ifadeler, Hareket mensuplarını hedef gösteren ve aşağılayıcı bir dil içermektedir. Örneğin, "hain", "terör örgütüne üye olmak", "FETÖ propagandası yapmak" gibi ifadeler, bu kişileri henüz herhangi bir yargılama yapılmadan toplum nezdinde olumsuz bir şekilde suçlu olarak tanımlamakta ve hedef haline getirmektedir. Bu tür dil kullanımı, nefret söylemi olarak değerlendirilebilir ve hedef gösterme anlamına gelebilir.¹¹¹

Özellikle "Kısaç-33" ve "Kısaç-36" gibi operasyonlarla ilgili açıklamalarda, yakalanan şüphelilerin "terör örgütüne üye olmak", "finans sağlamak" ve "sosyal medya üzerinden FETÖ propagandası yapmak" gibi suçlarla itham edildikleri belirtilmiştir. Bu tür ifadeler, bireyleri suçlu ilan etmeden önce adil bir yargı sürecinin işletilmesi gerektiği

¹¹¹ Anadolu Ajansı, "FETÖ’ye yönelik "Kısaç-33" operasyonlarında 36 şüpheli tutuklandı", 08.01.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fetoye-yonelik-kiskac-33-operasyonlarinda-36-supheli-tutuklandi/3444322>, İET: 14/07/2025

ilkesine aykırıdır.¹¹² Ayrıca, "FETÖ elebaşının ölümünden sonra da bu hain terör örgütüne yönelik yürüttüğümüz mücadelede hiçbir gevsemeye yer yok" gibi ifadeler, örgüt üyelerini sürekli olarak "hain" olarak tanımlamakta ve toplumda olumsuz bir algı yaratmaktadır.¹¹³

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın 15 Temmuz darbe girişiminin 8. yıl dönümünde yaptığı konuşmadaki "FETÖ'cü hainleri saklandıkları inlerde yakalamaya devam ediyoruz." şeklindeki ifadeler ile Gülen Hareketi mensuplarını "hain" olarak tanımlanmış ve "saklandıkları inlerde" ifadesiyle alenen aşağılanmıştır.¹¹⁴ Bu tür ifadeler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğüne aykırıdır.

Yerlikaya'nın yine bir başka açıklamasında kullandığı "FETÖ taktikleriyle kurulan tuzakları yerle bir edeceğiz." şeklindeki ifadeler onları damgalayan, hedef gösteren ve aşağılayıcı ifadelerdir. Bu tür ifadeler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde güvence altına alınan ayrımcılık yasağını ihlal edebilir.¹¹⁵

Yerlikaya tarafından dile getirilen bu açıklama ve değerlendirmeler, belirli bir grubu hedef alan, hedef gösteren ve aşağılayan ifadeler içermektedir. Bu tür açıklamalar, anayasa ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde güvence altına alınan hakları ihlal etmekte ve nefret söylemini oluşturmaktadır. Bu ifadeler, ifade özgürlüğü ile adil yargılanma hakları açısından da hukuka aykırı ifadelerdir. Uluslararası insan hakları standartları, bireylerin suçlu ilan edilmeden önce adil bir yargı sürecine tabi tutulmalarını ve nefret söyleminden kaçınılmasını öngörmektedir. Sonuç olarak, bu durum, ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakları açısından endişe vericidir ve daha dikkatli bir dil kullanımı gerekmektedir.

F. HİTLER DÖNEMİ HALKI AYDINLATMA VE PROPAGANDA BAKANLIĞI BENZERİ BİR KURUM: CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI

Nefret politikaları bir sistem ve plan dahilinde yürütüldüğünden nihai olarak nefret politikaların hedefi olan kişi veya grubun ağır insanlık suçlarının mağduru olması kaçınılmazdır. Tarihte bunun en güzel örneğini Hitler Almanya'sındaki Yahudilere yönelik işletilen ve nihai olarak soykırımla sonuçlanmış olan nefret politikaları göstermektedir.

¹¹² Cumhuriyet, "Bakan Yerlikaya duyurdu... 38 ilde FETÖ'ye 'Kıskaç-33' operasyonu: 36 kişi tutuklandı", 08.01.2025, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/bakan-yerlikaya-duyurdu-38-ilde-fetoye-kiskac-33-operasyonu-36-2287119>, İET: 14/07/2025

¹¹³ Cumhuriyet, "Bakan Yerlikaya'dan 'Kıskaç-39' açıklaması: 39 ilde FETÖ operasyonu!", 15.02.2025 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/bakan-yerlikayadan-kiskac-39-aciklamasi-39-ilde-feto-operasyonu-2300021>, İET: 14/07/2025

¹¹⁴ Hürriyet, "Bakan Yerlikaya'dan FETÖ ile mücadelede kararlılık mesajı: Saklandıkları inlerde yakalamaya devam ediyoruz", 11.07. 2024, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-yerlikayadan-feto-ile-mucadelede-kararlilik-mesaji-saklandiklari-inlerde-yakalamaya-devam-ediyoruz-42488094>, İET: 14/07/2025

¹¹⁵ ODATV, "İçişleri Bakanı Yerlikaya 'FETÖvari' dedi, gözler KÖZ'e çevrildi... Ankara'da sıcak saatler", 15.05.2024, <https://www.odatv.com/guncel/icisleri-bakani-ali-yerlikaya-cumhurbaskanimiza-oyun-kurulmaya-calisiliyor-fetovari-taktiklerini-baslarina-yikacagiz-120043654>, İET: 14/07/2025

Soykırım nihai planın bir parçası olmakla birlikte bu sürece toplumu hazırlama ve bir noktada sürecin ortağı haline getirme kısmında ise nefret politikaları temel işlev görmüştür.

Gülen Hareketine yönelik nefret söylemi, Erdoğan rejiminin resmi politik söylemi ve cadı avının temel malzemesi olmuştur. Rejim, kontrolü altındaki medya, bürokrasi ve diğer bileşenler üzerinden bu nefret söylemini hızlı bir şekilde topluma yaymıştır. Siyasi iktidar, Gülen Hareketi'ne yönelik nefret söylemini toplumun en ücra noktalarına kadar yayabilmek için devleti bütün kurum ve araçlarıyla seferber etmiştir. Hükümet bu sürecin "kaynağı", medya "yayın organı", bürokrasi "taşıyıcısı", kamuoyu ise "hedef kitlesi" haline getirilmiş; böylece nefret söylemi yalnızca bir propaganda aracı olmaktan çıkıp, toplumsal dokuyu tahrip eden **sistemik bir sosyal soykırım mekanizmasına** dönüşmüştür.¹¹⁶

Erdoğan rejimi, özellikle **RTÜK** ve **TMSF** aracılığıyla gerçekleştirdiği medya operasyonları sonucunda, basın alanını neredeyse tamamen denetimi altına almış ve medya kurumlarını adeta rejimin **propaganda bakanlığı** gibi çalıştırmaya başlamıştır. 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle birlikte, bu yapı daha da kurumsallaşmış; **Hitler dönemindeki Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in modelini andıran bir iletişim mekanizması** inşa edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan **İletişim Başkanlığı**, bu yeni dönemde yalnızca devletin resmi bilgilendirme organı olmaktan çıkıp, rejimin ideolojik ve politik yönlendirmesini sağlayan merkez haline gelmiştir. Bu yapı, rejim kontrolündeki medya aracılığıyla **Gülen Hareketi'ne yönelik nefret söylemini planlayan, yayan ve toplumsal meşruiyet kazandıran bir propaganda üssü** olarak işlev görmüştür.

G.İNANCIN SİYASALLAŞTIRILMASI VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN NEFRET POLİTİKALARINA KATKISI

1. Hareket Mensuplarını Hedef Gösteren Kurum: DİB

Erdoğan rejiminin nefret söyleminin bayraktarlığını yapan kurumlardan biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), nefret söyleminin yaygınlaşması için kullanılan slogan nitelikli nefret söylemlerini ve gerçek dışı bilgi ve tanımlamaları cami kürsülerinde ve hutbelerde rutin ve sürekli bir şekilde dillendirmektedir. Gülen Hareketini neredeyse İslam'ın bütün esas ve hükümlerini çiğnemekle ve "*örgütlü bir din istismarı*" yapmakla suçlayan DİB, Hareketi ve mensuplarını sık sık "*din tacirleri*", "*din bezirganları*" gibi vasıflarla karalamıştır.¹¹⁷ Bu bağlamda yaptıkları çalışmalarda Gülen Hareketinin İslam

¹¹⁶ Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: FETÖ, s.9

¹¹⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İstismarı Ve Fetö Gerçeği, 26.06.2018, DİB Yayınları, <https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/egitimmerkezi/UserFiles/15temmuz/Files/Kitaplar/D%C4%B0N%20%C4%B0ST%C4%B0SMARI%20VE%20FET%C3%96%20GER%C3%87E%C4%9E%C4%B0.pdf> , s.67, İET:01/09/2025

anlayışını “heretik”, “batınî”, “ezoterik”, “sapkın”, “mesiyanik”, “eklektik”, “makyavelist”, “pragmatist”, “egsantrik/benmerkezci”, “dejenere”, “totaliter”, “paralel”, “ibahiyeci” şeklinde topluma yansıtan açıklama ve yayınlar ortaya çıkarmıştır.¹¹⁸ Bir başka yayının da ise Gülen Hareketine geçmişteki Muhtar es-Sakafî, Karmatiler, Fatımîler, Dürzîler, Fazlullah Hurufî, Gulam Ahmed, Mirza Hüseyin Ali, Cizvitler, Moonculuk, Scientology, Opus Dei, Şîî-İsmailî ve Haşhaşiler gibi örnekler ile kıyaslamış ve bunlardan daha tehlikeli özelliklere sahip, olduğunu dile getirmiştir.¹¹⁹ Başka bir çalışmada ise “Örgüt mensuplarının, kendilerine verilen talimatları sorgulamaksızın ve sonuçlarını düşünmeksizin yerine getirmeleri esastır. Örgüt, din yolunda hedef saptırarak Allah’a yöneltilmesi gereken “itaat ve teslimiyeti” ihanet şebekesinin liderine yönlendirmiştir.” şeklinde ifadelerle Hareketi ihanet şebekesi olarak tanımlamıştır.¹²⁰

DİB, İslami esaslara aykırı olarak Erdoğan rejimini resmi söylemi doğrultusunda Gülen Hareketini ve mensuplarını din dışı veya dinden çıkmış bir grup olarak göstermiştir.¹²¹ Milyonlarca insanın cami hutbelerinde “din dışı, münaфіk, fitneci, fesat yuvası, hain, istismarcı, ihanet şebekesi, darbeci vb. terör örgütü” olarak yaftalamaktan çekinmemişlerdir. Erdoğan Rejiminin nefret politikasını dini argümanlarla süsleyerek meşru bir faaliyet olduğu özellikle dile getirilmiştir. Diğer bir ifade ile Gülen Hareketine yönelik nefretin cenneti getireceği algısı muhafazakar kesime verilmeye çalışılmıştır.¹²²

Diyanet İşleri Başkanlığının bünyesinde yürütülen nefret çalışmaları kapsamında devletin resmi kurumları olmasına rağmen yurt içinde ve yurt dışında Gülen Hareketi mensuplarının camilere girişlerini yasaklayan yazı ve pankartlar cami kapılarına ve önlerine konulmuştur. Mesela Breda’da bulunan Diyanet Vakfına ait Caminin kapısına “Fetö üyesi veya sempatizanı olan kişilerin camimize girmeleri ve camimizin diğer hizmet alanlarından faydalanmaları yasaktır” şeklinde yazı yazılmıştır.¹²³ Bu örnekler DİB’in nefret söyleminin yaygınlaşmasına olan katkısını çok net ortaya koymaktadır.

2. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Gülen Hareketi Mensuplarını Yurtdışında Fişlemesi

¹¹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İstismarı Ve Fetö Gerçeği, 26.06.2018, DİB Yayınları, <https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/egitimmerkezi/UserFiles/15temmuz/Files/Kitaplar/D%C4%B0N%20C4%B0ST%C4%B0SMARI%20VE%20FET%C3%96%20GER%C3%87E%C4%9E%C4%B0.pdf> , s.37-70 vd., İET:01/09/2025

¹¹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, Farklı Boyutlarıyla FETÖ/PDY, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2019, s.1 vd.

¹²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, FETÖ: Din İstismarının Arkasına Gizlenen Terör Örgütü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 1. Baskı, Ankara – 2018, s. 24

¹²¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ‘Dini İstismar Hareketi FETÖ/PDY’ Raporu”, <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/2198/din-isleri-yuksek-kurulu-baskanligi-tarafindan-hazirlanan-dini-istismar-hareketi-fetopdy-raporu> İET:25/07/2025

¹²² Harrington/Yorulmaz, s.137

¹²³ TR724, “Hollanda Diyanet Vakfı ‘ispiyonculuğu’ kabul etti”, 23.02.2020, <https://www.tr724.com/hollanda-diyanet-vakfi-ispiyonculugu-kabul-etti-hic-olmamaliydi-camilerimiz-gulen-sempatizanlarina-acik/>, İET:25/07/2025

Öte yandan DİB yurtdışı teşkilatları bulundukları ülkelerde bulunan Gülen Hareketi mensuplarını fişleyen merkezler haline gelmişlerdir. Bu noktada Hollanda Temsilciler Meclisi Araştırma Komisyonu, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi sonrası Gülen Hareketine yönelik fişlemeler yapan ve bunları Türkiye'ye yollayan Hollanda Diyanet Vakfını sorgulamıştır.¹²⁴ Hollanda'da 148 caminin bulunduğu çatı kuruluşunda o dönem sekreterlik yapan Hollanda Diyanet Vakfı (HDV) Genel Sekreteri Murat Türkmen, komisyonun sorularına yeminli olarak verdiği cevaplarda 15 Temmuz'dan sonra Hollanda Diyanet Vakfının yöneticilerinin Hizmet Hareketine mensup insanların fişlendiğini kabul etmiştir. Türkmen ifadesinde "... Hizmet Hareketi sempatizanlarının isimlerinin Türkiye'ye iletilmemesi gerekirdi. Bunu yapan şahıs eski başkan (Müşavir) Yusuf Acar Türkiye'ye gönderildi. Bu kesinlikle kabul edilemez. Artık herhangi bir cami imamımız böyle bir ispiyonculuk yaparsa anında Türkiye'ye gönderiyoruz. Camilerimiz her türlü insana açıktır ayrımcılık yapılamaz. Camilerimiz Gülen sempatizanlarına açık...Gülen sempatizanlarının isimlerini veren Yusuf Acar, bu işlemi Diyanet Vakfı adına değil, Lahey Büyükelçiliği Deventer Din İşleri Müşaviri olarak yaptı. Yusuf Acar'ın yaptığını doğru bulmuyorum. Hatta casusluk sayılır. Hizmet Hareketi sempatizanlarının isimlerinin Türkiye'ye iletilmemesi gerekirdi. Casusluk kabul edilemez..." ifadelerini kullanmıştır.¹²⁵

Hollanda'da yaşanan fişleme hadisesinin benzeri Norveç ve Almanya'da da gerçekleşmiştir. Norveç'in bazı şehirlerde yaşayan Erdoğan rejimi yanlısı ve Norveç Diyanet Vakfı'na bağlı bazı yetkililer, Facebook adresleri aracılığıyla açık bir şekilde, Hizmet hareketine bağlı kişilerin isimlerinin ihbar edilmesini istemişlerdir.¹²⁶ Almanya'da ise Alman Federal Başsavcılığı dönemin Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürü Halife Keskin hakkında Gülen Hareketi yanlıları hakkında istihbarat istediği iddiasıyla soruşturma başlatmıştır.¹²⁷ Aşağıda Keskin tarafından gönderilen resmi yazı içeriğinden de anlaşılabacağı üzere Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 15 Temmuz darbe girişimi sonrası 38 farklı ülkede din görevlileri aracılığıyla istihbarat topladığı ve bu yönde talepte bulunduğu anlaşılmaktadır.¹²⁸

¹²⁴ Harrington/Yorulmaz, s.137

¹²⁵ TR724, "Hollanda Diyanet Vakfı 'ispiyonculuğu' kabul etti", İET:25/07/2023etti", 23.02.2020, <https://www.tr724.com/hollanda-diyanet-vakfi-ispiyonculugu-kabul-etti-hic-olmamaliydi-camilerimiz-gulen-sempatizanlarına-acik/>, İET:25/07/2025

¹²⁶ TR724, "Diyanet casusluğu Norveç'e sızdı", 20.02.2017, <https://www.tr724.com/diyanet-casuslugu-norvece-sicradi/>, İET:25/07/2025

¹²⁷ DW, "Diyanet yetkilisi hakkında Almanya'da soruşturma", 31.07.2017, <https://www.dw.com/tr/diyanet-yetkilisi-hakk%C4%B1nda-almanyada-soru%C5%9Fturma/a-38246087>, İET:25/07/2025

¹²⁸ ODA TV, "Türkiye'nin günlerdir konuştuğu olayın belgesi çıktı", 15.12.2016, <https://www.odatv4.com/guncel/turkiyenin-gunlerdir-konustugu-olayin-belgesi-cikti-105807>, İET:25/07/2025

III. BÖLÜM:

NEFRET POLİTİKALARININ KURUMSALLAŞTIĞI SÜREÇ: OHAL

A. NEFRET POLİTİKALARININ UYGULANMASINDA OHAL ETKİSİ

Türkiye’de 17/25 Aralık süreciyle başlayan ve 15 Temmuz Darbe Girişimi nedeniyle ilan edilen OHAL ile birlikte zirveleşen süreçte, esasen ülkede Gülen Hareketine yönelik yürütülen nefret politikasının bir parçası olarak ayrımcılığın her türünü yasaklayan uluslararası sözleşmelere ve bu sözleşmelerin uygulanmasına ilişkin AİHM içtihatlarına açıkça aykırı, sistematik, kapsayıcı, doğrudan Gülen Hareketini hedef alan ve nefret saikli ayrımcı rejim uygulamaları yürürlüğe konulmuştur. Bir diğer ifade ile bu süreçte nefret politikaları Erdoğan rejiminin beklentileri doğrultusunda devlet politikası haline gelerek Devletin bütün mekanizmalarında karşılık bulmuş ve kurumsallaşmıştır.

Erdoğan Rejiminin Cumhur İttifakı olarak da tanımlanan diğer iktidar bileşenleriyle birlikte 17/25 Aralık soruşturmaları sonrası sistematik ve planlı olarak Gülen Hareketini yok etmek için harekete geçmesi sonrası Türkiye’de Gülen Hareketine yönelik devletin bütün kurum ve kuruluşlarında nefret politikasının bir parçası olarak sistematik ayrımcı bir rejim uygulamaya konulmuştur. Anayasa ve yasa hükümlerinin herkes için yürürlükte olduğu ancak Gülen Hareketi mensupları bakımından yok sayıldığı bu süreçte yaşananlar basit bir ayrımcılık yasağının ihlali ile izah edilemez. Gülen Hareketi, Türkiye’de ayrımcılık yasağını aşan sistematik ayrımcı bir hukuk ve idare rejimine tabi tutulmuştur. Sistematik ayrımcı rejim diyebileceğimiz bu sistemde, 17/25 Aralık süreciyle birlikte çıkarılan kanunlar, KHK’lar, yönetmelikler ve diğer mevzuat hükümleri ile bunların uygulanmasına ilişkin esaslar dikkate alındığında bir bütün olarak Gülen Hareketinin yok edilmesi, mensup ve sempatizanlarının haksız olarak cezalandırılması, kamu ve özel sektörden tasfiye edilmesi, toplumdan tecrit edilmesi, değersizleştirilmesi, ötekileştirilmesi, suçlu gösterilmesi ve nihayetinde toplumun bu kişilere karşı nefret duyması amaçlanmıştır. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL ile birlikte nefret politikaları sınır tanımaz bir boyuta ulaşmış ve devlet eliyle yok etme sürecinin başlangıcı olmuştur.

Bu süreçteki ayrımcılık ve nefret esaslı rejim politikalarının dayanağı, Anayasa’yı ve yasaları zımnen ilga eden ve evrensel hukuk ve sözleşmelere açıkça aykırı olan OHAL KHK’ları olmuştur. Ayrımcı rejim uygulamaları Gülen Hareketi mensup ve sempatizanlarının ihraçları, gözaltına alınmaları, tutuklanmaları, mal varlıklarına el konulması, cezaevinde tutulmaları, yargılanmaları ve sonrasındaki sosyal yaşamlarının her alanında varlığını en derin şekilde göstermiş hukuk dışı, ayrımcı ve yok etmeye endeksli devlet uygulamaları çıkarılan KHK’larla sağlanmıştır.

Sistematik, ayrımcı ve nefret esaslı rejim uygulamaları kapsamında yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi, adil yargılanma hakkı,

çalışma hakkı, mülkiyet hakkı ve masumiyet karinesi başta olmak üzere temel hak ve hürriyetlerinin yok sayılmasını esas alan uygulamalar, işlemler ve kararlar Gülen Hareketi mensubu her birey bakımından uygulanabilir hale getirilmiş ve uygulanmıştır.

Hareket mensuplarının bu yok etme sürecinde yaşadıkları bakımından, ayrımcılık yasağı kavramı hafif ve yaşanan hukuki ve fiili vahşeti izah etmekte yeterli olmadığından bunun ayrımcı rejim uygulamaları olarak izahı yerinde olacaktır. Zira burada bireysel bir ayrımcılık veya münferiden bazı kişilere yönelik ayrımcılık yasağı ihlalinin ziyade Gülen Hareketi mensup ve sempatanları devletin bütün kurum ve kuruluşları tarafından kitlesel olarak genç, yaşlı, çocuk, suçlu, suçsuz ayrımı yapmadan yok etme endeksli ve sistematik bir şekilde ayrımcı nefret politikasına tabi tutulmuşlardır. Ayrıca bu süreçte uluslararası hukukun ve toplumun varlığı ve baskısı olmadığı takdirde nefret politikalarının bir sonucu olarak Gülen Hareketi mensuplarına yönelik doğrudan yaşam hakkını hedef alan eylemlerin daha da fazla olacağı da bilinen bir gerçektir. Uluslararası hukukun ve toplumun varlığı ve baskısına rağmen yurt iç ve yurtdışındaki Gülen Hareketi mensuplarının kaçırılması, cezaevinde ve diğer yerlerde işkence ve kötü muamelelere tabi tutulması vakaları çokça yaşanmıştır.

Yine bu süreçte kanun koyucunun amacından ve Yargıtay'ın bu konudaki geçmiş içtihatlarından uzak bir yorumla uygulanan Terörle Mücadele Yasası hem Gülen Hareketi mensuplarının terörize edilmesinin hem de ayrımcılık ve nefret esaslı politikaların temel dayanaklarından biri haline gelmiştir. Bu Kanun kapsamında terör örgütü ve üyeliğine ilişkin evrensel hukuk kriterleri ve Yargıtay'ın geçmiş uygulamaları yok sayılmış ve yok etme amacına hizmet edecek şekilde ayrımcı ve geniş yorumla Gülen Hareketi mensupları aleyhine kullanılmıştır. Bu husus AİHM Yalçinkaya/Türkiye kararıyla da tespit edilmiştir.¹²⁹

B. BİTMEYEN BİR OHAL SÜRECİ

Esasen Anayasa'nın 122. maddesi uyarınca *"ayaklanma olması"* olağanüstü hâl sebebi olmaktan ziyade, *"sıkıyönetim"* ilân sebebidir. Zira Anayasa'nın 120. maddesi uyarınca olağanüstü hâl sebebi *"şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi bir şekilde bozulması"* dır. 15 Temmuz darbe girişimi, *"şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi bir şekilde bozulması"* olayı olmaktan ziyade bir *"ayaklanma"* olmasına karşın sıkıyönetim yerine OHAL ilan edilmiştir.¹³⁰ Bunun temel sebebi ise sıkıyönetim esasları çerçevesinde siyaset kurumu OHAL KHK'ları yöntemiyle hareket etme imkanı bulamayacağından şaibeli darbe girişimi sonrası OHAL ilan edilmiştir. Ayrıca ilk üç aydan sonra Türkiye'de olağanüstü hâl ilân edilmesi sebeplerinin artık kalmadığı, kamu düzeninin tesis edildiği sabit olmasına

¹²⁹ Justice Square Stichting, AİHM Yalçinkaya Kararı ve Güncel Yargılamalara Etkisi, Ekim 2023, <https://justicesquare.org/aihm-ylcinkaya-karari-ozeti-ve-guncel-yargilamalara-etkisi/>, İET: 04/08/2025

¹³⁰ Gözler, Kemal: 15 Temmuz Kararnameleri, 17.02.2017, <https://www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnameleri.pdf>, İET: 04/08/2025

karşın OHAL KHK'ları ile ayrımcı rejim uygulamalarına devam etmek ve Gülen Hareketini yok etme, ötekileştirme ve nefret söyleminin hedefine oturtma projesini tamamlamak üzere OHAL süreci hukuksuz olarak defalarca uzatılmıştır.

Hazırlanmış olan KHK'lar, ilgili bakanların bilgisi dışında bir merkezde hazırlandıktan sonra sadece imza için bakanların önlerine konulmuştur. Kararname eklerinde yer alan binlerce isim Bakanlar Kurulu üyelerinin irade, onay ve haberleri olmaksızın listelenmiş ve imza için önlerine getirilmiştir.¹³¹ Bu bağlamda eski Ak Partili bakan ve şu anda ise DEVA Partisi genel başkanı olan Ali Babacan'ın "...Benim hükümetten ayrıldığım dönemde Bakanlar Kurulu'nda boş kağıtlar imzalanıyordu, en son üstü dolduruluyordu. Sayın Erdoğan'ın imzasıyla Resmi Gazete'de yayınlanıyordu. Yine tek imzayla alınıyordu aslında bu kararlar. O dönemin bakanlarına sormanız lazım. Biz ayrıldıktan sonraki dönem oluyor bunlar. Bütün bu KHK'lar öyle. Bunları özel sohbetlerde o dönemin bakanlarına sormanız lazım. Bunu kimse çıkıp itiraf etmez..." şeklindeki sözleri sürecin nasıl işlediğini ortaya koymaktadır.¹³²

Erdoğan rejimi tarafından çıkarılan OHAL KHK'ları asıl amaç ve işlevlerinin dışına çıkarılmış ve kanun hükmünde olmaktan ziyade "**Anayasa Hükmünde Kararname**" haline gelmiştir. Diğer bir ifade ile, OHAL KHK'ları, Anayasal güvenceleri ve hakları ortadan kaldıran ve hükümetin her iş ve işlemleri için kullandığı bir hukuksuz uygulama haline dönüşmüştür. 1980 darbesinde olduğu gibi tamamlanmış bir darbe girişimi sonrası kurucu bir iktidarın yapabileceği her türlü düzenleme 15 Temmuz sonrası OHAL sürecinde KHK'larla yapılmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi başarısız olsa da Erdoğan rejimi bunu bahane ederek kendi darbesini yapmıştır. Erdoğan Rejimi tamamlanmış bir darbedeki kurucu iktidar gibi hareket etmiş ve Anayasayı ve Anayasal kurumları devre dışı bırakmıştır. Burada bir darbenin önlenmesi için tedbir almaktan ziyade şaibeli darbe girişimi sayesinde bir darbeyi tamamlamış bir kurucu iktidar faaliyetleri görülmektedir.

OHAL sürecinde sistematik ve planlı olarak Gülen Hareketi mensuplarını kamusal alandan ve özel sektörden tamamen yok etmek, mal varlıklarına el koymak, tutuklanmalarını kolaylaştırmak amaçlı olarak toplam 37 OHAL KHK'sı çıkarılmıştır. Bu OHAL KHK'larının çerçevesini belirleyen ilk KHK olan 667 sayılı KHK ile bu hukuksuz sürecin yol haritasını belirlenmiş; nefret ve ayrımcılık temelli temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Temelde Gülen Hareketi için çıkarılmış olması ve ayrımcı ve temel hakları yok sayması nedeniyle bu KHK'lar, insan hakları, parlamenter demokrasi ve hukukun üstünlüğü üzerinde ciddi tehdit oluşturmuş ve demokratik toplum düzenini adeta ortadan kaldırmıştır. Bu KHK'larla, yeni bir suç tanımı getirilerek, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen

¹³¹ Harrington/Yorulmaz, s.79

¹³² Birgün, "Babacan'dan itiraf: Bakanlar Kurulu'nda boş kağıtlar imzalanıyordu, üstü dolduruluyordu; KHK'lar da öyle", 10.10.2021, <https://www.birgun.net/haber/babacan-dan-itaraf-bakanlar-kurulu-nda-bos-kagitlar-imzalanıyordu-ustu-dolduruluyordu-khk-lar-da-oyle-361625>, İET: 04/08/2025

yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen yüz binin üzerinde kamu görevlisi ihraç edilmiş ve yüzlerce şirket, dernek, vakıf, sendika, üniversite, okul, hastane, televizyon kanalı, gazete vs. kapatılmış ve bu kurum ve kuruluşların malvarlıklarına el konulmuştur.

15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından 21 Temmuz'da ilan edilen ve yedi defa üçer aylığına uzatılan olağanüstü hal (OHAL) iki yılın ardından uzatılmayınca 17 Temmuz 2018 gecesini itibarıyla sona ermiştir. Ancak bu dönemde çıkarılan KHK hükümlerinin neredeyse tamamı daha sonra kanun haline getirildiğinden OHAL kağıt üzerinde bitmiş olsa da Türkiye'de anayasal düzen ile temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldıran OHAL hükümleri yasa hükmü olarak yoluna devam etmektedir. Erdoğan rejiminin Gülen Hareketini yok etmek için devreye soktuğu OHAL sürecinin uzun sürmesi nedeniyle üzerinde oluşan baskıyı azaltmak için OHAL'i sonlandırmışsa da OHAL uygulamaları rutin mevzuat hükmü olarak varlığına devam etmektedir.

C. OHAL İLE BİRLİKTE GÜLEN HAREKETİNE YÖNELİK SİVİL ÖLÜME TERK UYGULAMALARI

Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanmış olan ve OHAL süreciyle birlikte Türkiye'de yaşanan ihraçlar ve sonuçlarını ele alan **"Dönüşü Olmayan İhraçlar?"**¹³³ konulu raporda da belirtildiği üzere keyfi ihraçlar, mesleklerinden çıkarılan kişiler ve onların aileleri üzerinde yıkıcı etkilere neden olmuştur. Nitekim ihraç edilen kişiler yalnızca işlerini kaybetmekle kalmadıkları gibi; bazı durumlarda, çalışma hayatı ile barınma ve sağlık yardımlarına erişimleri de tamamen kesilerek, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini idame ettirme imkanlarından da mahrum bırakılmıştır.

Nefret politikaları ve sistematik ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında Erdoğan Rejimi tarafından yürütülen propaganda çalışmaları neticesinde ihraç edilenler ve aileleri toplum nezdinde peşinen suçlu ilan edildikleri gibi bu insanlarla sosyal veya ekonomik olarak iletişim halinde olmanın başlarına iş açacağına dair de toplumda algı oluşturulmuştur. Kamudan ihraç edilenlerin yaşadığı bu hadiselerin benzeri Gülen Hareketi ile bağlantılı kurumlarda çalışan ve bu kurumların kapatılmasıyla birlikte işsiz kalan binlerce özel sektör çalışanları tarafından da yaşanmıştır.

Ötekileştirme ve yok etme esaslı nefret ve ayrımcı rejim uygulamaları neticesinde meslekten ihraç edilen, çalıştıkları kurumları kapatılan, mal varlıklarına el konulan insanlar adeta sivil ölüme ve açlığa terk edilmişlerdir.

Bu insanlar damgalanmış, suçlu ilan edilmiş, gözaltına alınmış, tutuklanmış, emekli ikramiyelerinden dahi mahrum bırakılanlar olmuş, pek çoğunun özel sektörde de iş

¹³³ Amnesty International, Dönüşü Olmayan İhraçlar? Türkiye'de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, 2018, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Dismissals%20report_TR%20version%281%29.pdf, İET: 04/08/2025

bulmasını engelleyici uygulamalar söz konusu olmuştur. Ayrıca ihraç edilenlerin pasaportlarına el konularak seyahat özgürlükleri ve bir başka ülkede çalışma hakları da ortadan kaldırılmış ve “sivil ölüm” olarak adlandırılan uygulamaya maruz bırakılmıştır.

Diğer taraftan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ihraç edilen veya kurumları kapatılan kişileri takip etmek ve işverenleri baskı altına almayı sağlamak bakımından bir kısım düzenlemeler getirmiştir. Bu kapsamda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca, 2 Ağustos 2016 tarihinde yayınladığı 2016-16 sayılı genelge ile SGK'nın işten çıkışlarda kullanılan kodlara ilaveler yapılmıştır. Çalıştığı işyeri OHAL KHK'sıyla kapatılmak suretiyle işsiz kalan çalışanlar için “**36 kod**” numarası; KHK'lara ekli listelerle kamudan ihraç edilenler için ise SGK kayıtlarında “**37 kod**” numarası ile “*Kamu Görevinden Çıkarıldı (Kanun/KHK Göre)*” notu kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle KHK ile ihraç edilenlerin veya KHK ile kurumları kapatılanların özel sektörde çalışması fiilen imkânsız hale getirilmiştir.

Aşağıda ilgili kısımda ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere esasen Hitler döneminde Yahudilerin tanınması için elbiselerine “*Sarı Davut Yıldızı*” rozeti işlenmesi gibi KHK'lıların da her alanda bilinmesi ve onlara iş verilmesinin engellenmesi bakımından kendilerine yukarıda belirtilen ayrımcı rejim kodları verilmiştir. Devletin sistematik ve planlı bir şekilde KHK'lıları bu şekilde takip etmesi özel sektörde endişe yaratmış ve KHK'lıların özel sektörde çalışması dahi engellenmiştir. Devletin gazabına uğramak istemeyen bir kısım işverenler ise çalıştırdığı kişinin kayıtlara girmeden çalışmasını sağlamak için sigortasız çalıştırma yoluna gitmiştir.

Sivil ölüme terk ve ayrımcı rejim uygulamaları KHK'lılar bakımından her alanda varlığını hissettirmiştir. Birçok banka KHK'lıların banka hesaplarını kapatmış ve verdiği kredi kartlarını iptal etmişlerdir. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'na Halkbank tarafından gönderilen bir belgede ise, KHK ile ihraç edilmenin kredi kartlarına kısıtlama getirilmesine gerekçe olarak gösterildiği anlaşılmıştır.¹³⁴ Bunun haricinde özel fonlarda biriken paranın ödenmemesi, kredi kullanılmaması, öğrenci bursu verilmemesi, tedavi olma hakkının keyfi biçimde engellenmesi gibi birçok uygulamaya maruz kalmışlardır.

1. Eş ve Çocukların Pasaportlarına El Konulması ve Kişisel Verilerinin Toplanması

Erdoğan rejiminin nefret politikaları sadece hedef kişilerle sınırlı kalmamış ve doğrudan ailelerini de kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında çıkarılan 667 sayılı KHK ile pasaport tahdidi getirilmiş; böylelikle bireylerin ve aile mensuplarının yurt dışına çıkışları kolayca sınırlandırılabilir hale gelmiştir. Nitekim; pasaport mağduru birçok akademisyen, doktor, öğretmen, mühendis, yurt dışına

¹³⁴ DW, “KHK'lı öğretmenin kredi kartı iptal edildi”, 07.05.2020, <https://www.dw.com/tr/bankadan-khk-yan%C4%B1t%C4%B1-kart%C4%B1-ihra%C3%A7-nedeniyle-kapat%C4%B1ld%C4%B1/a-533637603>, İET: 04/08/2025

çıkamadığından bilimsel ve ekonomik çalışmalarını sürdürememiş, iş insanları ticari faaliyetlerinden geri kalmış, en önemlisi de aileler parçalanmıştır. Geline nokta; haklarında hiçbir soruşturma ya da kovuşturma bulunmayan kişiler bile bu uygulama nedeniyle ağır mağduriyetler yaşamıştır.¹³⁵

Nefret politikası kapsamında geliştirilen bir ayrımcı rejim uygulaması olan kişileri ve ailelerinin pasaportlarının iptal edilmesindeki temel amaç, sivil ölüme terk ve içeride bitirilen yok edilen Gülen Hareketi bağlantılı insanların dışarıya çıkışlarını engelleyerek orada yaşam alanı bulmalarını engellemektir. Ayrıca bu hukuksuz uygulamayla aynı zamanda yaşanan haksızlıkların yurt dışında doğrudan mağdurlar tarafından anlatılmasının engellenmesi de amaçlanmıştır.

KHK ile görevinden ihraç edilen ve kanser tedavisi gören Prof. Dr. Haluk Savaş, yurt dışına çıkış yasağı nedeniyle tedavi için gerekli olan pasaportu alamamıştır. Sosyal medya kampanyaları sonucunda pasaportunu alabilmiş, ancak tedavisi geciktiği için 2020 yılında hayatını kaybetmiştir.¹³⁶ Türkiye'de yaşayan KHK'lıların ve Gülen Hareketi'ne mensup olduğu iddia edilen kişilerin, sadece hukuki değil, aynı zamanda fiziksel, sosyal ve psikolojik şiddete de maruz kaldıkları hususu bu örnek üzerinden dahi çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.

2. Cezaevlerine Yönelik OHAL KHK'ları ve Ayrımcı Uygulamalar

Gülen Hareketine yönelik OHAL sürecinde yaşanan sistematik ve planlı ayrımcı rejim uygulamalarına cezaevlerinde de aynen uygulanmaya devam edilmiştir. 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen olağanüstü hal bahane edilerek insanlar cezaevlerinde OHAL'in gerektirmediği ve ölçülülük ilkesinin de dışına çıkmak suretiyle AİHS'nin 14. maddesinde düzenlemiş olan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı ile 3. maddesindeki işkence ve kötü muamele yasağına aykırı olarak keyfi, hukuksuz, sistematik ve planlı bir şekilde tecrit, kötü muamele, onur kırıcı ve ayrımcı davranış ve uygulamalara maruz kalmışlardır. Nefret politikalarının bütün uygulamaları burada acımasızca sergilenmiştir.

Bu uygulamaların bir kısmını OHAL KHK hükümlerine istinaden bir kısmını ise idari kararlarla gerçekleştirilmişlerdir. Birçok kişi peşinen cezalandırma amaçlı olarak herhangi bir gerekçe gösterilmeden tek kişilik hücrelere konulmuştur. Bu süreçte aileleriyle rahat görüşmelerini engellemek ve yine sırf peşinen cezalandırma kastı ile insanlar istek dışı ailelerinden yüzlerce kilometre uzaklıktaki cezaevlerine sevk edilme gibi ağır hukuksuz uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu noktada yapılan itirazlar ve iç hukuk yolları beklendiği üzere hiçbir sonuç vermemiştir.¹³⁷ Ayrıca savunma hakkı göz ardı

¹³⁵ Harrington/Yorulmaz, s.194-195

¹³⁶ EURONEWS, "KHK'lı Prof. Dr. Haluk Savaş kansere yenik düştü", 24/05/2019, <https://tr.euronews.com/2020/06/30/pasaportunu-sosyal-medya-kampanya-geri-alan-khk-l-prof-dr-haluk-savas-kansere-yenik-dustu?>, İET: 04/08/2025

¹³⁷ Harrington/Yorulmaz, s.179 vd.

edilerek cezaevlerinde avukat görüşmelerine sınırlama getirilmiştir ve hatta avukat görüşmeleri dahi video kayıt yöntemi ile kayıt altına alınmıştır. Cezaevlerindeki kişilere yönelik olarak bireysel hiçbir somut bir durum ortaya konulmaksızın keyfi bir uygulama ile mektup alma ve gönderme yasağı getirilmiştir.

3. OHAL KHK'ları ile Hukuksuz ve İnsanlık Dışı Uygulamaları Gerçekleştirenlere Sorumsuzluk Zırhı Getirilmesi

OHAL sürecinde Gülen Hareketine yönelik operasyonlarda hukuka aykırı emirleri yerine getiren, işkence, kötü muamele ve onur kırıcı davranışlarda bulunan, görev alanını aşarak insanlık dışı işlem, karar ve eylemlerde bulunan kamu görevlilerinin ileride sıkıntı çekmemesi ve yapılacak diğer operasyonlarda rahat olmalarını sağlamak için bu kamu görevlilerine OHAL KHK'ları ile *“sorumsuzluk zırhı”* getirilmiştir. Daha sonra da sivil unsurlara bu sorumsuzluk zırhı giydirilmiştir. Bu kapsamda ilk etapta 27 Temmuz 2016 tarihli 667 ve 668 sayılı KHK ile OHAL KHK'ları kapsamında bu süreçte karar alan ve görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri ve fiilleri nedeniyle hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluğu doğmayacağı düzenlenmiştir. Müteakip kanun hükmünde kararnamelerde de benzeri hükümlere yer verilmiştir.

4. OHAL KHK'ları ile Getirilen Düşman Hukukuna İlişkin Düzenlemeler

Erdoğan rejiminin Gülen Hareketi için uyguladığı hukuk, düşman ceza hukukudur. Alman Ceza Hukukçusu Prof. Günther Jacobs' un ortaya attığı düşman ceza hukuku, hedef insan veya grupları temel haklara sahip bir *“yurttaş”* olarak değil; aksine bunları ezilmesi, yok edilmesi gereken bir *“düşman”* gibi gören ve temel haklardan yoksun bir şekilde ceza hukukunun konusu haline getiren bir hukuku ifade etmektedir.¹³⁸

Bu noktada düşman ceza hukukunu uygulayan Erdoğan rejimi Gülen Hareketi üyesi olma suçlamasıyla yargıladığı insanları temel haklara sahip bir *“yurttaş”* olarak değil; ezilmesi, yok edilmesi gereken bir *“düşman”* gibi görerek temel haklardan yoksun bir şekilde ceza hukukunun konusu haline getirmektedir. Geline nokta Erdoğan rejimi idam cezasının anayasal olarak imkansız olması nedeniyle Hareket mensuplarını idam edememesi nedeniyle daha hırçın ve sert koşullarda bir yargılama ve infaz usulü uygulamaktadır. Türkiye’de düşman hukukunun yasal alt yapısı ise OHAL KHK'ları ile oluşturulmuştur.¹³⁹

15 Temmuz darbe girişiminin hemen sonrasında Gülen Hareketine yönelik başlayan operasyonlarda mevcut ceza yargılamasına ilişkin kanun hükümlerinin Erdoğan rejiminin beklediği seri sonuçları vermesine ve Gülen Hareketini yok etme planının hızlı işlemesine engel olduğu değerlendirildiğinden 667 ve 668 sayılı KHK'larda *“Soruşturma ve kovuşturma işlemleri”* başlığı altında OHAL sürecine özgü ancak doğrudan Gülen Hareketi

¹³⁸ Jacobs, Günter: *“Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”* , 2003, Çeviren: Cemil Ozansu, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 8, Seçkin Yayınları, Ankara 2008, s.489-505.

¹³⁹ Harrington/Yorulmaz, s.175-176

mensuplarına uygulanacak soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yürütülmesine ilişkin yeni hükümler getirilmiştir.

Başta adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi, hukuki güvenlik ve şüpheden sanık yararlanır gibi temel ilkeleri ortadan kaldıran bu uygulamaların, Gülen Hareketini ortadan kaldırmak amacı etrafında gerçekleştirilen ayrımcı bir devlet politikasının ürünü oldukları açıktır.

Zaten 667 ve 668 sayılı Kararnamelerin 2. maddesinde açıkça ve sadece Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY) ilişkin tedbirlerin alındığına ilişkin hükümler bu gerçeği ortaya koymaktadır. 667 ve 668 sayılı KHK’larda;

- Gözaltı süresinin 30 güne uzatılması,
- C. Savcısına yakalama emri düzenleme yetkisi verilmesi,
- Tahliye taleplerinin en geç otuzar günlük sürelerle tutukluluğun incelenmesi ile birlikte dosya üzerinden karara bağlanması,
- Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle arama yapılabilmesi,
- 5271 sayılı Kanun’un 128. maddesi uyarınca kişilerin malvarlıklarına yapılacak el koymaya, maddenin birinci fıkrasında belirtilen ilgisine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Hazine Müsteşarlığı ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan, suçtan elde edilen değere ilişkin rapor alınmadan, sulh ceza hâkimliğince karar verilebilmesi,
- Avukat bürolarında hâkim kararıyla veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle, Cumhuriyet savcısının katılımı olmaksızın, adli kolluk görevlileri tarafından arama ve el koyma yapılabilmesi,
- Cumhuriyet savcısına el koyma yetkisi verilmesi ve imaj alınmaksızın el koymanın mümkün hale getirilmesi,
- Gözaltındaki şüphelinin müdafii ile görüşme hakkının Cumhuriyet savcısının kararıyla beş gün süreyle kısıtlanabilmesi,
- Kişilerin müdafileriyle cezaevinde yaptıkları görüşmelerin kayda alınması veya personel önünde gerçekleştirilmesi,
- Cumhuriyet savcısının talebiyle sulh ceza hâkimliği tarafından avukatın müdafilik görevini üstlenmekten yasaklanması,
- Yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, ifade alma ve sorgu sırasında veya duruşmada en çok üç avukat hazır bulunması,
- İddianamenin okunması yerine özetlenmesi

gibi hükümlerle 5271 sayılı CMK’daki şüpheli ve sanıklara tanınan güvenceler ortadan kaldırılmış ve başta savunma hakkı olmak üzere AİHS’nin 6. maddesi bağlamında adil yargılanma hakkının temel gerekleri tamamen yok sayılmıştır.

OHAL KHK’ları ile getirilen bu özel soruşturma ve kovuşturma hükümlerine ek olarak yine KHK’larla Ceza Muhakemesi Kanunu’nda kalıcı değişiklikler yapılmıştır. Bu

kapsamda 5271 sayılı CMK'nın 41 noktasında OHAL KHK'ları ile değişiklik yapılmıştır.¹⁴⁰ CMK'da yapılan bu kalıcı değişikliklerin temel amacı OHAL sürecinin sonlanması halinde de yok etme planı çerçevesinde ayrımcı rejim uygulamalarının devamını sağlayacak soruşturma ve kovuşturma hükümlerinin muhafazasını sağlamaktır.

Avrupa Konseyi 2016 Türkiye Raporunda, Türkiye'de olağanüstü hâl kapsamında, AİHM içtihatlarına aykırı olarak, belirli suçlar için gözaltı süresinin bir hâkim karşısına çıkarılmaksızın 30 güne kadar uzatmış olmasını; darbe girişimine müteakip, Gülen Hareketiyle bağlantılı olduğu ve darbe girişiminde yer aldığı iddia edilen kişilere yönelik geniş kapsamlı gözaltı ve tutuklamalar sürecinde yaygın işkence ve kötü muamele yapıldığı iddiaları dâhil, ağır insan hakları ihlalleri olduğuna dair bildirimleri eleştiri konusu yapmıştır. Raporda ayrıca Gülen Hareketi ile bağlantı iddialarının tespit edilmesi için uygulanan kriterlerin ve kullanılan delillerin muğlak olması ve ceza sorumluluğunun şahsiliğinin, "yardım ve yataklık suçu" algısı yaratacak şekilde şeffaf olmayan biçimde ve fark gözetmeksizin tesis edilmesi hususlarında ciddi endişeler mevcut olduğu da belirtilmiştir.¹⁴¹

Avrupa Konseyinin hazırladığı Raporda vurguladığı bir diğerk önemli husus ise Anayasa ve mevzuat hükümleri açık olmasına rağmen, davalarda **ayrımcı adalet ve siyasi müdahale** olduğu yönünde çok sayıda bildirimlerin olmasıdır. Yürütme erkinin bir bütün olarak yargının itibarını olumsuz bir şekilde etkilemeye devam eden doğrudan müdahalelerine (örn: kamuoyuna yapılan açıklamalar yoluyla) ilişkin ciddi endişeler bulunduğu Raporda vurgulanmıştır. (s.17)

D. YIKICI SONUÇLARIYLA OHAL KHK'LARI

15 Temmuz 2016 darbe girişimi bahane edilerek Erdoğan rejimi tarafından ilan edilen OHAL süreci Gülen Hareketiyle irtibatlı oldukları değerlendirilen veya o kefeye konulan kişiler nefret kışkırtıcılığına, hunharca işlenen suçlara, kitlesel insan hakları ihlallerine, keyfi zulüm ve kitlesel cezalandırmaya maruz kalmışlardır. Gülen hareketi mensupları ara vermeksizin şeytanlaştıran bir nefret söylemine maruz kalmış ve bunun sonucunda Türkiye tarihinde benzeri olmayan bir toplu kıyım ve cadı avı yaşanmıştır. İnsanların özgürlük ve güvenlik hakları ellerinden alındığı gibi kariyerleri bir OHAL KHK'sı ile sonlandırılmış ve malvarlıklarına el konulmuştur.

Darbe bahanesiyle ilan edilen OHAL süreci ve çıkarılan KHK'lar Erdoğan rejimi tarafından tamamen bir temizlik operasyonu için kullanılmıştır. Erdoğan rejimi bu sayede muhalif olan herkesi korku ve sessizliğe mahkum etmiş; YARSAV gibi hakim ve savcı dernekleri dahi kapatılmış ve yüzbinlere insan gözaltına alınıp tutuklanmış ve mal

¹⁴⁰ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>

¹⁴¹ Avrupa Konseyi, 2016 Türkiye Raporu, 9.11.2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, İET: 04/08/2025

varlıklarına ya el konulmuş ya da geri alınamaz bir şekilde dondurulmuştur.¹⁴² Gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde sayısız işkence ve kötü muamele vakası yaşanmıştır.

2016-2018 yılları arasında toplam 15 farklı KHK ile 129.411 kamu görevlisi ihraç edilmiştir. OHAL KHK'ları ile ihraç edilenlerin 107.138'si erkek, 22.273'ü kadındır. OHAL'in 2018 yılında son bulmasından sonra da bakanlıkların idari kararları ile binlerce kişi yine ihraç edilmiş, 2021 itibarıyla bu rakam 200 bini aşmıştır. Diğer bir ifadeyle OHAL sona ermesine rağmen insan kıyımı devam etmiştir. Ayrıca 667 sayılı KHK'ya dayanarak çıkarılan 10 farklı HSYK ve HSK kararı ile de toplam 4.296 hâkim ve savcı meslekten ihraç edilmiştir (bu rakamlara askeri hakimler, Anayasa Mahkemesi raportörleri, Sayıştay hakimleri ve devam eden ihraçlar dahil edildiğinde sayı 5 binden fazla olmaktadır). İhraç edilenlerin 3.392'si erkek, 904'ü kadındır. OHAL kararnameleriyle Gülen Hareketiyle bağlantılı olduğu iddiasıyla 35 sağlık kuruluşu, 934 okul, 109 öğrenci yurdu, 104 vakıf, 1125 dernek, 15 üniversite ve 19 sendikanın faaliyetleri durdurulmuş ve tüm malvarlıklarına el konulmuştur. Kapatılan bu kurumlardaki insanların hepsinin işsiz kaldığı düşünüldüğü zaman özel sektörde işten çıkarılan insanların kamudan çıkarılanlardan çok daha fazla olduğu görülmektedir.¹⁴³ Bunun adı tam anlamıyla toplu bir soykırımdır.

15 Temmuz 2016 sonrasında Gülen Hareketine yönelik başlatılan ortadan kaldırma ve sistematik zulüm uygulamalarının bir uzantısı olarak Hareket ile bağlantısı olduğu düşünülen şirket, vakıf, dernek, sendika, konfederasyon ve kuruluşların malvarlıklarına KHK'lara birer satırlık ibare koymak suretiyle hiçbir hukuki gerekçe gösterilmeden ve yasaların öngördüğü hiçbir usul takip edilmeden OHAL KHK'ları ile el konulmuştur.¹⁴⁴ Bununla da yetinmeyen Erdoğan rejimi Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğunu düşündüğü iş adamlarının özel mülkiyeti kapsamındaki malvarlıklarına el koymuş, şirketlerine de kayyım atamıştır. Bu kapsamda 797 şirkete el konulmuştur. Bunun dışında yaklaşık 125.000 kişi 15 Temmuz darbe girişimi bahane gösterilerek kamu görevinden çıkarılmış ve meşru bir beklenti olan maaş ve özlük haklarından mahrum bırakılmak suretiyle mülkiyet haklarına müdahale edilmiştir.

OHAL KHK'ları, esasen nefret politikaların bir parçası olarak Gülen Hareketi ile bağlı olan herkesin herhangi bir hukuka aykırı eylemleri olmamasına rağmen devlet

¹⁴² Harrington/Yorulmaz, s.63

¹⁴³ Öndül, Hüsnü: OHAL KHK'LARI ve İnsan Hakları Mücadelesine etkileri, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Aralık 2021, s.20 vd.

¹⁴⁴ 667 sayılı OHAL KHK md 2/2:

(2) Kapatılan vakıfların her türlü taşınır ve taşınmazları ile her türlü mal varlığı, alacak ve hakları, belge ve evrakı Vakıflar Genel Müdürlüğüne bedelsiz olarak devredilmiş sayılır. Kapatılan vakıf yükseköğretim kurumlarının sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ve kapatılan diğer kurum ve kuruluşlara ait olan taşınır ile her türlü mal varlığı, alacak ve haklar, belge ve evrak Hazineye bedelsiz olarak devredilmiş sayılır, bunlara ait taşınmazlar tapuda resen Hazine adına, her türlü kısıtlama ve taşınmaz yükünden ari olarak tescil edilir. Birinci fıkrada sayılanların her türlü borçlarından dolayı hiçbir şekilde Hazineden bir hak ve talepte bulunulamaz. Devire ilişkin işlemler ilgili tüm kurumlardan gerekli yardımı almak suretiyle ilgisine göre Maliye Bakanlığı veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

kurumlarından atılması ve sonrasında ise ekonomik ve sosyal hayatta sivil ölüme terk edilmelerini amaçlayan hukuka aykırı yok etme ve silme faaliyetidir. Zaten Erdoğan Rejiminin önemli aktörlerinden Numan Kurtulmuş'un bir YouTube kanalında verdiği röportajda söylediği "...Eğer normal süreçlerle bunları atmaya kalksaydık 15 Temmuz'dan sonra bunları 2020 yılına kadar, 2030 yılına kadar devlet memurluğundan çıkaramazdık. Devlet kendini korumak için böyle acil olağanüstü bir tedbir almıştır..." şeklindeki sözleri KHK'ların bir yok etme aracı olarak kullanıldığını çok net ortaya koymaktadır.¹⁴⁵

1. Türkiye'de OHAL KHK'ları ile Başlayan Cadı Avı Halen Devam Ediyor

15 Temmuz darbe girişimi sonrası nefret politikasının bir parçası olarak OHAL sürecinde çıkarılan KHK'lara eklenen listelerle binlerce kamu görevlisi, savunması dahi alınmadan ihraç edilmiştir. Erdoğan rejimi temel hak ve özgürlükleri bariz bir şekilde ihlal eden bu ayrımcı rejim uygulaması ile Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla on binlerce insanı hiçbir somut gerekçe ortaya koymadan OHAL KHK'larına eklenen listelerle ihraç etmiştir. Erdoğan rejimi tarafından yapılan bu kamudan temizleme süreci tamamen önceden hazırlanmış olan ve hiçbir hukuki dayanağı bulunmayan fişleme listelerine dayanmıştır.

OHAL sürecinde KHK listesi şeklinde toplam 130.000'in üzerinde kamu görevlisi ihraç edilmiştir. Türkiye'de geçmiş dönemlerde de 1960 ve 1980 darbeleri olmuştur ancak KHK'lara eklenmek suretiyle liste usulü ihraçlar sadece 15 Temmuz sürecinde yapılmıştır. 672 sayılı KHK¹⁴⁶ ile tek seferde 40.000'in üzerinde kamu çalışanı hiçbir somut gerekçe gösterilmeksizin ihraç edilmiştir. Bunun dünyada bir başka benzeri bulunmamaktadır. Yine Türk ve dünya tarihinde tek kararla en fazla yargı mensubunun ihracı 28 Temmuz 2016 tarihinde HSK tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁷ HSK Genel Kurulu 24/08/2016 tarihli ihraç kararnamesi ile tek seferde 2.847 hakim ve savcayı yine hiçbir somut gerekçe gösterilmeksizin ihraç etmiştir. Bu ihraçların liste usulü olduğu, savunma hakkı tanınmadığı ve önceden hazırlanan fişleme listeleri esaslı olduğu dikkate alındığında Gülen Hareketine yönelik olarak sistematik ayrımcı rejim uygulaması olduğu çok açık ve net bir şekilde görülecektir.

Savunma hakkı tanınmadan ve tamamen illegal yollarla elde edilen fişlemelerle oluşturulan bu ihraçlara ilişkin olarak ilk etapta herhangi bir yasa yolu da öngörülmemiş ve uluslararası kuruluşların ve kamuoyunun baskıları neticesinde 685 sayılı OHAL KHK'sı

¹⁴⁵ "Numan Kurtulmuş'un KHK itirafı: "Hukuk uygulansaydı 2030'a kadar bu insanları atamazdık!", 18.11.2019, <https://www.tr724.com/numan-kurtulmusun-khk-itirafi-hukuk-uygulansaydi-2030a-kadar-bu-insanlari-atamazdik/>, İET: 02/09/2025

¹⁴⁶ 672 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Kamu Personeline İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Kanun Hükmünde Kararname, 01.09.2016, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M1-1.htm>, İET: 02/09/2025

¹⁴⁷ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Genel Kurul Kararı, Karar No : 2016/426, Tutanak No : 17, Karar Tarihi: 24/08/2016, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-5.pdf>, İET: 02/09/2025

ile kurulan **OHAL İnceleme Komisyonu**¹⁴⁸ ise tamamen sözde bir denetim yapmış olup bu kurum evrensel ilkeleri esas almaktan ziyade siyaset kurumunun beklenti ve kararları doğrultusunda işlemler yapmıştır. Komisyon yüzbinlerce ihraça ve hukuka aykırı uygulamaya ilişkin %10'a bile varmayan bir göreve iade kararı vermiştir. Ayrıca, göreve iadesine karar verilen bazı şahıslara bakıldığında, hayatını kaybetmiş olan insanlar hakkında iade kararı verildiği görülecektir. Bir diğer ifade ile iade kararı verildiğinde hayatta olmayan insanlar hakkında iade kararı vererek bir anlamda, bakın komisyon iade kararları da veriyor algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. 22 Aralık 2017 tarihinden itibaren karar verme sürecine başlamış olan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu, 22 Ocak 2023 tarihi itibarıyla görevini tamamlamıştır. Bu süreç içerisinde Komisyon tarafından 12/01/2023 tarihi itibarıyla 17.960 kabul ve 109.332 ret olmak üzere toplam 127.292 karar vermiştir. Kabul kararlarından 72'si kapatılan (dernek, vakıf, okul, televizyon kanalı, gazete) kuruluşların açılmasına ilişkindir.¹⁴⁹ Bu süreçte beraat eden, hakkında takipsizlik kararı verilen veya hakkında soruşturma dahi başlatılmayan binlerce insanın göreve iadesine onay vermeyerek misyonunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla ayrımcı rejim uygulamalarından biri de bu komisyonun uluslararası kamuoyunu oyalamaya yönelik uygulamalarıdır.

Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanmış olan ve Türkiye'de yaşanan ihraçlar ve sonuçlarını ele alan "DÖNÜŞÜ OLMAYAN İHRAÇLAR?"¹⁵⁰ konulu raporda da belirtildiği üzere doğrudan olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerle ihraç edilen yüzbinlerce insanın etkin itiraz süreçlerine erişimlerinin sistematik olarak engellendiği ve sonradan getirilen OHAL Komisyonu gibi uygulamaların ise tamamen uluslararası kamuoyunu oyalamaya yönelik olduğu vurgulanmıştır.

2. Kapatılan ve Mallarına El Konulan Kurum ve Kuruluşlar

OHAL sürecinde çıkarılan KHK'larla Gülen Hareketiyle bağlantısı olduğu iddiasıyla 48 sağlık kuruluşu, 1061 öğretim kuruluşu, 800 yurt, 223 kurs etüt merkezi, 155 vakıf, 1595 dernek, 15 üniversite, 19 sendika, 174 medya ve yayın kuruluşu kapatıldı. 985 ticari işletme de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredildi. Ayrıca Türkiye'de OHAL KHK'ları ile 70 gazete 20 dergi, 34 radyo, 30 yayınevi ve dağıtım şirketi ve 33

¹⁴⁸ 23/01/2017 tarihli ve 685 sayılı Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-4.htm>, İET: 02/09/2025

¹⁴⁹ Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu, 2017-2022 Faaliyet Raporu, 12.01.2023, https://ohalkomisyonu.tccb.gov.tr/docs/OHAL_FaaliyetRaporu_20172022.pdf, İET: 02/09/2025

¹⁵⁰ Amnesty International, Dönüşü Olmayan İhraçlar? Türkiye'de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, 2018, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Dismissals%20report_TR%20version%281%29.pdf, İET: 02/09/2025

televizyon kanalı da kapatıldı. Aynı şekilde darbe girişimi öncesi el konulup TMSF'ye devredilen Bank Asya isimli banka kapatıldı.¹⁵¹

OHAL sürecinde benzer şekilde yüzlerce özel şirkete el konulmuş ve kayyım atanmıştır. Daha sonra çıkarılan 674 sayılı KHK'nın¹⁵² 19. maddesiyle Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca kayyım atanan şirketlerde kayyımların yetkileri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilmiştir. 677 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin "Kayyımlık yetkisinin devri" başlıklı 7. maddesi ile de şirketlerin yönetiminin kayyımlar tarafından derhal Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredileceği hükmü getirilmiştir.¹⁵³ 674 ve 677 sayılı KHK'lar kapsamında 30/11/2016 tarihi itibarıyla 694 şirketin kayyımlık yetkileri Fona devredilmiş veya Fon bu şirketlere kayyım olarak atanmıştır.¹⁵⁴

Ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında el konulup kapatılan kurumların ve kayyım atanan özel şirketlerin ortaya çıkardıkları değer milyar dolarlarla ifade edilmektedir. Bu kapsamda resmi kurum ve Hükümet yetkililerinin bu konudaki açıklamalarına göre el konulan varlıkların toplam değeri **75 milyar** Türk lirasıdır. Bu rakama **127** gerçek kişiden el konulan varlıklar, tasfiye edilmiş veya kapatılmış kuruluşların (sendika, özel üniversite, hastane, vakıf, medya kuruluşu, vakıf) varlıkları ve başka kurumlara devredilen eğitim amaçlı **2271** taşınmazın değeri dahil değildir. Bu bağlamda yapılan bir araştırma kapsamında hazırlanan Türkiye'de Mülkiyet Hakkının Erozyonu isimli rapora göre Gülen Hareketi ile bağlantılı olarak Olağanüstü Hal (OHAL) dönemindeki Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) üzerinden ve Terörle Mücadele Kanunu kullanılarak el konulan mal varlıklarının değeri, OHAL'in ilan edildiği 21 Temmuz 2016 itibarıyla en az **32.24 milyar ABD doları** civarındadır.¹⁵⁵

OHAL gerekçesiyle bu kurumların kapatılması ile yetinilmemiş bu kurumların bütün malvarlıklarına da hukuka aykırı bir şekilde el konulmuştur. Kapatma kararlarının yer aldığı başta 667 ve 668 sayılı KHK'ların 2. maddesinde kapatılan kurum ve kuruluşlara ait olan taşınurlar ile her türlü mal varlığı, alacak ve haklar, belge ve evrakın Hazineye bedelsiz olarak devredilmiş sayılacağı ve bunlara ait taşınmazların tapuda resen Hazine adına, her türlü kısıtlama ve taşınmaz yükünden ari olarak tescil edileceği belirtilmiştir.

¹⁵¹ Altıok, Zeynep: OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu, s.15-16, <https://content.chp.org.tr/file/33743.pdf>, İET: 05/09/2025

¹⁵² 674 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 01.09.2016, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M2-2.htm>, İET: 05/09/2025

¹⁵³ 677 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 22.11.2016, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-1.htm>, İET: 05/09/2025

¹⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 15 Temmuz Darbe Girişimi Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Ocak 2017, s.456, <https://www.turkiyehukuk.org/wp-content/uploads/2021/05/KOMISYON-RAPOR-2021.pdf>, İET: 05/09/2025

¹⁵⁵ Harrington/Yorulmaz, s.203; Yıldız, Ali/Spencer, Leighann: *The Erosion of Property Rights in Turkey*, 28.05.2020, <https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/5/28/the-erosion-of-property-rights-in-turkey> , İET: 05/09/2025

Anayasa’da ve yasalarda mülkiyet hakkı dokunulmaz haklar arasında yer almasına karşın OHAL ilanıyla birlikte çıkarılan KHK’larla bu haklar ortadan kaldırılmış ve herhangi bir yargılamaya gerek duymadan Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddia edilen bütün kurum ve kuruluşların malvarlıklarına el konulmuştur. Burada ayrımcı rejim uygulamalarının bir neticesi olarak anayasal güvence altında olan mülkiyet hakkı bir OHAL KHK’sı ile ortadan kaldırılmıştır.

Burada Anayasanın 35. maddesi ve AİHS’nin Ek 1. Protokolü kapsamındaki mülkiyet hakkına yönelik OHAL gerekçesiyle yapılan hukuksuz müdahale sürecinde sadece kurum ve kuruluşların mal varlıklarına el konulması ile yetinilmemiştir. İhraç edilen bir kısım kamu görevlilerinin de mal varlıklarına somut herhangi bir gerekçe gösterilmeden el konulmuştur. Bu kapsamda Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliğinin 29.07.2016 tarih 2016/3971 D.İŞ sayılı kararı ile, dijital liste halinde gönderilen yaklaşık 3000 hakim ve savcının tüm mal varlığına, banka hesaplarına ve her türlü hak ve alacağına tedbir konulmuştur. Bu durum esasen, her aşamada vurguladığımız üzere, yok etme özel kastı ile hareket eden sistematik ayrımcı rejim uygulamalarının vahim bir örneğidir.

3. OHAL Döneminde Kurumlaşan Nefret Politikalarının Yıkıcı Sonuçları

a. OHAL Sürecinde Nefret Söyleminin Devlet Politikası Hâline Gelmesi

OHAL süreci, Gülen Hareketine yönelik nefret söylemini toplumsal düzeyde kurumsallaştırmış; söylem ve eylem arasındaki bariyerleri ortadan kaldırarak damgalama, tasfiye ve sivil ölüme terk politikalarını yürürlüğe koymuştur. OHAL KHK’ları (ör. 667/668 başta olmak üzere toplam 37 KHK) ile çıkarılan düzenlemeler, yalnız söylem üretimini kolaylaştırmamış; bu söylemi doğrudan uygulamaya dökcek idari ve adli araçları da sağlamıştır.

b. KHK’larla Soruşturma Usullerinin Değişimi ve Düşman Hukukuna Dönüşüm

OHAL KHK’ları, gözaltı süresinin uzatılması, avukat erişiminin kısıtlanması, el koyma yetkilerinin genişletilmesi, tutukluluk süreleri ve “özet iddianame” gibi uygulamalarla adil yargılanma güvencesini önemli ölçüde ortadan kaldırdı. Bunun sonucu olarak iddialar, hukuki değerlendirmeden önce kamuoyunda “FETÖ bağlantısı” damgası ile hızla mahkûmiyet etkisi üretti; dolayısıyla söz konusu bireylerin masumiyet karinesi fiilen askıya alındı. Bu dönüşüm, nefret söyleminin “hukuki zeminde de” desteklenmesine ve yayılmasına yol açtı.

Diğer taraftan OHAL KHK’larıyla yetki kullanan memurlara getirilen hukuki bağışıklık/kapsayıcı “sorumsuzluk” hükümleri (ör. 667/668 düzenlemeleri ve sonrasında getirilen koruyucu hükümler) cezalandırma ihtimalini ortadan kaldırdı. Bu ihlal/cezasızlık ikilisi hem kolluk personelinin hem de sivil aktörlerin ayrımcı muamele ve kötü muameleye daha kolay başvurmasına zemin hazırladı, dolayısıyla söylemden eyleme geçiş hızı arttı.

c. Sivil Ölüm Uygulamalarının Hayata Geçmesi

OHAL döneminde KHK'larla ilan edilen tasfiyeler somut ve kitlesel bir şekilde devam etti. Yüz binleri aşan kamu görevlisi ihraçları, yüzlerce eğitim-sağlık-medya kurumu ve özel şirketin kapatılması/kayım atanması, çok sayıda malvarlığına el koyma ve pasaporta el koyma uygulamaları, mağdurları ekonomik, sosyal ve kişisel açıdan "sivil ölüme" terk etmiştir. Bu fiili mekanizmalar hem hedef kitlenin elindeki anlatı hakkını yok etti hem de toplumda derin bir damgalama oluşturdu. Böylece nefret söylemi, uygulama ve yaptırıma hızlı bir şekilde dönüştü. Devlet eliyle bu süreçte fişlenerek mesleğinden ihraç edilen insanların sürekli olarak takibi adına Hitler dönemi benzeri Kod 36 ve Kod 37 uygulamaları getirildi.

d. Medya ve Devlet-Pratiklerinin Karşılıklı Pekiştirilmesi

OHAL'i fırsata çeviren Erdoğan rejimi bir taraftan yüzlerce medya organını kapatırken kendi rejim medyasını inşa etti. Rejim medyası Erdoğan rejimini, nefret politikalarının sözcüsü ve öncüsü konumuna gelmiştir. Özellikle OHAL döneminde iktidar söylemi ile rejim veya kamuoyundaki bilinen adıyla havuz medyasının yaygınlaştırdığı dil birbirini besledi: "FETÖ" etiketlemesi hem resmi kararnamelerle hem de medyada tekrar edilerek hedef kitlenin meşruiyetini yok etti. KHK listeleri ve "fişleme" uygulamalarının kamuya yansması, medyada ve siyasi söylemde hızla çeşitlenip normalleşti; bu kısır döngü, toplumsal nefretin sürekliliğini garanti etti. Rejim medyası Hitler dönemi propaganda teknik ve yöntemleri ile gülen hareketine sürekli olarak nefret söylemini odağına oturttu.

e. Toplumsal Sonuçlar ve İzolasyon

OHAL'in uyguladığı hukuki-ideolojik çerçeve, Gülen Hareketi mensuplarının yurtiçi ve yurtdışında güvenliklerinin zayıflaması, kaçırılma ve kötü muamele vakalarının artması, sosyal izolasyon ve ekonomik çöküş gibi sonuçlar doğurdu. Aynı zamanda diaspora üzerindeki bilgi akışına müdahale (pasaport yasakları, ses çıkarmanın engellenmesi) uluslararası çıkarılacak hak ihlali soruşturmalarını da zorlaştırdı.

IV. BÖLÜM:

NEFRET POLİTİKALARININ YAYGINLAŞMASI

A. MUHALEFETİN NEFRET SÖYLEMİNE KATKISI

1. Muhalefetin Demokratik Sistemdeki İşlevi

Muhalefet, çağdaş demokrasilerde yalnızca iktidarı seçme ve değiştirme aracı değil; hukukun üstünlüğünü, temel insan haklarını ve çoğulculuğu savunan, güç odaklarını denetleyen kurumlararası bir mekanizmadır. Etkin bir muhalefet, adil yargı, masumiyet karinesi ve insan onurunun korunmasını esas alarak, iktidarın yetkilerini hesap verebilir kılar; toplumsal gerilim anlarında dahi hak temelli bir dil ile demokrasi usullerini savunmak zorundadır. Muhalefetin görevi, otoriter eğilimlere karşı direnmek ve demokratik normların çiğnenmesine izin vermemektir. Aksi halde demokratik korunma kalkanı delinmiş olur.

Demokrasi teorisi açısından muhalefet, çoğulcu ve katılımcı siyasal yaşamın vazgeçilmez yapıtaşıdır: iktidarı denetleyerek hesap verebilirliği sağlamak, kamuoyuna alternatif politikalar sunmak ve toplumsal talepleri temsil etmek muhalefetin temel işlevlerindendir. Güçlü bir muhalefet olmadan demokratik rejimler erozyona uğrar; bu nedenle insan hakları, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi değerlerin korunması yalnızca iktidarın değil, muhalefetin de esaslı bir sorumluluğudur.¹⁵⁶

Demokrasi teorisi açısından muhalefet, çoğulcu ve katılımcı bir politik hayatın oluşturulmasının en önemli koşullarından biridir. İktidarın karşısında güçlü bir muhalefetin olması, demokratik rejimler için vazgeçilmez bir unsurdur. Siyasi muhalefetin görevleri temel olarak, mevcut siyasal iktidarı eleştirmeyi ve hedefleri doğrultusunda sonuçlara ulaşmayı içerir. İnsan hakları, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeler, demokratik toplumlarda kritik bir yere sahiptir. Bu ilkelerin tesisi ve korunması ise şüphesiz yalnızca iktidar tarafından değil muhalefet tarafından da ciddi şekilde ele alınması gereken konulardır.

2. Muhalefetin Nefret Söylemini Sahiplenmesi

Sağlıklı demokrasilerde muhalefet, iktidarı denetleyen, hukukun üstünlüğünü ve temel hakları savunan kurumdur. Ancak Türkiye’de muhalefetin bu hayati işlevden uzak hareket ettiği görülmektedir.¹⁵⁷ Muhalefetin önemli bir bölümünün, Erdoğan rejiminin “FETÖ” damgalama, etiketleme ve nefret dilini ödünç alarak aynı dışlayıcı ve suçlayıcı söylemi benimsemiş olduğunu göstermektedir. Bazı muhalefet aktörlerinin “siyasi ayak” arayışlarını gündeme taşıyan açıklamaları ve Gülen Hareketi mensuplarını hedef gösterici,

¹⁵⁶ Tuncel, Gökhan / Bakan, Selahaddin: “Türkiye Demokrasisinin Aksak Ayağı: Muhalefet”, Journal of Yaşar University 2013 8(31), s.5341-5370

¹⁵⁷ Kotan, Cem: “Türkiye’de Siyasi Muhalefet ve Demokrasi: Tarihsel Bir Okuma”, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi Nisan 2022, Cilt. 8 (1), s.19-33

kriminal yapı iması ve benzeri nefret söylemleri, toplumsal damgalamayı meşrulaştıran bir zemin oluşturmuştur. Bu söylem, 15 Temmuz'un niteliğini tartışan "kontrollü darbe" söyleminin değersizleşmesini sağlamış ve Erdoğan rejimin darbe sürecindeki rolünün araştırılmasının önüne geçmiştir. Dolayısıyla muhalefetin de katkısıyla kamuoyunda hızla yayılan hedef gösterme pratikleri sayesinde OHAL dönemindeki cadı avı kapsamında gerçekleştirilen kitlesel ihraçlar, gözaltılar ve işkence iddialarının toplumsal kabulünü kolaylaştırmıştır. Bu yalnızca iktidarın tek taraflı uygulaması değildir; muhalefetin aynı dili kullanması, "cadı avı" algısını güçlendirip hukuki korumaları aşındırmış ve demokratik direnç kanallarını tıkamıştır.

Muhalefetin de dahil olduğu bu nefret dili, yalnızca Erdoğan rejiminin propagandasını çoğaltmakla kalmamış; muhalefetin söylemine yerleşerek kolektif damgalamayı, "cadı avı" uygulamalarını ve hedef gösterme pratiklerini meşrulaştırmıştır. Bu durum, 15 Temmuz sonrası OHAL dönemiyle çakışınca söylem, idari ve adli tasfiye mekanizmalarıyla birleşerek fiili hak ihlallerine dönüşmüştür. Muhalefetin de benimsediği "toplu suçlama" mantığı doğrudan sonuç üretmiştir: OHAL döneminde KHK'larla gerçekleştirilen kitlesel ihraçlar, pasaport yasakları, medya kapatmaları ve geniş ölçekli gözaltı/mahkûmiyet süreçleri, "FETÖ" etiketi taşıyanların toplumsal meşruiyetini fiilen yok etmiştir. Uluslararası insan hakları örgütleri, OHAL uygulamalarının binlerce kişinin keyfi tasfiye edilmesine ve gözaltında işkence/kötü muameleye maruz kaldığı iddialarını belgelemiştir. Bu hukuksuz uygulamalara karşı durması gereken muhalefetin de aynı dili kullanarak Gülen Hareketinden "hesap sorma" söylemlerini paylaşması, bu uygulamalara meşruiyet sağlayan toplumsal zemini genişletmiştir.¹⁵⁸

Gülen Hareketinin maruz kaldığı ötekileştirmeyi, nefreti ve nihayetinde şiddeti hedefleyen nefret politikaları, iktidarın topluma empoze ettiği şekilde muhalefet tarafından kabul görmüş ve aynı söylemler muhalif kesim tarafından da kullanılmıştır. Böylelikle nefret politikasının her bir aşaması iktidarın beklentileri doğrultusunda meşrulaştırılmıştır.

Erdoğan rejimi yürüttüğü nefret politikalarıyla Gülen Hareketini marjinalleştirmeye ve şeytanlaştırmaya çalışmıştır. Bu acımasız ve insanlık dışı politikaya çoğu zaman bilinçli olarak başta Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İYİ Parti (İyi Parti), Gelecek Partisi, Demokrasi ve Atılım Partisi (Deva Partisi), Zafer Partisi ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) olmak üzere muhalefetin dahil olduğu ve aynı söylem üzerinden Gülen Hareketini hedef aldığı görülmektedir.¹⁵⁹

a. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Nefret Söylemine Katkısı

Diğer taraftan aradan geçen sürede Erdoğan ve Bahçeli tarafından sürdürülen nefret dilinin aynı hız ve sistematikte ana muhalefet partisi tarafından da sürdürüldüğü

¹⁵⁸ HRW, "Turkey: Judges, Prosecutors Unfairly Jailed", August 5, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/08/05/turkey-judges-prosecutors-unfairly-jailed?>, İET: 05/07/2025

¹⁵⁹ Harrington/Yorulmaz, s.141

görülmektedir. Bu noktada; CHP tarafından hazırlanan "AKP, 15 Temmuz'dan sonra da FETÖ'den kopamadı" adlı raporda¹⁶⁰ kullanılan "15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından FETÖ ile mücadele ettiğini iddia eden AKP hükümeti, diğer taraftan geçmişten beri adı FETÖ'yle anılan bir çok ismi önemli görevlerde tutmaya devam ediyor. Sadece bununla da kalınmıyor, yapılan atamalarda yine adları bir dönem FETÖ ile anılan kimi isimlerin oldukça kritik görevlere getirildiği de görülüyor. Buna karşın hayatları FETÖ ile mücadeleyle geçmiş kimi insanlar ise sırf muhalif kişiliklerinden dolayı FETÖ'cü yaftası vurularak gözaltına alınıyor hatta tutuklanıyorlar... AKP, kurumsal olarak bugün FETÖ'ye karşı görünse de adı hâlâ FETÖ ile anılan isimlerden faydalanmaya devam ederek ileride şartların değişmesi halinde FETÖ ile yeniden işbirliği için kapıyı aralık mı bırakmakta..." şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere FETÖ nefret söyleminin kullanılmasına ana muhalefet partisinin de ciddi katkıda bulunduğu ve hatta Gülen Hareketine yönelik yapılanları yeterli bulmadığı anlaşılmaktadır.

Türkiye'de nefret söylemi, yalnızca iktidar elitleri tarafından değil; muhalefet partileri eliyle de yeniden üretilen bir siyasi araç haline gelmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Özgür Özel ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun Gülen Hareketi'ne yönelik söylemleri, bunun en açık örneklerindendir. Her iki figürün de çeşitli beyanlarında "FETÖ" ifadesine sistematik biçimde başvurduğu, bu terimi yalnızca eleştiri değil, suç atfı ve toplumsal dışlama aracı olarak kullandığı görülmektedir.

Özgür Özel'in 13 Ocak 2025 tarihinde sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamada "FETÖ yöntemleri"nden bahsetmesi,¹⁶¹ daha önceki birçok açıklamasında olduğu gibi, hareket mensuplarını olumsuz çağrışımlarla özdeşleştirme stratejisinin parçasıdır. Aynı şekilde, 28 Mart 2025'te yaptığı bir konuşmada, daha önce CHP tarafından açıkça şaibeli ve kontrollü bir darbe olduğu açıkça ifade edilmesine karşın 15 Temmuz darbe girişimini "FETÖ'nün ihaneti" olarak nitelendirmiş ve bu grup üyelerinin dolaylı olarak "zalim" kategorisine sokulabileceğini ima etmiştir.¹⁶² 2024 sonunda "FETÖ'nün ipliğini pazara çıkaran aydın" ifadesiyle de Gülen Hareketi'ni bir "maskenin arkasına saklanan örgüt" olarak resmetmiştir. Bu söylemlerin ortak noktası, hukuki bir zeminden uzak, kolektif suç üzerinden tanımlanan bir hedef oluşturmalarıdır.¹⁶³

Benzer bir açıklama İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından 9 Mart 2025 tarihinde yapılmıştır. İmamoğlu'nun kullandığı "FETÖ yöntemleriyle

¹⁶⁰ CHP, "AKP 15 Temmuz'dan Sonra da FETÖ'den Kopamadı", 12.04.2018, <https://chp.org.tr/yayin/akp-15-temmuzdan-sonra-da-fetoden-kopamadi>, İET: 05/07/2025

¹⁶¹ Hate Monitoring, Statements Of Özgür Özel, January 13, 2025, <https://hatemonitoring.com/statements-of-ozgur-ozel-3/>, <https://x.com/eczozgurozel/status/1878699492326969367>, İET: 05/07/2025

¹⁶² Birgün, "Özel: 'Erdoğan, 15 Temmuz'da dünyaya duyurmamız için yardım istedi'" 28.03.2025, <https://www.birgun.net/haber/ozel-erdogan-15-temmuz-da-dunyaya-duyurmamiz-icin-yardim-istedi-611036>; Hate Monitoring, Statements Of Özgür Özel, March 28, 2025, <https://hatemonitoring.com/statements-of-ozgur-ozel-4/>, İET: 05/07/2025

¹⁶³ <https://x.com/eczozgurozel/status/1869420228075049449>; Hate Monitoring, Statements Of Özgür Özel, December 18, 2024 <https://hatemonitoring.com/statements-of-ozgur-ozel-2/>, İET: 05/07/2025

*iş yapmayın” ifadesi, doğrudan Gülen Hareketi ile ilişkilendirilen eylemleri şeytanlaştırmakta ve bu kimliğe sahip olan ya da öyle algılanan kişileri bir tehdit objesi haline getirmektedir.*¹⁶⁴ Bu tür bir dil, geçmişteki bir suç isnadından yola çıkarak güncel herhangi bir bireye karşı toplumsal nefretin yönelmesine zemin hazırlar.

Bu süreçte yapılan vahim açıklamalardan biride CHP Parti Meclisi Üyesi olan hukukçu Prof. Dr. Bahadır Erdem’den gelmiştir. Erdem 3 Haziran 2025 tarihinde gözaltına alınan CHP’li belediye başkanlarının hastaneye sevk görüntülerine tepki amacıyla X platformunda *“Bu ne rezillik ne rezillik. Utanmazlar. Fetöcülere yaptıkları muameleyi yapıyorlar özellikle.”*¹⁶⁵ şeklinde beyanatta bulunmuştur.

Erdem’in bu açıklaması ile kendisine yapılan hukuksuz insanlık dışı uygulamaları gayrı meşru görürken FETÖ nefret söylemini kullanarak tanımladığı insanlara yönelik aynı eylemleri ise meşru gören bir bakış açış ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile adaleti sadece kendi mahallesi söz konusu olduğunda hatırlayan bir profil ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan Erdoğan rejimiyle nefret dilini aynı seviyede kullanan CHP, bir adı daha ileri giderek Türkiye’de 15 Temmuz sonrası başlatılan *“cadı avını”* yok saymak ve Erdoğan rejimin uluslararası arenada rahatlatmak için bir çaba içerisine girmiştir.

Türkiye’de 15 Temmuz’daki darbe girişiminin ardından Avrupa’da yükselen Gülen Hareketine yönelik cadı avı, işkence ve diğer iddialarının gerçeğini yansıtmadığı yönünde propaganda yapmak amacıyla TBMM Dışişleri Komisyonu üyeleri Paris’e gitmiştir. Heyette yer alan isimlerden biri olan dönemin CHP İstanbul Milletvekili Eren Erdem *“Batı medyası ‘cadı avı’ yapıldığı yönünde bir yaklaşım içerisindedir. Bu örgütle alakası olmayanların da tutuklandığını iddia eden ifadeler oluyor. Bu anlamda hükümet ne derse desin, ikna edici olmayabilir. Ama hükümet yapmış olduğu bütün operasyonlarda, ana muhalefet partisi olan bize müracaat etmektedir. Bizim de görüşümüzü almakta, önerilerimizi dinlemektedir; olağanüstü bir karşılıklı bilgi alışverişi içinde süreci yürütmekteyiz. Süreç tamamen uzlaşma ve mutabakat zemininde yürüyor. Türkiye’de bir cadı avı yapılmadığını, ana muhalefet olarak biz söylüyoruz”* şeklinde beyanatta bulunmuştur.¹⁶⁶

Eren Erdem’in *“cadı avı yok”* ve sürecin *“uzlaşma ve mutabakat zemininde”* yürütüldüğü yönündeki açıklaması, tek başına bir savunma beyanı olmaktan öte, iktidarın yürüttüğü tasfiye ve damgalama politikasını meşrulaştırmaya hizmet eden siyasal bir iş birliğinin işaretidir. TBMM heyetinde yer alarak Avrupa’ya gönderilen muhalif milletvekillerinin ikna çabası, Erden’in deyimiyle *“uzlaşma ve mutabakat zemininde yürüyen”* süreç vurgusu, mağduriyet iddialarını dış kamuoyunda etkisizleştirme ve devlet

¹⁶⁴ <https://x.com/t24comtr/status/1898685140508795335>, Hate Monitoring, Statements Of Ekrem İmamoğlu, March 9, 2025, <https://hatemonitoring.com/statements-of-ekrem-imamoglu/> , İET: 05/07/2025

¹⁶⁵ <https://x.com/BBahadirErdem/status/1929847402283852033>

¹⁶⁶ Ensonhaber, “CHP’li Eren Erdem Fransa’da darbe girişimini anlattı”, 03.08.2016, <https://www.ensonhaber.com/dunya/chpli-eren-erdem-fransada-darbe-girisimini-anlatacak-2016-08-03>, İET: 05/07/2025

uygulamalarına uluslararası meşruiyet kazandırma amaçlıdır. Bu tutum, muhalefetin denetleyici rolünü terk edip Erdoğan rejimin hukuksuz uygulamalarını örtbas eden bir pozisyona işaret etmektedir. Muhalefetin eleştirel sorgulama ve bağımsız inceleme yapmak yerine iktidarla koordineli bir söylemi sahiplenmesi, “FETÖ” damgasıyla yaftalanan bireylerin yaşadığı hak ihlallerini görünmez kılmıştır. Dolayısıyla nefret söyleminin ve kolektif tasfiyenin toplumsal normalleşmesine katkıda bulunmuştur. Kısacası Erdem’in AB’ye Erdoğan rejiminin yaptığı cadı avını savunan açıklamaları, muhalefetin bazı kesimlerinin iktidarın dilini ödünç alarak hem söylemsel hem fiili düzeyde cadı avı mekanizmalarının güçlenmesine zemin sağladığına dair güçlü bir göstergedir.

Sonuç olarak, CHP Genel başkanı başta olmak üzere partililerin yaptığı açıklamalar, yalnızca bireysel siyasi pozisyonu yansıtan çıkışlar değil, Erdoğan rejimi tarafından devlet politikası haline getirilen nefret söyleminin aynı zamanda muhalefet tarafından da benimsenmiş sistematik bir dışlama dilinin parçalarıdır. “FETÖ” ve benzeri ifadelerin genelleyici ve aşağılayıcı kullanımı, bireyleri kolektif sorumluluk altında ezerek insan hakları normlarının çiğnenmesine katkı sağlamaktadır. Bu da Türkiye’de nefret söyleminin artık siyasal kimlikten bağımsız, yaygın ve kurumsallaşmış bir refleks haline geldiğini göstermektedir.

b. Diğer Siyasi Partilerin Tutumu

Erdoğan ve Bahçeli’nin uzun yıllardır inşa ettiği “düşmanlaştırmacı nefret dili”, yalnızca iktidar blokunun değil, Türkiye’deki tüm siyasal aktörlerin söylemini dönüştüren bir hegemonik dil haline gelmiştir. Bunun en vahim örneği yukarıda arz edildiği üzere CHP tarafından sahiplenilmesidir. Erdoğan rejimi tarafından Gülen Hareketi’ne yönelik sistematik nefret politikaları ve söylemleri, zamanla diğer muhalefet partilerinin de kendi siyasal mücadelelerinde başvurduğu bir araç haline gelmiştir. Artık nefret dili, yalnızca iktidarın elinde bir propaganda unsuru değil, muhalefetin de iktidara yönelttiği eleştirilerde kullandığı yaygın bir ifade biçimidir. Adeta her sıkışan veya iktidarı eleştirmek isteyen muhalefet partileri önce Gülen hareketine yönelik nefret söylemlerin kullanmakta ve sonrasında iktidarı eleştirmektedirler. Bu bağlamda;

➤ Gelecek Partisi Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu’nun, “...FETÖ ile organik bağı olduğu tescil edilmiş siyasetçiler FETÖ’nün siyasi ayaklarıdır. Mesela Hakan Şükür siyasi ayaktı. Başka milletvekilleri de vardı. Görevli olarak gelmişlerdi...¹⁶⁷”;

➤ İYİ Parti Eski Genel Başkanı Meral Akşener’in “FETÖ ile mücadelede bir katkı olsun” sözleriyle İYİ Parti’ye bir süre önce katılan ve bir dönem İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı olarak görev yapan eski askeri hâkim Ahmet Zeki Üçok’un GİK’te ve Başkanlık Divanı’nda yaptığı sunumda söylediği “...Sadece KHK’liler değil özellikle

¹⁶⁷ Ahval, “Davutoğlu ‘FETÖ’nün siyasi ayağı’ dedi, Hakan Şükür’den ağır cevap geldi”, 20.07.2020, <https://ahvalnews.com/tr/feto/davutoglu-fetonun-siyasi-ayagi-dedi-hakan-sukurden-agir-cevap-geldi> , İET: 03/07/2025

FETÖ Borsası, Zaman Gazetesi'nin sahibi yok, Bank Asya'nın kurucuları elini kolunu sallayarak dolaşıyor. Bu konularda neler yapılabileceğini masaya yatırdık... Siyasi ayağın ortaya çıkarılabilmesi için de 24, 25 ve 26. dönemlerde Meclis'te görev yapan başbakan, bakanlar, milletvekilleri, vekillerin danışmanları, çalışanları hepsinin ByLock incelemelerini yapıp siyasi ayağı ortaya koyacağız. Çok kişinin gizlendiğini düşünüyoruz. CHP lideri Kılıçdaroğlu 'ByLock listesinde olan bilmem kaç tane milletvekili var' dedi. Tabii, ByLockları yayınlamadıkları için Kılıçdaroğlu'nu yerden yere vurdular. İktidara geldiğimizde elimizde olacak, ByLock listelerinin hepsini serverdan çıkarıp kim var; Ahmet, Mehmet hepsini tespit edeceğiz. Bu da siyasi ayağın ortaya çıkarılmasında çok etkili olacak...¹⁶⁸

➤ Yine Akşener'in "...Sayın Erdoğan'ın bu konuda **samimi olduğunu düşünüyorum**. Kişisel olarak 17-25 Aralık'tan bu yana canının yandığına inanıyorum. Fakat öyle bir geçirgenlik ve iç içe geçmişlik var ki, kimin eli kimin cebinde belli değil. Samimiyetle mücadele etmek istediğine inanıyorum ama bu mücadelenin gerçekten olduğuna inanmıyorum. Şöyle bir durum var: Eğer siz FETÖ'cülük üzerinden bir kriter koymazsanız, yani senin FETÖ'cün kaçır, benim FETÖ'cüm tutuklanırsa bu adaleti ortadan kaldırır ve aynı zamanda da işi sulandırır... Sayın Erdoğan'ı FETÖ mücadelesinde samimi buluyorum ama çevresini kesinlikle samimi bulmuyorum...¹⁶⁹

➤ Önceki dönem İYİ Parti Milletvekili Aytun Çıray'ın 11 Nisan 2023 tarihinde X platformundan yapmış olduğu "...Komisyon için ünlü ve deneyimli emekli edilmiş Emniyet Müdürlerimiz, Generallerimize danışıyordum. "Emniyet'teki FETÖ'cüler nasıl temizlenir?" diye sordum. "İdris Naim Şahin kimleri vali, müdür, bürokrat olarak atadıysa tamamını görevden almakla başlanmalı..."

➤ Deva Partisi Genel Başkanı Ali Babacan'ın Erdoğan'ın bir mitingde Kemal Kılıçdaroğlu'nun reklam filmine montajla PKK görüntüleri ekleyerek Millet İttifakı'nın kampanya filmi gibi göstermesini, seçim sonuçlarını ve ekonomideki gidişatına ilişkin değerlendirmelerde kullandığı "...Video kesip biçmeler, algı operasyonları... Bunların tamamı FETÖ tekniğidir. 28 Şubat zihniyetinin tekniğidir. FETÖ'den de metot öğrendiler, 28 Şubatçılardan da metot öğrendiler. O metotları yalan siyasetinde hoyratça kullanıyorlar...¹⁷⁰

➤ Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ'ın 8 Ocak 2023 tarihinde geçmişte Ergenekon ve Balyoz soruşturmaların yürüten ve daha sonra yaklaşık 5000 hâkim ve savcıyla birlikte meslekten ihraç edilen Cumhuriyet savcısı Zekeriya Öz'e yönelik kullandığı "FETÖ'cü alçak", "Türk düşmanı katil", "son Haçlı ordusu" üyesi ve "asker katili".¹⁷¹

¹⁶⁸ Cumhuriyet, "İYİ Parti GİK'te FETÖ sunumu yapan Üçok: 'Vekilleri yeniden inceleyeceğiz'", 27.07.2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/iyi-parti-gikte-feto-sunumu-yapan-ucok-vekilleri-yeniden-inceleyecegiz-1962483>, İET: 03/07/2025

¹⁶⁹ "Politikayol, Meral Akşener: Bize gelen gömleğini çıkartmasın", 04.11.2017, <https://www.politikayol.com/meral-aksener-bize-gelen-gomlegini-cikartmasin/>, İET: 03/07/2025

¹⁷⁰ Deva Partisi, "Ali Babacan: 'FETÖ'den ve 28 Şubatçılardan öğrendikleri metotları uyguluyorlar'", 23.05.2023, <https://devapartisi.org/parti/e-arsiv/ali-babacan-fetoden-ve-28-subatclardan-ogrendikleri-metotlar-uyguluyorlar>, İET: 03/07/2025

¹⁷¹ <https://twitter.com/umitozdag/status/1612085785636868096>, İET: 03/07/2025

➤ Halkların Demokratik Partisi (HDP) Eş Genel Başkanı Pervin Buldan'ın 11 Şubat 2020 tarihinde patisinin grup toplantısında söylediği "...İktidar ayak oyunları ile siyasi ayak olduğu gerçeğini gizlemeye çalışmaktadır. İstedikleri kadar reddetsinler, FETÖ'nün siyasi ayağı, kolu, beyni de AKP'dir, AKP iktidardır. Bunların hepsi dava arkadaşlarıdır... Bunların dava arkadaşlıkları, Kürt kentlerinin yakılıp, yıkılmasında devam ediyor..."¹⁷²

şeklindeki ifadeler muhalefetin Erdoğan rejimiyle kendi mücadelesinde bile savunma ve saldırı mekanizması olarak Gülen Hareketine yönelik nefret söylemlerini kullandığı görülmektedir. Ayrıca muhalefetin bu noktadaki nefret dilinin Erdoğan Rejiminin kullandığı nefret dilinden daha sert olduğu ortadadır. Muhalefet tarafından sıklıkla dillendirilen bu ifadeler Gülen Hareketine yönelik insanlık dışı uygulamalara, hoşgörüsüzlüğe ve şiddete teşvik edici niteliktedir. Aynı şekilde muhalif kesimdeki siyasetçiler tarafından aşağılayıcı bir dil ile "temizlenmeleri" gerektiğini dile getiren üslup bu grupla ilişkili bireylerin damgalanması, ayrımcılığa uğraması ve kötü muamele görmesine neden olmaktadır.

3. Değerlendirme

Yukarıda verilen örnek açıklamalardan da anlaşılacağı üzere muhalefetin aynı nefret dilini benimsemesi demokratik koruma kalkanının delinmesine yol açmıştır: eleştiri sınırı, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkından uzaklaşmış muhalefet bazen iktidarın uygulamalarından bağımsız olarak daha sert damgalayıcı ifadeler kullanmıştır. Bu durum, yalnızca mevcut mağdurlar için değil, demokrasi ve hukukun üstünlüğü açısından uzun vadeli bir risktir. Çünkü normalleşen nefret dili bir sonraki iktidar tarafından da benzer tasfiye politikalarını meşrulaştırmak için kullanılabilir.¹⁷³

Erdoğan rejimi ve bileşenlerinin nefret dilini benimseyen muhalefetin insanları "FETÖ" gibi söylemlerle etiketlemesi, hedef göstermesi, nefret dilini yazılı, görsel ve sosyal medyada sürekli olarak kullanması, KHK ile ihraç ve benzeri hukuksuz devlet pratiklerini meşru görmesi muhalefetin nefret söylemini Erdoğan rejimin beklentileri doğrultusunda yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Muhalefetin söylemi, iktidarın yaptırımlarıyla simbiyotik bir ilişkiye girip kolektivize edilmiş bir "cadı avı" kültürünü beslemiştir.¹⁷⁴

Muhalefetin bu tavrı ileride iktidar değişikliğinde Gülen Hareketine yönelik devlet politikası haline getirilen nefret söyleminin devam edeceğinin de en önemli göstergesidir. Aynı şekilde muhalefetin Erdoğan rejiminin her eleştiride kullandığı "Fetö projesi", "FETÖ taktiği" tarzı söylemler Gülen Hareketine yönelik bitmeyecek bir nefretin alt yapısına zemin

¹⁷² Independent Türk, "HDP Eş Genel Başkanı Buldan: FETÖ'nün siyasi ayağı, kolu, beyni AKP'dir", 11.02.2020, <https://www.indyturk.com/node/130846/siyaset/hdp-e%C5%9F-genel-ba%C5%9Fkan%C4%B1-buldan-fet%C3%B6n%C3%BCn-siyasi-aya%C4%9F%C4%B1-kolu-beyni-akpdır>, İET: 03/07/2025

¹⁷³ Amnesty International, "Purged beyond return?", 25 October 2018, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/10/turkey-purged-beyond-return/>, İET: 05/07/2025

¹⁷⁴ <https://x.com/TCAytunCiray/status/1645718868051017729?>

hazırlamaktadır. Gülen Hareketi ile herhangi bir ilgisi ve ilişkisi olmamasına rağmen herhangi bir hukuksuz bir eylemi tanımlamak için Gülen Hareketine yönelik kullanılan nefret söylemlerinin örnekleme olarak seçilmesi nefret söyleminin bir nefret kültürüne dönüşmesine neden olmaktadır.

B. MEDYANIN NEFRET POLİTİKALARINA OLAN KATKISI

1. Medya Organlarının Kapatılması ve Rejim Medyası Oluşturulması

Türkiye’de Gülen Hareketini sosyal, kültürel ve ekonomik hayattan silmeye, yok etmeye, ötekileştirmeye ve suçlu göstermeye yönelik oluşturulan nefret politikaları ve ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında 15 Temmuz darbe girişimi öncesi Türkiye’nin en yüksek tirajlı gazetesi olan Zaman Gazetesi¹⁷⁵ başta olmak üzere Today's Zaman, Meydan, Bugün ve Millet gazeteleri ile Kanal Türk ve Bugün TV ile Cihan Haber Ajansı ve Aksiyon Dergisine el konulmuş ve bu medya organlarının sahibi olan şirketlere kayyım atanmıştır.¹⁷⁶ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği konu ile ilgili olarak *“Türkiye’de bağımsız gazetecilik adına en önemli kaynaklardan birine el koyma kararı, özgür medya ve çoğulculuğa karşı olağanüstü tehdit oluşturmaktadır”* açıklamasında bulunmuştur.¹⁷⁷

15 Temmuz Sonrası ise 667 sayılı KHK ve devamında çıkarılan KHK’larda bu medya organlarının da içinde bulunduğu 33 televizyon kanalı, 70 gazete, 20 dergi, 34 radyo, 30 yayınevi ve dağıtım şirketi kapatıldı. 668 sayılı KHK ile getirilen düzenleme ile ayrıca kapatılan gazete ve dergiler, yayınevi ve dağıtım kanalları ile özel radyo ve televizyon kuruluşlarına ait olan taşınır ve her türlü mal varlığı, alacak ve haklar, belge ve evrak ile taşınmazların bedelsiz olarak Hazineye devredilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷⁸

Basına yönelik bu müdahalelerin en önemli neticesi Türkiye’de Gülen Hareketine yönelik soykırım ve insanlığa karşı suç düzeyine ulaşan nefret politikaları kapsamındaki söylem ve suçlar ile ayrımcı rejim uygulamalarının haberleştirilmesi ve kamuoyunun bilgisine sunulması imkânı kalmamıştır. Merkez medya organları, hükümetin güdümünde ve ona sempati duyan şirketlerin kontrolünde olması nedeniyle mevcut durumda dikta rejimlerinde örneği görülen parti propaganda merkezi haline dönüşmüşlerdir. Merkezden

¹⁷⁵ Wikipedia, Zaman, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete)), İET:02/08/2025; 4 Mart 2016 tarihinde İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği talebiyle, Feza Gazetecilik’e kayyım atanması sonucunda Zaman gazetesinin de yönetimi değişmiştir. 27 Temmuz 2016 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 668 Sayılı KHK ile gazete kapatılmıştır.

¹⁷⁶ Mediacat, 2016’nın Medya Olayları, 06.01.2017, <https://mediacat.com/2016nin-medya-olaylari/>, İET:02/08/2025

¹⁷⁷ “Zaman’ın gasbı için BM İnsan Hakları: Bağımsız gazeteciliğe olağanüstü tehdit”, Aktif Haber, 09.03.2016, <https://web.archive.org/web/20160504123302/http://zamanamerika.com/haberler/dunya/zamanin-gasbi-icin-bm-insan-haklari-bagimsiz-gazetecilige-olaganustu-tehdit/>, İET:02/08/2025

¹⁷⁸ Altıok, Zeynep: OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu, s.15-16, <https://content.chp.org.tr/file/33743.pdf>, İET:02/08/2025

verilen emirler doğrultusunda tek tip manşetlerle yayın yapma veya merkezden gelen uyarı üzerine belli konularda haber yapmama klasik özellikleri haline gelmiştir.¹⁷⁹

2. Rejim Medyasının “FETÖ” Nefret Söylemini Sistematik Olarak Bayraklaştırması

Türkiye’de Gülen Hareketi’ne yönelik “FETÖ” nefret söyleminin kullanılması ve insanların bu söylemle birlikte etiketlenmesi, 17/25 Aralık 2013 rüşvet ve yolsuzluk soruşturmalarının başlamasıyla birlikte ortaya çıkmış ve sonrasında oluşan politik ortamın da etkisiyle tüm devlet politikalarının merkezine yerleşmiştir. Erdoğan rejimi bu süreci özellikle tek tip haline getirdiği bağımlı medya organları üzerinden yürütmüştür. Devlet politikası haline gelen bu nefret söylemi, özellikle rejim medyası olarak da nitelendirilebilecek medya organları eliyle toplumla buluşturulmuştur. Erdoğan rejimine angaje olmuş köşe yazarları ve televizyon yorumcuları, sürekli olarak Gülen Hareketini hedef alan söylemler üretmiştir.

Diğer taraftan iktidar ve muhalefet arasındaki siyasi mücadele, “FETÖ’cü” yaftalaması üzerinden yeni bir boyut kazanmış, karşılıklı ithamlar siyasetin merkezine yerleşmiştir. Bu söylem, bireyleri hedef almanın ötesine geçerek, politik aktörlerin birbirlerini gayrimeşru ve “tehlikeli” ilan etmelerinin en etkili aracı haline gelmiştir. Medyanın desteğiyle sistematik biçimde üretilen bu dil, demokratik tartışma zeminini tahrip etmiş; siyasal rekabeti, hukuki temellerden kopmuş bir nefret ve itibarsızlaştırma kampanyasına dönüştürmüştür. Böylece “FETÖ” suçlaması, yalnızca bir güvenlik söylemi değil, aynı zamanda politik meşruiyet savaşının en keskin silahı haline gelmiştir. Zira politik tarafların organize ve sistematik bir şekilde bayraklaştırdıkları bu söylemi, bu defa birbirlerine karşı “FETÖ’ye yakınlık”, “şantaj” veya “istihbarat ilişkisi” gibi suçlamalarda kullandıkları kamuoyuna yansımıştır. Bütün bu mücadele sürecinde medya her zaman “hizmet sağlayıcı” rolünde olmuştur.

3. Rejime Yönelik Eleştirilerin Örgüt Propagandası Olarak Tanımlanması

Erdoğan rejimi kurduğu veya sonradan yönetimine hakim olduğu ve talimatları ile açıkça bir propaganda medyası olarak kullandığı medya organları ve burada çalışan medya çalışanları, Gülen hareketine yönelik politik nefret söyleminin ana yürütücü aktörleridir. Bu bağlamda rejim medyası tarafından kullanılan “FETÖ” nefret söylemi, hedef alınan kişileri ve grupları kolektif suçlama zemini içine çekmekte; bireysel masumiyet ve hukuki eşitlik ilkelerini zedelemektedir. Bu söylem, kamuoyunda “cemaat bağlantısı” şüphesini geniş bir damgalama aracına dönüştürmektedir. Bu noktada hedef haline getirilen kişiler, yalnızca siyasal muhalif değil, aynı zamanda toplumsal meşruiyeti zayıflatılmış “tehlikeli” aktörler olarak kodlanmaktadır. Sistematiik olarak kullanılan nefret söyleminin hedefi kişi

¹⁷⁹ Harrington/Yorulmaz, s.119

ve gruplar “tehlikeli”, “sorun kaynağı” ya da “dışlanması gereken” varlıklar olarak etiketlenmektedir.

Bu kodlama yalnızca hareket mensuplarına yönelik değil özellikle Erdoğan rejimi ve bileşenleri tarafından, kendilerinin siyasi rakiplerini veyahut toplumdaki önemli figür ve grupları pasifize etme veyahut onlara yönelik operasyonel faaliyette bulunabilmek bakımından kullanılmaktadır. Muhalefet partileri ile iktidar partisi ve bileşenleri arasında sürekli olarak birbirlerini FETÖ’cü olarak suçlama artık olağan hale gelmiştir. Bu pratik, toplum nezdinde Gülen hareketini çok büyük bir kötülük ve tehlike olduğu algısının oturmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan Gülen hareketine yapılan hukuksuz uygulamaları eleştiren kişi ve kurumlar da sistematik bir şekilde derhal FETÖ’cü olarak etiketlenmekte ve sonrasında operasyonlara maruz kalmaktadırlar. Gülen Hareketine yapılan uygulamaları eleştiren Alparslan Kuytul’a ve Furkan Vakfına yönelik yapılan operasyonlar ve nihayetindeki tutuklamalar bunun en güzel örneğidir. Dönemin İçişleri Bakan Yardımcısı ve Bakanlık Sözcüsü İsmail Çataklı’nın yaptığı bir açıklamada Alparslan Kuytul ve Furkan Vakfına yönelik “*Alparslan Kuytul kimdir? (...) Bu kişi, din kisvesi altında dini istismar eden bir kişi. FETÖ’yü savunan bir kişi. 15 Temmuz’u örtmeye çalışan bir kişi. Türkiye’nin menfaatine ne varsa her fırsatta manipüle etmeye çalışan bir kişi. Sürekli güvenlik güçlerimizle karşı karşıya gelme çabasında olan bir kişi*” ifadeleri bu noktadaki pratiği açıkça ortaya koymaktadır.¹⁸⁰ Kuytul’un yapılan hukuksuz uygulamaları eleştirmesi “**örgüt propagandası**” olarak soruşturmaya tabi tutulmuştur.¹⁸¹

Aynı şekilde Fethullah Gülen’in vefatı nedeniyle taziye yayınlayan Yeni Asya gazetesi genel yayın yönetmeni Kazım Güleçyüz hakkında verilen tutuklama kararı da bu noktadaki vahim örneklerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Rejim medyası tarafından taziye mesajı bir linçe dönüştürülmüş¹⁸² ve yargı mercileri de taziye mesajını “**örgüt propagandası**” olduğu gerekçesiyle Güleçyüz’ün tutuklanmasına ve mahkumiyetine gerekçe yapmıştır.¹⁸³

4. Rejim Kontrolündeki Havuz Medyasının ve Aktrollerin Nefret Söyleminin Hızla Yayılmasına Olan Katkısı

¹⁸⁰ BBC Türkçe, “Furkan Vakfı: Kurucusu ve başkanı Alparslan Kuytul’un tutuklanmasıyla gündeme gelen İslamcı oluşum”, 05.05. 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56999174> , İET:02/08/2025

¹⁸¹ Anadolu Ajansı, “Alparslan Kuytul hakkında 20 yıla kadar hapis istemi”, 23.07.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/alparslan-kuytul-hakkinda-20-yila-kadar-hapis-istemi/1539212>, İET:02/08/2025

¹⁸² Anadolu Ajansı, “FETÖ’ye yönelik İstanbul merkezli operasyonda 15 şüpheli yakalandı”, 23.10.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fetoye-yonelik-istanbul-merkezli-operasyonda-15-supheli-yakalandi/3371211> , İET:02/08/2025

¹⁸³ MLSA, “Yeni Asya Genel Yayın Yönetmeni Kazım Güleçyüz’e hapis cezası”, 05.03.2025, <https://www.mlsaturkey.com/tr/yeni-asya-genel-yayin-yonetmeni-kazim-gulecyuze-hapis-cezasi> , İET:02/08/2025

Türkiye’de hükümet kontrolündeki yazılı, görsel ve sosyal medyadaki unsurların, hükümetin nefret politikalarını en etkin şekilde hayata geçirdikleri görülmektedir. Erdoğan rejimi kendi politikalarını topluma kabul ettirmek ve muhalif kişi ve gruplara karşı gerçekleştireceği operasyonlara alt yapı oluşturmak için kontrolü altındaki medyanın yanı sıra sosyal medya platformlarında görevlendirilen bir trol ordusu oluşturmuştur.¹⁸⁴ Kamuoyunda Aktrol olarak bilinen ve Erdoğan rejimi tarafından finanse edilen trol ordusu sayesinde bir anda bir bireyin veya grubun linç edildiği görülmektedir. Bu tip yapılanmaların özellikle istihbari kurumlar tarafından oluşturulan sahte ve gerçek dışı bilgilerle deformasyon faaliyeti yürüttükleri görülmektedir.¹⁸⁵

Bu bağlamda Erdoğan rejimi tarafından sosyal medyada bir propaganda ordusu olarak kullanılan Aktrollere yönelik ilk adım Twitter’den gelmiştir. Twitter, Türkiye’den 7 bin 340 hesabı kapattığını açıklamıştır. Twitter yaptığı açıklamada *“Bu ağın teknik göstergeleri ve hesapların davranışlarına dayanarak yaptığımız analizlerde, sahte ve ele geçirilmiş hesapların, AK Parti yanlısı siyasi söylemlerin yayılması için kullanıldığı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’a güçlü destek verdiği görülmüştür. Bugün 7 bin 340 hesabı arşivlerde ifşa ediyoruz”* demek suretiyle bu hesapların Erdoğan rejimi yanlısı manipülasyon aracı olarak kullanıldığını açıkça ifade etmiştir.¹⁸⁶ Bazı kaynaklara göre Erdoğan Rejiminin **200 bin** kişilik trol ordusu bulunmaktadır.¹⁸⁷

Diğer taraftan Türkiye’de **yandaş medya** veya **havuz medyası** olarak tanımlanan bir medya grubu bulunmaktadır. Rejimin beklentileri doğrultusunda bir yayın politikası izleyen bu medya organları Türkiye’de havuz medyası olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile rejim medyası rolünü üstlenen bu medya yapılanmaları, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile iş birliği içindeki çeşitli holdinglerin Türkiye medyasının önemli kuruluşlarını satın almak için para topladıkları ortak havuz üzerinden oluşturulan medya yapılanmalarıdır.¹⁸⁸ Erdoğan rejiminin iktidarda bulunduğu süre boyunca iktidar yanlısı haber yapan basın yayın kuruluşlarını nitelendirmek için bu kavram kullanılmaya başlanmıştır. Tamamen iktidar propagandası için deformasyon ve yalan haber üzerine kurulu bir medya yapılanması olarak tarif edilmektedir.¹⁸⁹

Totaliter rejimlerdeki rejim propaganda merkezi gibi hareket eden bu medya organları geniş bir alanı oluşturmaktadır. Bu yayın organlarından bazıları siyasal

¹⁸⁴ Harrington/Yorulmaz, s.126

¹⁸⁵ T24, “Özgür Özel’in bahsettiği 'aktrol'lere bir bakış”, 14.01.2023, <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/ozgur-ozel-in-bahsettiği-aktrollere-bir-bakis,38239>, İET:02/08/2025

¹⁸⁶ BBC Türkçe, “Twitter, AKP gençlik örgütlenmesiyle bağlantılı 7 bin 340 hesabı kapattığını açıkladı”, 12.06.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53017929>, İET:02/08/2025

¹⁸⁷ Diken, “AK trol ordusu mu, Neo Yeniçeri Ocağı mı?”, 01.02.2022, <https://www.diken.com.tr/ak-trol-ordusu-mu-neo-yeniceri-ocagi-mi/>, İET:02/08/2025

¹⁸⁸ Ayan, Vahdet Mesut : AKP Devrinde Medya Alemi, Yordam Kitap, İstanbul 2019, s.120-125

¹⁸⁹ Arsan, Esra: “Yeni Türkiye’nin sistematik yalan üretim merkezi:Havuz Medyası”, https://www.academia.edu/14574376/Yeni_T%C3%BCrkiye_nin_Sistematik_Yalan_%C3%9Cretim_Merkezi_Havuz_Medyas%C4%B1, İET: 27/07/2025

İslamcı gelenekten gelirken, diğerleri ise Erdoğan rejimi döneminde TMSF tarafından el konulmalarının ardından AKP'ye yakın iş adamları tarafından satın alınmış olan yayın organlarıdır.¹⁹⁰ Bu kapsamda borçları gerekçe gösterilerek Tasarruf Mevduatları Sigorta Fonu (TMSF) tarafından el konulan holdinglerin arasında çok sayıda gazete ve televizyon kanalı bulunmaktadır.¹⁹¹ Sabah, Takvim, Star gazeteleri; Star TV, Kral TV, ATV, Cine-5 TV, Show TV, SkyTürk TV; Akşam ve Güneş gazeteleri; Türkiye'nin en büyük dijital platformu Digitürk ile radyolar ve dergiler TMSF'nin kontrolüne geçmiş ve daha sonra tartışmalı ihale süreçleriyle Erdoğan rejimi yanlısı iş adamlarına satılmıştır.¹⁹² Aynı şekilde TRT ve Anadolu Ajansı da devlet televizyonu ve haber ajansı olma fonksiyonundan uzak AK Parti ajansları haline gelmişlerdir. Erdoğan Rejim döneminde şu ana kadar medyanın ele geçirilmesine yönelik bütün operasyonların neticesinde ATV, A Haber, Kanal 7, 360 TV, TRT 1, TRT Haber, TRT Türk, TRT Spor, Ülke TV, TVNet, Kanal A ve Beyaz TV kanallarıyla, Sabah, Takvim, Habertürk, Akşam, Türkiye, Milliyet, Güneş, Vatan, Yeni Akit, Yeni Şafak ve Star gazetelerinden oluşan, Erdoğan rejiminin kontrolünde, ona bağımlı, ondan beslenen, ona biat eden partizan bir medya ordusu oluşturulmuştur.¹⁹³

Diğer taraftan Erdoğan rejimine kısmen muhalif olan Doğan Medya da hedef alınmış ve medya patronu baskılara dayanamamış son büyük medya satışı gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 2018 yılında Erdoğan'a muhalif olan medya patronu Aydın Doğan'ın Hürriyet gazetesi, Doğan Haber Ajansı ve diğer medya organlarının yer aldığı Doğan Medya, Erdoğan yanlısı Demirören Grubuna satılmıştır. Böylelikle muhalif medyanın en önemli unsuru da etkisiz hale getirilmiştir.¹⁹⁴

Öte yandan Erdoğan Rejimi 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi sonrası ilan ettiği OHAL sürecinde Gülen Hareketine yakın olmakla itham ettiği birçok medya kuruluşunu OHAL KHK'ları ile kapatmıştır. 17/25 Aralık 2013 tarihli rüşvet ve yolsuzluk operasyonları sonrası Gülen Hareketine yakın medya kuruluşları Bugün ve Millet gazeteleri ile Kanaltürk ve Bugün TV'nin sahibi Koza-İpek Medya Grubu'na; Zaman, Today's Zaman ve Meydan gazeteleri ile Cihan Haber Ajansı ve Aksiyon dergisinin sahibi Feza Medya Grubu'na kayyum atanmıştır. Kamu Uydu İletişim ve Kablo TV operasyonları şirketi Türksat, Bugün TV, Kanaltürk TV, Samanyolu TV, S News TV, Mehtap TV ve Irmak TV yayınlarını kaldırmıştır. Böylelikle 17/25 Aralık süreciyle birlikte el konulan ve 15

¹⁹⁰ Yanardağ, Eylem: Başkanlık Sistemi ve Medya Özgürlüğü, 22/09/2022, <https://daktulo1984.com/d84intelligence/baskanlik-sistemi-ve-medya-ozgurlugu/>, İET: 27/07/2025

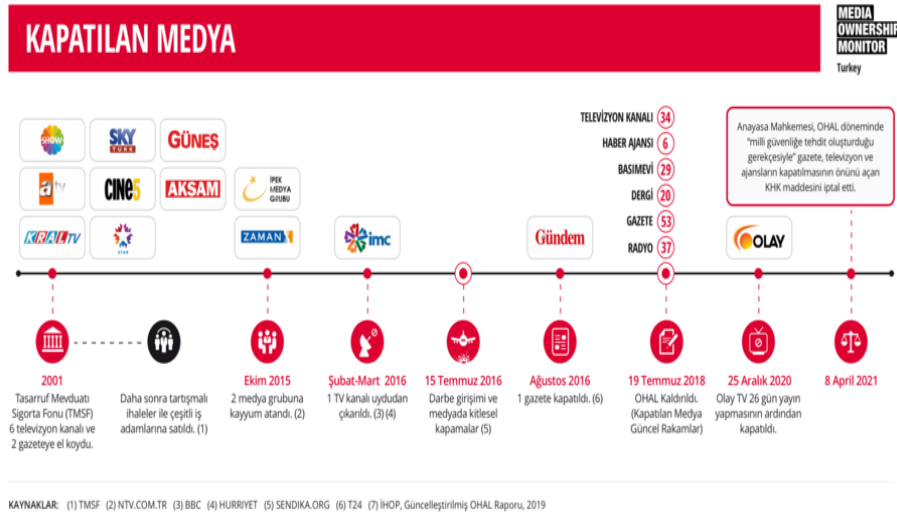
¹⁹¹ Harrington/Yorulmaz, s.119

¹⁹² BİANET, "Kapatılan Medya", Media Ownership Monitor Türkiye 2016, 30.11.2021, <https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/el-koyulan-medya/>, İET: 28/07/2025

¹⁹³ Eres, Benan/Yüksel, Hakan: "AKP Döneminde Türkiye'de Değişen Medya Sermayesi", 2018, https://www.researchgate.net/publication/327075228_AKP_Doneminde_Turkiye'de_Degisen_Medya_Sermayesi, İET: 28/07/2025

¹⁹⁴ Gönc, Deniz: Critical Discourse analysis of Doğan Media's Handover News, International Anatolia Academic Online Journal, Year 2021, Issue 8,2, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1777530>, İET: 28/07/2025

Temmuz darbe girişimi sonrası ise çıkarılan KHK'larla toplamda başta Gülen Hareketi olmak üzere muhalif kesime ait 34 televizyon kanalı, 6 haber ajansı, 29 basımevi, 20 dergi, 53 gazete, 37 radyo olmak üzere toplam 179 medya kuruluşu kapatılmıştır.^{195 196}

Görüldüğü üzere Erdoğan rejimi gerek TMSF ve gerekse OHAL KHK'ları ile muhalif ve bağımsız medya organlarını kapatmış ve daha sonra bu yayın organlarını kendine yakın iş adamlarına satmak suretiyle bir havuz medyası oluşturmuştur. Oluşturulan havuz medyası ve sosyal medya trolleri sayesinde gündemi sürekli olarak rejim propagandasına esas konularla manipüle etmişlerdir.

Yukarıda Erdoğan Rejiminin medyayı yapılandırma ve havuz medyası oluşturma sürecine kısaca yer verilmesinin temel sebebi Erdoğan rejimi tarafından yürütülen nefret söyleminin en önemli ayağı olan medyanın durumunu ortaya koymaktır. Türkiye'de iktidarın bir politika olarak yürüttüğü Gülen Hareketine yönelik nefret söylemi, bu güçlü havuz medyası ve sosyal medya trolleri sayesinde en acımasız şekilde yürütülmüştür ve iktidarın kontrolündeki havuz medyası olarak da adlandırılan merkez medyanın deformasyonu ile birleşince her alanda katlanarak artmıştır. Üretilmiş yalan bilgilerde her hadisede sorumlu olarak gösterdikleri Gülen Hareketi hain pozisyonuna oturtulmuş ve pozisyon nedeniyle kesin suçlu ilan edilmiştir.

5. Medyanın Kontrolü ve Sansürün Rutin Hale Gelmesi

Yukarıda da izah edildiği üzere Türkiye'de gelinen noktada yazılı, görsel ve sosyal medyanın Erdoğan rejiminin kontrolü altında olduğu görülmektedir. Muhalif medya ise yok denecek kadar az ve etkisiz bir konumdadır. Bu kapsamda yazılı, görsel ve özellikle

¹⁹⁵ Salman, Feray/Ergün, Aysel: " Kapatılan Basın, Yayın, Radyo, Televizyon ve Haber Ajansları", OHAL Düzenlemeler Ve Uygulamalar-8, 09/01/2017, <https://m.bianet.org/bianet/medya/182458-kapatilan-basin-yayin-radyo-televizyon-ve-haber-ajanslari>, İET: 28/07/2025

¹⁹⁶ Görseller ve istatistiki veriler <https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/el-koyulan-medya/> adresinden alınmıştır.

sosyal medyayı kontrol altına alabilmek adına “dezenformasyonla mücadele yasası” adı verilen ve kamuoyunda ‘Sansür Yasası’ olarak bilinen 13.10.2022 tarihli 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarılmıştır.

Erdoğan rejimin medyaya hakim olması ve muhalif medyanın da yaşanan hukuksuzluklara yeterli ve etkili tepkiye verememesi nedeniyle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yaşanan hukuksuzlukların kamuoyuna anlatılması neredeyse imkansız hale gelmiştir. Bu noktada gerek OHAL sürecinde ve gerekse KHK’lar nedeniyle yaşanan haksızlıkların anlatıldığı programlara, bunları gündeme getiren yazarlara anında “FETÖ” yaftası yapıştırılmak suretiyle baskı ve sansür uygulanmaktadır. Bunun en vahim örneği çok yakın tarihte yaşanmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen 60. Altın Portakal Film Festivali’nde, KHK ile görevlerinden çıkarılan iki memurun mücadelesinin anlatıldığı “*Kanun Hükmü*” adlı belgesel, filmdeki bir kişi hakkında yargı sürecinin devam ettiği iddiasıyla festivalden çıkarılmıştır.¹⁹⁷ Bunun temel sebebi Erdoğan rejiminin festivali düzenleyenler üzerinde oluşturduğu baskıdır.¹⁹⁸ Rejim baskısıyla filmin festivalden çıkarılması sonrası başlayan tartışmalar üzerine Festivalin ev sahipliğini yapan CHP’li Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek, 60. Altın Portakal Film Festivali’nin iptal edildiğini duyurmuştur.¹⁹⁹

6. Nefret Söyleminin Propaganda Aracı Haline Gelmesi

Nefret politikalarının istenen sonucu verebilmesi bakımından güçlü ve sloganik nefret söylemlerine ihtiyaç vardır. Nefret politikasının yürütücüleri bilinçli ve zarar verme kastıyla “kışkırtıcı, ayrımcı ve şiddet esas alan söylemleri” hayatın bir parçası olacak şekilde yaygınlaştırmaktadırlar. Bu aşamada nefret söylemi açıkça şiddet için kışkırtıcı bir ön araçtır. Bu kışkırtıcılığın sonucunda suç teşkil edecek bir eylemde bulunulması kaçınılmaz hale gelmektedir.²⁰⁰

Bu slogan ve toplumu hareketlendirici söylemler; yazılı, görsel ve sosyal medyada yaygın hale getirilip ve bizzatihi nefret politikasının mimarları olan devletin idarecileri ve siyasiler tarafından bir propaganda aracı olarak kamuoyu önünde yinelendikçe hedef kitleye yönelik şeytanlaştırma, nefret edilme ve ötekileştirilme süreci somutlaşmaya başlamış olacaktır. Toplum artık nefret söyleminin etkisi ile her türlü eylemi kabullenecek ve gerçekleştirecek kıvama gelmiştir ve bu nefret politikaları çerçevesinde devletin geliştireceği her türlü hukuksuz uygulama, işlem ve kararın alt yapısı oluşmuş olacaktır.

¹⁹⁷ Diken, “Altın Portakal’da KHK belgeseline sansür”, 23.09.2023, <https://www.diken.com.tr/altin-portakalda-khk-belgeseline-sansur/>, İET: 29/10/2025

¹⁹⁸ Harrington/Yorulmaz, s.127

¹⁹⁹ BBC Türkçe, “Altın Portakal Film Festivali iptal edildi: Kanun Hükmü belgeseli neden tartışma yarattı?”, 28.09.2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cxw9yp1772do>, İET: 29/10/2025

²⁰⁰ Karaduman, Murat/Akbulutgiller, Betül: Yeni Medyada Nefret Ve Ayrımcı Söylem: Gazetelerin Twitter Hesapları Üzerine Bir Analiz, Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre Yeni Medya Yayıncılığı, 26-27 Şubat 2015, İstanbul Kongre Kitabı, s.374 vd., <https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/ymk-2.pdf>, İET: 28/07/2025

Erdoğan rejimi 17-25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarına ilişkin haberlerin kendisine itaat etmeyen Gülen Hareketine yakın medya organlarında haber yapılması sonrası adeta bir devlet politikası olarak Gülen Hareketine karşı analitik ve teknik tanım ve ifadeler ile nefret söylemi kullanıma sokulmuştur. İlk aşamalarda “*Paralel Devlet Yapılanması (PDY), Haşhaşiler, legal görünümlü illegal yapı*” ve nihayetinde ise *Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ)* kavramları kullanılmaya başlanmıştır.

Bir mahkeme kararı dahi olmadan Gülen Hareketinin bir terör örgütü olarak ilan edilmesi ve bunun için FETÖ kavramının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Erdoğan rejimi politik nefret söylemine uygun olarak cadı avına başlamıştır. Rejimin kontrolü altındaki medya, bürokrasi ve diğer bileşenleri üzerinden bu nefret söylemi hızlı bir şekilde topluma yayılmıştır. Siyasi iktidar, Gülen Hareketi karşıtı nefret söylemini ülkenin kılcallarına kadar yayabilmek için hükümeti ve devlet imkanlarını “kaynak”, medyayı “dağıtıcı”, bürokrasiyi “taşıyıcı” ve kamuoyunu da “alıcı” olarak yapılandırmış, böylece politik nefret söylemi sosyal soykırıma varan bir sürecin yol haritasını oluşturmuştur.²⁰¹ Nihayetinde cezaevleri ve gözaltı merkezleri hareket mensupları ile doldurulurken, yüzbinlerce insan mesleklerinden ihraç edilmişlerdir. Hareket mensupları bile bile sivil ölüme terkedilmişlerdir.²⁰²

Özellikle RTÜK ve TMSF gibi kurumlar üzerinden gerçekleştirilen operasyonlarla ele geçirilen medya hükümetin propaganda bakanlığı gibi çalışmaya başlamıştır. Daha sonraki süreçte 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Modeline geçildiğinde de Hitler Dönemindeki Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels’in kurduğu yapı benzeri bir yapı kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, hükümet kontrolündeki medya üzerinden Erdoğan Rejiminin propaganda sürecini yürütmüş ve aynı şekilde Gülen Hareketine yönelik nefret söylemine ilişkin politikaların geliştirildiği merkez haline gelmiştir.

Türkiye’de Erdoğan rejiminin kurumsallaşan bu propaganda yapılanması sayesinde Gülen Hareketine yönelik “*FETÖ, FETÖ/PDY, fethullahçı terör örgütü, hain, darbeci, virüs, haşhaşi, ajan, kukla, dış güçlerin uşağı vb.*” kavramlar sistematik ve planlı olarak hükümet aleyhine olan her olayda veya hükümetin sıkıntıya girdiği her vakada kullanılmaya başlanmıştır. Bu ağır hakaret ve ayrımcı ifadelerin yanı sıra “*Bunlara artık su yok!*”²⁰³ gibi ve dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi’nin bir miting sırasında sarf ettiği “*Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, ‘Keşke geberip, gitseydik’ diyecekler. İnsan yüzü*

²⁰¹ Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: FETÖ, s.9

²⁰² Demir, Vedat: “Medyanın haber dili ve devlet güdümlü ‘FETÖ nefret söylemi’”, 14.12.2021, <https://ahvalnews.com/tr/feto/medyanin-haber-dili-ve-devlet-gudumlu-feto-nefret-soylemi>, İET: 28/07/2025

²⁰³ Hürriyet, “Başbakan Erdoğan: “Bunlara artık su yok”, 23.03.2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-bunlara-artik-su-yok-26063352>, İET: 28/07/2025

*görmeyecek, insan sesi duymayacaklar*²⁰⁴” şeklindeki sözleriyle gözaltı ve cezaevlerinde yaşanan ve yaşanacakları açıkça ikrar etmişlerdir. Bu tip şiddeti esas alan ve yok etmeyi hedefleyen nefret söylemleri ve tehditleri her geçen gün artarak devam etmiştir.²⁰⁵ Bu nefret söylemlerine ek olarak Erdoğan rejimine bağlılığı ile bilinen Ülke TV’ de konuşan Sevda Noyan’ın “15 Temmuz kursağımızda kaldı, istediklerimizi yapamadık. Bizim aile 50 kişiyi götürür, benim listem hazır²⁰⁶” şeklindeki sözler havuz medyasındaki Gülen Hareketine karşı şiddete yönlendirme propagandasının somut örneklerinden biridir.

7. Veriler Işığında Medyanın Nefret Söylemi Karnesi

Özellikle OHAL süreci ile birlikte zirve yapan bu medyadaki rejim kontrolü sayesinde nefret söylemi tek sesli ve hükmet destekli olarak çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. Havuz medyası sayesinde Erdoğan rejimi her vakada kendisini darbe girişiminin başlıca mağduru olarak gösterirken, kamuoyunu da darbe girişiminin sorumlusu olarak ilan ettiği Gülen Hareketi’ne karşı düşmanca bakmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan Erdoğan rejiminin propaganda merkezi haline gelen havuz medyası Gülen Hareketine yönelik nefret söyleminin adeta üretim ve yayım merkezi haline gelmiştir. 2015 ila 2020 yılları arasını kapsayan bir çalışmanın sonuçlarına göre Erdoğan rejimi tarafından uygulanan nefret söylemi ve nefret suçu ifadelerini en çok kullanan haber kaynakları; 215.610 ifadeyle Sabah gazetesi, 126.867 ifadeyle Yeni Şafak ve 113.263 ifadeyle Hürriyet gazetesi olmuştur.²⁰⁷

Büksel’de faaliyet gösteren "Solidarity with Others"²⁰⁸ platformu tarafından koordine edilen **Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi** kapsamında merkez medyadaki 19 yayın platformu ve 473 köşe yazarı üzerinde yapılan incelemeler neticesinde toplamda **917.061** nefret ifadesi kullanıldığı görülmüştür.²⁰⁹ Bu yayınlardaki nefret söylemleri 4 kategoride yer almıştır.²¹⁰

1. Hoşgörüsüzlük, abartma, yükleme, çarpıtma (10927 yayın)

²⁰⁴ Hürriyet, “Bakan Zeybekci: Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki...”, 01.08.2016, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-zeybekci-bunlara-oyle-bir-ceza-verecemiz-ki-40177470>, İET: 28/07/2025

²⁰⁵ Şahiner, Fatih: Medyada Nefret Söylemi, 11.05.2023, <https://www.tr724.com/medyada-nefret-soylemi/>, İET: 28/07/2025

²⁰⁶ EURONEWS, “15 Temmuz içimde kaldı, bizim aile 50 kişiyi götürür’ diyen Sevda Noyan’a ailesinden hakaret davası”, 10.05.2020, <https://tr.euronews.com/2020/05/10/15-temmuz-icimde-kald-bizim-aile-50-kisiyi-goturur-diyen-sevda-noyan-a-ailesinden-hakaret>, İET: 28/07/2025

²⁰⁷ Solidarity With Others, Türk Medyasında Gülen Hareketine Karşı Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Ötekileştirme, Zulüm ve Baskı, https://hatemonitoring.com/wp-content/uploads/2023/07/report4_tr.pdf, İET: 30/07/2025

²⁰⁸ Solidarity With Others, Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi, <https://www.solidaritywithothers.com/>, İET: 30/07/2025

²⁰⁹ Harrington/Yorulmaz, s.129

²¹⁰ Solidarity With Others, Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi <https://nefretsucu.com/proje-kapsami>, <https://www.solidaritywithothers.com/>, İET: 30/07/2025

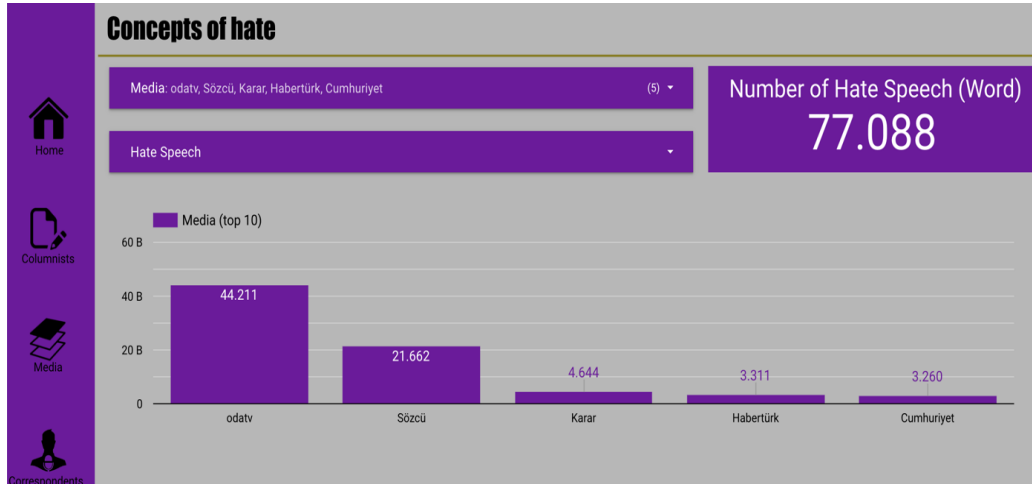
2. Hak ve itibara saldırı, küfür, hakaret, aşağılama (3088 yayın)
3. Düşmanlığa, ayrımcılığa, şiddete tahrik (159837 yayın)
4. Soykırıma/İnsanlığa karşı suça tahrik (685 yayın)

Esasen 2016 yılından itibaren bir devlet politikasına dönüştürülen bu söylem sosyal soykırıma evrilen bir sürecin temel yakıtı olarak kullanılmıştır. Erdoğan tarafından “Allah’ın bir lütfu” olarak değerlendirilen 15 Temmuz darbe girişimi ile Gülen Hareketine yönelik nefret söylemiyle başlayan süreç belirlenen plan çerçevesinde bir siyasal soykırıma dönüşmüştür.

8. Muhalif Medyanın Nefret Söylemine Katkısı

Bu süreçte Erdoğan rejimi tarafından geliştirilen nefret söylemine katkı sağlayanlardan biri de muhalefet ve muhalif medya olmuştur. Geçmişten beri Gülen Hareketine karşı olumsuz düşünceler besleyen bir kısım muhalif siyasetçi, basın mensubu ve toplumun ileri gelenleri hükümeti eleştirmek adına hükümetin adeta bir toplumsal mühendislik projesi ile topluma naksettiği nefret söylemine ilişkin “*paralel yapı, darbeci, hain yapı ve FETÖ*” gibi sloganik nefret söylemi kavramlarını çoğu zaman iktidardan daha fazla kullanmaya başlamışlardır. İktidarın bir politika olarak başlattığı bu nefret söyleminin muhalefet tarafından da kabul görmesi neticesinde Gülen Hareketine yönelik nefret söylemi kitlesel bir hale dönüşmüştür. İktidar ve muhalefet tarafından kullanılan ve medya tarafından anında topluma servis edilen nefret söylemi toplumda genel bir kabullenmeye neden olmuştur.

Yukarıda da izah edildiği gibi nefret politikasının yürütücülerinin bir parçası olunmasa bile aynı söylemlerin muhalif kesim tarafından açık ve aleni olarak hedef grup için kullanılması nefret suçuna ortak olmaktır. Bu noktada iktidar tarafından sistematik, bilinçli ve planlı olarak kullanılan nefret söyleminin muhalefet ve toplumun diğer temel unsurları tarafından kullanılması halinde nefret suçlarından doğacak sorumluluk da kaçınılmazdır. Hâlbuki tam tersi bir pozisyon alınarak bir topluluğa karşı nefret söyleminin evrensel hukuka ve anayasaya aykırı olduğu muhalif kesim tarafından vurgulanmış olsaydı iktidarın nefret politikasının toplum nezdinde kabulü bu kadar kolay olmayacaktı. 15 Temmuz 2016 bahane edilerek başlatılan yok etme sürecinin bir parçası olarak topluca gerçekleştirilen tutuklama, gözaltı, ihraç, mallarına el koyma gibi açık hukuksuzluklar muhalefet tarafından gerekli tepkiyle karşılanmamıştır. O nedenle bugün, Türkiye’de CHP’li isimler gözaltına alınırken, bu gözaltıların hukuksuz olduğu CHP’liler tarafından iddia edilse dahi iktidar tarafından geçmişte yaşatılan ve halen dahi yaşatılmaya devam edilen hukuksuzluklara, muhalefet tarafından hiç ses çıkarılmaması nedeniyle, bu duruma gelinmesinin nedeninin muhalefetin olduğu hususu, muhalif siyasi aktörlerin akıldan çıkarmaması gereken bir gerçekliktir.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 2015 ila 2020 yılları arasında muhalif medyanın güçlü yayın organlarının en az havuz medyası kadar Gülen Hareketi aleyhine nefret söylemi içeren ifadeler kullandığı görülmektedir.²¹¹

Muhalefet ve muhalif medya tarafından Erdoğan rejiminin kullandığı nefret dilinin kullanılması bu dilin kendi aleyhlerinde de kullanılması sonucunu doğurmuştur. Erdoğan rejimi hedef haline getirdiği veya karalamak istediği herhangi bir muhalifi elindeki havuz medyası aracılığı ile anında FETÖ'cü olarak damgalamaktadır. Bunun en yakın örneği CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel'in havuz medyasının amiral gemisi haline getirilen Hürriyet gazetesi köşe yazarı Nedim Şener tarafından kripto FETÖ'cü olarak ilan edilmesidir.²¹² Böylelikle muhalefetin meşru görmeye başladığı nefret söylemi bu defa muhalefeti susturmak, baskı altında tutmak ve itibarsızlaştırmak için kullanılmaya başlanmıştır.

9. Medyanın Adli Soruşturmalarda Öncesi Linç Aracı Olarak Kullanılması

Türkiye'de medyanın Erdoğan Rejimi kontrolünde hareket etmesi ve muhalif medyanın da çoğu zaman aynı çizgide bulunması nedeniyle Gülen Hareketine yönelik soykırım ve insanlığa karşı suç düzeyine ulaşan ayrımcı rejim uygulamalarının haberleştirilmesi ve kamuoyunun bilgisine sunulması imkânsız hale gelmiştir. Merkez medya organları hükümetin güdümünde ve ona sempati duyan şirketlerin kontrolünde olması nedeniyle mevcut durumda dikta rejimlerinde örneği görülen parti propaganda merkezi haline dönüşmüşlerdir. Yakın zamanda yaşanan vakada eski Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın Instagram hesabından istifa ettiğini açıklamasına karşın merkez medya yaklaşık 27 saat bu konuyu haberleştirmemiş ve kamuoyu gelişmeleri ayakta kalmayı

²¹¹ Solidarity With Others, Statistics, Hate Speech Against the Gulen Movement [2015 - 2020], <https://en.nefretsucu.com/statistics>, İET:30/07/2025

²¹² Hürriyet, "FETÖ 'parlatması' CHP'li Özgür Özel", 16.01.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/feto-parlatmasi-chpli-ozgur-ozel-42204470>, İET:30/07/2025

başaran bir iki medya kuruluşu ve Twitter üzerinden haber alabilmiştir.²¹³ Böyle bir ortamda Gülen Hareketi mensuplarına yönelik gerçekleştirilen nefret eylemleri, çıplak aramalar ve işkencelerin medyada yer bulması imkansız hale gelmiştir.

15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra Gülen Hareketine yönelik başlatılan operasyonlar kapsamında istihbarat birimlerince önceden hazırlanan gözaltı listeleri işleme hemen konulmuştur. Darbeyle herhangi bir ilgisi olmayan ve devletin gözetimi ve denetimi altında olan kamu kurumlarında veya özel kuruluşlarda görevli veyahut serbest ticaretle uğraşan binlerce insan, hakkında gözaltı kararı olduğunu öğrenir öğrenmez adalete sığınmış ve takip eden günlerde de en kısa sürede masum oldukları ispatlanıp aklanmayı beklerken ağır ve insanlık dışı uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu kişiler en üst düzey devlet görevlileri ve medya tarafından mahkemeye bile gerek olmadan “darbeci” ve “terörist” olarak ilan edilmişlerdir.

Erdoğan rejiminin diktatöryal bir rejim inşasının önünde engel gördüğü ve kendisine tabi yapamadığı Gülen Hareketine yönelik, rejim aygıtları haline gelen kamu kurum ve kuruluşları ile rejimin propaganda merkezi gibi işlev gören medya üzerinden yürütülen nefret politikaları toplumun en ücra noktalarına kadar ulaştırılmıştır. Bu yaygın kullanım toplumda bir kabullenme oluşturmuştur. Erdoğan rejiminin bir politika olarak uyguladığı nefret söyleminin yaygınlaşmasındaki ana aktör ise yazılı, görsel ve sosyal medya olmuştur. Aynı şekilde bilinçli ve istekli bir tercihe muhalif kesiminde bu söyleme olan katkısı azımsanmayacak orandadır. Özellikle Hareketin bir terör örgütü olduğu algısı için çıkarılan FETÖ nefret söylemi, Hareket mensuplarının toplumdan tamamen dışlanma, ötekileştirilme ve suçlu olarak kabul edilmelerine sebep olduğu gibi cezaevleri ve gözaltı merkezlerinde çıplak arama, işkence ve kötü muameleye uğramalarına ve nihayetinde ise hiçbir örgütsel eylemleri olmamasına rağmen cezalandırılmalarına neden olmuştur.

10.Rejim Medyasında “İstihbarat Sembolizminin” Kullanılması

Türkiye’deki nefret söylemlerinin yalnızca medya retoriği olmadığını; iktidar ve istihbarat bağlantılarıyla desteklenerek yaygınlaştırılmaktadır. Böylece bu söylemler toplumsal kabule ve şiddete zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda konunun anlaşılması bakımından nefret söyleminin yaygınlaşmasında aktif rol alan iki medya figürü Cem Küçük ve Rasim Ozan Kütahyalı ekseninde bu söylemin niteliği ele alınmıştır. Ayrıca Devlet destekli yürütülen sürecin bu aktörlerinin bu süreçte başta devletin istihbarat birimlerinden ve diğer imkanlarından nasıl faydalandıkları da değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Rasim Ozan Kütahyalı’nın özellikle birçok konuşmasında MİT ile irtibatlı olduğuna dair ifadeleri ve imaları bu gazetecinin hangi fonksiyonla hareket ettiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bir iddia MİT veya başka “resmi” sembollerle ilişkilendirildiğinde (ör.

²¹³ BBC Türkçe, “Berat Albayrak’ın istifası sonrası haber merkezlerinde neler yaşandı?”, 09.11.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54873430>, İET:30/07/2025

MİT antetli gösterilmesi), iddianın gerçeklik etkisi güçlenir ve medya tekrarlarıyla geniş kitlelere ulaşması sağlanır. Bu bağlamda 2017 yılında Beyaz TV’de yayınlanan bir programda, Kütahyalı elinde Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) logosu olan bir dosyayı göstererek dönemin Fenerbahçe spor Kulübü Başkanı Aziz Yıldırım’ı “MİT dosyası ile tehdit” etmiştir. Kütahyalı’nın canlı yayında MİT antetli dosya göstermesi ve belirli kişilerin Gülen Hareketine üye olduğuna dair “MİT kaydı” varmış gibi itham etmesi medya gündeminde geniş yer bulmuştur. Bu vaka, istihbarat kaynaklı “resmi belge” imajı verilerek iddianın inandırıcılığını güçlendirme taktiğinin nasıl işlediğini göstermektedir.²¹⁴

Diğer taraftan medyada istihbarat birimleri ile yakın ilişki içinde olduğunu özellikle dile getiren kişilerden biri de Cem Küçük’tür. Küçük, sık sık “FETÖ’yü biz bitirdik” gibi iddialarda bulunmakta; bu tür söylemler ile kendi pozisyonunu “FETÖ karşısındaki kahraman yorumcu/etki sahibi kişi” imajıyla kodlamaktadır.²¹⁵ Cem Küçük’e yönelik olarak dile getirilen “MİTÇİ” gazeteci iddiası kamuoyunda çokça tartışılmıştır. Birçok yazı ve yorumunu MİT’ten aldığı bilgiye dayandığını açıkça ifade eden Küçük TGRT’de katıldığı ‘Medya Kritik’ programında dönemin MİT Müsteşarı Hakan Fidan’ın talimatıyla Genelkurmay’daki bütün hukukçuların “FETÖ’cü olduğunu söylediğini itiraf etmiştir. Adeta istihbarat örgütünün medyadaki tetikçisi rolünde hareket eden Küçük, “*Hakan bey bir gün, ‘Genelkurmay’da bütün hukukçular f...’ de... ‘Bunu dillendirseniz’ demişti. Dillendirdik, bir tane işlem bile yapılmadı.*” ifadelerini kullanmıştır.²¹⁶ Bu vaka bile “medya–istihbarat” ilişkisinin nasıl kurgulandığını ve özellikle Gülen Hareketine yönelik nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır.

11.Medyadaki Nefret Dilinin Şiddet Eylemlerine Dönüşümü

Rejim Medyasının istihbarat destekli yürüttüğü nefret söylemi ve “FETÖ” gibi etiketler, hukuki süreçten bağımsız olarak toplumsal damgalama üretmektedir. Bu tip nefret söylemleri insanların kendini savunma imkânını elinden almaktadır. Bu noktada gerek Erdoğan rejimi ve gerekse diğer siyasi aktörlerin ve kurumların “FETÖ ile mücadele” adı altında geliştirdikleri söylemler, kişileri meşru bir hedef haline getirmektedir. Bu da söylemin eyleme geçmesi ve şiddete dönüşmesi sonucunu doğurabilmektedir.

Söylemin şiddete dönüşmesi çok aşamalı bir süreçtir; ancak literatür ve saha gözlemleri aşağıdaki mekanizmaların önemini vurgulamaktadır:²¹⁷

²¹⁴ Diken, “Kurusıki atmış! Rasim Ozan’ın iddiasını MİT’e soran Fenerbahçe, ‘Bilgimiz yok’ yanıtı aldı”, 05/01/2017, <https://www.diken.com.tr/kurusiki-atmis-rasim-ozanin-iddiasini-mite-soran-fenerbahce-bilgimiz-yok-yaniti-aldi/>, İET:30/08/2025

²¹⁵ -TGRT Haber, Cem Küçük FETÖ Yapılanmasına Yönelik Konuştu: “Örgütü Erdoğan Bitirdi Biz Bitirdik”, <https://www.youtube.com/watch?v=wnOa9ZGb3n8>, İET:30/08/2025

²¹⁶ Bold Medya, “Cem Küçük, ağzından kaçırdı; MİT’in talimatıyla Genelkurmay’daki hukukçulara iftira atmış!”, 04.02.2025, <https://boldmedya.com/2025/02/04/cem-kucuk-agzindan-kacirdi-mitin-talimatiyla-genelkurmaydaki-hukukculara-iftira-atmis/>, İET:30/08/2025

²¹⁷ Özmen, Sümeyye/Erdem, Ramazan: “Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2018, C.23, S.1, s.185-208;

(a) Hedef kişi ve grubun kolektif suçlamaya maruz bırakılması ve bu şekilde nefret söyleminin “meşrulaştırılması”,

(b) Medyanın düşmanlaştırıcı dili sürekli tekrar etmesi,

(c) Kolluk ve yargı uygulamalarındaki ayrımcı tavır ya da cezasızlık kültürünün yaygınlaşması,

(d) Medyadaki örgütlü aktörlerin çağrılarıyla kitlesel mobilizasyonun sağlanması

Bu mekanizmalar ışığında Türkiye’deki durum değerlendirildiğinde, “FETÖ” etiketlemesiyle damgalanan kişi ve gruplara yönelik baskı ve hukuki tasarruflar; hedeflerin fiziksel güvenliğinin zayıflaması ve sosyal dışlanma ile sonuçlanmıştır. Söylem, özellikle resmi kurumların sembolik veya pratik desteği (veya sessizliği) ile birleştiğinde, şiddetli, orantısız müdahaleleri ve uygulamaları kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın birçok yerinde verilen nefret söyleminin doğurduğu şiddet eylemleri ve nefret suçları bunu kanıtlamaktadır.²¹⁸

Nefret söylemi derinlemesine incelendiğinde nihayetinde şiddet doğurmayı hedeflediği açıktır ve esasen istenen şiddetin alt yapısını dizayn etmektedir. Bu noktada Gülen Hareketi için kullanılan ‘FETÖ’ ifadesi nefret söyleminin en nitelikli halini almıştır. Bu söylem terör örgütü ilan edilen bir gruba karşı doğrudan şiddeti içinde barındıran bir söylemdir.²¹⁹

Hedef haline getirilen hareket mensupları nefret söyleminin de etkisi ile şiddet eylemlerine maruz kalmaktadırlar. Nitekim SABAH Gazetesi’nin 2022 yılı sonlarında seri bir haber dizisiyle Gülen Hareketi mensuplarını Almanya ve İsveç’te görüntülemiş ve bu kişilere ilişkin nefret söyleminin en ağır ifadelerini kullanarak haberleştirmiştir. Nihayetinde bu şekilde haber yapılan kişilere yönelik fiziki saldırılar gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Sabah gazetesinin 25 Ekim 2022 tarihinde manşetten hedef gösterdiği²²⁰ İsveç’te yaşayan eski emniyet müdürü **Murat Çetiner’in** otomobiline 04/11/2022 tarihinde saldırı gerçekleştirilmiştir.²²¹

Bunun haricinde medya eliyle yürütülen nefret politikalarının sonucu olarak hareket mensupları yurtiçinde ve yurt dışında şiddete maruz kalmaktadırlar. Geçmişte birçok örnek bulunduğu gibi güncel olaylar halen yaşanmaktadır. Bu kapsamda Gülen Hareketine yakın ve KHK ile kapatılan Zaman Gazetesinin eski Ankara muhabiri ve

<https://www.scribd.com/document/726873669/Yasemin-%C4%B0nceo%C4%9Flu-Nefret-Soylemi-Ve-Nefret-Suclar%C4%B1-Ayr%C4%B1nt%C4%B1-Yay%C4%B1nlar%C4%B1>, İET: 28/07/2025

²¹⁸ Harrington/Yorulmaz, s.53

²¹⁹ Albayrak, Nurullah: ‘FETÖ’ ifadesini kullanmak; şiddete yönelik nefreti yaymak, teşvik etmek ve savunmaktır, 16 Mayıs 2020, <https://www.turkhane2.com/genel/feto-ifadesini-kullanmak-siddete-yonelik-nefreti-yaymak-tesvik-etmek-ve-savunmaktir-1062514/>, İET: 28/07/2025

²²⁰ Sabah, “SABAH bir firari FETÖ’cüyü daha Almanya’da görüntüledi, 30.11.2022, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/11/30/sabah-bir-firari-fetocuyu-dahaalmanyada-goruntuledi-kumpaslarin-mimari-kostebek-gibi-yasiyor>, İET: 28/07/2025

²²¹ TR724, “Sabah gazetesi hedef göstermişti; Murat Çetiner’in aracına saldırı”, 04.11.2022, <https://www.tr724.com/sabah-gazetesi-hedef-gostermisti-murat-cetinerin-aracina-saldiri/>, İET: 28/07/2025

gazeteci **Ahmet Dönmez**, hükümete yakın mafya lideri İhsan Hızarcı tarafından 18/03/2022 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de çocuğunun gözü önünde saldırıya uğramıştır.²²² Yine Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya eyaletindeki Kamen şehrinde yaşayan Ramazan Yılmaz (59) 18 Mayıs 2022 tarihinde Gülen Hareketi mensubu olduğu gerekçesiyle Türkiye kökenli bir kişi tarafından darp edilmiştir.²²³

Aynı şekilde Kanun Hükmünde Kararname ile sınıf öğretmenliği görevinden 2016'da ihraç edilen **Emine Özdemir Kara**, Eskişehir'de yaşadığı evinde sık sık komşuları ve kiracıları tarafından 'terörist', 'vatan haini' gibi suçlayıcı söylemlere ve fiziki darplara maruz kalmıştır. Daha önce bu nedenle darp edilen ve polise şikayette bulunan Kara, hiçbir sonuç alamamıştır.²²⁴

Türkiye'de Erdoğan rejiminin kurumsallaşan bu propaganda yapılması sayesinde Gülen Hareketine yönelik "FETÖ, FETÖ/PDY, fethullahçı terör örgütü, hain, darbeci, virüs, haşhaşı, ajan, kukla, dış güçlerin uşağı vb." kavramlar sistematik ve planlı olarak hükümet lehine olan her olayda veya hükümetin sıkıntıya girdiği her vakada kullanılmaya başlanmıştır. Bu ağır hakaret ve ayrımcı ifadelerin yanı sıra "Bunlara artık su yok!"²²⁵ gibi ve dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi'nin bir miting sırasında sarf ettiği "Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, 'Keşke geberip, gitseydik' diyecekler. İnsan yüzü görmeyecek, insan sesi duymayacaklar"²²⁶ şeklindeki sözleriyle gözaltı ve cezaevlerinde yaşanan ve yaşanacakları açıkça ikrar etmişlerdir. Bu tip şiddeti esas alan ve yok etmeyi hedefleyen nefret söylemleri ve tehditleri her geçen gün artarak devam etmiştir.²²⁷ Bu nefret söylemlerine ek olarak Erdoğan rejimine bağlılığı ile bilinen Ülke TV' de konuşan Sevda Noyan'ın "15 Temmuz kursağımızda kaldı, istediklerimizi yapamadık. Bizim aile 50 kişiyi götürür, benim listem hazır"²²⁸ şeklindeki sözleri havuz medyasındaki Gülen Hareketine karşı şiddete yönlendirme propagandasının somut örneklerinden biridir.

²²² Bold Medya, "Soylu'nun mafyasının ölümle tehdit ettiği gazeteci Ahmet Dönmez İsveç'te çocuğunun gözü önünde saldırıya uğradı", 18/03/2022, <https://boldmedya.com/2022/03/18/soylunun-mafyasinin-olumle-tehdit-ettigi-gazeteci-ahmet-donmez-isvece-cocugunun-gozu-onunde-saldiriya-ugradi/>, İET: 28/07/2025

²²³ TR724, "Cemaat'e yönelik nefret suçu Almanya'ya taşındı; 'terörist' diyerek darp ettiler", 18.05.2022, <https://www.tr724.com/cemaate-yonelik-nefret-sucu-almanyaya-tasindi-terorist-diyerek-darp-ettiler/>, İET: 28/07/2025

²²⁴ Gazete Duvar, "Tüm mahalle KHK'liye karşı: 'Vatan haini' dediler, darp ettiler", 19.04.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/tum-mahalle-khkliye-karsi-vatan-haini-dediler-darp-ettiler-haber-1561202>; <https://www.youtube.com/watch?v=AXv2jKjVibU>, İET: 28/07/2025

²²⁵ Hürriyet, "Başbakan Erdoğan: 'Bunlara artık su yok'", 23.03.2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-bunlara-artik-su-yok-26063352>, İET: 28/07/2025

²²⁶ Hürriyet, "Bakan Zeybekci: Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki...", 01.08.2016, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-zeybekci-bunlara-oyle-bir-ceza-verecemiz-ki-40177470>, İET: 28/07/2025

²²⁷ Şahiner, Fatih: Medyada Nefret Söylemi, 11.05.2023, <https://www.tr724.com/medyada-nefret-soylemi/>, İET: 28/07/2025

²²⁸ EURONEWS, "15 Temmuz içimde kaldı, bizim aile 50 kişiyi götürür' diyen Sevda Noyan'a ailesinden hakaret davası", 10.05.2020, <https://tr.euronews.com/2020/05/10/15-temmuz-icimde-kald-bizim-aile-50-kisiyi-goturur-diyen-sevda-noyan-a-ailesinden-hakaret>, İET: 28/07/2025

12. Belirli Medya Mensupları Aracılığıyla Nefret Söyleminin Sistemik Olarak Dolaşıma Sokulması

Türkiye’de siyasal iktidarın medya üzerindeki etkisi, özellikle belirli gazeteci ve yorumcular aracılığıyla nefret söyleminin sistemik olarak dolaşıma sokulmasıyla daha görünür hale gelmiştir. Erdoğan rejimi, kamuoyunu yönlendirme ve muhalif kesimleri marjinalleştirme stratejisinde, medya figürlerini aktif bir aparat olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda Cem Küçük ve Rasim Ozan Kütahyalı gibi isimler, yalnızca bireysel görüş beyan eden yorumcular değil, aynı zamanda iktidarın politik söylemini taşıyan ve toplumsal kutuplaşmayı derinleştiren propaganda araçları işlevi görmektedir. “FETÖ” etiketi üzerinden geliştirilen dil, hukuki temelden yoksun, aidiyet temelli toplu suçlama ve insan dışlaştırma pratiklerini meşrulaştırmakta ve toplumda geniş bir karşılık bulmaktadır.

Bu figürlerin kullandıkları yöntemler, sistemik damgalama, kolektif suç isnadı, ahlaki aşağılama ve “tehlikeli öteki” oluşturma stratejileriyle öne çıkmaktadır. Gerek televizyon programlarında gerekse yazılı basında tekrar eden bu dil, yalnızca hedef alınan grupların meşruiyetini zedelemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal algıyı dönüştürerek geniş kitlelerde düşmanlaştırıcı bir refleks üretir. Böylece medya, iktidarın politik ajandasına hizmet eden bir nefret üretim mekanizmasına dönüşmekte; bireysel masumiyet ve hukuki eşitlik ilkelerini aşındırarak otoriterleşmenin toplumsal zemininin hazırlanmasına katkı sunmaktadır.

Erdoğan rejiminin yönlendirdiği havuz medyası, Gülen Hareketine yönelik nefret söyleminin en yoğun ve sistemik üretim merkezi haline gelmiştir. Yapılan incelemelerde yalnızca 2015–2020 yılları arasında Sabah, Yeni Şafak ve Hürriyet gibi yüksek tirajlı gazetelerde yüz binlerce kez nefret içerikli ifade kullanıldığı saptanmıştır. Bu rakamlar, bireysel çıkışların ötesinde, devlet eliyle koordine edilen ve medya aracılığıyla topluma yayılan planlı bir nefret kampanyasının varlığını göstermektedir. “FETÖ” etiketi üzerinden yürütülen bu dil, yalnızca düşmanlaştırıcı bir söylem değil, aynı zamanda bir toplumsal mühendislik aracı olarak işlev görmüş; medya figürleri ve köşe yazarları, nefretin normalleşmesi ve kurumsallaşmasında adeta birer aparat haline gelmiştir. Bu bağlamda, medya yalnızca iktidarın söylemini yaymakla kalmamış, aynı zamanda Gülen Hareketi mensuplarına karşı yürütülen siyasal soykırımın ideolojik alt yapısını üretmiştir.

13. Medyadaki Nefret Dilinin Taşıyıcı Aktörleri ve Örnek Figürler

Bu kurumsal çerçevede, bazı medya figürleri nefret söyleminin taşıyıcı aktörleri haline gelmiş, iktidarın ideolojik ihtiyaçlarına göre sürekli nefret içerikli dil üretmiştir. Örneğin Cem Küçük, yazılı, görsel ve sosyal medyada “FETÖ” etiketini adeta kolektif suç damgası olarak kullanmış, hedef aldığı kişileri aşağılayıcı ve insan dışlaştırıcı bir dille toplumsal ötekileştirme aracına dönüştürmüştür. “PKK’lısı, FETÖ’cüsü... hepsi alçak” gibi ifadelerle düşmanlaştırıcı dili yoğunlaştırmış, TGRT gibi yüksek erişimli mecralar üzerinden bu söylemi meşrulaştırmıştır. Benzer şekilde Rasim Ozan Kütahyalı, “Ben

FETÖ'yu bitiren ekibin içindeyim" sözleriyle yalnızca rejimin bir propagandacısı değil, aynı zamanda nefretin kavramsal mimarı olarak kendini konumlandırmıştır. Kullandığı dilde hukuki eşitlik ve bireysel masumiyet ilkeleri göz ardı edilmiş, aidiyet temelli toplu suçlama ve dışlama pratikleri üretilmiştir.

Dolayısıyla hem medya kurumları hem de belirli figürler, nefret söyleminin kitleselleşmesinde birbirini tamamlayan işlevler üstlenmiştir. Kurumsal düzeyde havuz medyası, nefretin sürekli üretildiği ve yayıldığı bir propaganda merkezi olurken, Cem Küçük ve Rasim Ozan Kütahyalı gibi figürler, bu söylemi topluma taşıyan ve normalleştiren yüzler olarak görev almıştır. Bu ikili yapı, nefretin sıradan bir siyasi dil olmaktan çıkıp toplumsal yaşamın her alanına sızmasına ve devlet politikası olarak kurumsallaşmasına yol açmıştır.

a. Cem Küçük

Gülen Hareketi mensuplarını hedef alan nefret söylemini en yoğun biçimde kullanan medya figürlerinden biri de Cem Küçük'tür. Küçük, aktif olarak yer aldığı yazılı, görsel ve sosyal medyada sistematik bir biçimde "FETÖ" etiketini kullanarak, hedef aldığı grupları aşağılayıcı bir toplumsal ötekileştirme aracı hâline getirmektedir. Erdoğan rejiminin beklentileri doğrultusunda sürekli olarak yazılar kaleme almaktadır. Bu bağlamda 22 Nisan 2025 tarihli TGRT Haber yayınına göre, Mümtazer Türköne için kullanılan; *"Erdoğan FETÖ'cülerini yamultunca bu da arada yamuldu"* ifadesi, Türköne'nin kişisel özelliklerinden bağımsız olarak onu "FETÖ'cü" olarak etiketlenmesine neden olmaktadır.²²⁹ Burada kullanılan dil, suçu olmayan kişiler için bile kolektif suç mantığıyla damgalama yapar ve aidiyet temelinde dışlayıcı bir çerçeve oluşturmaktadır. Buna ek olarak, sosyal medya paylaşımlarında *"PKK'lı, FETÖ'cüsü... hepsi alçak"* gibi ifadeleri kullanan Küçük, insanlık dışılaştırma unsurunu yoğunlaştırmaktadır.²³⁰ Bu tür ifadeler, hedef grubun güvenilirmez, ahlaki olarak aşağılık olduğu algısını besler ve hedef kitlenin toplumsal meşruiyetini doğrudan zedeler. TGRT Haber gibi yüksek erişimli mecralarda yer alan bu söylemlerin bir bireysel görüş olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Ayrıca kanalın meşru bir kamuoyu platformu olması bu ifadelerin normalleşmesine ve çoğaltılmasına yol açmaktadır. İzleyiciye, "FETÖ'cü" etiketi taşıyan herkese karşı alınan tavrın kamusal bir refleks olduğu mesajı verilmektedir.

Cem Küçük'ün söylemleri, hukuki dayanağı olmayan "FETÖ'cü" yaftasının adeta toplumsal bir ceza unsuru olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Bu tür söylemler; daha öncede bahsedildiği gibi bireysel masumiyet, hukuki eşitlik, toplumsal uzlaş gibi demokratik normlara açıkça aykırıdır. Aynı zamanda *"kitlesel dışlama"* duygusunu güçlendirerek siyasal ve toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmektedir. Medya aracılığıyla

²²⁹ Türkiye Gazetesi, "Cem Küçük Mümtaz'er Türköne'yi topa tuttu: "Erdoğan FETÖ'cülerini yamultunca o da yamuldu", 22.04.2025, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/cem-kucuk-mumtazer-turkoneyi-topa-tuttu-erdogan-fetoculeri-yamultunca-o-da-yamuldu-1110634>, İET: 28/07/2025

²³⁰ <https://x.com/cemkucuk55/status/715620569249685504>

gerçekleşen bu dil pratiği, nefreti meşrulaştırmakta ve ayrımcı tutumların günlük yaşamda yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır.

b. Rasim Ozan Kütahyalı

Rasim Ozan Kütahyalı, Gülen hareketine yönelik sistematik olarak kullanılan “FETÖ” nefret söyleminin Türkiye’deki medya ve siyasal alanda yaygınlaşmasında etkin rol oynayan figürlerden biridir. Kütahyalı, hem televizyon programlarında hem de sosyal medya ve yazılı basında, Gülen hareketine karşı mücadelede kendisini “merkezi aktör” olarak konumlandırmakta ve bu yapının tasfiyesinde aktif rol aldığını sürekli vurgulamaktadır.²³¹ Özellikle “Ben FETÖ’yü bitiren ekibin içindeyim” ve “Paralel yapı kavramını ilk kullanan benim” gibi ifadelerle, bu mücadelenin hem kavramsal hem de operasyonel boyutunda yer aldığını ortaya koymaktadır.

Kütahyalı’nın kullandığı dil, çoğu zaman bireysel suçluluk ya da masumiyet ilkesini gözetmekten uzak, grup aidiyeti üzerinden, nefret, toplu suçlama ve dışlama eğilimi taşır. “FETÖ ile bana gelmek, Steve Jobs’a küfredip Apple telefon kullanmaya benzer” benzetmesiyle²³², Gülen Hareketi ile ilişkilendirilen herkesi kolektif bir suç mantığıyla damgalamakta, bireysel farklılıkları ve hukuki süreçleri önemsizleştirerek kimlik temelli bir dışlama pratiği üretmektedir. Bu yaklaşım, örneğin Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanı Ali Koç ile yaşadığı polemikte de belirgindir. Koç’un kendisini “FETÖ’nün medya ayağının sözcüsü” olarak suçlamasına²³³ karşılık Kütahyalı, geçmişteki pozisyonunu “Heykelini değil ocaklarına incir diktik. Kim? Biz, FETÖ’yü yok eden, Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde biziz” sözleriyle²³⁴ yeniden çerçevelemekte, Gülen Hareketi karşıtlığını kendi kimliğinin merkezine yerleştirmektedir. Bu durum aynı zamanda Gülen Hareketine yönelik kullanılan FETÖ etiketinin hangi alanda olursa olsun medya figürleri tarafından ne kadar yaygın ve araçsal kullanıldığını göstermektedir.

Kütahyalı’nın sosyal medya paylaşımlarında da benzer bir kolektif suçlama ve dışlayıcı dil hâkimdir. “Ali Fuat Yılmaz’ı tutukladık. Tutukladık diyorum çünkü ben o sürecin tam göbeğindeyim. Ben FETÖ’yü bitiren ekibin içindeyim”²³⁵ gibi açıklamaları, Gülen hareketine yönelik hukuksuz mücadelede hem kişisel hem de toplu bir başarı iddiası taşırken, aynı zamanda Gülen Hareketi ile ilişkilendirilen herkesi “tehlikeli”, “kriminal” ve “devlet düşmanı” olarak kodlamaktadır. Bu söylem, Gülen Hareketi’ne yönelik toplumsal algının

²³¹ Rasim Ozan Kütahyalı: Fetö Lafını Türkiye’de İlk Biz Yayıdık”, <https://www.youtube.com/watch?v=V-5tbn15iEQ>, İET: 02/09/2025

²³² <https://x.com/ensohaber/status/1864193046486605865>

²³³ Serbestiyet, “Ali Koç ve Rasim Ozan Kütahyalı arasında ‘FETÖ’ kavgası”, 24.05.2022, <https://serbestiyet.com/featured/ali-koc-ve-rasim-ozan-kutahyalı-arasında-feto-kavgası-92731/>, İET: 02/09/2025

²³⁴ Aydınpost, “Rasim Ozan Kütahyalı’dan Ali Koç’a: FETÖ’yü yok eden kim?”, 15.03.2024, <https://www.aydinpost.com/rasim-ozan-kutahyalıdan-ali-koca-fetoyu-yok-eden-kim>, İET: 02/09/2025

²³⁵ https://x.com/RasimOzan_K/status/1864217624965488747.

şekillenmesinde bireysel sorumluluğu geri plana iterken, “aidiyet” üzerinden damgalama ve dışlama üretmektedir.

Kütahyalı’nın yazılı basında, özellikle SABAH gazetesinde kullandığı dil de bu yaklaşımı pekiştirir. Gülen Hareketinin Batı’daki “*kriminal terör dehası*” olarak tanımlanmasının önemini vurgularken, “*FETÖ’nün Batı’daki oyununu bozmak için daha çok James Jeffrey ve Richard Moore gibi aktöre ihtiyacımız vardır*” diyerek, FETÖ ile ilişkilendirilen grubu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bir tehdit olarak sunmaktadır. Bu çerçevede, Gülen Hareketine yönelik herhangi bir “yumuşak” yaklaşımı veya farklı yorumu “aptalca” ve “tehlikeli” olarak etiketlemektedir; “*Batı’da FETÖ yalanlarını tekrarlayan yüzlerce aktör var. Akıllıca davranalım ve FETÖ’nün ekmeğine yağ sürmeyelim*” gibi ifadelerle, toplumsal ve siyasal düzlemde tek sesliliği teşvik etmektedir.²³⁶

Yukarıdaki yazı ve yorum örneklerinden de anlaşılacağı üzere Cem Küçük ve Rasim Ozan Kütahyalı’nın Gülen Hareketine yönelik kullanılan “FETÖ” nefret söylemi, bireysel masumiyet ve hukuki eşitlik ilkelerini gözetmeyen, aidiyet temelli toplu suçlama ve insandışılaştırma pratiklerine dayanmaktadır. Küçük ve Kütahyalı’nın kendi ifadeleri, Gülen Hareketi ile ilişkilendirilen kişilerin toplumsal meşruiyetini zedeleyen, onları “tehlikeli” ve “dışlanması gereken” unsurlar olarak kodlayan bir medya dilinin örneğini sunar.

14. Medyanın Nefret Söylemi Karnesi

Erdoğan rejiminin propaganda merkezi haline gelen havuz medyası Gülen Hareketine yönelik nefret söyleminin adeta üretim ve yayım merkezi haline gelmiştir. 2015 ila 2020 yılları arasını kapsayan bir çalışmanın sonuçlarına göre Erdoğan rejimi tarafından uygulanan nefret söylemi ve nefret suçu ifadelerini en çok kullanan haber kaynakları; 215.610 ifadeyle Sabah gazetesi, 126.867 ifadeyle Yeni Şafak ve 113.263 ifadeyle Hürriyet gazetesi olmuştur.²³⁷

Brüksel’de faaliyet gösteren “Solidarity with Others”²³⁸ platformu tarafından koordine edilen **Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi** kapsamında merkez medyadaki 19 yayın platformu ve 473 köşe yazarı üzerinde yapılan incelemeler neticesinde toplamda **917.061** nefret ifadesi kullanıldığı görülmüştür. Bu yayınlardaki nefret söylemleri 4 kategoride yer almıştır.²³⁹

²³⁶ Sabah, “Sabah, Batı ve FETÖ”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/kutahyalı/2017/08/07/sabah-bati-ve-feto>, İET: 02/09/2025

²³⁷ Solidarity With Others, Türk Medyasında Gülen Hareketine Karşı Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Ötekileştirme, Zulüm ve Baskı, https://hatemonitoring.com/wp-content/uploads/2023/07/report4_tr.pdf, İET: 30/07/2025

²³⁸ Solidarity With Others, Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi, <https://www.solidaritywithothers.com/>, İET: 30/07/2025

²³⁹ Solidarity With Others, Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi <https://nefretsucu.com/proje-kapsami>, <https://www.solidaritywithothers.com/>, İET: 30/07/2025

1. Hoşgörüsüzlük, abartma, yükleme, çarpıtma (10927 yayın)
2. Hak ve itibara saldırı, küfür, hakaret, aşağılama (3088 yayın)
3. Düşmanlığa, ayrımcılığa, şiddete tahrik (159837 yayın)
4. Soykırıma/İnsanlığa karşı suça tahrik (685 yayın)

Esasen 2016 yılından itibaren bir devlet politikasına dönüştürülen bu söylem sosyal soykırıma evrilen bir sürecin temel yakıtı olarak kullanılmıştır. Erdoğan tarafından “Allah’ın bir lütfu” olarak değerlendirilen 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ile Gülen Hareketine yönelik nefret söylemiyle başlayan süreç belirlenen plan çerçevesinde bir siyasal soykırıma dönüşmüştür.

15. Değerlendirme

Medya istihbarat ilişkisi ve medyanın propaganda aracı olarak kullanılması konusunda burada verilen örnekler rejim medyasının Hitler dönemi propaganda aygıtlarıyla benzer nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Hitler ve Hitler’in Propaganda Bakanı Goebbels, kitleleri bir araya getirmek, düşman oluşturmak ve halkın bilinçaltına işleyecek mesajlar yaymak için propaganda yöntemlerini ustalıkla kullanmışlardır. Bu noktada Hitler, radyo ve **gazeteler** üzerinden sürekli olarak Yahudilere, komünistlere ve diğer "düşmanlara" karşı nefret söylemleri yayarak, halkın algısını şekillendirmiştir. Bunu başarmak için de Goebbels önderliğinde, medyada tek sesliliği sağlamak için bağımsız basın susturulmuş ve Nazi ideolojisinin dışındaki tüm fikirler yasaklanmıştır. Her haber, Nazi propagandasının bir parçası haline getirilerek halkın düşünce dünyası tek yönlü bir bilgi akışına mahkum edilmiştir. Hitler’in Propaganda Bakanı Goebbels: “Bana vicdansız bir medya verin size bilinçsiz bir toplum yaratayım” ifadesi medya üzerinden neler yapılabileceğini açıkça ortaya koymaktadır.²⁴⁰

Erdoğan rejiminin de oluşturulan tek tip medya ile gerçekleştirdiği şey aynıdır. Tamamen propaganda aygıtı olan bir medya üzerinden yürütülen nefret söylemi ile bir toplum zehirlenmiş ve yüzbinlerce insan açık hedef haline getirilmiştir. Cem Küçük ve Rasim Ozan Kütahyalı örneklerinde görüldüğü üzere, nefret söylemi kapsamında kullanılan “FETÖ” etiketlemesi hem toplumsal dışlayıcılık üreten bir söylem aracı hem de kimi zaman “resmi belge” imajı üzerinden güçlendirilen bir propaganda mekanizması olarak işlev görmüştür. Söylemin yaygınlaştırılması ve resmi/medyatik tekrarının cezasız kalması, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmektedir ve şiddet riskini artırmaktadır.

C. YARGININ NEFRET POLİTİKALARINA OLAN KATKISI

Yukarıda da özetle anlatıldığı üzere Türkiye’deki radikal İslami hareketlerin temsilcisi konumunda olan AKP, Gülen Hareketi ve mensuplarını toplumdan silmek ve yok etmek amaçlı olarak 17/25 Aralık 2013 sonrası sistematik ve planlı olarak birtakım

²⁴⁰ Elibol, Melike: “Hitler’in Stratejileri: Kitleleri Manipüle Etmenin Sanatı”, 15.09.2024, <https://www.typelish.com/b/hitlerin-stratejileri-kitleleri-manipule-etmenin-sanati-112971>, İET: 30/07/2025

kanuni ve idari düzenlemeler yapmıştır. Öncelikle bilinmelidir ki bu süreçte yapılan düzenlemeler temel olarak yargı eksenli gerçekleştirilmiştir. Zira ülkede meşru ve legal faaliyet yürüten Gülen Hareketini bitirebilmek bakımından münhasıran bu Harekete uygulanmak üzere bir kısım kanuni ve idari düzenlemelerin yapılması gerekmiştir.

1. Yargının Nefret Söylemine Olan Katkısı

Devletin yapılan anayasal ve yasal değişikliklerle Erdoğan rejimine dönüşmesinin doğal sonucu olarak iktidar mekanizmasının bütün unsurları bu politikayı benimsemiştir. Aynı şekilde 17/25 Aralık süreci sonrasında, Erdoğan'ın kontrolüne almaya başladığı yargı gibi kurumlar tarafından da hükümetin nefret politikaları bir tez olarak benimsenmiş ve Erdoğan Rejiminin propaganda söylemleri neredeyse kelimesi kelimesine verilen yargı kararlarına yansımıştır.

17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarını kendisine karşı bir hareket olarak değerlendiren Erdoğan Rejimi, Gülen Hareketi'ne karşı kin, nefret ve intikam duygularını acımasızca bir söyleme dönüştürmüştür. Rejim, Gülen Hareketi mensuplarını ötekileştirme, düşmanlaştırma, bedel ödetme, planlı ve sistemli bir şekilde yargıyı kullanarak haklarını sınırlama ve yok etme amacını ortaya koyan söylemlerde bulunmuş ve bu noktada yol haritasının merkezine ve yok etme sürecinin ana aktörlüğüne de yargıyı koymuştur.

Erdoğan'ın 17/25 Aralık 2013 operasyonları sonrası söylemiş olduğu;

➤ *"...Bu bir istiklal mücadelesidir. İstiklalimiz adına canımızı ortaya koymaktan da bir an bile tereddüt etmeyeceğiz. 17 Aralık'ta milli iradeye kurum ve değerlerimize açık bir saldırı yapılıyor. 17 Aralık, ardından 25 Aralık saldırısıyla hükümeti saf dışı bırakacak ve bir kez daha yönetime el koyacaklardı. Bu darbe girişimi hesapsız kalmaz, kalmayacak. Önce millet sonra yargı bu darbe girişiminin hesabını soracaktır. Bu paralel örgütün paralel yapının bütün rezilliklerini tek tek ortaya dökcek, bunları da bunlarla birlikte yürütenleri de sokağa çıkamayacak kadar mahkûm hale getireceğiz..."²⁴¹*

➤ *"...30 Mart'ta milletimiz bize paralel yapıyla mücadele talimatı verdi. 30 Mart öncesinde yeni bir istikbal mücadelesi olarak isimlendirmiştik. Ülkemize, birliğimize, bağımsızlığımıza yönelik çok alçakça haince, aynı zamanda unutulması, üstünün örtülmesi affedilmesi mümkün olmayan bir saldırı yapıldı. Şundan emin olunuz ki bu yapının ayakta kalması, Türkiye'ye yeni zararlar vermesi artık mümkün değildir. Bu yapının ana kaynakları köreltildi. Anadolu'da Trakya'da bir Gülen örgütü olduğunu zannederek destekleyen vatandaşlarımız bu yapıyla aralarına mesafe koymaya başladılar. Çocuklarını okullarından dershanelerinden almaya başladılar. Şu anda tabi okullar henüz kapatılmadı, herkes kesin kararını veremiyor. Adana'da İstanbul'da Ankara'da yürekli savcılar hâkimler mesleklerinin*

²⁴¹ Hürriyet, "Başbakan: Robot lobisi tweetlerle vuracaktı", 25.02.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25887710.asp>, İET: 23/07/2025

gerektirdiği vicdani sorumluluğu üstlendiler vatanseverce adımlar atıyorlar. Paralel yapıyla mücadelenin bir cadı avına dönüşmesini ikide bir konuşuyorlar. Bu ülkeye ihanet edenlerin görevlerini değiştirmek cadı avıysa, biz bu cadı avını yapacağız, bunu da bilin. Bu işin mücadelesi sıradan bir mücadele değil. Bu konuda nerede kim neler yapıyorsa bunları bize bildireceksiniz. Sütün içine karışmış bu pis suyu, gerek kaynatarak gerekirse moleküllerine ayırarak sterilize edeceğiz. Bütün vatandaşlarıma söylüyorum bildireceksiniz gereğini yapalım. Susanı tarih affetmeyecek. Nefes aldığım sürece unutmayacak ve affetmeyeceğim...”²⁴²

➤ “... ‘Yürütmenin adımlarını paralel yargı köstekliyor. Şimdi yaptığımız bazı yasal düzenlemeler Cumhurbaşkanının önünde. Onun tarafından onaylanınca hızlı adımlar atılacak...”²⁴³

➤ “...İçerde, dışarıda olanlar var. Kaçmış olanlar var. Kırmızı bültenler yayınlamaktan dava açmaya kadar her şey olacak. Onlar nasıl bize yüzlerce dava açtıysa, biz de onlara yüzlerce, binlerce dava açacağız. O zaman olay farklı gelişecek...Proje geliştiriyoruz, süreç hızlanacak...”²⁴⁴

şeklindeki sözleriyle bu kin, nefret ve yok etme sürecinin yargı üzerinden yürütüleceğini ilan etmiştir.

Bağımsız ve tarafsız olması gereken ve milleti adına verdikleri kararlarla vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine yönelik saldırıları korumak ve gerektiğinde bu saldırıları cezalandırmak ve onlara hukuk güvenliği sağlamakla görevli olan hakim ve savcılar da bu süreçte Erdoğan rejiminin ortaya koyduğu nefret söyleminin en ağır ifadelerini yazılı, görsel ve sosyal medyada paylaşmaktan çekinmemişlerdir. Bu kapsamda 17/25 Aralık sürecinden sonra Recep Tayyip Erdoğan’ın sürecin bunlar üzerinden yürütüleceğini beyan ettiği sulh ceza hakimliklerinde görev yapan hakimler, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine aykırı açıklama ve paylaşımlarda bulunmuşlardır. bu süreçte Koza İpek Holding’e bağlı 18 şirkete kayyım atayan ve binlerce insanı Gülen Hareketine mensup olduğu iddiasıyla hukuksuz bir şekilde tutuklayan eski Ankara 5. Sulh Ceza Hâkimi Yunus Süer, kendisine ait olan @yunussuer isimli Twitter (X) hesabının ana sayfasında ve resminin hemen altında paylaştığı açıklamada; “Devlete ihanet eden kelleler ibret-i alem için kesilip kanlarıyla toprak sulanmadıkça ihanet bitmez.”²⁴⁵ şeklindeki sözleri yargı mensuplarının Erdoğan rejiminin nefret politikaları doğrultusunda nasıl bir motivasyona sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

²⁴² Hürriyet, “Erdoğan'dan önemli açıklamalar”, 11.05.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26397831.asp>

²⁴³ T24, “Erdoğan: Köşk adaylığı konusunda ters köşe yapabiliriz”, 23.06.2014, <https://t24.com.tr/haber/erdogan-kosk-adayligi-konusunda-ters-kose-yapabiliriz,262043>, İET: 23/07/2025

²⁴⁴ Star, “Erdoğan: “Bu iş burada bitmez”, 24.06.2014, <https://www.star.com.tr/politika/erdogan-bu-is-burada-bitmez-haber-900227/>, İET: 23/07/2025

²⁴⁵ Dursun, Hasan/Doğan, Mustafa: Bir Soykırım Silahı Olarak Türk Yargısı, Roh Nordic Publishing, 2021, s.140

17/25 Aralık süreciyle başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimiyle adeta Gülen Hareketi mensuplarına yönelik yok etme, cezaevlerinde ve sivil hayatta sivil ölüme terk sürecinde MİT koordinesinde ve kontrolünde yürütülen operasyonlar, yargı tarafından hazırlanan binlerce sayfalık iddianameler, hükümetin siyasi söylemlerinin gerekçelere yansıtıldığı hukuka aykırı kararlar, adliye binalarında hak arama çabasında olan insanların karşılaştıkları hukuka aykırı uygulamalar, cezaevlerinde kalanlara ve onların ziyaretçilerine uygulanan sistematik kötü müdahale, işkence ve çıplak aramalar ve ayrımcı uygulamalar, bu uygulamalara karşı yapılan yargısal başvurularda verilen ve bu hukuka aykırılıkları meşrulaştıran karar ve uygulamalar yargı eliyle nefret söyleminin meşrulaşmasına verilebilecek genel örneklerdir.

Darbe girişiminin devam ettiği saatlerde daha darbeye kimlerin kalkıştığı dahi belli olmadan Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kenan İpek başkanlığında Ankara Hakimevinde toplanan HSK daha önceden hazırlanan listeler üzerinden binlerce hakim ve savcının açığa alınmasına karar vermiştir.²⁴⁶ Karar verilen hakim ve savcılar arasında 23 Mayıs 2016 tarihinde kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiş olan Bandırma Cumhuriyet savcısı Ahmet Biçer'in olması²⁴⁷ ve yine çok önceden emekli olan veya istifa eden hakim ve savcının bu açığa alma listelerinde yer alması bu listelerin, nefret politikalarının bir hedef olarak oluşturulan cadı avının bir parçası olarak darbeden çok önce hazırlanan bir fişleme listesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Nihayetinde ise darbe yaptığı iddia edilen askerlerden önce 2 AYM üyesi, 140 Yargıtay üyesi, 48 Danıştay üyesi ile 2745 adli-idari hâkim ve savcı hakkında gözaltı kararları çıkarılmıştır. Bu şekilde organize bir şekilde bir temizlik operasyonu yapılacağıının habercisi olan bu kararlardan sonra dönemin HSYK Genel Sekreter Yardımcısı Erdal Demir Twitter (X) hesabından *“Darbeye teşebbüs eden ve paralel örgüte üye alçaklar hangi makamda olurlarsa hepsini toplayacağız”*²⁴⁸; *“Bu paralel alçakları tahmin edemeyecekleri şiddette cezalandıracağız artık acımak yok”*²⁴⁹; *“gün devlete sahip çıkma fotoşun piçlerine kan kusturma günüdür”*²⁵⁰; *“Millele el kaldıranların elleri, baş kaldıranların başları biiznillah kesilecek. Milletin emanetini yere düşürmeyeceğiz.”*²⁵¹ şeklinde paylaşımlar yapmıştır. Bu paylaşımlar nitelik olarak nefret suçunu oluşturmakla birlikte darbe gerekçe gösterilerek Gülen Hareketi ile ilişkilendirilen hakim ve savcılara yönelik cadı avının ve bu

²⁴⁶ Dursun/Doğan, s.63

²⁴⁷ Sözcü, “Ölen savcı nasıl ihraç edildi?”, 24.10.2016, <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/olen-savci-nasil-ihrac-edildi-1465947/>, İET: 23/07/2025

²⁴⁸ @ErdalDemir, 16.07.2016, 03:21

²⁴⁹ @rdldmr, 16.07.2016, 04:23

²⁵⁰ @rdldmr, 16.07.2016, 07:14

²⁵¹ @ErdalDemir, 17.07.2016, 02:55

hakim ve savcılara karşı işlenen işkence, kötü muamele, çıplak arama, hakaret ve benzeri hukuksuz eylem ve uygulamanın habercisi ve teyidi olmuştur.²⁵²

2. Sulh Ceza Hakimliklerinin Kurulması

Gülen Hareketine yönelik uygulanan ayrımcı nefret politikaları kapsamında bir taraftan toplum motive edilirken bir taraftan da Gülen Hareketini toplumdan ve devletten silme ve yok etme sürecinde bir kısım kanuni ve idari düzenlemeler yapılmıştır. Erdoğan Rejimi tarafından gerçekleştirilen önemli değişikliklerden biri sulh ceza hakimliklerinin kurulmasıdır.²⁵³ Sulh ceza hakimliklerinin kurulması sürecinde dönemin Başbakanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "...Bir *proje geliştiriyoruz. Bu işin altyapısını oluşturuyoruz. O bitince süreç hızlanacak. Onlar nasıl bize yüzlerce dava açtı, biz de onlara yüzlerce, binlerce dava açacağız. O zaman olay farklı gelişecek*" ve sulh ceza hakimliklerinin ilk operasyonuna ilişkin olarak da 21 Temmuz 2014'te, "*Yargı süreci başlıyor. Sulh Ceza Hakimleri bu süreci götürecek*" şeklindeki açıklamaları bu hakimliklerin kuruluş amacını ortaya koymaktadır.²⁵⁴

28 Haziran 2014'te yürürlüğe giren 6545 sayılı Kanun ile kurulan sulh ceza hakimlikleri, kuruldukları andan itibaren ve özellikle 15 Temmuz Darbe girişimiyle birlikte siyaset kurumunun beklentileri doğrultusunda işlevler görmüş ve birçok hak ihlalinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sulh ceza hakimliklerinin hukuka aykırı uygulamaları ve siyasetçilerin bu mahkemelerin amacına yönelik açıklamaları bu hakimliklerin Türkiye'de Gülen Hareketinin yok edilmesi için yürürlüğe konulan ayrımcı rejim uygulamalarının önemli ayaklarından biri ve mahkeme kisvesi altında hukuk dışı yapılan bütün uygulamaların merkezi haline gelmiştir. Bu mahkemeler tamamen Gülen Hareketine yönelik yapılacak her türlü operasyonda sözde meşruiyeti sağlamak amaçlı kurulan özel ve siyaset güdümlü mahkemelerdir. Bu mahkemeler devlet politikası haline dönüşen nefret politikalarını ve sistematik ayrımcı rejim uygulamalarını hayata geçiren kuruluşlar haline gelmişlerdir.

Venedik Komisyonu *Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüşünde*²⁵⁵, sulh ceza hakimliklerinin darbe girişimi sonrası on binlerce tutuklama kararı vermeleri; hakimliklerin kapalı devre itiraz usulüyle çalışmaları; OHAL

²⁵² TR724, "Adalet Bakanlığı Daire Başkanı, 15 Temmuz gecesi nefret saçmış: Başlarını ve ellerini kesip, kan kusturacağız!", 22.11.2021, <https://www.tr724.com/adalet-bakanligi-daire-baskani-15-temmuz-gecesi-nefret-sacmis-baslarini-ve-ellerini-kesip-kan-kusturacagiz/>, İET:25/07/2025

²⁵³ Harrington/Yorulmaz, s.95

²⁵⁴ Siyaset Café, "Erdoğan operasyonu yönettiğini ağzından kaçırdı", 22.07.2014, <https://www.siyasetcafe.com/erdogan-operasyonu-yonettigini-agzindan-kacirdi-6005h.htm>, İET: 30/07/2025

²⁵⁵ Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüş, (Venedik, 10-11 Mart 2017), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)004-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-tur), İET:30/07/2025

döneminde tutuklamaya itiraz ve tahliye taleplerini dosya üzerinden karara bağlamaları; tutukluluk kararının alınmasındaki sebepleri, kararı ilgilendiren tarafa yeterli derecede aktarmamaları; bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde çok güçlü etkisi olan kararları yeteri derecede gerekçelendirmemeleri; başarısız darbe girişimi sonrası birçok hakim ve savcının öncelikle görevden alınması sonrasında sulh ceza hakimlerinin kararıyla sıradan vatandaşlar gibi gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları endişe ve eleştiri sebepleri olarak dile getirilmiştir.

3. HSK Üzerinden Yargının Yok Etme Planına Uygun Dizayn Edilmesi

Erdoğan rejimi bir taraftan toplumu nefret söylemi ile motive ederken diğer taraftan planlı ve sistematik ayrımcı rejim sürecinin yargı üzerinden yürütülmesinde bir aksaklık olmaması ve siyaset kurumunun beklentileri doğrultusunda sürecin hatasız işlemesi bakımından bir kısım tedbirler almaya başlamıştır. İlk aşamada HSK'nın yapısında değişiklik öngören ve Adalet Bakanı'na hakim, savcı ve adalet müfettişlerinin atanması, disiplin soruşturmaları, vb. birçok konuda geniş yetkiler veren 15/02/2014 tarih ve 6524 sayılı Kanun çıkartılmıştır.²⁵⁶ 6524 sayılı Kanun'la getirilen yeni düzenlemeyle Kuruldaki dairelerin yapısı değiştirildiği gibi Kurulda görev yapan tetkik hakimleri, müdürler ve tüm personelinin görevleri kanunen sona erdirilmiş ve 28 Şubat 2014 tarihinde yasanın yürürlüğe girmesiyle HSK bütün kadrolarıyla birlikte tasfiye edilmiştir. Esasen Erdoğan Rejiminin sürekli mağdur olduğunu belirttiği 28 Şubat sürecinin bir benzerini bu defa kendisi Gülen Hareketine yönelik olarak yine bir 28 Şubat tarihinde başlatmıştır.²⁵⁷

Erdoğan Rejiminin Anayasaya açıkça aykırı olan bu yasal düzenlemeleri toplum tarafından çok tepkiyle karşılsa da ve dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından da "...Teklifte 12 maddede yer alan 15 hususun Anayasayla açıkça çeliştiğini gördüm ve Adalet Bakanını çağırıp uyardım ... Düzeltilen bu açık aykırılıklar dışında Kanunun diğer lehinde ve aleyhinde tartışılan maddelerinin ise Anayasa Mahkemesince değerlendirilmesinin daha doğru olacağını düşünerek yayımlanmasını uygun buldum..." şeklindeki sözlerle Anayasa'ya aykırılığı dile getirilmiş olsa da bu hukuksuz sürecin aktörü olarak belirlenen yargının dizaynı niteliğindeki bu yasa onaylanarak yürürlüğe girmiştir.²⁵⁸ Bu değişikliklerin bir kısmı Anayasa Mahkemesi'nin 10/4/2014 tarihli ve E.: 2014/57, K.: 2014/81 sayılı Kararı ile iptal edilmiş²⁵⁹ ise de iptal kararlarının geriye yürümemesi ve iptal edilen hükümlerin sembolik olması ve esaslı değişikliklerin Anayasa Mahkemesince iptal edilmemesi

²⁵⁶ 15/02/2014 tarih ve 6524 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140227M1-1.htm>, İET:01/08/2025

²⁵⁷ Harrington/Yorulmaz, s.92

²⁵⁸ Ensonhaber, "Abdullah Gül HSYK yasasını onayladı", 26.02.2014, <https://www.ensonhaber.com/amp/gundem/facebook/abdullah-gul-hsyk-yasasini-onayladi-2014-02-26>, İET:01/08/2025

²⁵⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 10/4/2014 tarihli ve E.: 2014/57, K.: 2014/81 sayılı Kısmi İptal Kararı, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2014/81?EsasNo=2014%2F57>, İET:01/08/2025

nedeniyle yasama ve yürütme eliyle gerçekleşen bu yargıyı dizayn etme müdahalesi amacına ulaşmıştır. Burada yasa eliyle açıkça ayrımcı ve eşitlik ilkesine aykırı ve doğrudan fişlemeler yoluyla Gülen Hareketi ile irtibatlandırdıkları HSK çalışanlarının görevleri kanunen sonlandırılmıştır. Erdoğan rejiminin, AYM'nin bu yasayı iptal etse de bu iptalin geriye yürümeyeceği bilinciyle hareket ettiği ve yargı erkini ele geçirme adına bir kanun koyucu operasyonu gerçekleştirdiği çok açıktır.

HSK ve yargı üzerinden yapılacak operasyonların yol güvenliğini sağlamak bakımından sadece Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye yapısı değil personel yapısının da sıfırlanması gerekiyordu ve bundan dolayı idari olarak Kurulu sıfırlama operasyonu böylelikle yasayla gerçekleştirildi. Yasal düzenleme "hukuk devleti" ve "kuvvetler ayrılığı" ilkelerine uymadığı gerekçesiyle gerek Avrupa Komisyonu ve yetkili kurulları ve gerekse iç kamuoyunda ağır şekilde eleştirilmiştir.²⁶⁰ 2013 Aralık ayında başlayan operasyonlara yönelik olarak, yolsuzluk iddialarının ele alınma şekli, görevi kötüye kullanma iddialarının üzerine ayrımcı olmayan, şeffaf ve tarafsız bir biçimde gidilmeyebileceği yönünde ciddi endişeler doğduğu hususu ise 2014 yılı Avrupa Komisyonu Türkiye Raporunda vurgulanmıştır.²⁶¹

Erdoğan Rejimi anayasal düzenleme uyarınca çoğunluk üyeleri taşra hakim ve savcılar tarafından seçilen HSK'ya hakim olabilmek için seçim sürecine müdahil olmuştur. Adalet Bakanlığı bürokratlarının kuruluşunu organize ettikleri Yargıda Birlik Platformu²⁶² (YBP) üzerinden HSK seçimleri organize edilmiş ve kazanılmıştır. Seçilen yeni Kurul Erdoğan rejimiyle birlikte hareket ederek yasal düzenlemelerin verdiği takdir hakkını kötüye kullanarak yüksek yargıda yüzlerce atama yapmış, olağan kararname dönemleri haricinde onlarca kararname çıkartarak başta Gülen Hareketi mensubu oldukları iddiasıyla fişlenen hakim ve savcılar olmak üzere kendilerine oy vermeyen diğer kişi ve grupları destekleyen muhalif hakim ve savcılar kıdem ve görev yeri sürelerine ilişkin mevzuat hükümlerine aykırı olarak başka yer ve görevlere atamıştır. İç ve dış kamuoyunun büyük bir bölümü tarafından HSK'nın yeni oluşumunun "*rejim yargısı*" oluşturduğuna ilişkin

²⁶⁰ 2014 yılı Avrupa Komisyonu Türkiye Raporu s.13 : "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunda yapılan değişiklikler, bunu takiben personelin görevden alınması ve çok sayıda hâkim ve savcının görev yerinin değiştirilmesi, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile kuvvetler ayrılığı hakkında ciddi endişeler yaratmıştır. Anayasa Mahkemesi, kanun maddelerinden bazılarını Anayasa'ya aykırı bulmuş ve gözden geçirilmiş mevzuatı kabul etmesi için yasamaya üç ay süre tanımıştır. Bu maddelerin arasında personelin görevden alınmasına ilişkin olanlar da bulunmakla birlikte, Anayasa Mahkemesinin kararı geriye işlememiştir. TBMM, Anayasa Mahkemesinin kararının uygulanmasına ilişkin mevzuatı Haziran ayında kabul etmiştir. Bu mevzuat, 2010 yılında kabul edilmiş olan yasal hükümleri tekrar yürürlüğe koymak suretiyle, yargının bağımsızlığının güvence altına alınmasının anahtarı olan Genel Kurulun rolünü yeniden tesis etmiştir."

²⁶¹ Bakınız 2014 yılı Avrupa Komisyonu Türkiye Raporu s.13, https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, İET:01/08/2025

²⁶² Cumhuriyet, "Yargıda cemaate karşı yeni ittifak", 23.04.2014, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yargida-cemaate-karsi-yeni-ittifak-64117>, İET:01/08/2025

eleştiri ve endişeler dile getirilmiştir. Bu husus Avrupa Komisyonu 2015 Yılı Türkiye Raporunda açıkça vurgulanmıştır.²⁶³

14 Ekim 2014 tarihinde yapılan HSK seçimlerinin YBP tarafından kazanılmasından hemen sonra, 17 Aralık rüşvet ve yolsuzluk dosyalarına bakan savcıların başka yerlere atanması nedeniyle bu soruşturma dosyalarını yürütmekle görevlendirilen İstanbul C. Savcısı Ekrem Aydın tarafından verilen takipsizlik kararı ile bu dosyalar kapatılmıştır. Bu kapsamda daha önce de 25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Soruşturması kapsamında 96 şüpheli hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca takipsizlik kararı verilmiştir.²⁶⁴

Erdoğan rejimine bağımlı ve birlikte çalışmayı baştan kabul eden yeni yapısıyla HSK, rutin dışına çıkarak sadece 2014 yılında 12 kararname çıkarmıştır.²⁶⁵ Bu kararnamelerle yürütme erkinin rahatsızlık duyduğu 17/25 Aralık 2013 rüşvet ve yolsuzluk dosyası başta olmak üzere Selam Tevhid Dosyası, Dönemin Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağırılması, Ergenekon ve Balyoz gibi önemli soruşturma ve yargılamalarda görev yapan hakim ve savcılar ile diğer kritik görevlerde bulunan hakim ve savcıların görev yerleri değiştirilmiş ve devamında bu soruşturmalara bakan hakim ve savcılar hakkında başlatılan soruşturmalar kapsamında birçoğu ihraç edilmiştir. Bu süreçte kritik görevlere özellikle Erdoğan Rejimini açıkça destekleyen, yazılı, görsel ve sosyal medyada hakim ve savcı tarafsızlığına açıkça aykırı açıklamalarda bulunan Yargıda Birlik Platformu üyesi hakim ve savcılar atanmıştır.

HSK yeni yapısıyla sıra dışı kararnamelerin yanı sıra Erdoğan Rejiminin eylem ve söylemleri doğrultusunda HSK seçimlerinde kendilerine oy vermeyen ve Gülen Hareketi mensubu olduğunu iddia ettikleri hakim ve savcılar hakkında gerek müfettişler ve gerekse adliyelerdeki bazı kişiler üzerinden fişleme listeleri oluşturmuştur. Bu listelerin bir kısmı 15 Temmuz darbe girişimine kadar atama, terfi ve disiplin soruşturmalarına konu edilmiştir. Anayasa'daki bir kısım güvenceler nedeniyle istedikleri hızlı sonucu alamadıklarını yargının kendilerince temizlenmesi için sıra dışı yöntemlerin uygulanması gerektiğine yönelik ifadeleri, dönemin HSK üyesi Turgay Ateş tarafından 14 Haziran 2016 tarihinde Malatya'da İnönü Üniversitesi Havuzbaşı tesislerinde Yargıda Birlik Derneği

²⁶³ Avrupa Komisyonu 2015 Yılı Türkiye Raporu s.13-14: "Yargının bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin gözetilmesi sekteye uğramış; hâkimler ve savcılar, güçlü bir **siyasi baskı** altında kalmıştır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle: yürütme erkinin, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üzerindeki rolünü ve etkisini sınırlandırması ve hâkimlerin görev yerlerinin kendi istekleri dışında değiştirilmemesi konusunda yeterli güvenceyi sağlaması;

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yargılama sürecine müdahalesinin önlenmesine yönelik olarak daha fazla koruma tedbirini uygulamaya koyması gerekmektedir."

²⁶⁴ EURONEWS, "17-25 Aralık 2013'te neler oldu ve o dönemin 17 aktörü bugün nerede?", 17.12.2021, <https://tr.euronews.com/my-europe/2021/12/17/17-aralikin-17-aktoru-bugun-nerede>, İET:01/08/2025

²⁶⁵ Çıkan kararnameler için bakınız: <https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/2014.aspx>, İET:01/08/2025

tarafından düzenlenen iftar programında dile getirilmiştir.²⁶⁶ Buna rağmen 15 Temmuz sürecine kadar idari birçok tasarrufla birçok hakim ve savcı mağdur edilmiştir.

4. Terör Örgütü Sayılma Kriterlerinin Değiştirilmesi

Gülen Hareketine yönelik yok etme sürecinde, 15 Temmuz öncesi Erdoğan rejimi sürekli olarak Gülen Hareketinin illegal bir yapı olduğuna yönelik söylemleri yazılı, görsel ve sosyal medyada dillendirmiş ve yasa, yönetmelik ve idari tedbirlerle devlet kurumlarının da bu şekilde hareket etmesi sağlanmıştır.

30 Ekim 2014 tarihli MGK bildirisinde²⁶⁷ "Paralel Devlet Yapılanması" olarak yer alan Gülen Hareketi, Milli Güvenlik Siyaset Belgesinde "Legal Görünümlü Illegal Yapılar" başlığı altında "Paralel Devlet Yapılanması" adıyla yer almış ve legal görünümlü "Illegal Hiyerarşik" yapılanma olarak açıklanmıştır. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda Jandarma Genel Komutanlığınca da 8 Ocak 2016 tarihli komuta katı onayı ile Gülen Hareketi "FETÖ" adıyla mevcut terör örgütleri listesine dahil edilmiştir.

MGK'nın 26/5/2016 Tarihli Toplantı²⁶⁸ bildirisinde ise "Vatandaşlarımızın huzur ve güvenliği ile kamu düzeninin sağlanması amacıyla yürütülen faaliyetler, terör ve teröristle mücadelede geline aşama, millî güvenliğimizi tehdit eden ve bir terör örgütü olan paralel devlet yapılanmasına karşı alınan tedbirler görüşülmüştür." denilmek suretiyle evrensel hukuka aykırı olarak ilk defa mahkeme kararı olmadan bir yapı MGK kararıyla silahlı terör örgüt ilan edilmiştir.

²⁶⁶ "...Samimi ve içten gelerek konuşmak istiyorum, yoksa her hangi bir hazırlık yapmış değilim; biz şunu gördük: Yargının içindeki maalesef malum yapı temizlenmeden yargı düştüğü yerden kalkamayacak. Bizim HSYK'mızın birinci önceliği, Yargıda Birlik Derneği'nin bize verdiği güçle bu amacı gerçekleştirmek. Tabi bu amacı gerçekleştirebilmek için HSYK'nın elinde çeşitli usuller var. Bu usuller mevzuat çerçevesinde ancak netice bulabiliyor. Bu süreç çok uzuyor. Biz, Devlet Denetleme Kurulu'nun HSYK'dan da istediği 'mücadele anlamında ne tür şey yapabiliriz' şeklindeki öneriye ben bizzat şahsım olarak ve kuruldaki başka arkadaşlarımızda, 'Bir mevzuata ihtiyacımız olduğunu, bu mevzuat çerçevesinde bu yapı ile mücadele noktasında ciddi bir faaliyete girebileceğimizi' kendi adıma da arz ettim. Bu faaliyet mevzuat çalışması yapılmadıktan sonra tabi elimizdeki prosedüre göre bu arkadaşlarımızla mücadele edeceğiz. Neticeyi ne kadar alabiliriz, o Allah'tan. Ama biz vazifemizi sonuna kadar yapmak adına her gün aynı irade ile bu çalışmaya devam edeceğiz. Elinizi taşın altına koyduğunuzu biliyoruz, zaten sizinle bu yargı ayağa kalkacak, başka bizim sığınacağımız kimse yok. Yüzde belki 45-50 civarında malum yapıdan meslektaşlar var, Onların bu mesleğe katkı verme gibi bir niyetleri yok. Bu meslek ne kadar çökerse, 'Bakın biz demiştik' diyecekler. Bende diyorumki, çoğumuz 15-20 yıllık meslektaşız, belki daha gençlerimizde var, biz bu mesleğe tırnaklarımızla kazıya kazıya bir yerlere geldik, hepiniz öylesiniz. Ama buna devam etmemiz lazım. Çünkü birileri şuanda bizleri çekmeye çalışıyor, 'Yargı çöksün, devletin her kademesinde sıkıntı yaşansın' isteniyor. Bizde diyoruz ki yargı çökmesin. Yargının çökmemesi için omzumuzdaki yük ağır, ama bir parça daha yük alalım, imkanımız varsa...", CNN Türk, "Hakim ve savcılar iftarda buluştu: 'Devletin yanındayız', 14.06.2016, <https://www.cnnturk.com/turkiye/hakim-ve-savcilar-iftarda-bulustu-devletin-yanindayiz>, İET:01/08/2025

²⁶⁷ Milli Güvenlik Kurulu, 30 Ekim 2014 Tarihli MGK Toplantısı, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-ekim-2014-tarihli-toplanti>, İET:01/08/2025

²⁶⁸ Milli Güvenlik Kurulu, 26/5/2016 Tarihli MGK Toplantı, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/26-mayis-2016-tarihli-toplanti>, İET:01/08/2025

Erdoğan rejimi, MGK üzerinden bir yapıyı terör örgütü ilan etmenin hukuken bir karşılığı bulunmamasına karşın, yok etmeye yönelik ayrımcı devlet uygulamalarında bu kararı dayanak yapmaya başlanmıştır. Devamında ise idari kararlar terör örgütü yapılan Gülen Hareketinin mahkeme kararıyla da terör örgütü ilan edilmesi için Erzincan Ağır Ceza Mahkemesinde Ergenekon davasında gizli tanıklık yapan kişilerin mahkum edildiği 2016/74 esas sayılı ve 16 Haziran 2016 tarihli kararın gerekçesinde, Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması'nın (FETÖ/PDY), silahlı terör örgütü olduğunun kabul edilmesi gerektiğine yer verilmiştir.

15 Temmuz darbe girişimi ile birlikte MGK'nın bu kararının yerinde olduğu özellikle dile getirilmiş ve yok etme ve cadı avı denilecek süreçte henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunmamasına karşın yüz binlerce insan terörize edilmiş ve terör örgütü üyeliği suçlamasıyla gözaltına alınmış, tutuklanmış ve işkence, insanlık dışı muamele ve hak ihlallerine maruz kalmıştır.

Esasen Türk hukukunun geçmiş uygulamalarında bir yapının terör örgütü olduğunun tespiti bakımından öncelikle örgüt mensuplarınca, suç teşkil eden ve amaç suçun işlenmesi için elverişli olan eylem gerçekleştirildiğinde failer yerel mahkemece yargılanır. Unsurları açısından silahlı bir terör örgütünün varlığı yerel mahkemenin kararında anlatılır. Sanıklara verilen mahkumiyet kararları, üst temyiz mahkemesi olan Yargıtay'ın bu suçlara bakan ilgili Dairesince onanması sonucu karar kesinleştiğinde bu karar Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Terörle Mücadele Daire Başkanlığı'na gönderilir ve bu yapının niteliği, Devlet kayıtlarına silahlı terör örgütü olarak kaydedilir. Mahkeme kararının kesinleşmesi, kişiler bakımından bir tebliğ mahiyetinde ve bu yapının terör örgütü olduğunun ilanı hükmünde olduğundan bu tarihten sonra bu örgütle ilişkiye girenler bakımından hukuki ve cezai sorumluluk gündeme gelecektir. Mahkeme kararlarının dışında bir oluşumun veya yapının niteliğinin belirlenmesi ve kamuoyuna silahlı terör örgütü olarak deklare edilmesinin başka bir yolu yoktur. Hükümet yetkililerinin söylemleriyle veya Milli Güvenlik Kurulu kararları ile bir oluşum veya yapının niteliğinin belirlenmesi hukuk devletinde mümkün değildir. Ancak Gülen Hareketine yönelik süreçte bu gerekliliklerin hiçbirine uyulmadan idari bir karar olan MGK kararıyla yapı terör örgütü ilan edilmiştir.

Diğer taraftan 1999 yılında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, 22 Ağustos 2000 tarihinde Fethullah Gülen aleyhine laik devlet yapısını değiştirerek dini kurallara dayalı bir devlet kurmak suçuyla açılan davada Mart 2007'de Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi Terörle Mücadele Yasası gereğince suçun oluşmadığı hükmüne vararak, sanık Fethullah Gülen'in atılı suçtan beraat etmesine karar vermiştir. Karar Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 05.03.2008 tarih ve 2007/6083 esas ve 2008/1328 sayılı kararıyla onanmıştır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının anılan karara karşı 04.04.2008 tarihinde yaptığı itiraz, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 24.06.2008 tarihinde

2008/9-82 esas ve 2008/181 sayılı kararıyla reddedilmiş ve böylece beraat kararı kesinleşmiştir.

Türk hukukunda genel uygulama bu olmasına rağmen ve Gülen Hareketinin terör örgütü suçundan geçmişte beraat etmiş olmasına rağmen Erdoğan rejimi önce MGK kararıyla yapıyı terör örgütü ilan ettikten sonra 15 Temmuz darbe girişimi ile birlikte yaşanan ihraçlarla tamamen rejimin kontrolüne giren yerel mahkemeler, Yargıtay ve nihayetinde Anayasa Mahkemesi üzerinden kendi oluşturdıkları tezler üzerinden yapının terör örgütü olduğuna ilişkin kararlar çıkartılmıştır. Ortada Gülen Hareketinin terör örgütü olmadığına dair Yargıtay onaylı kesinleşmiş karar olmasına rağmen rejimim Gülen Hareketini yok etme esaslı ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında Gülen Hareketi zorla terör örgütü sayılmıştır.

Öte yandan bir yapının terör örgütü olarak kabulü için Yargıtay 16. Ceza Dairesinin Ergenekon Davası Bozma Kararında ortaya koyduğu kriterler²⁶⁹ de bir yapının hangi koşullarda silahlı terör örgütü olarak kabul edileceği açıkça ortaya konulmuştur. Aynı şekilde geçmişte PKK ve Hizbullah gibi terör örgütleri için belirlenen kriterler yok sayılarak silahsız, darbe girişimden habersiz ve tamamen bu olayın dışında, sosyal ve meşru sebeplerle bir araya gelmiş yüzbinlerce insan örgüt üyesi kabul edilmiştir.

Türk hukukunun geçmiş uygulamalarına ve evrensel hukukun gereklerine göre hareket etmek yerine, 15 Temmuz 2016 tarihiyle birlikte Erdoğan rejiminin devlet politikası haline getirdiği nefret politikaları ve sistematik ayrımcı rejim uygulamalarının devamı olarak bu kararlar alınmıştır. Somut ve evrensel kriterler yerine insanların Zaman Gazetesine abone olmaları, Bank Asya'ya para yatırmış olmaları, Kimse Yok mu Derneğine yardım SMS'i atmış olmaları, dini amaçlı sohbetlere katılmaları, resmi olarak kurulmuş ve yasal tüm izinleri alınmış olan derneklere ve sendikalara üye olmaları, yapı ile iltisaklı olan ve resmi olarak kurulmuş ve yasal tüm izinleri alınmış bulunan kurumlarda çalışmış olmaları gibi meşru, sosyal ve ekonomik hayat faaliyetleri terör örgütü üyeliğinde örgütsel faaliyet olarak kabul edilmiştir. Aynı şekilde Gülen Hareketine yönelik başlatılan soruşturmalarda WhatsApp gibi bir haberleşme programı olan ByLock programını kullanmak veya bu programı indirmiş olmak, hatta bu programı kullanan birini telefonla aramış olmak veya bu programı kullanan biri tarafından aranmış olmak örgüt üyeliği suçlamasıyla tutuklanmaya ve ceza verilmesine tek başına yeterli delil sayılmıştır. Oysa bu kayıtlar tek başına bir suçun oluşumuna imkan sağlaması mümkün olmayan ve hukuka aykırı ele geçirilmiş kayıtlardır. Bu programdan elde edilen mesaj içeriklerinden terör örgütü üyesi olmaya dayanak yapılabilecek herhangi bir içerik bulunmamasına ve klasik

²⁶⁹ Yargıtay 16. C.D., 21.04.2016 tarih ve 2015/4672E-2016/2330K., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/16-ceza-dairesi-e-2015-4672-k-2016-2330-t-21-4-2016>, İET:01/09/2025

dini cemaat mesajları bulunmasına rağmen hukuka aykırı ByLock kayıtları örgüt üyeliğinin en önemli delili sayılmıştır.²⁷⁰

Ceza Genel Kurulunun 26.09.2017 tarih, 16-956 sayılı Kararı ile onanarak kesinleşen Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 24.04.2017 tarih 2015/3- 2017/3 sayılı kararı ile yapı farazi olarak 7 katmana bölünmüş ve belirli katmanların karine olarak terör örgütünün gizli amacına vakıf olduklarına ilişkin faraziye çerçevesinde terör örgütü üyesi oldukları kabul edilmiştir. Kişilerin örgütsel bağlantıları, kanıtlar ve somut eylemler yerine Yargıtay tarafından sanal olarak belirlenmiş katmanlar, nazariyelere ve varsayımlara göre tespit edilmeye başlanmıştır.

Diğer taraftan Anayasa ve 2802 sayılı Kanun'da yer alan güvenceler nedeniyle hakim ve savcılar ancak ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçüstü hallerinde yakalanabilir ve gözaltına alınabilirler. OHAL sonrası haklarında soruşturma yürütülen hakim ve savcıların suçlandığı örgüt üyeliği suçlarında suçun temadi etmesi nedeniyle suçüstü halinin varlığı kabul edilmiş binlerce hakim ve savcı yakalanıp gözaltına alınmıştır. Bu örgüt üyeliği suçunun oluşumu ve suçüstü halinin varlığına ilişkin evrensel hukukun kabul ettiği kriterleri yok sayan hukuksuz uygulama Yargıtay tarafından yerinde görülerek tescillenmiştir. Ancak bu durum, Yargıtay'ın geçmiş uygulama ve içtihatlarına açıkça aykırı bir yorum olduğu gibi suçüstü ve temadi kavramlarının genel kabul görmüş tanımlarına da aykırıdır. Burada ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında Türk yargısının tasfiyesi adına bu keskin ve hukuka aykırı içtihat değişikliği yapılmıştır.

Gülen Hareketine yönelik yargı organlarının yürüttükleri faaliyetler ve alınan bu hukuka aykırı kararlar Erdoğan rejiminin ayrımcı rejim uygulamaları bağlamında bütün yargı organlarına dayattığı ve yargı kararlarına dönüştürdüğü görüşleridir. Dolayısıyla Türkiye'de Gülen Hareketine yönelik yapılan yargılamalar temelde nefret politikaları kapsamında oluşturulan bu ayrımcı anlayışla yürütüldüğünden bu süreçlerden hukuk adına bir sonuç çıkması beklenmemektedir.

5. Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Nefret Saikli ve Kümülatif Suçlayıcı Açıklamaları

Anayasa Mahkemesi en yüksek yargı organı olması hasebiyle Türkiye'deki hak ihlallerine karşı yegane bireysel başvuru mekanizmasıdır. Dolayısıyla bu mahkeme başkan ve üyelerinin bu misyona uygun olarak bağımsız ve tarafsız hareket etmesi ve buna uygun bir dil kullanması gerekmektedir. Ancak özellikle 15 Temmuz 2016 sonrası, diğer yargı mensupları gibi Anayasa Mahkemesi mensuplarının da siyasi bir dil kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda yaptıkları açıklamalarda hukuki bir dil kullanmaktan öte nefret saikli, suçlayıcı, genelleyici ve hedef gösterici bir dil kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda;

²⁷⁰ Harrington/Yorulmaz, s.83

➤ Anayasa Mahkemesi Başkanı **Kadir Özkaya'nın**, 26-30 Ocak 2025 tarihlerinde Mısır'ın Kahire kentinde düzenlenen Afrika Anayasa Mahkemeleri ve Yüksek Mahkemeleri ile Anayasa Konseyleri Başkanları Sekizinci Üst Düzey Toplantısı'nda yaptığı konuşmada "...Ülkemizde son OHAL rejimi 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminin ardından uygulanmıştır. FETÖ olarak adlandırılan hain terör örgütü, 15 Temmuz 2016 tarihinde milletimize ve devletimize karşı menfur bir saldırıyla darbe girişiminde bulunmuştur. Bu girişim yine devlet kurumlarımızın öncülüğünde milletimizin kararlı duruşu ve direnişiyle sonuçsuz bırakılmıştır. Bununla birlikte hain örgütün yıllarca kamu kurumlarına sızmış olması, örgütün atipik yapılanması ve krypto taktikleri çok daha kapsamlı ve titiz bir mücadeleyi gerekli kılmıştır..."²⁷¹ şeklindeki açıklamaları yargının aslında Erdoğan rejimin nefret dilini nasıl sahiplendiğini ve yaydığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de en üst düzeydeki yargı organının başkanlığını yapan bir yargı mensubunun yargılamaları devam eden kişilerle veya bireysel başvuruları değerlendiren bir mahkemenin başkanı olmasına rağmen Erdoğan Rejimi ile aynı nefret içerikli, etiketleyici ve hedef gösterici bir dil kullandığı görülmektedir. Bu nefret ve taraflı dil kullanımı, bağımsız ve tarafsız bir yargı kurumunun normatif rolüyle çelişir. Burada devletin tarafı olmanın da tarafsızlığı zedelediği unutulmamalıdır. Aksi takdirde devlet karşısında bireyin konumu ve hakları yok sayılma noktasına gelecektir. Bir yüksek yargı mensubunun "hain" gibi damgalayıcı sıfatlar kullanması, hukuki sürecin gerektirdiği şüpheciliğe ve delile dayalı sorumluluğa gölge düşürmektedir. Bu tür ifadeler, kamuoyunda iddianın hakikatinin tartışılmaz kabul edilmesine yol açmaktadır. Böylece bireysel yargılama sürecinden önce toplumsal mahkumiyet oluşmaktadır. Ayrıca, AYM başkanının söylemi, OHAL sonrası girilen nefret saikli hukuksuz uygulamaların, işkencelerin, kötü muamelelerin, haksız tutuklamaların ve ihraçların hukuki denetimini zayıflatmaktadır.

AYM Başkanı Özkaya'nın Kahire'deki üst düzey bir toplantıda Gülen Hareketini bir bütün olarak "hain terör örgütü" olarak nitelendirmesi ve "krypto taktikler", "kamu kurumlarına sızma" gibi suçlayıcı ifadeler kullanması, yargısal nesnellik ve önyargıdan uzak durma yükümlülüğü bakımından sorunlu olduğu kadar bu ifadelerin nefret saikli ve damgalayıcı nitelikleri de gözden uzak tutulmamalıdır. Nefret politikalarının etkisi ile yapılan bu açıklamalar, başta adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi olmak üzere birçok temel hak bakımından sorun teşkil etmektedir.

➤ Bir diğer Anayasa Mahkemesi üyesi olan **İrfan Fidan'ın** 5 Eylül 2017 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı sıfatıyla yaptığı bir konuşmada "FETÖ mensupları..."

²⁷¹ Yeşil, Ufuk: Anayasa Mahkemesinin Güncel Yargılamalar Kapsamında Yapılan Başvurularda Tarafsızlık, Bağımsızlık Ve Etkililik Sorunsali, <https://justicesquare.org/anayasa-mahkemesinin-guncel-yargilamalar-kapsaminda-yapilan-basvurularda-tarafsizlik-bagimsizlik-ve-etkililik-sorunsali/> İET:15/10/2025

devletin tüm kılcallarına sızmakla kalmayıp... her türlü hile ve yöntemi acımasızca kullandı ...Kendilerine dini cemaat görüntüsü veren bu yapının kendilerini eleştiren kişileri de yine yargı ve emniyetteki mensuplarını kullanarak baskı altına aldığı da bir gerçektir..." şeklindeki açıklamaları Gülen Hareketine karşı bir yargı mensubu olarak bağımsız olmaktan ziyade tamamen taraflı ve nefret saikli peşinen suçlayıcı bir dil kullandığı görülmektedir. Fidan'ın bu ifadeleri kolektif suçlama mantığına hizmet eder. Fidan'ın "Devletin kılcallarına sızma" benzetmesi, şüpheyi geniş bir alanın tamamına genelleyerek, hukuki delil yerine aidiyeti suç unsuru olarak göstermektedir. Zaten bu da Erdoğan rejimin Gülen Hareketine karşı geliştirdiği nefret politikalarının temel hedeflerinden biridir.

➤ Bir diğer Anayasa Mahkemesi üyesi olan **Yılmaz Akçıl** Danıştay 10 Daire Başkanı olduğu sırada 20 Temmuz 2022 tarihinde 15 Temmuz Milli Birlik ve Demokrasi Günü kapsamında düzenlenen "*Tarih ve Hukuk Perspektifinde 15 Temmuz*" panelinde söylediği "...Tamamen teslimiyet üzerine kurulmuş bir yapıdır. Bir yandan gizlilik bir yandan da takkiye kültürü vardır. Tanıyamazsınız yani kişinin FETÖ'cü olduğunu anlayabilmek çok zordur. Çok yüzleri, maskeleri vardır. Birini çıkarır diğerini takar. Kişinin FETÖ'cü olduğunu anlayabilmek neredeyse mümkün değildir..." şeklindeki yaftalayıcı ve suçlayıcı ifadeleri tamamen nefret saikli ifadelerdir. Bir yargı mensubu olarak genellemeler yapmadan ve masumiyet karinesine uygun olarak açıklama yapma yerine kümülatif olarak suçlama ve damgalama yöntemi tercih etmiştir.

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin Gülen Hareketine ilişkin açıklamaları bir bütün olarak değerlendirildiğinde açıklamaların, bireylerin eylemlerinden çok aidiyeti vurgulayan genelleme ve kolektivizasyon içerikli olduğu; dini, sosyal veya mesleki aidiyetin otomatik olarak suçla ilişkilendirilmesi suretiyle Gülen Hareketi ve mensuplarının kolektif kriminalize bir yapı olarak lanse edildiği ve Hareketin şeytanlaştırıldığı görülmektedir. Özellikle Erdoğan rejiminin, siyasetçilerin ve bürokratların bir plan dahilinde kullandıkları nefret jargonunun aynı şekilde bu yargı mensuplarınca da kabul gördüğü ve kullanıldığı görülmektedir. Yargı mensuplarının kullandığı dil, tekil beyanlardan öte kurumsal bir meşrulaştırma sürecinin parçası hâline gelmiştir. Diğer bir ifade ile yargı aktörlerinin damgalayıcı dil kullanımı, 'FETÖ' etiketinin toplum tarafından da kabulüne yol açmaktadır.

6. Yüksek Yargının Ayrımcı Rejim Uygulama ve Yargılamalarını Meşrulaştırması

15 Temmuz Darbe girişimi gerekçesiyle ilan edilen OHAL sürecinde çıkarılan OHAL KHK'ları ile Türkiye tamamen kuralsız bir hale getirilmiş, ayrımcı rejim uygulamalarının hayatın her alanında hakim olduğu bir rejim ortaya çıkmıştır. Türkiye'de gerek OHAL KHK'ları ve gerekse yargılama makamlarının uygulamalarıyla oluşan bu hukuksuz düzene karşı adaleti işletmekle yükümlü olan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay bu işlevlerini yerine getirmek bir yana Erdoğan Rejiminin bu hukuksuz

uygulamalarına topyekûn meşruiyet kazandıran kararlar vermiş ve bu yönde kamuoyuna ihlası rey içeren açıklamalar yapmışlardır.

Türk yargısında 17/25 Aralık süreciyle başlayan yargının dizayn sürecinin önemli bir sonucu olarak içtihatları ile yasama ve yürütme ile yerel mahkemelere yol gösterici olması gereken yüksek mahkemeler, Erdoğan Rejiminin dayattığı esaslar çerçevesinde hareket etmeye ve siyaset kurumunun arzuladığı şekilde kararlar vermeye başlamışlardır. Bu noktada yaklaşık 100 yıllık geçmiş uygulama ve içtihatlarından vazgeçerek yürütme erkinin yol haritasını çizdiği esaslar çerçevesinde hareket etmeye başlamıştır. Burada yüksek yargı eliyle bir meşrulaştırma süreci yaşanmıştır. Bunun en bariz örneği Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi'nin silahlı terör örgütünün varlığının ve örgüt üyeliğinin belirlenmesinde geçmiş uygulamalarından vazgeçmeleri ve anayasal güvenceleri ortadan kaldıran yeni kararlar almalarıdır.

Evrensel hukuk kurallarına açıkça aykırı olan kanun hükümlerine yönelik yapılan iptal başvuruları ve anayasal hakların ihlal edilmesi nedeniyle yapılan bireysel başvurular Anayasa Mahkemesi tarafından gerekçesiz veya hukuka uygun olmayan soyut, subjektif ve sözde gerekçelerle reddedilmektedir. Özellikle Anayasa Mahkemesi iç ve dış kamuoyundan gelen baskılardan dolayı bazen hak ihlali kararları verse de esasında Erdoğan Rejiminin sistemli ve planlı yürüttüğü nefret politikalarının ve ayrımcı rejim uygulamalarının bir noktada koruyucusu ve kollayıcısı konumuna gelmiştir²⁷².

Anayasa Mahkemesi 10 Ocak 1991 tarih ve K.1991/1 sayılı kararıyla olağanüstü hâl KHK'larının ancak olağanüstü hâl süresince uygulanabileceğine karar vermiştir. 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra çıkarılan olağanüstü hal KHK'larına karşı da Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmış, ancak Anayasa Mahkemesi 12 Ekim 2016 tarih ve E.2016/166, K.2016/159 sayılı kararıyla 1991'deki içtihadından dönmüş ve olağanüstü hâl KHK'larını denetleme yetkisine sahip olmadığına karar vermiştir. Böylece Türkiye'de en yüksek mahkeme olan Anayasa Mahkemesi de, OHAL kararlarının yargıya götürülemeyeceğini, iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılamayacağını açıklamıştır. Diğer bir ifade ile geçmişte OHAL KHK'sı ile kanunlarda değişiklik yapılamayacağı, disipline dair hükümlerde değişiklik ve düzenleme getirilemeyeceği ve OHAL KHK'larının sadece OHAL sürecinde geçerli olacağı ve bu kuralların ihlali halinde her zaman Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebileceğine dair 1991 tarihli içtihadından hiçbir somut gerekçelendirme yapmaksızın vazgeçmiştir.

Türk yargısının en karanlık döneminde Yargıtay ve Danıştay da Anayasa Mahkemesine benzer fonksiyonlar eda etmişlerdir. Her iki yüksek mahkeme insanların anayasal güvenceleri bertaraf edilmek suretiyle kendilerine yönelik en ağır koruma tedbirleri uygulanarak yürütülen disiplin ve ceza soruşturmalarında meydana gelen hukuksuzlukları, geçmiş istikrarlı kararlarından vazgeçmek suretiyle, görmezden

²⁷² Harrington/Yorulmaz, s.98 vd.

gelmişlerdir. Her iki mahkeme ceza ve disiplin süreçlerindeki hukuksuzlukları engelleme ve ortadan kaldırmaktan ziyade Erdoğan Rejiminin kullandığı bir jargonla meşrulaştırmaya çalışmışlardır.

Diğer taraftan Danıştay geçmişte vermiş olduğu kararlarda savunma alınmadan ve disiplin soruşturmasına ilişkin diğer usulü hükümler uygulanmadan verilen meslekten çıkarma kararlarını hukuka aykırı bulmasına karşın, OHAL sürecindeki ihraçlara ilişkin bu istikrarlı içtihatlarından vazgeçerek bu usulü güvencelerin uygulanmamasını OHAL tedbirleri kapsamında değerlendirmiş ve kamu görevlisinin devlete sadakat yükümlülüğünün ihlal ettiğinden bahisle haklarında verilen meslekten çıkarma kararlarını hukuka uygun bulmuştur. Meslekten çıkarma işlemlerinde ilgililerin konuya ilişkin savunmalarının dahi alınmamasına rağmen evrensel bir hak olan savunma hakkının kullandırılmadığı hususu Anayasa Mahkemesince görmezden gelinmiştir.

Danıştay'ın, yok edilen anayasal güvenceleri ve OHAL süreci gerekçe gösterilerek uygulanmayan usul hükümlerine ilişkin açık hukuka aykırılıkları dikkate almaksızın kamu görevlilerinin devlete sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiğinden meslekten çıkarma işlemlerinde bir hukuka aykırılık bulunmadığına ilişkin kararları, hükümetin bu davalara vermiş olduğu savunmalarda dile getirdiği tezlerin bir kopyası olmaktan ibarettir. Yürütme erkinin beklentileri doğrultusunda verilen bu kararlar esasında hukuki olmaktan ziyade hukuk kullanılarak hukuka aykırı uygulamaların örtbas edilmesi ve meşrulaştırılması faaliyeti olarak değerlendirmek gerekmektedir. Zira Danıştay'ın geçmiş uygulama ve kararlarında başta savunma hakkı tanınmamış olması ve Anayasal güvencelere riayet edilmemesi nedeniyle vermiş olduğu istikrarlı iptal kararları ile kesinlikle uyuşmayan bu yeni tip kararların ve konjonktürel içtihat değişikliklerinin hukuken kabulü mümkün değildir.

Yüksek mahkemeler geçmişte AİHM kararları çerçevesinde şekillenen içtihat ve uygulamalarını özellikle OHAL döneminin verdiği kaotik avantajla terk etmiş ve Erdoğan rejiminin beklenti ve arzularına yönelik içtihatlar üretmeye başlamışlardır. Özellikle AİHM'nin Alpaslan Altan ve Hakan Baş kararlarında açıkça vurguladığı üzere yüksek mahkemeler tamamen anayasal güvenceleri ortadan kaldıran hukuksuz uygulama ve kararlarla bu süreci idare etmeye çalışmaktadırlar.

HSK'nın ve yüksek mahkemelerin bu hukuk tanımaz tavırları alt derece mahkemelere keyfi uygulama yapma yolunu açtığı gibi bireyler üzerinde bir baskı ve yıldırma aracı haline dönüşmüştür. AİHM'in bu süreçteki haksızlıklara ilişkin vermiş olduğu başta Osman Kavala ve Selahattin Demirtaş hakkındaki ihlal kararları yerel mahkemeler tarafından uygulanmamış ve yok sayılmıştır. Bu süreçteki en büyük kayıp ise Avrupa Birliği uyum süreciyle birlikte Türk yargısının elde ettiği kazanımların kaybolması ve hukuksuzluğun ve keyfiliğin Türk yargısına hakim olmaya başlamasıdır.

Yukarıda da izah edildiği gibi Yargıtay, CMK'nın soruşturma ve kovuşturma hükümlerini ortadan kaldıran OHAL KHK'larıyla getirilen soruşturma hükümlerini

uygulayarak evrensel hukuk ilkelerini yok eden uygulamaları denetlemek yerine bu uygulamaları meşru görmüş ve terör örgütü kavramına yönelik bu süreçte getirdiği yeni tanımlarla ayrımcı rejimin en yıkıcı uygulamalarına meşruiyet kazandırmıştır.

7. AİHM'in Türk Yargısının Hukuksuz Kararlarına Karşı Verdiği Ders Niteliğinde Kararlar

AİHM doğrudan Gülen Hareketine yönelik hukuka aykırı yargılamalara ilişkin birçok ihlal kararı vermiştir. Bu konuda asıl ders niteliğindeki karar ise AİHM'in Yüksel Yalçinkaya hakkında vermiş olduğu ihlal kararıdır.²⁷³ Mahkeme 15 Temmuz 2016 sonrası Türkiye'de özellikle Gülen Hareketine mensup olma iddiasıyla yapılan yargılamalara ilişkin çok önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmuş ve nihayetinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinin, kanunsuz suç olamayacağı ilkesini düzenleyen 7. maddesinin ve örgütlenme ve toplanma hakkıyla ilgili 11. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.²⁷⁴

Türk yargısının son dönem işlem, karar ve uygulamalarının sistematik olarak hukuksuz olduğunun resmini ortaya koyan karar, Türk yargısı ve son dönem yargılamaları için bir dönüm noktası olmuştur.²⁷⁵ Toplam 182 sayfalık kararda Türkiye'deki son dönemde örgüt yargılamalarındaki hukuka aykırı uygulamalar ve ortaya çıkarttıkları hak ihlalleri madde madde ele alınmış ve bu çerçevede geniş bir alanda hak ihlali kararı verilmiştir.²⁷⁶

Türkiye'de terör suçlamasıyla yapılan yargılamaların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7. maddesinde belirtilen temel ilkelere aykırılığını ortaya koyan bu karar, belirsizlikler ve keyfiliklerle dolu bir hukuk sistemine yönelik ağır bir itham niteliğindedir. AİHM'nin kararıyla, Sözleşme'nin 6/1. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının ihlalini, kişilerin ağır bir ceza gerektiren ciddi bir suçtan mahkûm edilmesine yol açan yargılamaların, AİHS'nin 6. maddesi kapsamında esastan ve temel olarak, adil olmadığı gerçeği ortaya konulmuştur. Kararda Sözleşme'nin 11. maddesi kapsamında korunan örgütlenme özgürlüğüne yönelik eş benzeri görülmemiş bir saldırının varlığına da vurgu yapılmış ve bundan dolayı hak ihlaline hükmedilmiştir.²⁷⁷ AİHM tarafından yapılan değerlendirme neticesinde,

²⁷³ AİHM, Yüksel Yalçinkaya/Türkiye Kararı, Başvuru no: 15669/20, K.T:26.09.2023, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2215669/20%22\],%22itemid%22:\[%22001-227636%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2215669/20%22],%22itemid%22:[%22001-227636%22]}), İET: 29/09/2025

²⁷⁴ Detaylı bilgi için : AİHM Yalçinkaya Kararı ve Güncel Yargılamalara Etkisi, Justice Square Stichting Yayınları, Yayın No: 4, <https://justicesquare.org/aihm-yalcinkaya-karari-ozeti-ve-guncel-yargilamalara-etkisi/>, İET: 29/09/2025

²⁷⁵ Harrington/Yorulmaz, s.104-105

²⁷⁶ Güneş, Gökhan: Yüksel Yalçinkaya/Türkiye Davası Kararı'nın özü, 01.10.2023, <https://www.politikyol.com/yuksel-yalcinkaya-turkiye-davasi-kararinin-ozu/>, İET: 29/09/2025

²⁷⁷ Albayrak, Nurullah: AİHM YALÇINKAYA KARARI | Türkiye'de insan hakları krizi yaşanıyor, 01.10.2023, <https://www.tr724.com/aihm-yalcinkaya-karari-turkiyede-insan-haklari-krizi-yasaniyor/>, İET: 29/09/2025

⇒ Ulusal mahkemelerin ByLock kullandığı iddia edilenlere adeta **kusursuz sorumluluk** düzeyine varan bir sorumluluk yüklediklerini,

⇒ İç hukukta ve Yargıtay içtihatlarında öngörülen terör örgütü üyeliği suçunun maddi ve manevi unsurlarını tespit etmek yerine varsayıma dayalı yargılama yapıp mahkûmiyet kararları verdiklerini,

⇒ Bu yargılamalarda mahkemelerin genişletici ve öngörülemez yorumu, Sözleşmenin 7. maddesinin keyfi kovuşturma, mahkûmiyet ve cezalandırmaya karşı etkili güvenceler sağlama amaç ve hedefine aykırı olduğunu,

⇒ ByLock uygulaması hakkında, belirli bir sanığa ilişkin somut içerik veya diğer ilgili bilgiler olmaksızın, **neredeyse otomatik bir şekilde** cezai sorumluluk yüklendiğini,

⇒ Bank Asya'da hesap açılması, sendika ve dernek üyeliği delillerinin, söz konusu eylemlerin, gerçekleştirildikleri tarihte, yasallık karinesinden yararlanan görünüşte yasal eylemler olduğunu

tespit etmiş ve bu noktada ağır nitelikte hak ihlali kararı vermiştir. (§ 265-300-343).

D. NEFRET POLİTİKALARININ YIKICI BİLANÇOSU

2013 yılındaki 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonları ile birlikte Gülen Hareketine yönelik başlatılan sistematik, planlı ve devlet politikası olarak uygulanan nefret söylemi Hareket ve mensupları üzerinde ağır ve yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Aradan geçen uzun zaman dilimine rağmen hala nefret söylemi ilk günkü acımasızlığı ile devam etmektedir. Darbenin ilk günlerinde Ekonomi eski Bakanı Nihat Zeybekci, Denizli'nin Çivril İlçesi'nde düzenlenen demokrasi nöbetinde söylediği "...1.5- 2 metrekaarelik yerde lağım fareleri gibi ölecekler....Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, 'Keşke geberip, gitseydik' diyecekler. İnsan yüzü görmeyecek, insan sesi duymayacaklar..."²⁷⁸ şeklindeki sözlerin eyleme dönüşmüş hali halen varlığını korumaktadır. Yakın zamanda eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay FETÖ iddiasıyla görevden ihraç edilen KHK'lıların göreve dönüşleriyle alakalı oluşan gündemi değerlendirirken söylediği "...KHK'lıların kim olduğunu sorabilir miyim? Teröristleri geri alacağız desinler. Milletimiz daha rahat anlasın..." şeklindeki sözleri nefret söyleminin hız kesmeden devam ettiğini en güzel şekilde ortaya koymuştur.²⁷⁹

Nefret söyleminin bu şekilde etkisinin devam ettiğinin bir diğer kanıtı ise 15 Temmuz darbe girişimi sürecinde de Erdoğan rejiminin Adalet Bakanlığı görevini yürüten ve 2022 yılında da tekrar Adalet Bakanı olarak atanan Bekir Bozdağ'ın 11.01.2023 tarihinde yapmış olduğu basın toplantısında söylediği "...Fiili darbe davalarına ait istatistik verilere baktığımızda 289 dosya var ve bu kapsamda 8 bin 725 kişi yargılanmış. Bunlardan bin 634'ü

²⁷⁸ Birgün, "Bakan Zeybekçi: Gebertin bizi diye yalvaracaklar", 01.08.2016 <https://www.birgun.net/haber/bakan-zeybekci-gebertin-bizi-diye-yalvaracaklar-122392>, İET:16/08/2025

²⁷⁹ Kronos Haber, "Erdoğan'ın yardımcısı Fuat Oktay, tüm KHK'lıları 'terörist' olmakla suçladı", 06.02.2022, <https://kronos36.news/tr/erdoganin-yardimcisi-fuat-oktay-tum-khklilari-terorist-olmakla-sucladi/>, İET:16/08/2025

ağırlaştırılmış müebbet, bin 366 müebbet, bin 891'i süreli olmak üzere toplam 4 bin 891 kişi ceza almış. 2 bin 870 kişi beraat etmiş ve 964 kişi hakkında da ceza yer verilmesine olmadığına dair karar verilmiştir. Fiili darbeye karışanlarla alakalı bu verdiğim rakamlar. Burada çok rakam var. Onu söyleyeyim. Onlarla ilgili arkadaşlarımız size bu rakamlar Bilal Bey paylaşırsan arkadaşlarımız istifade ederler. Onu size söyleyeyim. Burada tabii ciddi de, siz analiz yaparsınız burada. Örgüt üyeliği de var bunların içerisinde. Örgüt üyeliği ile ilgili **203 bin 511** dosya gözüktüyor şu ana kadar, karara çıkan dosya var. Elde derdest dosya sayısı 64 bin 58 dosya şu anda FETÖ'den derdest. Karara çıkmış **203 bin 511** dosya var. Derdest dosyalarda **107 bin 492** kişi yargılanıyor. Karara çıkan dosyalarda da **577 bin 616** kişi hakkında karar verilmiş. Şu anda tutuklu **bin 299** kişi var. Adli kontrol altında 22 bin 636 kişi var. Hakkında yakalama kararı bulunan **29 bin 93** kişi var. Hükümlü ve hüküm özlü, hükümlü **12 bin 909** kişi var. Hüküm özlü **3 bin 303** kişi var. Yani hükümlü diyelim **16 bin 212** kişi olduğunu görüyoruz. Hakkında adli kontrol verilen **161 bin 282** kişi var..." şeklindeki açıklamaları Gülen Hareketine yönelik nefret politikaları kapsamında yürütülen cadı avının geldiği noktayı ortaya koymaktadır.

Esasen Erdoğan rejimi tarafından, eleştiri ve tartışma konusu olması nedeniyle, gerçek rakamların kamuoyuyla paylaşılmadığı da bilinen bir gerçektir. Ancak eski Adalet Bakanının açıkladığı bu rakamlar dahi Türkiye'de nefret söylemiyle başlayan cadı avının geldiği noktayı açıkça ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde Demokrasi ve Atılım Partisi'nin (DEVA) "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması" başlıklı raporuna göre "Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Davaları" başlıklı raporda ortaya konan veriler incelendiğinde ise 2016-2020 yılları arasında Türkiye'de en az **1.576.566** kişi hakkında "silahlı terör örgütü" soruşturması açılmıştır.²⁸⁰ Ortaya çıkan bu rakamlar Gülen Hareketine yönelik nefret söyleminin ve işlenen nefret suçlarının yaygınlığı ve ortaya çıkardığı sonuçlar hakkında fikir vermektedir.

Diğer taraftan Solidarity with Others Platformunun "Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: "Fetö", projesi kapsamında elde ettiği verilerin ise daha vahim olduğu görülmektedir. Buna göre²⁸¹;

- Hakkında savcılıklarca işlem yapılan kişi sayısı: **2.217.572**
- Hakkında savcılıklarca kamu davası açılması kararı verilen kişi sayısı: **561.388**
- Hakkında mahkemelerce mahkumiyet kararı verilen kişi sayısı: **374.056**
- Hakkında mahkemelerce fiili hapis cezası verilen kişi sayısı: **154.970**
- KHK ile kamudan ihraç edilen kişi sayısı: **129.410**

²⁸⁰ Yeneroğlu, Mustafa: "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları", Eylül 2021, <https://cdn.devapartisi.org/422/Hukuksuzlugun-Siradanlasmasi.pdf>, s.2, İET:16/08/2023

²⁸¹ Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: "Fetö", Nisan 2023, https://tr.solidaritywithothers.com/files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdf, s.27, İET:16/08/2023 ; Harrington/Yorulmaz, s.33

• İdari kararlar ihraç edilen kamu görevlisi sayısı:	50.000
• HSYK ve HSK kararları ile meslekten atılan hakim/savcı sayısı:	4.383
• Üniversitelerden ihraç edilen akademisyen sayısı:	5.990
• Gözaltına alınan avukat sayısı:	+1500
• Tutuklanan gazeteci sayısı:	+300
• Gözaltına alınan/tutuklanan hamile/bebekli anne sayısı:	302
• Gözaltına alınan/tutuklanan hasta sayısı:	157
• Gözaltına alınan/tutuklanan engelli sayısı:	44
• Gözaltına alınan/tutuklanan yaşlı sayısı:	26
• Cezaevinde hayatını kaybedenlerin sayısı:	132
• Kollukta hayatını kaybedenlerin sayısı:	8
• Mahkemede ölenlerin sayısı:	1
• Ülkeden kaçarken ölenlerin sayısı:	36
• Hakkında işlem yapılanlardan intihar edenlerin sayısı:	92
• Günlük ortalama operasyon sayısı:	3
• Cezaevlerinde hak ihlali sayısı:	9232
• Günlük ortalama gözaltı sayısı:	57
• Cezaevlerinde tek kişilik hücrede tecrit altında tutulan kişi sayısı:	+3000
• Kapatılan veya el konulan dernek sayısı:	1410
• Kapatılan veya el konulan sendika sayısı:	19
• Kapatılan veya el konulan federasyon sayısı:	19
• Kapatılan veya el konulan konfederasyon sayısı:	4
• Kapatılan veya el konulan üniversite sayısı:	15
• Kapatılan veya el konulan özel okul sayısı:	1034
• Kapatılan veya el konulan yurt sayısı:	853
• Kapatılan veya el konulan dersane sayısı:	301
• Kapatılan veya el konulan vakıf sayısı:	10
• Kapatılan veya el konulan yayınevi sayısı:	29
• Kapatılan veya el konulan dergi sayısı:	20

• Kapatılan veya el konulan gazete sayısı:	53
• Kapatılan veya el konulan haber ajansı sayısı:	6
• Kapatılan veya el konulan televizyon kanal sayısı:	19
• Kapatılan veya el konulan radyo sayısı:	22
• Kapatılan veya el konulan sağlık kuruluğu sayısı:	47
• El konulan taşınmaz sayısı:	6565
• Tedbir konulan taşınmaz sayısı:	213.696
• Kapatılan işletme sayısı:	1075
• Kayyım atanan işletme sayısı:	1251
• İptal edilen pasaport sayısı:	+234.410
• İmha edilen kitap sayısı:	301.878
• Yurtiçinde illegal yollardan kaçırılan kişi sayısı:	28
• Yurtdışından illegal yollardan kaçırılan kişi sayısı:	98

Yukarıda yer verilen rakamları doğrular şekilde Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) İstanbul Milletvekili Mustafa Yeneroğlu'nun **"Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları"** başlıklı raporu²⁸² Gülen Hareketine yönelik nefret söyleminin ortaya çıkardığı cadı avını gözler önüne sermektedir. Adalet Bakanlığı kaynaklarından elde edilen veriler esas alınarak hazırlanan raporda Türkiye'de, 2016 ile 2020 yılları arasında **"en az 1 milyon 576 bin 566 kişi hakkında silahlı terör örgütü"** soruşturması açılmıştır.

Diğer taraftan ABD 2021 Türkiye İnsan Hakları Raporunda da yer verildiği üzere İçişleri Bakanlığı, darbe girişiminin **5. Yıl dönümü itibariyle** (2021) Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddiasıyla darbe girişiminden beri **312.121** kişinin gözaltına alındığını ve **99.123** kişinin tutuklandığını duyurmuştur. Yine bakanlık açıklamalarına göre 2020 yılının Temmuz ayı ile 2021 yılının Temmuz ayı arasında, Gülen Hareketiyle bağlantılı oldukları gerekçesiyle **29.331** kişi gözaltına alınmış ve **4.148** kişi tutuklanmıştır.²⁸³

İçişleri Bakanlığının yayımlamış olduğu **2022 yılı** Faaliyet Raporunda Gülen Hareketine yönelik gerçekleştirilen terör örgütü operasyonları kapsamında 15 Temmuz

²⁸² Yeneroğlu, Mustafa: Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları, <https://cdn.devapartisi.org/422/Hukuksuzlugun-Siradanlasmasi.pdf> İET:16/08/2025

²⁸³ Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, 2021 İnsan Hakları Raporu-Türkiye, https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/Human_Rights_Report_TR.pdf?_ga=2.172647078.426733446.1687045156-2084181857.1687045156, s.10-11, İET:16/08/2025

2016 tarihinden 31 Aralık 2022 tarihine kadar **342.136** kişi gözaltına alınmış, **102.579** kişi tutuklanmıştır. Yine bu tarih itibarıyla **17.464** kişinin tutuklu/hükümlü olarak cezaevlerinde bulunduğu belirtilmiştir.²⁸⁴

Yine İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, İçişleri Bakanlığının **2024 yılı** bütçesine ilişkin yaptığı sunumda, **1 Kasım 2023** itibarıyla Gülen Hareketine yönelik olarak 2023 yılı içerisinde **5.875** operasyon yapıldığını; **8.286** şüpheli gözaltına alınırken 1343'ünün tutuklandığını, 1400'ü hakkında adli kontrol kararı verildiğini açıklamıştır.²⁸⁵

Farklı yıllara ait raporlardan edinilen veriler ve bilgilerden de anlaşılacağı üzere sistematik ve planlı olarak sürdürülen bir politika çerçevesinde sürekli olarak nefret söyleminin hedefindeki Gülen Hareketi mensupları gözaltına alınmakta ve tutuklanmaktadır. Kişinin bir defa tutuklanmış olması yetmemekte ve toplumdaki nefret ve suçlu algısının devamı adına tahliye sonrası bu defa yeniden yapılanma adı altında tekrar gözaltı ve tutuklama işlemleri yapılmaktadır.²⁸⁶

²⁸⁴ İçişleri Bakanlığı 2022 yılı Faaliyet Raporu, [https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/Butce/2023 IcisleriHepIleri K.pdf](https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/Butce/2023%20IcisleriHepIleri_K.pdf), İET: 23/01/2024

²⁸⁵ İçişleri Bakanı Yerlikaya: 10 ayda 721 terörist etkisiz hale getirildi, 08.11.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-yerlikaya-10-ayda-721-terorist-etkisiz-hale-getirildi/3047035>, İET: 23/01/2024

²⁸⁶ "FETÖ'ye "Gazi Turgut Aslan" operasyonu: 59 ilde 543 gözaltı", 18.10.2023, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/10/18/fetoye-gazi-turgut-aslan-operasyonu-59-ilde-704-gozalti>, İET: 30/10/2023

V. BÖLÜM:

NEFRET POLİKALARININ BİREYLERE VE TOPLUMA YANSIMALARI

A. GENEL OLARAK

Türkiye’de Gülen Hareketine yönelik nefret politikalarının sonucu olarak kanunen herkese eşit muamele yapması gereken kamu görevlileri görevlerini kötüye kullanmak suretiyle başta TCK’nın 122. maddesindeki ayrımcılık ve nefret suçunu içeren eylemler olmak üzere birçok suç işlemişlerdir. Bu eylemler gözaltında veya cezaevlerinde işkence, kötü muamele, hakaret, tehdit, baskı, görevi kötüye kullanma şeklinde kendini göstermektedir. Normal sosyal yaşamda ise devletin imkanlarından mahrumiyet, kamu hizmetlerinin sunulmaması, ayrımcı uygulamalara tabi tutulma gibi kanunen suç olan eylemlerle kendisini göstermektedir. Ayrıca nefret politikalarının sonucu olarak hedef gösterilen kişi ve gruplar sivil vatandaşların da hakaret, tehdit, yaralama ve mala zarar verme ve hürriyeti tahdit gibi eylemlerine maruz kalabilmektedirler. Özel sektörde ise aynı eylemlerin hizmetin sunulmaması, işyerinde mobbing, işe almama, işten çıkarma gibi ayrımcı uygulamalar şeklinde yansıdığı görülmektedir. Bu bağlamda;

- Kişinin Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı işten çıkarılması,
- Kişinin Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı veya KHK’lı olduğundan bahisle banka veya sağlık veyahut bir başka kamu hizmetini almasının engellenmesi,
- Kişinin Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı kamusal ibadet alanlarına girişinin engellenmesi,
- Kişinin Gülen Hareketine mensubiyetten hükümlü olması nedeniyle denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme koşulları oluşmasına karşın bu haklardan sistematik ve planlı olarak faydalandırılmaması,
- KHK ile ihraç edilmelerine karşın Komisyon veya Mahkeme kararıyla göreve iade edilenlerin ilgili kurum tarafından görevi kötüye kullanmak suretiyle göreve başlatılmaması,
- Özel sektörde işveren olan kişinin veya esnafın Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı iş yapmasını engelleyici uygulamalara ya da belediye veya diğer kamu kurumları tarafından haksız ve kötü niyetli denetimlere veya idari para cezalarına tabi tutulması,
- Kişinin Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı işyerlerinin kundaklanması veya mala yönelik tahrip etme ve zarar verme eylemlerinin gerçekleştirilmesi,

➤ Geçmişte OHAL KHK'sı ile kapanmış kurumlarda çalışmış olmak veya bu kurumlardan mezun olmak ya da KHK ile ihraç edilmiş olmak nedeniyle yapılan iş başvurularının reddedilmesi,

➤ Kişinin Gülen Hareketi ile olan ilişkisi veyahut bu iddia nedeniyle yargılanmasından dolayı çalıştığı iş yerinde bu sebeple mobinge uğraması,

➤ Kişinin OHAL KHK'sı ile ihraç edilmiş olmaktan kaynaklı olarak malvarlığına el konulması veya el koyma kararı kalkmasına rağmen satış ve devir işlemlerinin yapılmaması,

➤ Kişinin KHK'lı veya Gülen Hareketi mensubu olduğunu belirtmek ve toplumda onu damgalamak için ad veya lakap takılması ya da yazılı görsel ve sosyal medyada hedef haline getirilmesi,

➤ Kişinin örgüt üyeliğinden yargılanması veya KHK ile ihraç edilmiş olması nedeniyle postayla, e-postayla, telefonla, mesajla veya duvar yazısı ile rahatsız edilmesi şeklindeki eylemler çok sık rastlanır hale gelmiştir.

İnsanlık dışı bir muameleye tabi tutulan Hareket mensupları esasen son yüzyılda eşine az rastlanır ve devlet destekli bir yok etme politikasına maruz kalmışlardır. Erdoğan rejimi tarafından bir politika olarak uygulanan nefret söylemi hareketin tamamını hedef alacak şekilde kullanıldığından bu söylem etkilerini anaokuluna giden küçük çocuktan, oğlunun cenazesi "*Hainler Mezarlığına*" gömülmek istenen anne-babaya kadar herkese yansımaları olan bir söyleme dönüşmüştür.

B. ERDOĞAN REJİMİNİN NEFRET POLİTİKALARININ HİTLER DÖNEMİNE OLAN BENZERLİĞİ

Gülen hareketine yönelik 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarıyla birlikte başlayan süreçte nefret söylemine ilişkin çeşitli kavramlar kullanılmış ve nihayetinde Hareketi terör örgütü olarak göstermek adına en kapsamlı söylem olarak doğrudan **FETÖ** kavramı yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. "Fethullahçı Terör Örgütü" anlamına gelen "FETÖ" terimi, Erdoğan Rejimi ve diğer aktörler tarafından, Yahudileri aşağılamak için geliştirilen uygulamaların benzeri olarak Gülen Hareketini ve mensuplarını terörize etmek, kötülemek, damgalamak, düşmanlığı kışkırtmak, şiddete teşvik etmek ve aşağılamak için bir etiket olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu söylem kamuoyuna sunulurken Hitler dönemi propaganda ve dezenformasyon teknikleri kullanılarak yapılmıştır.²⁸⁷

Erdoğan rejiminin ekonomik, siyasi ve dini politikalarını desteklemediği için ve 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonları ile birlikte hükümetin hedefi haline gelen ve 15 Temmuz darbe girişimi ile birlikte devletin hedefi haline getirilen Gülen Hareketi bu

²⁸⁷ Solidarity with Others, 'FETÖ' Nefret Söylemi, https://www.solidaritywithothers.com/files/ugd/b886b2_5ecf81b447cd409bbecc4f85b66f01dc.pdf, s.10

süreçte Hitler döneminde belirtilen şekilde bir ötekileştirme ve nefret politikasına maruz kalmıştır.

15 Temmuz Darbe girişimi sonrası yüzbinlerce insan gözaltına alınmış, tutuklanmış ve mesleklerinden ihraç edilmişlerdir. Bu toplumdan silme ve yok etme politikasının ikinci aşaması ise cezaevlerinde insanlar beton duvarlar arasında sivil ölüme terk edilirken; dışarda kalanlar veya tahliye olanlar bakımından da nefret politikasının sonucu olarak ağır önlemler alınmıştır. Cezaevinde de dışarda da insanlar nefret ve ayrımcılığın en ağır uygulamalarına maruz kalmışlardır. Burada nefret dilinin en önemli argümanı olan “Darbeci, Hain, Terörist, FETÖ ve Paralel Yapı” gibi söylemlerin hayatın her alanında görünür olması bakımından yeni tedbirler ve uygulamalar geliştirilmiştir. Aşağıda Gülen Hareketi mensuplarına yönelik yapılan Hitler Nazi Politikası benzeri uygulamalara yer verilecektir.

1. Çağdaş Nazi Uygulama Örneği: 36/37 OHAL/KHK Kodu

Darbe girişimi sonrası Gülen Hareketine mensubiyeti, bağlılığı, irtibatı veya iltisak olduğu iddiasıyla başlatılan soruşturmalar ve meslekten ihraçlar sonrası bu insanların tekrar sosyal ve ekonomik hayata dönüşlerinin engellenmesi ve her daim devletin kontrol ve gözetimi dahilinde olmaları bakımından bir kısım mevzuat çalışmaları ve uygulamaları geliştirilmiştir. Bu kapsamda Sosyal Güvenlik Kurumu’nun ilk defa 1/9/2016 tarihli ve 2016/20 sayılı Genelge ile düzenlediği ve 24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı Genelge ile son halini verdiği sisteme göre, OHAL KHK’sı ile işyeri kapatılan ya da kamu görevinden çıkarılan kişilerin işten çıkarılma nedenleri ile ilgili kısma sırasıyla 36 ve 37 kodlarının eklenmesi gerekmektedir. Getirilen bu düzenleme resmi kayıtlar üzerinden bir topluluğun fişlenmesi uygulamasıdır.

OHAL KHK’sı ile kamu görevinden ihraç edilenler, iş başvurusu yaptıklarında işverenler, SGK sisteminde karşılaştıkları KOD 36/37 ve açıklama olarak eklenen “KHK ile kamu görevinden çıkarıldı” veya “KHK ile işyerinin kapatılması” yazısı nedeniyle iş başvurularını kabul etmemektedir. Sosyal ve psikolojik etkileri bir tarafa, bu uygulama bireylerin hayatlarını devam ettirebilme imkânlarını da ellerinden almakta ve özel hayata saygı haklarını ihlal etmektedir. Bir kesime yönelik damgalı ve kara listeye alınmış vatandaş profili oluşturmaktadır.

İnsanların 36-37/OHAL/KHK koduyla sosyal güvenlik kayıtlarında fişlenmesi uygulaması yukarıda da izah edildiği gibi Nazi sistemi bir nefret ve kara listeye alma yöntemidir. Nazilerin Yahudilerin takibi ve teşhirini sağlamak için Yahudilerin Pasaportlarını “J” harfiyle damgaladığı gibi Erdoğan rejimi de çıkarttığı bir genelge ile hukuksuz ihraç edilenlerin veya kurumları kapatılanların bütün ülke genelinde kamu ve özel kurumlar tarafından takip edilip bilinmelerinin sağlanması bakımından 36-37/OHAL/KHK kodu uygulamasını getirmiştir. Böylelikle KHK ile ihraç edilmiş veya kurumu kapatılmış bir kişiyi işe almayı düşünen özel sektördeki her işveren, bu kişinin

KHK ile görevden alındığını veya KHK ile kapatılan bir kurumda çalıştığını SGK kaydındaki 36-37/OHAL/KHK kodundan tespit edebilmektedir. Bu noktada işveren Erdoğan rejiminin politikalarının kurbanı olmamak bakımından da bu kişileri istihdam etmemeyi tercih etmek zorunda kalmaktadır.²⁸⁸

2. Üniversite Öğrencilerine Şerhli Diploma Verilmesi

KHK ile kapatılan üniversitelerdeki öğrencilere ilişkin YÖK tarafından yapılan diploma alma koşulları ile ilgili açıklamada “Bu öğrencilerin diplomaları, yerleştirildikleri üniversiteler tarafından verilecektir.”²⁸⁹ Bununla birlikte diploma eki ve transkriptlerinde önceki üniversitelerinde almış oldukları dersler belirtilecektir” denilmiştir. Buna göre önceki üniversitelerinin yalnızca transkriptlerinde yer alacağı ifade edildiği halde ve kapatılan üniversiteye dair kayda yer verileceğine dair bir hüküm bulunmamasına rağmen kanun hükmünde kararnamelerle (KHK) kapatılan vakıf üniversitelerinde öğrenim gören ve başka üniversitelere nakledilen öğrencilere okullarının **kapatıldığı şerhli** diploma verilmiştir. Kendi istekleri dışında başka bir üniversitede okumaya mecbur bırakılan bu öğrencilerin diplomalarında ve yine geçici mezuniyet belgelerinde kapatılan üniversitelerinin özellikle vurgulanması insanları fişleme faaliyetidir.

Bu bağlamda KHK ile kapatılan Ankara Turgut Özal Üniversitesi’nden Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’ne geçen ve burada eğitimini tamamlayarak mezun olan öğrencilerin diplomalarında “..... *Bölümü’nde gerekli çalışmalarını kapatılan Turgut Özal Üniversitesi’nde başarıyla tamamlayarak ön lisans derecesini almaya hak kazanmıştır*” cümlelerine yer verilmiştir.²⁹⁰ Öğrencilerin geçici mezuniyet belgeleri ile yapılan ve “fişleme” olarak değerlendirilen işlem, hayat boyu karşılara çıkacak bir uygulamaya dönüşmüştür.

Görüldüğü üzere Nazilerin Yahudilerin pasaportunu “J” harfiyle damgaladığı gibi Erdoğan Rejimi de OHAL KHK’sı ile kapatılan üniversitelerin öğrencilerinin ülke genelindeki bütün kamu ve özel kurumlar tarafından takip edilip bilinmelerini sağlamak bakımından üniversite diplomalarına şerh koydurmuştur. Tek suçu okuduğu üniversitenin bir OHAL KHK’sı ile kapatılmış olması olan gencecik insanlar hayatları boyunca karşılara çıkacak bir fişlemeye maruz kalmaktadırlar.

Yukarıda da izah edildiği gibi bir Nazi yöntemi olarak insanların resmi kayıtlarına şerh düşmek suretiyle takip ve teşhirini sağlamak “*yaşam boyu fişleme*” yöntemidir. Bu

²⁸⁸ Harrington/Yorulmaz, s.198-199

²⁸⁹ 667 Sayılı KHK İle Kapatılan Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Önlisans ve Lisans Programlarındaki Öğrencilerin İşlemleri İle İlgili Usul ve Esasların Uygulanması Sürecinde Sıkça Sorulan Sorular ve Cevapları, 23.8.2016, <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2018/sikca-sorulan-sorular-ve-cevaplari.pdf>, İET:01/09/2025

²⁹⁰ Anayurt, “Sayın Başbakan diplomalar düzeltilmedi”, 08.03.2017, <https://anayurtgazetesi.com/makale/10484788/murat-polat/sayin-basbakan-diplomalar-duzeltilmedi>, İET:01/09/2025

öğrencilerin kapatılan üniversitelerin öğrencileri olduğunun diplomalarında ısrarla belirtilmesi bir tür fişleme ve kara listeye alma uygulamasıdır. Böylelikle bu kayıt ileride kamuda ve özel sektörde işe alımlarda dikkate alınacak ve KHK ile kapatılan bir üniversitenin mezunu olan bu kişi muhtemelen bu şerh nedeniyle işe alınmayacaktır.

3. Tek Tip Elbise Uygulaması

Bir diğer Nazi uygulaması da 696 sayılı OHAL KHK'sının 103. maddesi ile getirilmiştir. 24.12.2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 696 sayılı KHK'nın 103. maddesi ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'na ek madde eklenmiştir. Ek madde 1'e göre²⁹¹ 3713 sayılı Kanun kapsamına giren suçlar nedeniyle tutuklu veya hükümlü bulunanların duruşmaya sevk nedeniyle ceza infaz kurumu dışına çıkarılmaları durumunda, ceza infaz kurumu idaresince verilen giysileri giymek zorunda oldukları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 309 ila 312. maddelerinde düzenlenen suçlardan tutuklu ve hükümlü olanların **badem kurusu**; bu maddede belirtilen diğer suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlar ise **gri renginde** göğüs ve pantolon bölümü bitişik (tulum) giysileri giyecekleri, ancak kadın tutuklu ve hükümlülerin giysilerinin bitişik şekilde (tulum) olmayabileceği, bu madde hükümlerinin çocuklar ile hamile kadınlar hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Başta Cumhurbaşkanı Erdoğan ve diğer siyasetçiler ya da yetkililer medyaya yansıyan "bundan sonra FETÖ'cü darbeciler ve teröristler öyle havalı havalı duruşmaya gelemeyecek²⁹²" ve "...FETÖ'cülerin bu iyi günleri. Geçen gün Sayın Başbakanımızla da konuştum. Artık bunlar (FETÖ sanıkları) mahkemeye çıkarken Guantanamo'da olduğu gibi bunları da tek tip elbise ile çıkaralım. Tek tip elbise..." şeklindeki sözleriyle düzenlemenin kapsamını ve amacını açıkça ortaya koymuşlardır.²⁹³ şeklindeki sözleriyle düzenlemenin kapsamını ve amacını açıkça ortaya koymaktadırlar. Burada cezaevi güvenliği ve düzeni ya da tutuklunun güvenliği gibi bir amaçtan ziyade kamuoyuna teşhir ederek o kişileri

²⁹¹ 696 sayılı KHK madde 103- 5275 sayılı Kanuna aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

"EK MADDE 1- (1) 3713 sayılı Kanun kapsamına giren suçlar nedeniyle tutuklu veya hükümlü bulunanlar, duruşmaya sevk nedeniyle ceza infaz kurumu dışına çıkarılmaları durumunda, ceza infaz kurumu idaresince verilen giysileri giymek zorundadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 309 ila 312 nci maddelerinde düzenlenen suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlar badem kurusu; bu maddede belirtilen diğer suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlar ise gri renginde göğüs ve pantolon bölümü bitişik (tulum) giysiler giyer. Ancak kadın tutuklu ve hükümlülerin giysileri bitişik şekilde (tulum) olmayabilir. Bu madde hükümleri çocuklar ile hamile kadınlar hakkında uygulanmaz. Kadın tutuklu ve hükümlülerin giysileri ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.

(2) Bu maddede öngörülen yönetmelik bir ay içinde yürürlüğe konulur. Bu madde hükümleri söz konusu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren uygulanır."

²⁹² Diken, "Erdoğan 'tek tip kıyafet'i anlattı: Darbeciler tulum giyecek, teröristler ceket pantolon", 05.08.2017, <https://www.diken.com.tr/erdogan-tek-tip-kiyafeti-anlattı-darbeciler-tulum-giyecek-teroristler-cek-et-pantolon/>, İET:01/09/2025

²⁹³ NTV, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: FETÖ sanıklarını tek tip elbiseyle mahkemeye çıkaralım", 15.07.2017, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-feto-saniklarini-tek-tip-elbiseyle-mahkemeye-cikaralim,oGS4hJOzP0W1l8T2Tve0HQ>, İET:01/09/2025

değersizleştirme amacı vardır. Bu şekilde tutuklu hastaneye gittiğinde üzerindeki badem kurusu tulum ile FETÖ'cü olduğu anında anlaşılacak ve görevliler ve çevredekiler tarafından buna göre muamele yapılacaktır.²⁹⁴

Tek tip kıyafet sadece terör örgütü suçlaması ile yargılanan sanıklar için öngörülmüş olması ve bunun makul bir izahının yapılmamış olması, özellikle Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla cezaevinde bulunanları hedef almış olması nedeniyle ayrımcı rejim uygulaması örneğidir. Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklu ve hükümlü olanları topluma teşhir ederek aşağılamayı, hedef göstermeyi ve damgalamayı amaçlayan bir düzenlemedir. Bu uygulama yukarıda anlatıldığı gibi Hitler Dönemindeki Nazi uygulamaları kapsamında Yahudilere getirilen *"Sarı Davut Yıldızlı Arma"* takma zorunluluğunun günümüzdeki tezahür şeklidir. Diğer bir ifadeyle bu uygulamalar, Nazi nefret ve soykırım uygulamalarının yeniden hortlamış halidir.

Ayrımcılık ve teşhir amaçlı getirilen bu uygulama nedeniyle AİHS'nin 14. maddesi açıkça ihlal edilmiştir. KHK'nın uygulanmasına ilişkin yönetmelik çıkarılmadan bazı yer başsavcılıkları tek tip elbiseleri cezaevlerine göndermiş olmalarına rağmen ulusal ve uluslararası kamuoyundan gelen tepkiler nedeniyle şu ana kadar bu ayrımcı uygulama hayata geçirilememiştir.²⁹⁵

4. Hitler Dönemi Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı Benzeri Bir Kurum: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

Nefret politikaları bir sistem ve plan dahilinde yürütüldüğünden nihai olarak nefret politikaların hedefi olan kişi veya grubun ağır insanlık suçlarının mağduru olması kaçınılmazdır. Tarihte bunun en güzel örneğini Hitler Almanya'sındaki Yahudilere yönelik işletilen ve nihai olarak soykırımla sonuçlanmış olan nefret politikaları göstermektedir. Soykırım nihai planın bir parçası olmakla birlikte bu sürece toplumu hazırlama ve bir noktada sürecin ortağı haline getirme kısmında ise nefret politikaları temel işlev görmüştür.

Siyasi iktidar, Gülen Hareketi karşıtı nefret söylemini ülkenin kılcallarına kadar yayabilmek için hükümeti ve devlet imkanlarını "kaynak", medyayı "dağıtıcı", bürokrasiyi "taşıyıcı" ve kamuoyunu da "alıcı" olarak yapılandırmış, böylece politik nefret söylemi sosyal soykırıma varan bir sürecin yol haritasını oluşturmuştur.²⁹⁶

Erdoğan Rejimi, özellikle RTÜK ve TMSF gibi kurumlar üzerinden gerçekleştirdiği operasyonlarla ele geçirdiği medyayı, propaganda bakanlığı gibi çalıştırmaya başlamıştır. Daha sonraki süreçte 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükmet Modeline geçince de Hitler

²⁹⁴ Harrington/Yorulmaz, s.159

²⁹⁵ Hürriyet, "Tek tip kıyafetler gönderildi! İşte ilk görüntü", 19.01.2018, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tek-tip-kiyafetler-gonderildi-iste-ilk-goruntu-40715211>, İET:09/06/2025

²⁹⁶ Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: FETÖ, s.9

dönemindeki Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in kurduğu yapı benzeri bir yapı kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Rejim kontrolündeki medya üzerinden bu propaganda sürecini yürütmüş ve aynı şekilde Gülen Hareketine yönelik nefret söylemine ilişkin politikaların geliştirildiği merkez haline gelmiştir.

C. NEFRET SÖYLEMİNİN ŞİDDETE, İŞKENCEYE VE KÖTÜ MÜAMELEYE DÖNÜŞMESİ

Türkiye'de Gülen Hareketine yönelik başlatılan nefret politikalarının sonucu olarak gözaltı merkezlerinde tutulanlara veya cezaevlerinde kalanlara ve onların ziyaretçilerine uygulanan sistematik kötü muamele, işkence ve çıplak aramalar rutin idari pratik haline gelmiştir. Bu hukuksuz eylemlere mağdurlar tarafından yapılan yargısal başvurularda ise faillerin cezalandırılması yerine nefret politikasını meşrulaştırıcı kararlar verildiği görülmektedir.

Devlet politikası olarak sistematik ve planlı olarak uygulanan nefret politikası kapsamında devlet görevlileri, siyasiler ve toplumda ön planda olan gazeteci, yazar ve diğer şahıslar adeta nefret söylemini en uç noktalarda temsil etmişlerdir. Erdoğan rejimi tarafından yürütülen nefret politikaları önce devlet şiddetine nihayetinde ise toplumsal şiddete dönüşmüştür. Bu noktada kamuoyu tarafından tanınan kişilerin medyada açıkça Gülen Hareketine yönelik olarak "15 Temmuz içinde kaldı, bizim aile 50 kişiyi götürür"²⁹⁷, "Karınızı, çocuklarınızı nasıl koruyacaksınız bizden?"²⁹⁸ ve "Zulalardan, listelerden, yaşanacaklarından haberiniz var mı?"²⁹⁹ tarzı ifadeleri toplumsal nefretin geldiği noktayı açıkça ortaya koymaktadır. Bu ifadeler toplumda oluşturulmak istenen nefret dilinin esasen nasıl kabul gördüğünü de göstermektedir.

Erdoğan Rejiminin bir politika olarak yürüttüğü nefret söyleminin nihai hedeflerinden biri de harekete ve mensuplarına yönelik şiddete teşviktir. Zira Gülen Hareketi mensuplarına yönelik kullanılan nefret söylemi ayrımcılığı, tacizi ve fiziksel saldırıları normalleştirmekte ve meşrulaştırmaktadır. Bu şiddete teşvikteki hedef yalnızca sivil vatandaşların Hareket mensuplarına yönelik şiddete başvurması değil bu nefret söylemi ile motive olan kamu görevlilerinin de şiddete başvurmalarını sağlamaktır. Zaten

²⁹⁷ EURONEWS, "15 Temmuz içinde kaldı, bizim aile 50 kişiyi götürür" diyen Sevda Noyan'a ailesinden hakaret davası", 10.05.2020, <https://tr.euronews.com/2020/05/10/15-temmuz-icimde-kald-bizim-aile-50-kisiyi-goturur-diyen-sevda-noyan-a-ailesinden-hakaret>, İET:15/09/2025

²⁹⁸ HalkTV, "Bir tehdit de Fatih Tezcan'dan: Karınızı, çocuklarınızı nasıl koruyacaksınız bizden?" 12.05.2020, <https://halktv.com.tr/gundem/bir-tehdit-de-fatih-tezcandan-karinizi-cocuklarinizi-nasil-koruyacaks-424992h>, İET:15/09/2025

²⁹⁹ T24, "Fatih Tezcan: Bir daha sokağa çıkarsak listelerden, kimleri toplayacağımızdan haberiniz var mı; karınızı, çocuğunuzu nasıl koruyacaksınız?", 11.05.2020, <https://t24.com.tr/haber/fatih-tezcan-bir-daha-sokaga-cikarsak-listelerden-kimleri-toplayacagimizdan-haberiniz-var-mi-karinizi-cocugunuzu-nasil-koruyacaksiniz.877941>, İET:15/09/2025

kullanılan nefret dilinin toplumda kabul görmesinin doğal sonucu olarak birçok şiddet eylemi gerçekleşmeye başlamıştır

Gülen Hareketine yönelik Erdoğan rejiminin geliştirdiği nefret söyleminin nefret suçlarına zemin hazırladığı açıktır. Ancak bu eylemlerin nefret suçlarıyla sınırlı kalmadığı nefret suçlarının nitelikli insanlık suçlarına dönüştüğü süreç içerisinde görülmüştür.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu, Gülen Hareketi gönüllüsü mağdurlarının başvuruları üzerine verdiği birçok kararında³⁰⁰, öldürmeler ve işkenceler bir tarafa, Gülen Hareketine yönelik sadece kitlesel gözetim ve tutuklama kampanyasının bile insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini açıkça vurgulamıştır. Aynı şekilde BM bağımsız uzmanı Alfred de Zayas, 26 Şubat 2021 tarihli makalesinde, bu zamana kadar Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik saldırılar ile soykırımın on aşamasından sekizinin (imha ve inkar hariç; sınıflandırma, simgeleme, ayrımcılık, dehumanizasyon, örgütlenme, kutuplaşma, hazırlık, zulüm) gerçekleşmiş olduğunu belirtmiştir.³⁰¹ Kısaca, Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik eylemlerin insanlığa karşı suç niteliği taşıdığı kuşku bulunmamaktadır.³⁰² Ayrıca bu eylemler de sistematik bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Daha önce de vurgulandığı üzere nefret söyleminin bir politika çerçevesinde yayılması ve toplumda meşru görülmeye başlanması ile birlikte ayrımcılık, taciz, tecavüz, tehdit, fiziksel şiddet ve benzeri haksız fiiller işlenmeye başlanmış ve çok ciddi insan hakları ihlalleri ortaya çıkmıştır. Oluşturulan nefret politikalarının sonucu olarak sadece kişilerin şiddetten uzak olma hakları ihlal edilmemekte bunun yanında can, mal, maddi ve manevi varlıkları da saldırı altına girmiştir. Özellikle nefret söyleminin sonucu olarak kişinin örgüt üyeliğinden yargılanması veya KHK ile ihraç edilmiş olması nedeniyle postayla, e-postayla, telefonla, mesajla veya duvar yazısıyla rahatsız edilme veyahut doğrudan şiddet ve taciz vakaları ortaya çıkmıştır.

➤ Kanun Hükmünde Kararname ile sınıf öğretmenliği görevinden 2016 yılında ihraç edilen Emine Özdemir Kara, Eskişehir'in Tepebaşı ilçesine bağlı Fevziçakmak Mahallesinde yaşadığı evinde sık sık komşuları ve kiracıları tarafından 'terörist', 'vatan haini' gibi suçlayıcı söylemlere ve fiziki darplara maruz kalmıştır. Emine Özdemir Kara ve kardeşi KHK'yle ihraç edildikten sonra Eskişehir'in Tepebaşı ilçesine bağlı Fevziçakmak Mahallesinden dışlanmış, ötekileştirilmiş ve defalarca hakarete maruz kalmışlardır. Daha

³⁰⁰ United Nations, Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_51_Advance_Edited_Version.pdf; https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_47_Advance_Edited_Version.pdf, İET:15/09/2025

³⁰¹ Alfred de Zayas: Crimes Against Humanity in Erdogan's Turkey, 26.02.2021, https://www.realclearreligion.org/articles/2021/02/26/crimes_against_humanity_in_erdogans_turkey_661936.html, İET:15/09/2025

³⁰² Harrington/Yorulmaz, s.246-247

önce bu nedenle darp edilen ve polise şikayette bulunan Kara, hiçbir sonuç alamamıştır. Olay HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu tarafından Meclis gündemine de taşınmıştır.³⁰³

➤ Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya eyaletindeki Kamen şehrinde yaşayan R. Y. Gülen Hareketi mensubu olduğu gerekçesiyle Türkiye kökenli bir kişi tarafından darp edilmiştir. 18 Mayıs 2022 tarihinde meydana gelen olayda 41 yıldır Almanya'da yaşayan R. Y. kızı ve damadı ile gittiği Ö.K. H. isimli döner dükkanının yeni sahibi tarafından R.Y'nin 'terörist' olduğu iddiasıyla nefret suçuna ve saldırısına maruz kalmıştır. Saldırıya uğrayan R.Y'nin vücudundaki darp izleri polis tutanağı ve hastane raporuyla da tespit edilmiştir.³⁰⁴

➤ Türkiye'de nefret söyleminin yaygınlaşmasında ana aktör rolünde olan havuz medyası yeri geldiğinde nefret söyleminin şiddetle sonuçlanmasını istediği somut hedefleri olan haberler de yayınlamaktadır. Bu kapsamda Sabah gazetesinin 25 Ekim 2022 tarihinde manşetten hedef gösterdiği eski Emniyet Müdürü Murat Çetiner'in otomobiline 04/11/2022 tarihinde saldırı oldu. İsveç'te yaşayan Murat Çetiner'in aracının camı kırıldı.³⁰⁵ Sabah gazetesinin Milli İstihbarat Teşkilatı ile yakın çalışan 'özel istihbarat şefi' Abdurrahman Şimşek, son dönemde yurt dışında yaşayan ve aralarında Murat Çetiner'in de bulunduğu çok sayıda ismi hedef göstermişti. Sabah, Murat Çetiner'le ilgili haberinde de eski emniyet müdürüne ait ev adresi, otomobili, alışveriş için gittiği yerler dahil olmak üzere bütün kişisel bilgilerini sayfalarında açık açık yayınlamıştır.

➤ Gazete İsveç'te ve Almanya'da yaşayan ve Gülen Hareketine yakın olan gazeteciler olan Cevheri Güven, Abdullah Bozkurt, Bülent Keneş³⁰⁶ ve Levent Kenez'i hedef göstermişti. Gazete Almanya'da yaşayan sürgün gazeteci Cevheri Güven'in yaşadığı evin ve kendisinin fotoğraflarını gizlice çekerek hedef göstermişti.³⁰⁷ İsveç'in başkenti Stockholm'de yaşayan ve kapatılan Today's Zaman gazetesinin eski Ankara Temsilcisi ve Nordic Monitor Genel Yayın Yönetmeni Abdullah Bozkurt'un fotoğrafları, ulaşım için

³⁰³ Gazete Duvar, "Tüm mahalle KHK'liye karşı: 'Vatan haini' dediler, darp ettiler", 19.04.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/tum-mahalle-khkliye-karsi-vatan-haini-dediler-darp-ettiler-haber-1561202> ; <https://www.youtube.com/watch?v=AXv2jKjVibU>, İET:15/09/2025

³⁰⁴ TR24, "Cemaat'e yönelik nefret suçu Almanya'ya taşındı; 'terörist' diyerek darp ettiler" 18.05.2022, <https://www.tr724.com/cemaate-yonelik-nefret-sucu-almanyaya-tasindi-terorist-diyerek-darp-ettiler/> , İET:15/09/2025

³⁰⁵ TR724, "Sabah gazetesi hedef göstermişti; Murat Çetiner'in aracına saldırı", 04.11.2022, <https://www.tr724.com/sabah-gazetesi-hedef-gostermisti-murat-cetinerin-aracina-saldiri/>, İET:15/09/2025

³⁰⁶ Sabah, "Son dakika | FETÖ ihanetinin sözcüsü Levent Kenez, İsveç'te saklanıyor", 04.11.2022, <https://www.sabah.com.tr/galeri/gundem/son-dakika-feto-ihanetinin-sozcusu-levent-kenez-isvecte-saklaniyor>, İET:15/09/2025

³⁰⁷ Sabah, "SABAH, firari FETÖ'cü Cevheri Güven'i Almanya'daki adresinde görüntüledi: İşte tetikçinin iftira yuvası", 22.09.2022, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/09/22/sabah-firari-fetocu-cevheri-guveni-almanyadaki-adresinde-goruntuledi-iste-tetikcinin-iftira-yuvasi>, İET:15/09/2025

kullandığı otobüs durağı, evinin adresi gibi kişisel bilgileri gazete tarafından yayınlanarak hedef haline getirilmiştir.³⁰⁸

➤ Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde Düsseldorf'a bağlı Neuss Ülkü Ocakları'nda gerçekleştirilen ziyaret programında Kürtler ile Gülen Hareketi mensuplarını hedef alan AKP'li milletvekili Mustafa Açıkgöz, *"Onlara Türkiye'de yaşam hakkı tanımadığımız gibi Almanya'da da tanımayacağız. Bunlara Türkiye'de yer vermeyeceğiz. Allah'ın izniyle orada bitirdik, dünyanın neresinde olursa olsun saklandıkları delikten çıkarıp yok edeceğiz"* şeklinde beyanlarla yurtdışında bulunan Gülen hareketi mensuplarını ölümle tehdit etmiştir.³⁰⁹ Kürtler ve Gülen Hareketi mensuplarına yönelik açık ölüm tehditleri nedeniyle nefret suçu işleyen AKP Nevşehir Milletvekili Mustafa Açıkgöz hakkında Köln polisi inceleme başlatmıştır. Bu olayda doğrudan yurt içindeki nefret politikalarının yurtdışında da uygulandığı görülmektedir. Bu kapsamda iktidar partisinin milletvekili tarafından bir sivil toplum kuruluşunda Gülen Hareketi mensuplarını açıkça tehdit etmiştir. Bu tehdit söylemi nefret suçu kapsamında kalan bir söylem olması nedeniyle Erdoğan rejiminin nefret politikalarının etki alanını da ortaya koymaktadır.

➤ Almanya'nın Nürnberg kentinde, bir grup gönüllü tarafından tutuklu bebekler konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla kurulan bilgilendirme standına saldırı düzenlenmiştir. Saldırgan, standta bulunanlara yönelik ağır hakaretlerde bulunmuş, bir kişiyi boğazından tutarak fiziksel saldırıda bulunmuştur. Olayın ardından açılan kamu davasında, saldırgan 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.³¹⁰

➤ Düsseldorf şehrinde bir otelde gözaltına alınan Türk vatandaşı, üzerinde silah, mühimmat ve Gülen Hareketi'ne yakın kişilerin isimlerinin bulunduğu bir listeye yakalanmıştır. Polis, listede yer alan kişileri uyararak güvenlik önlemleri almıştır. Bu olay, potansiyel hedef gösterme ve şiddet planlaması açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmiştir.³¹¹

➤ Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde 2019 yılında gözaltına alınan KHK'lı eski Dışişleri Bakanlığı çalışanlarının bazıları, avukatları aracılığıyla işkence ve cinsel tacize

³⁰⁸ Sabah, "İşte o FETÖ'cü Abdullah Bozkurt'un son hali", 10.10.2022, <https://www.sabah.com.tr/galeri/gundem/son-dakika-sabah-karlov-suikastinin-planlayicisini-buldu-iste-o-fetocunun-son-hali/11>, İET:15/09/2025

³⁰⁹ DW, "AKP'li vekilin Almanya'daki konuşmasına tepki", 16.01.2023, <https://www.dw.com/tr/akpli-vekilin-almanyadaki-konu%C5%9Fmas%C4%B1-tepkilere-yol-a%C3%A7t%C4%B1/a-64403966>, İET:15/09/2025

³¹⁰ Bold Medya, <https://boldmedya.com/2019/05/14/almanya-gulen-hareketi-mensubuna-yonelik-nefret-sucuna-9-ay-hapis-cezasi/>, İET:15/09/2025

³¹¹ EURONEWS, "Almanya: Silah, mühimmat ve Gülen grubuna yakın kişilerin isim listesi taşıyan şüpheli gözaltında", 24/09/2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/24/almanya-da-yakalan-bir-turkun-uzerinden-muhimmat-ve-gulen-grubuna-yak-n-kisilerin-isim-lis>, İET:15/09/2025

maruz kaldıklarını duyurmuştur.³¹² Kelepçeyle tavana asılma, başa çuval geçirilmesi, çıplak arama, tehdit ve dayak gibi ağır iddialar, insan hakları örgütleri tarafından da gündeme getirilmiştir.³¹³ Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) bu konuda raporlar yayımlamıştır.³¹⁴ Ankara Tabip Odası, 23 Aralık 2019 tarihinde yaptığı basın açıklamasında, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulan Adalet Bakanlığı eski çalışanı 46 kişiye yönelik fiziksel, psikolojik ve cinsel işkence iddialarının gündeme geldiğini belirtmiştir. Açıklamada, bu kişilerin karanlık bir odaya götürülerek çıplak soyulup dövüldükleri ve cinsel tacize maruz kaldıkları iddialarına yer verilmiştir.³¹⁵

➤ KHK ile görevinden ihraç edilen öğretmen H.K., gözaltında ağır işkenceye maruz kaldığını belirtmiştir. Mahkeme tutanaklarına göre, H.K. gözleri kapalı ve elleri kelepçeli bir şekilde çıplak bırakılarak soğuk su altında cinsel tacize uğradığını ifade etmiştir. Ayrıca, eşiyle tehdit edilerek itirafçı olmaya zorlandığını belirtmiştir. H.K., bu ifadeleri mahkemede dile getirmiş olmasına rağmen, işkence altında alınan ifadeleri geçerli sayılarak 9 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.³¹⁶

D. NEFRET POLİTİKALARININ OLAĞAN SONUCU: SİVİL ÖLÜM

1. Sivil Ölüm Kavramı

Sivil ölüm kavramı ilk olarak **Hannah Arendt'in "The Origins of Totalitarianism"**³¹⁷ isimli eserinde, totaliter rejimlerin insanı "hak öznesi olmaktan çıkarma" biçimi olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, 'sivil ölüm' kavramı Hannah Arendt'in de belirttiği gibi bireyin yalnızca siyasal haklardan değil, insan olma statüsünden dahi mahrum bırakıldığı bir varoluş biçimine işaret etmektedir. Totaliter rejimler bireyi hukukun ve toplumun dışına iterek, onu "hiç kimse" konumuna indirgemektedirler. Türkiye'de OHAL sonrası süreç, bu kavramın modern bir izdüşümü hâline gelmiştir.

Sivil ölüm, yalnızca fiziksel özgürlüğün değil, **sosyal, ekonomik ve hukuki varoluşun bütünüyle ortadan kaldırıldığı** bir durumdur. Giorgio Agamben'in "*Homo*

³¹² Ankara Barosu, Ankara İl Emniyet Müdürlüğündeki İşkence İddialarına İlişkin Rapor, 28 Mayıs 2019, <https://www.raporlar.org/ankara-il-emniyet-mudurlugundeki-iskence-iddialarina-iliskin-rapor-ankara-barosu/>, İET:15/09/2025

³¹³ Bianet, Ankara Barosundan İşkence İddialarıyla İlgili Rapor, 29.05.2019, <https://bianet.org/haber/ankara-barosundan-iskence-iddialariyla-ilgili-rapor-208928>, İET:15/09/2025

³¹⁴ TİHV, 29 Mayıs 2019 Günlük İnsan Hakları Raporu, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/29-mayis-2019-gunluk-insan-haklari-raporu/>, İET:15/09/2025

³¹⁵ ATO, Basın Açıklaması, <https://ato.org.tr/basin-aciklamalari/2019-basin-aciklamalari/475-iskence-istisnasi-olmayan-insanliga-karsi-islenen-bir-suctur-ve-mutlak-olarak-yasaktir.html>, İET:15/09/2025

³¹⁶ TR724, "Devlette sistematik işkencenin kod adı: KHK 667/9", <https://www.tr724.com/devlette-sistematik-iskencenin-kod-adi-khk-6679/>, İET:15/09/2025

³¹⁷ Arendt, Hannah: "The Origins of Totalitarianism", First Meridian printing September 1958 Seventh printing September 1962, s.302 <https://cheirif.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/08/hannah-arendt-the-origins-of-totalitarianism-meridian-1962.pdf>, İET:15/09/2025

Sacer” kavramsallaştırmasında belirttiği üzere, devletin “istisna hâli”ni kalıcı bir yönetim biçimine dönüştürmesiyle, birey “yaşayan ölü” haline getirilir; yani hukuken varlığı tanınsa bile fiilen tüm haklardan soyundurulur.³¹⁸ Bu bağlamda Türkiye’de 2016 sonrasında ilan edilen OHAL rejimi, bireylerin yalnızca kamusal görevlerinden değil, **toplumsal aidiyet ve insanlık statüsünden de çıkarılmasının** aracına dönüşmüştür. Kamudan ihraç edilenler, pasaport iptalleriyle seyahat özgürlüklerinden; SGK kodlamalarıyla çalışma haklarından; malvarlıklarına el konulmasıyla ekonomik yaşamdan; medya ve siyasetin sistematik nefret söylemiyle de toplumsal itibardan mahrum bırakılmışlardır. Bu uygulamalar, bireyi hukuken ölü kılmadan önce, sosyal olarak görünmez hâle getiren “sivil ölüm” uygulamalarıdır.

Diğer taraftan “sivil ölüm”, yalnızca bir insan hakları ihlali değil, **modern devletin nefret politikaları aracılığıyla uyguladığı bir varlık silme stratejisidir**. Türkiye örneğinde bu durum, KHK rejiminin kalıcılaştırılmasıyla sistematik bir hal almış; bireylerin cezalandırılmaları mahkeme kararı olmaksızın, yasal görünümlü idari işlemler yoluyla kurumsallaştırılmıştır. Aile üyelerinin işten çıkarılması, çocukların eğitim haklarından mahrum bırakılması, pasaport yasakları ve özel sektörde dahi “**gizli kara listeler**” in oluşturulması, **devlet eliyle kolektif dışlamanın** tipik örnekleridir. Nefret politikalarının kurumsallaşmasıyla birlikte, Türkiye’de binlerce insan “hukuki özne” olmaktan çıkarılarak Hannah Arendt’in tanımladığı biçimiyle “dünyada yeri olmayan insan” konumuna itilmiştir.³¹⁹ Bu bağlamda Türkiye’deki sivil ölüm uygulamaları, **totaliter rejimlerin bireyi “yok sayma” stratejisinin güncel bir versiyonu** olarak kabul edilebilir.

2. İnsanların Planlı Olarak Sivil Ölüme Terk Edilmesi

Anayasal ve evrensel güvencelerin rafa kaldırıldığı OHAL süreciyle birlikte bu hukuksuz süreçte insanların en temel hakları olan özgürlük ve güvenlik ile adil yargılanma hakları bir devlet politikası olarak ellerinden alınmıştır. İnsanlar gerek ceza evlerinde ve gerekse sivil hayatta bu nefret politikasının etkisi ile sivil ölüme terkedilmiştir. Özellikle çıkarılan OHAL KHK’ları ile kamudaki görevlerinden ihraç edilenler toplumda nefret söyleminin birinci derece muhatapları haline gelmişlerdir. Bu insanlar, insan onurunu zedeleyen nefret içerikli söylemler, ayrımcı rejim uygulamaları ve hukuka aykırı yargısal kararların mağduru olmuşlardır. Erdoğan rejimi, Gülen Hareketi’ni hedef alan kitlesel ihraçlar, gözetimler ve medya linçleriyle toplumda “meşru düşman” kategorisi oluşturmuştur.

³¹⁸ Özcan, Muzaffer Turan: “Giorgio Agamben – Homo Sacer, Biyoiktidar ve İstisna Hali: Yaşamın Siyaseti Üzerine Bir Felsefe” (2025, 1 Nisan), Filomythos. <https://www.filomythos.com/homo-sacer-kutsal-insan-ve-yasamsal-dislanma/#:~:text=%C4%B0stisna%20hali%20bu%20ba%C4%9Flamda%20yaln%C4%B1zca,b%C3%B6lgeler%20%C3%BCzerinden%20yeniden%20in%C5%9Fa%20etmektedir. , İET:15/09/2025>

³¹⁹ Arendt, s.302

Bu dönemde nefretin kurumsallaşması sonucu **toplumsal linç kültürü** devletin ve toplumun bütün kademelerinde varlığını en ağır şekilde göstermiştir. Sistematik, ayrımcı ve nefret esaslı rejim uygulamalarının nihai hedefi olan ötekileştirme ve yok etme amacı kapsamında bireyler toplumdaki bütün statülerinden, haklarından, mal varlıklarından uzaklaştırılmış; toplum nezdinde darbeci ilan edilmiş, bütün çalışma ve ekonomik hakları ellerinden alınmış ve sivil ölüme terkedilmiştir. Cezaevlerinde ve gözaltı odalarında işkencelere maruz kalmış; yurt içinde ve yurt dışında istihbarat elemanları tarafından kaçırılmış ve aylarca kendilerinden haber alınamamıştır.

Nefret politikasının bir gereği olarak toplumsal algının yönetilmesi ve toplumun resmi devlet söylemi haline gelen nefret söylemi doğrultusunda bilinçlenmesi bakımından;

- Masumiyet karinesini ve temel hakları yok edencesine Gülen Hareketi mensuplarının canlı yayınlarla operasyonlara tabi tutulması,
- Devletin en üst kademelerindeki siyasetçiler ve bürokratlar tarafından terörist ve suçlu olduklarına yönelik nefret içeren açıklamalar yapılması,
- Bu doğrultuda hazırlanmış toplumu manipüle edici programların rejim kontrollü yaygın medya kuruluşlarında yer alması

Erdoğan rejiminin Gülen Hareketine yönelik yürüttüğü toplum mühendisliği faaliyetleri olmuştur.

Bütün bu sistematik ayrımcı rejim uygulamaları ve nefret uyandırıcı toplum mühendisliği faaliyetleri neticesinde Gülen Hareketi mensupları sivil ölümün bütün uygulamalarına maruz kalmışlardır. Sivil ölüm uygulamalarının temel dayanaklarından biri ise OHAL KHK'ları olmuştur. Devlet eliyle gerçekleştirilen kurumsal bir nefret pratiği olan OHAL KHK'ları ile esasen nefret politikalarının bir parçası olarak Gülen Hareketi ile bağı olan herkesin herhangi bir hukuka aykırı eylemleri olmamasına rağmen devlet kurumlarından atılması ve sonrasında ise ekonomik ve sosyal hayatta sivil ölüme terk edilmelerini amaçlayan hukuka aykırı yok etme ve silme faaliyetidir. Zaten Erdoğan Rejiminin önemli aktörlerinden Numan Kurtulmuş'un bir YouTube kanalında verdiği röportajda söylediği "...Eğer normal süreçlerle bunları atmaya kalksaydık 15 Temmuz'dan sonra bunları 2020 yılına kadar, 2030 yılına kadar devlet memurluğundan çıkaramazdık. Devlet kendini korumak için böyle acil olağanüstü bir tedbir almıştır..." şeklindeki sözler KHK'ların bir yok etme aracı olarak kullanıldığını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.³²⁰ Bu kapsamda, KHK'lı bireylerin:

- Kamu görevinden süresiz men edilmesi,

³²⁰ TR724, "Numan Kurtulmuş'un KHK itirafı: "Hukuk uygulansaydı 2030'a kadar bu insanları atamazdık!", 18.11.2019, <https://www.tr724.com/numan-kurtulmusun-khk-itirafi-hukuk-uygulansaydi-2030a-kadar-bu-insanlari-atamazdik/>, İET: 24/09/2025

- Pasaportlarına el konularak seyahat özgürlüklerinin kısıtlanması,
- Sosyal güvenlik, sağlık, emeklilik ve eğitim haklarına erişimlerinin engellenmesi,
- Özel sektörde çalışabilmelerini engelleyen SGK “36” ve “37” kodlarıyla fişlenmeleri,
- Banka hesaplarının, kredi kartlarının iptali ve ekonomik yaşamdan dışlanması

sistematiik biçimde yürütölen **sivil ölüm politikalarının** unsurları hâline gelmiştir. Bu uygulamalar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 6. maddesindeki “adil yargılanma hakkının”, 8. maddesindeki “özel hayata saygı hakkının” ve 14. maddesindeki “ayrımcılık yasağının” açık ihlalidir.

3. İnsanların Kamu ve Özel Sektörde Çalışmasının Engellenmesi

Ötekileştirme ve yok etme esaslı nefret ve ayrımcı rejim uygulamaları neticesinde meslekten ihraç edilen, çalıştıkları kurumları kapatılan, mal varlıklarına el konulan insanlar adeta sivil ölüme ve açlığa terk edilmişlerdir. OHAL döneminde en yaygın ve kapsamlı ihlal edilen haklardan biri de çalışma hakkıdır. Yüz bini aşan kamu görevlisi somut bir delile dayanmadan, savunma ve adil yargılanma hakkı tanınmadan kamu görevinden çıkarılmıştır. Bu noktada insanlar sadece kamu görevinden çıkarılarak veyahut kurumları kapatılarak işsiz bırakılmamıştır. Bu insanlar damgalanmış, suçlu ilan edilmiş, gözaltına alınmış, tutuklanmış, emekli ikramiyelerinden dahi mahrum bırakılanlar olmuş, pek çoğunun özel sektörde de iş bulmasını engelleyici uygulamalar söz konusu olmuştur. Ayrıca ihraç edilenlerin pasaportlarına el konularak seyahat özgürlükleri ve bir başka ülkede çalışma hakları da ortadan kaldırılmış ve “sivil ölüm” olarak adlandırılan uygulamaya maruz bırakılmıştır.

Bu noktada kamu görevinden çıkarma içerikli tüm OHAL KHK’larının tamamında ihraç edilenlerle ilgili yer alan ve yeniden kamu hizmetinde istihdam edilmemeyi içeren “...kamu görevinden çıkarılan kişilerin, **mahkûmiyet kararı aranmaksızın** rütbe ve/veya memuriyetleri alınır ve bu kişiler görev yaptıkları teşkilata yeniden kabul edilmezler; bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemezler, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilemezler; bunların uhdelelerinde bulunan her türlü müteveli heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu, tasfiye kurulu üyeliği ve sair görevleri de sona ermiş sayılır.” şeklindeki KHK hükümlerine istinaden ihraç edilenlerin bir daha kamu sektöründe çalışması yasaklanmıştır.

Sistematiik ve planlı nefret ve ayrımcı rejim politikaları kapsamında ihraç edilenlerin ve kapatılan kurumlarda görev alanların özel sektörde çalışmalarını engelleme bakımından da bir kısım kısıtlamalar getirilmiştir. Öncelikli olarak 667 sayılı KHK ve devamında çıkarılan KHK’larla ihraç edilen asker ve polislerin silah ruhsatları ve pilot lisansları iptal edildiği gibi bu kişilerin özel güvenlik şirketlerinin kurucusu, ortağı ve çalışanı olmaları da yasaklanmıştır. Aynı şekilde ihraç edilen öğretmenlerin veya kurumları kapatılan özel okul öğretmenlerin özel sektörde de çalışmasını engelleyici birçok uygulama geliştirilmiştir.

İhraç edilen veya kapatılan özel okullardaki öğretmenlerin özel sektörde çalışmasını engelleyen uygulamalar arasında, MEBBİS'teki (Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi Yönetim Sistemi) şerhler, valiliklerin insafına bırakılan izinler ve bazı durumlarda özel okulların öğretmenleri işe almaktan çekinmesi yer almaktadır.³²¹ Bu hukuksuz uygulamaların bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21 Temmuz 2016 tarihli genelgesinin 3. maddesine dayandırılmaktaydı. Bu maddenin Danıştay Sekizinci Dairesinin E:2020/6426 K:2023/3630 sayılı ve 06/07/2023 tarihli kararı ile iptal edilinceye kadar bu konuda birçok ihlal yaşanmıştır.³²² Danıştay kararına rağmen halen benzer ihlaller devam etmektedir.

4. Bir Sivil Ölüm Uygulaması: Kod 36-37

Diğer taraftan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ihraç edilen veya kurumları kapatılan kişileri takip etmek ve işverenleri baskı altına almayı sağlamak bakımından bir kısım düzenlemeler getirmiştir. Bu kapsamda Bakanlık tarafından, 2 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan 2016-16 sayılı genelge ile SGK'nın işten çıkışlarda kullandığı kodlara ilaveler yapılmıştır. Çalıştığı işyeri OHAL KHK'sıyla kapatılmak suretiyle işsiz kalan çalışanlar için '36' kod numarası; KHK'lara ekli listelerle Kamudan ihraç edilenler için ise SGK kayıtlarında 37 kod numarası ile "Kamu Görevinden Çıkarıldı (Kanun/KHK Göre)" notu kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle KHK ile ihraç edilenlerin veya KHK ile kurumları kapatılanların özel sektörde çalışması fiilen imkânsız hale getirilmiştir. Bu da bir diğer vahim sivil ölüm uygulamasıdır.³²³

Günümüzde "sivil ölüm" olarak da ifade edilen ve meslekten çıkarılanların ve kurumları kapatılanların bir daha kamu hizmetinde istihdamlarını yasaklayan, özel sektörde çalışmalarını da engelleyen düzenlemelerin OHAL'in ilanıyla güdülen meşru amaçla hiçbir ilgisi yoktur ve açıkça AİHS'ye aykırıdır. AİHM, kamu görevinde istihdamın tamamen yasaklanmasının haklı görülebileceği durumlarda dahi ilgililerin tüm çalışma imkânlarının ellerinden alınmasını kabul edilemez bulmaktadır.³²⁴ Bütün bu hususlar bilinmesine rağmen nefret ve ayrımcı rejim politikaları kapsamında sistematik olarak bu düzenlemeler getirilmiştir.

5. Sivil Ölüm Uygulaması Olan Vahim Vakalar

Sivil ölüme terk ve ayrımcı rejim uygulamaları KHK'lılar bakımından her alanda varlığını hissettirmiştir. KHK'lılar yalnızca istihdamdan değil, barınma, sağlık hizmeti, sosyal güvenlik ve eğitim haklarından da mahrum bırakılarak, devletin koruma

³²¹ Broken Chalk, "KHK ile Çalışma İzinleri İptal Edilen Öğretmenler İçin AYM'den İhlal Kararı", <https://brokenchalk.org/khk-ile-calisma-izinleri-iptal-edilen-ogretmenler-icin-aymden-ihlal-karari/#:~:text=Bu%20durumda%20olan%20herkesin%20kendisiyle,manevi%20tazminat%20alma%20haklar%C4%B1%20bulunmaktad%C4%B1r,> İET: 24/09/2025

³²² <https://dosyasorgulama.danistay.gov.tr/>

³²³ Harrington/Yorulmaz, s.200

³²⁴ AİHM, Naidin/Romanya Kararı, Başvuru No: 38162/07, K.T: 21/10/2014, Prg.54, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-169115%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-169115%22]), İET: 24/09/2025

yükümlülüğünün tamamen askıya alındığı bir “sivil izolasyon” sistemine mahkûm edilmiştir. Birçok banka KHK’lıların banka hesaplarını kapatmış ve verdiği kredi kartlarını iptal etmişlerdir. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’na Halkbank tarafından gönderilen bir belgede ise, KHK ile ihraç edilmenin kredi kartlarına kısıtlama getirilmesine gerekçe olarak gösterildiği anlaşılmıştır.³²⁵ Bunun haricinde özel fonlarda biriken paranın ödenmemesi, kredi kullandırılmaması, öğrenci bursu verilmemesi, tedavi olma hakkının keyfi biçimde engellenmesi gibi birçok uygulamaya maruz kalmışlardır.

17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları ile başlayan süreçte nefret politikaları kapsamında nefret söylemi, nefret suçu, nefret saikli ayrımcı uygulamalar ve nihayetinde sistematik bir şekilde doğrudan insanlık suçu oluşturan binlerce vaka gerçekleşmiştir. Bununla birlikte geçmiş vakalar birçok çalışmada yer aldığından burada tekrar değerlendirmeye alınmayacaktır. Çalışmanın bu aşamasında özellikle 2022 ve 2023 yıllarında gerçekleşen güncel vakalara yer verilecektir.

- OHAL Döneminde çıkarılan KHK’lar ile kamu görevinden çıkarılan veya çalıştığı özel öğretim kurumu KHK ile kapatılan bir kısım eğitim personelinin çalışma izni Millî Güvenlik Kurulunca devletin millî güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti ya da iltisakı yahut bunlarla irtibatı olması gerekçesiyle iptal edilmiş ve fiilen öğretmenlik yapmaları engellenmiştir. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından bu kurumlarda çalışan tüm öğretmen ve yöneticilerin MEBBİS (MEB Online Portalı) kaydına “Cezası 667 sayılı KHK ile kurumu kapatıldı ve ... sayılı yazı” şeklinde şerh düşülmüş ve MEB öğretmenlerin ömür boyu meslekten men edilmelerine sebep olan bu işlemin dayanağı olarak da 21.07.2022 tarihli 7783529 sayılı Genelge’yi göstermiştir.

- Kahramanmaraş merkezde yaşayan ve Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile öğretmenlik görevinden ihraç edilen M.Ç. ve ailesi, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen büyük deprem sonrası kalmak için gittikleri Niğde’deki Sultan İkinci Kılıçarslan KYK yurduna alınmamışlardır. Alınmama gerekçesi olarak da M.Ç.’nin KHK’lı olması gösterilmiştir.³²⁶

- 2023 yılı şubat ayında Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem sonrası TUBİTAK, deprem bölgesinde yaşayan öğrencilere burs vereceğini açıklamıştır. Ancak TUBİTAK tarafından verilecek burs için kişinin KHK’lı olmaması koşulu getirilmiştir. Bir depremzedenin KHK’lı olması halinde burs alamayacağını söylemek, adaletsizlikten öte

³²⁵ DW, “KHK’lı öğretmenin kredi kartı iptal edildi”, 07.05.2020, <https://www.dw.com/tr/bankadan-khk-yan%C4%B1t%C4%B1-kart%C4%B1-ihra%C3%A7-nedeniyle-kapat%C4%B1d%C4%B1/a-53363760>, İET: 24/09/2025

³²⁶ Gazete Duvar, “Depremzedeye GBT: KHK’li olduğu için yurda alınmadı”, 08.03.2023, <https://www.gazeteduvar.com.tr/depremzedeye-gbt-khkli-oldugu-icin-yurda-alinmadi-haber-1607142>, İET: 24/09/2025

ayrımcılıktır. Bu ise nefret politikasının kamu kurumları tarafından nasıl eylemsel olarak vatandaşa ayrımcılık şeklinde yansıtıldığını göstermektedir.

- 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem sonrası Hatay'dan ailesiyle birlikte Ankara'ya taşınmak zorunda kalan ihraç savcı Vedat Demir'in eşi Türkiye Vakıflar Bankası Ankara Kolej Şubesi'nde depremzedelere yönelik banka kredisine başvurmuş ve ancak banka kredisi başvurusu reddedilmiştir. Gerekçe olarak ise eşinin ihraç edilmiş olması gösterilmiştir.³²⁷

- KHK ile ihraç edilen vatandaşların gerek devlet bankaları ve gerekse özel bankalarda hesap açmaları veya kredi kartları alması engellenmektedir. Bu kapsamda ekte yer alan belgelerden de anlaşılacağı üzere KHK'lı bir doktor ve ihraç bir savcının³²⁸ ve eşi KHK ile ihraç edilmesi nedeniyle bir diğer vatandaşın³²⁹ kredi kartı başvuruları reddedilmiştir.

Nefret politikalarının en acımasız yansımalarından biri de bakıma ve yardıma muhtaç olan hasta veya özürlü insanların da bu politikalardan etkilenmesidir. Bu bağlamda, hasta ve yaşlı olup bakıma muhtaç olması nedeniyle devletten evde bakım yardımı alan Aslı Kır'ın, kızı Emine Özlü'nün eşi olan Ali Özlü'nün OHAL KHK'sı ile öğretmenlik görevinden ihraç edilmiş olması gerekçe gösterilerek evde bakım yardımı kesilmiştir.³³⁰ Görüldüğü üzere KHK ile mesleğinden atılıp kendisi ve ailesi yokluğa mahkum edilen Ali Özlü'nün, kayınvalidesi dahi bu durumdan etkilenmiş ve hasta ve engelli olması nedeniyle ona ödenen evde bakım yardımı dahi kesilmiştir. İşin daha vahimi aynı öğretmenin daha sonra OHAL Komisyonu tarafından mesleğe döndürülmesine rağmen engelli bakım yardımının yine aynı gerekçe ile reddedilmesidir.³³¹

Görüldüğü üzere ayrımcı rejim uygulamaları kapsamında ihraç edilen veya kapatılan kurumlarda görev alanların kamuda ve özel sektörde çalışmalarını engelleme amaçlı olarak her türlü hukuk dışı tedbir alınmış ve bu kişiler sivil ölüme terk edilmişlerdir. Birçok banka hesap kapatma, kredi yasağı, burs iptali ve sağlık hizmetlerine erişim engelleriyle bu kişileri sistematik olarak ekonomik izolasyona mahkûm etmiştir. Bu durum, yalnızca "çalışma hakkı"nın değil, **yaşam hakkının sosyoekonomik bileşenlerinin** de gasp edilmesi anlamına gelmektedir. Burada Erdoğan rejiminin Gülen Hareketi'ne yönelik

³²⁷ Kronos, "KHK'lı eşine de depremzede kredisi yok: Siz değil ama eşiniz kara listede", 18.03.2023, <https://kronos36.news/tr/vakifbank-khkli-esine-de-depremzede-kredisi-vermedi-siz-degil-ama-esiniz-kara-listede/>, İET: 24/09/2025

³²⁸ <https://x.com/crkml/status/1642265215323496448?t=PRs4cC0AgkOeev-LK53yRw&s=09>, İET: 24/09/2025

³²⁹ <https://x.com/crkml/status/1645510689551679490>, İET: 24/09/2025

³³⁰ Bold Medya, "Damadı KHK'lı diye ağır engelli vatandaşın aldığı yardımı kestiler", 10/11/2019, <https://www.boldmedya.com/2019/11/10/damadi-khkli-diye-agir-engelli-vatandasin-aldigi-yardimi-kestiler/>, <https://x.com/crkml/status/1645510689551679490>, İET: 24/09/2025

³³¹ Yolculuk Haber, "Akrabasının KHK'lı olması gerekçe gösterilen engellinin maaşı kesildi", <https://www.yolculukhaber.net/akrabasinin-khkli-olmasi-gerekce-gosterilen-engellinin-maasi-kesildi/>, İET: 24/09/2025

yürüttüğü sistematik dışlama, “sivil ölümü” yalnızca bir metafor değil, toplumsal gerçekliğe dönüştürmüştür. İnsanlar işlerinden, kimliklerinden, onurlarından ve nihayetinde **insan olma statülerinden** mahrum bırakılmıştır. Bu tablo, Türkiye’yi modern çağın en kapsamlı **devlet kaynaklı insan hakları krizlerinden biriyle** yüz yüze bırakmaktadır.

E. GÜLEN HAREKETİNE YÖNELİK İŞLENEN SUÇLAR İÇİN OLUŞAN CEZASIZLIK KÜLTÜRÜ

Nefret politikalarının sonucu olarak özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi gerekçe gösterilerek başlatılan operasyonlar ve yapılan gösterilerde hareket mensuplarına, onların mal varlıklarına ve ailelerine karşı gerek kamu görevlileri ve gerekse sivil vatandaşlar tarafından gerçekleştirilen hukuka aykırı eylemlere karşı cezai ve hukuki sorumsuzluk düzenlemeleri getirilmiştir. Bu bağlamda 6755 sayılı Kanun’un 37. maddesine 20/11/2017 tarihinde 696 sayılı KHK ile bir ekleme yapılarak, bazı “sivil kişilere” de darbe teşebbüsü ve devamı niteliğindeki eylemlerin bastırılmasını sağladıkları iddiasıyla dokunulmazlık zırhı getirilmiştir. Böylece darbe girişimi gecesi ve devamında teslim olan askeri öğrencileri ve erleri linç ederek veya boğazlarını keserek hunharca öldürenlere cezasızlık güvencesi getirilmiştir.

Diğer taraftan Venedik Komisyonu, OHAL KHK'leri ile getirilen bu “*sorumsuzluk ve cezasızlık hali*” ile ilgili olarak, kişilere muğlak ve kontrolsüz yetkiler veren düzenlemelerin, Türk hukukunda “*suç*” olarak nitelendirilen bazı eylemlere Hükümetin doğrudan izin ve emir verdiği veyahut da en azından görevlerini yerine getirirken suç işleyenlerin cezalandırılmayacağını ima ettiği şeklinde anlaşılabileceğini, bu sorumsuzluk halinin Türk hukuk düzeninin kalıcı bir özelliği haline gelebileceğini belirtmiştir.³³²

Aynı şekilde Uluslararası Af Örgütü (Amnesty) 2016-2017, 2017-2018 ve 2019’a ilişkin raporlarında 15 Temmuz sonrası Türkiye’de Gülen Hareketi mensuplarına yönelik on binlerce kişiyi ilgilendiren gözaltı ve tutuklamalar sırasında yaşanan işkence ve kötü muamele iddialarına, bu suçların faili olanlara yönelik OHAL KHK’ları ile getirilen cezasızlık zırhına ilişkin bilgilere yer vermiş, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve pek çok temel insan haklarına ilişkin ihlalleri sıralamıştır. Örneğin, 2016 yılı raporunda, “...son on yılda gözaltı merkezlerinde işkenceyi ortadan kaldırma konusunda kayda değer bir gelişme gösteren Türkiye’de başarısız darbe girişiminden sonra rapor edilen vakaların sayısında endişe verici bir artış yaşandı. Resmi ve gayri resmi olarak polis tarafından gözaltında tutulan binlerce kişinin yanı sıra rapor edilen ciddi dayak, 19 cinsel saldırı, tecavüz tehdidi ve tecavüz olayları Türkiye yetkilileri tarafından sürekli olarak, ancak akla yatkın olmayan bir şekilde reddedildi...” denilmiştir.³³³

³³² Venedik, s.436.

³³³ Amnesty International Report 2016/17: The state of the world’s human rights, 22.02.2017, <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1048002017TURKISH.PDF>, İET: 07/09/2025

F. NEFRET POLİTİKASININ ORTAYA ÇIKARDIĞI VAHİM VAKALAR

Türkiye’de nefret politikaların en yoğun uygulandığı dönem 15 Temmuz darbe girişimi sonrasıdır. Bu dönemde sadece yaşayanlar değil bu süreçte vefat edenler de bu söylemin en ağır uygulamalarına maruz kalmışlardır. Ayrıca nefret politikalarının sonucu olarak hedef gösterilen kişi ve gruplar hakaret, tehdit, yaralama ve mala zarar verme ve hürriyeti tahdit gibi eylemlere maruz kalmışlardır. Özellikle cezaevleri, gözaltı merkezleri bu eylemlerin yoğun yaşandığı alanlar haline gelmiştir. Bu süreçte toplumsal ve bireysel şiddetin ve ötekileştirmenin merkezine konulan Gülen Hareketi mensupları birçok vahim vakanın öznesi olmuşlardır. Bu kısımda bu örneklerle kısaca değinilecektir.

1. Hainler Mezarlığı

15 Temmuz darbe girişi sonrası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi 20 Temmuz 2016 tarihinde oy birliğiyle, darbe girişimi sırasında darbeci olduğu iddiasıyla öldürülenler için “hainler mezarlığı” adıyla bir mezarlık yapılmasına karar vermiştir. Mezarlık Tuzla’ya bağlı Tepeören mahallesinde hayvan barınağının bulunduğu alana inşa edilmiş ve bu mezarlığa, darbe girişimine katıldığı iddia edilenler defnedilmiştir.³³⁴

2. Özgürlük İçin Ölüm Yolculuğu: Meriç

15 Temmuz darbe girişimi sonrası yüzbinlerce insan gözüaltına alınmış, tutuklanmış, mesleğinden ihraç edilmiş, kurumları kapatıldığı için işsiz kalmıştır. Uğranılan baskılardan dolayı intiharlar ve ölümler yaşanmıştır. Bu şekilde sivil ölüme terk edilen ve hem devletin hem de toplumun nefretine maruz kalan insanların ülkeyi terk etmeleri de yasaklanmıştır. Haklarında yurtdışı çıkış yasağı olduğu için kaçak yollarla yurtdışına çıkmak isterken onlarca insan Meriç ve Ege’nin sularında hayatlarını kaybetmiştir. 2021 yılı aralık ayı itibariyle Meriç ve Ege’de hayatların kaybedenlerin sayısı 34 olarak tespit edilebilmiştir.³³⁵ Sonraki yıllara ait veriler ise henüz netleşmiş değildir.³³⁶

Bu sürecin sembol örneği haklarında Gülen Hareketi üyesi oldukları iddiasıyla başlatılan soruşturma nedeniyle arama kararı bulunan ve 18 Temmuz 2018 gecesi Yunanistan’a kaçmaya çalışan Murat Akçabay ve eşi Hatice Akçabay’ın çocuklarıyla birlikte bindikleri botun Meriç’te batmasıdır. Anne Hatice Akçabay ve üç çocuğu batan botta boğulmuştur.³³⁷ Yine bağımsız ve tarafsız olarak hakimlik görevini yürütürken Gülen Hareketi üyesi olduğu iddiasıyla mesleğinden ihraç edilen ve tutuklanan genç hakim

³³⁴ NTV, “Vatan Hainleri Mezarlığı'na ilk defin yapıldı”, 26.07.2016, https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/vatan-hainleri-mezarligina-ilk-defin-yapildi,iUecIXpd0S7q-26_dLLEQ, İET: 07/09/2025

³³⁵ Tenkil Memorial, Meriç ve Ege’de Ölüm, <https://tenkilmemorial.org/category/meric-ve-egede-olum/>, İET: 07/09/2025

³³⁶ Harrington/Yorulmaz, s.196-197

³³⁷ EURONEWS, “Meriç’te Türk göçmen faciası: Anne bebeğine sarılmış halde ölü bulundu”, 21.07.2018, <https://tr.euronews.com/2018/07/21/meric-nehrinde-turk-gocmenleri-tasiyan-bot-alabora-oldu>, İET: 07/09/2025

Fatma Işık ve eşi ihraç hakim adayı Nazir Işık toplum ve devlet tarafından maruz kaldığı baskılardan kurtulmak ve tekrar tutuklanmamak için Yunanistan'a geçmek için bindikleri teknenin Ege Denizinde alabora olması sonucu 4 aylık Mahir ve 3 yaşındaki İbrahim Işık, Ege'nin sularında can verdiler. Işık çifti birlikte yola çıktıkları çocuklarını sakız adasına defnetmişlerdir.³³⁸

Bir başka hadise ise savcılık mesleğinden ihraç olduktan ve bir süre tutuklu kaldıktan sonra Erdoğan rejiminin baskılarından kurtulmak isteyen Cumhuriyet Savcısı İbrahim Gündüz ve eşi Nurdan Şenocak Gündüz Yunanistan'a gitmek üzere Ege Denizi'ni geçerken Kos Adası yakınlarında içinde bulundukları sürat teknesinin alabora olması sonucu 3 Aralık 2021'de vefat ettiler.³³⁹

3. Sokaklara Konulan Nefret Tabelaları

Türkiye'de hakim olan nefret politikalarının verdiği motivasyonla gerek kamu kurumları ve gerekse özel kişiler Gülen Hareketini doğrudan hedef alan uygulamalara girmişlerdir. Bunlardan biri de Hitler döneminde çokça karşılaşılan ve doğrudan insanları hedef gösteren nefret tabelalarıdır.³⁴⁰

Bu kapsamda Sakarya'nın Ferizli İlçe Belediyesi tarafından yol kenarlarına, Gülen Hareketinin lideri Fetullah Gülen'in fotoğrafı ile trafik canavarının yer aldığı 'Dikkat FETÖ çıkabilir' yazılı levhalar konulmuştur. Dönemin Ferizli Belediye Başkanı Ahmet Soğuk, levhaların belediye tarafından konulduğunu, kazaların sık yaşandığı yerlere yerleştirildiğini belirtmiştir.³⁴¹

Kamu kurumlarının bu nefret uygulamalarından etkilenen ve bu yönde motive edilen normal vatandaşların da benzer yöntemlere başvurdukları görülmüştür. Bu kapsamda bir berber çalıştırdığı dükkanın camına "FETÖ'CÜLER GİREMEZ" tabelası asmıştır.³⁴²

Görüldüğü üzere nefret söylemin bu şekilde devlet kurumlarından başlayarak aleni hale gelmiş olması nedeniyle toplumun ve yaşamın her alanında hareket mensupları hedef haline getirilmiş ve aşağılanmışlardır.

³³⁸ SHABER, "Ege'de bebeğini kaybeden Hâkim Fatma Işık, Çölaşan'a mektup yazmış", 01.10.2019, <https://www.shaber3.com/ege-de-bebegini-kaybeden-hakim-fatma-isik-colasan-a-mektup-yazmis-haberi/1335150/>, İET: 07/09/2025

³³⁹ TR724, "Ege Denizi'nde vefat eden ihraç savcı İbrahim Gündüz dualarla toprağa verildi", 29.01.2022, <https://www.tr724.com/ege-denizinde-vefat-eden-ihrac-savci-ibrahim-gunduz-dualarla-topraga-verildi/>, İET: 07/09/2025

³⁴⁰ "Yahudiler neden zulüm ve yok etme hedefi olarak seçildi?", <https://aboutholocaust.org/tr/facts/yahudiler-neden-zuluem-ve-yok-etme-hedefi-olarak-secildi>, İET: 07/09/2025

³⁴¹ Haber 7, "Kazaların sık yaşandığı yere 'FETÖ' tabelası", 17.08.2016, <https://m.haber7.com/guncel/haber/2081358-kazalarin-sik-yasandigi-yere-feto-tabelasi>, İET: 07/09/2025

³⁴² <https://x.com/UzunEmrah45/status/1717629826012475829?t=BUEvuqG5omdi6B-f7FCJ0w&s=09>, İET: 07/09/2025

G. GÖZALTINDA VE CEZAEVLERİNDE İŞLENEN NEFRET SUÇLARINA İLİŞKİN ÖRNEK VAKALAR

1. Gözaltında ve Cezaevlerinde İşkence ve Kötü Muamele Eylemleri

Erdoğan Rejimi tarafından ülkeye hakim kılınan nefret söylemi gözaltı merkezlerinde veya cezaevlerinde işkence, kötü muamele, hakaret, tehdit, baskı şeklinde kendini gösterirken normal sosyal yaşamda ise devletin imkanlarından mahrumiyet, kamu hizmetlerinin sunulmaması, ayrımcı uygulamalara tabi tutulma gibi kanunen suç olan eylemlerle kendisini göstermektedir. Devlet politikası haline getirilen nefret politikasının verdiği motivasyonla kamu görevlileri çeşitli saiklerle gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde Gülen Hareketi mensuplarına yönelik insanlık dışı ağır suçlar işlemişlerdir.

15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra Gülen Hareketine yönelik başlatılan operasyonlar kapsamında istihbarat birimlerince önceden hazırlanan gözaltı listeleri hemen işleme konulmuştur. Darbeyle herhangi bir ilgisi olmayan ve devletin gözetimi ve denetimi altında olan kamu kurumlarında veya özel kuruluşlarda görevli veyahut serbest ticaretle uğraşan binlerce insan, hakkında gözaltı kararı olduğunu öğrenir öğrenmez adalete sığınmış ve takip eden günlerde de en kısa sürede masum oldukları ispatlanıp aklanmayı beklerken ağır ve insanlık dışı uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu kişiler en üst düzey devlet görevlileri ve medya tarafından mahkemeye bile gerek olmadan “**darbeci**” ve “**terörist**” olarak ilan edilmişlerdir. Yine dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi bir miting sırasında “*Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, ‘Keşke geberip, gitseydik’ diyecekler. İnsan yüzü görmeyecek, insan sesi duymayacaklar.*” şeklindeki sözleriyle gözaltı ve cezaevlerinde yaşanan ve yaşanacakları açıkça ikrar etmiştir.³⁴³

Türkiye’de özellikle OHAL ilanının ardından işkence ve kötü muamele olaylarında artış görüldüğü çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından da dile getirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü bu doğrultuda eleştiriler içeren raporlar yayınlamışlardır. İşkence ve kötü muameleye uğrayanların kesin sayısı bilinmemekle birlikte uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına yansıyan sayılar çok vahimdir. Elde edilen veriler ışığında OHAL ile birlikte Gülen Hareketi’ne yönelik çağdaş zamanda uygulanabilecek bütün işkence ve kötü muamele örneklerinin sergilendiği görülmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, 2016’da yaptığı açıklamada Türkiye’de 15 Temmuz’daki darbe girişimi sonrası gözaltına alınanların bazılarının dövülüp işkenceye maruz bırakıldığı yolunda güvenilir kanıtlar olduğunu; polisin gözaltındaki bazı üst düzey askeri yetkililere cop ya da parmakla tecavüz ettiğini raporlarına yansıtmıştır.³⁴⁴ Bu bağlamda

³⁴³ Hürriyet, “Bakan Zeybekçi: Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki...”, 01.08.2016, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-zeybekci-bunlara-oy-le-bir-ceza-verecegiz-ki-40177470>, İET: 07/09/2025

³⁴⁴ BBC Türkçe, “Af Örgütü’nden Türkiye’ye ‘dayak, işkence ve tecavüz’ suçlaması”, 25.07.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36880689>, İET: 07/09/2025

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) tarafından hazırlanmış olan *"Açık Çek Türkiye’de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması"* konulu çalışmada darbe bahanesiyle işkencenin nasıl meşru hale getirildiği gözler önüne serilmiştir.³⁴⁵

Human Right Watch yayınladığı birçok raporda özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Türkiye’de işkence ve kötü muamelenin yaygın bir problem haline geldiğine ve bundan en fazla etkilenen gruplardan birinin de Gülen Hareketi olduğu vurgulanmaktadır. HRW *"GÖZALTINDA Türkiye’de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma"* Raporunda polis gözetimi altında ve cezaevlerinde işkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yapıldığına ilişkin iddialarda yükseliş gözlemlendiğini ve savcılıklar bu türden iddialara yönelik anlamlı soruşturmalar başlatmadıklarını ve bu tür olaylara adı karışan güvenlik ve kamu görevlileri için yaygın bir cezasızlık kültürünün hüküm sürdüğünü vurgulamıştır.³⁴⁶

Benzer şekilde Uluslararası Af Örgütünün 2020/21³⁴⁷ yılını kapsayan Raporunda da Türkiye’de işkence kötü muamele eylemlerinin devam ettiğine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda 2019’da kaybolan ve Gülen Hareketiyle bağlantılı olmakla suçlanan yedi kişiden biri olan Gökhan Türkmen, çıkarıldığı mahkemede, zorla kaybedildiği 271 gün boyunca işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldığı raporda yer almıştır.

2. Çıplak Arama Uygulamaları

Son dönemde özellikle kamuoyunun da gündemine gelen nefret saikli ayrımcı rejim uygulaması ise gözaltında ve cezaevlerinde yaşanan çıplak arama uygulamalarıdır. Başta HDP milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu ve diğer sivil toplum kuruluşları tarafından da gündeme getirilen bu sorun toplumdaki gelen yoğun tepkiler üzerine İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere diğer devlet kurumlarınca, alenice bir şekilde iddiaları yalanlanmış ve yaşananların münferit olaylar olduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır. Devlet birimlerinin üstünü kapatmaya çalıştıkları çıplak arama uygulaması, OHAL ile birlikte başlayıp halen devam eden ayrımcı rejimin sistematik bir işkence ve kötü muamele uygulamasıdır. Bu eylemler tamamen nefret saikiyle gerçekleştirilmektedirler.³⁴⁸

Türkiye’de gerek gözaltı merkezlerinde gerekse cezaevlerinde çıplak arama sistematik bir şekilde uygulanmakta olup münferit vakalar olarak değerlendirilemez. Zaten İçişleri ve Adalet Bakanlığının yaptıkları açıklamalarla çıplak aramayı "Detaylı Arama" adıyla meşrulaştırmaya çalışmış ve rutin olarak gerek ilgilinin gerekse diğer

³⁴⁵ HRW, "Açık Çek Türkiye’de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması", Ekim 2016, Human Rights Watch, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1016turkish_web.pdf, İET: 07/09/2025

³⁴⁶ HRW, "GÖZALTINDA Türkiye’de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma", Ekim 2017, s.1 vd., https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1017tu_web.pdf, İET: 09/09/2025

³⁴⁷ Amnesty International, 2020/21 Raporu, Amnesty International 2021, s.65, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/Tu%CC%88rk%CC%A7e.pdf>, İET: 09/09/2025

³⁴⁸ Harrington/Yorulmaz, s.158

tutuklu ve hükümlülerin can, emniyet ve sağlıklarının korunması amacıyla yapıldığını kabul etmişlerdir.³⁴⁹ Halbuki makul şüphe sebeplerinin varlığı halinde ve ancak istisnai olarak uygulanabilen genel arama, OHAL sürecinde genel aramanın sınırlarını aşarak rutin çıplak aramaya dönüştürülmüştür.

Çıplak arama konusunda yapılan suç duyuruları yargı makamları tarafından araştırılmadan reddedilmektedir. Çıplak aramanın sadece görevliler huzurunda ve yalnız yapıldığı için ispatının mümkün olmadığı ve aranan kişilerin odaya tek tek alınması sebebiyle mağdurların beyanları dışında bir delilin bulunmadığı dikkate alındığında Türk yargısının delil bulunmadığı gerekçesiyle soruşturmaların kapatılması, bir diğer ayrımcı rejim uygulamalarını örtbas etme yöntemidir.

Bu kapsamda Uşak Emniyet Müdürlüğü'nün Gülen Hareketine yönelik operasyonlar kapsamında 30 üniversiteli genç kadına yönelik olarak çıplak arama yaptığı mağdurların bu yöndeki şikayetleri bu konuda HDP tarafından soru önergesi olarak TBMM'ye sunulmuş³⁵⁰ ancak yargı mercileri soruşturmaları herhangi bir araştırma yapmadan kapatmışlardır.

Çıplak arama yöntemi sadece tutuklu ve hükümlülere uygulanmamaktadır. Hiçbir somut şüphe bulunmamasına rağmen cezaevlerine yapılan ziyaretlerde özellikle kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere tutuklu ve hükümlü yakınları da bu insanlık dışı muameleye maruz bırakılmaktadır. Bu insanlar hakkında "makul şüphe ve ciddi emare" bulunmamasına ve bunlar tutuklu veya hükümlü olmamalarına rağmen cezaevi görüşlerinde ziyarete getirilen çocukların bezlerine kadar arama yapılmakta, retina taramasıyla girişlerin sağlandığı binalarda insanlar keyfi olarak çıplak aramaya maruz bırakılmaktadır.³⁵¹

Unutulmamalıdır ki uluslararası kamuoyunun baskıları ve denetimlerine rağmen Türkiye'de Gülen Hareketi mensuplarına yönelik işkence ve kötü muamelelerin sistematik olarak yapılmasına imkan tanıyan zihni bir alt yapı oluşturulmuştur. Hatta Gülen Hareketi mensuplarının yaşam hakkının ortadan kaldırılmasının önündeki en büyük engel olarak uluslararası kamuoyunun baskıları ve denetimleri gösterilmektedir. Ülkenin 1990'larda yaşanan derin devlet yapılanmasına döndüğü, ülkenin AB uyum süreciyle birlikte elde edilen bütün kazanımların sıfırlandığı, ülkenin açık cezaevine döndüğü bir ortamda bu şekilde gerçekleşen sistematik insan hakları ihlallerine yönelik yerel mahkeme ve yüksek mahkemeler ile Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular sonuçsuz kalmıştır. İşkence ve

³⁴⁹ A Haber, "Son dakika: Adalet Bakanlığı'ndan "çıplak arama" iddiaları ile ilgili flaş açıklama", 21.12.2020, <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2020/12/21/son-dakika-adalet-bakanligindan-ciplak-arama-iddialari-ile-ilgili-flas-aciklama>, İET: 09/09/2025

³⁵⁰ Evrensel, "Uşak Emniyetinde kadınlara çıplak arama iddiası", 11.09.2020, <https://www.evrensel.net/haber/413836/usak-emniyetinde-kadinlara-ciplak-arama-iddiasi>, İET: 09/09/2025

³⁵¹ EURONEWS, "Çıplak aramaya maruz kalanlar euronews'e konuştu: 'Her görüşte kızımın bezine kadar arandık': 21.12.2020, <https://tr.euronews.com/2020/12/21/c-plak-aramaya-maruz-kalanlar-euronews-e-konustu-her-goruste-k-z-m-n-bezine-kadar-arand-k>, İET: 09/09/2025

insanlık dışı muamelelerin tespiti yerine sistematik olarak gerçekleşen bu ağır nefret suçları ve ayrımcı rejim uygulamaları, bizatihi yüksek mahkemeler ve Anayasa Mahkemesi tarafından örtbas edilmiştir.

Daha önce çıplak arama konusunda birçok ihlal kararı veren Anayasa Mahkemesi OHAL süreciyle birlikte özellikle FETÖ soruşturmaları kapsamında gözaltına alınan veya tutuklananların çıplak arama nedeniyle yaptıkları hak ihlali başvurularında hak ihlali kararı vermediği görülmektedir.³⁵² Aksine Mahkeme verdiği bir kararda "...Çıplak arama yapılması hükümlü ve tutuklular açısından tek başına Anayasa'nın 17.maddesini ihlal eden bir durum olarak değerlendirilemez..." demek suretiyle bu insanlık dışı uygulamaya meşruiyet tanımıştır.³⁵³ Mahkemenin bu bakış açısı nedeniyle çıplak arama mağdurları son çare olarak AİHM'ne yaptıkları bireysel başvuru sonucunu beklemektedirler.

Gülen Hareketi mensuplarına yönelik olarak Ankara İl Emniyet Müdürlüğü TEM Şube Müdürlüğü'nde görevli polislerin gözaltında hakaret, tehdit, yaralama, cinsel saldırı, kötü muamele ve işkence yaptığı Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezince hazırlanan raporlarla tespit edilmiştir. Gülen Hareketi mensubu olma iddiası ile Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alınan kişilere işkence, hakaret, tehdit ve cinsel saldırı eylemleri olduğuna dair ihbarlar gelmesi üzerine Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü TEM Şube Müdürlüğünde gözaltında bulunan bu kişilerle görüşerek 26.01.2022³⁵⁴, 02.03.2022³⁵⁵ ve 04.04.2022³⁵⁶ tarihli raporları düzenlemiştir

2021 yılı Şubat ayında Gülen Hareketi mensuplarına yönelik başlatılan operasyon kapsamında gözaltına alınan 30 kız öğrenci Uşak Emniyet Müdürlüğünde çıplak aramaya maruz kalmıştır. HDP Kocaeli Milletvekili ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyesi Ömer Faruk Gergerlioğlu tarafından da gündeme getirilen olayda, FETÖ operasyonunda gözaltına alınan kadınlara, Uşak Emniyet Müdürlüğünde "**çıplak arama**" yapılmış ve bu konuda yapılan suç duyuruları rejim yargısı haline gelen savcılıklar tarafından takipsizlikle sonuçlandırılmıştır.³⁵⁷

³⁵² AYM, Mehmet Arslan Kararı, Başvuru No: 2019/791, K.T: 24/11/2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/791>, İET: 09/09/2025

³⁵³ AYM, Tahsin İşlekel Kararı, Başvuru No: 2020/17435, K.T: 24/5/2023, prg.9, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/17435>, İET: 09/09/2025

³⁵⁴ Ankara Barosu 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023, https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/26.01.2022_tarihli_ihm_rapor.pdf, İET: 09/09/2025

³⁵⁵ Ankara Barosu, 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023, https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/02.03.2022_tarihli_ihm_rapor.pdf, İET: 09/09/2025

³⁵⁶ Ankara Barosu, 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023, https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/04.04.2022_tarihli_ihm_rapor1.pdf, İET: 09/09/2025

³⁵⁷ Cumhuriyet, "Uşak'taki çıplak aramaya dair suç duyurusu ortaya çıktı", 28.02.2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/usaktaki-ciplak-aramaya-dair-suc-duyurusu-ortaya-cikti-1817119>, İET: 09/09/2025

Bu işkence eylemlerinin temelinde devlet politikası haline gelen nefret politikaları yatmaktadır. Nefret saikiyle gözaltında ve cezaevlerinde işkence eylemleri gerçekleştirilmektedir.

Gülen Hareketi mensuplarına yönelik diğer işkence eylemlerinde olduğu gibi hareket mensubu olduğu iddiası ile gözaltında bulunan kişilerin tehdit ve hakaretlerle itirafçı olmaya zorlandığı; kişilere kaba dayak atıldığı, tekme ile vücudunun değişik yerlerine vurulduğu; mülakatlar esnasında tehdit ve hakaretlerin yanı sıra çıplak arama yapıldığı; çıplak haldeyken hakaret, tehdit, makatına şişe veya başka cisim sokma tehditlerine maruz kalındığı; soğuk su ile ıslatıldıkları anlaşılmaktadır.

Yukarıda 2022 yılında gerçekleşen ve resmi kayıtlara geçen bu vakalardan da anlaşılacağı üzere nefret politikalarının sonucu ve OHAL KHK'ları ile getirilen cezasızlık düzenlemelerinin de verdiği güvence ile Gülen Hareketine yönelik kamu görevlilerinde keyfi ve insanlık dışı davranış ve uygulamaların, işkence, kötü muamele eylemlerinin olağanlaştığı görülmektedir. Esasen bu gibi hukuk dışı eylemlerin sebebi devlet tarafından bir politika olarak geliştirilen ötekileştirme ve nefret politikalarıdır. Kanunen herkese eşit muamele yapması gereken kamu görevlileri işkence başta olmak üzere insanlığa karşı suçu düzenleyen TCK'nın 77. maddesi kapsamındaki eylemleri gerçekleştirmektedirler. Bunu yaparken de devlet adına bunu bir hak ve görev olarak görmektedirler.

3. Cezaevlerindeki Ayrımcı Uygulamalar

Diğer taraftan cezaevleri 15 Temmuz 2016 sonrası başlayan nefret söylemiyle birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir. Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanların insanlık dışı koşullarda barındırılması, **tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, koşulları bulunmasına rağmen tahliye, infaz erteleme, denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi, sağlık imkanlarından faydalandırılmaması veya yeterli sağlık imkanı sağlanmaması**³⁵⁸ gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim nefret saikli cezaevi uygulamalarıdır.

Erdoğan rejiminin hakim kıldığı ayrımcı, keyfi ve nefret saikli politikalar cezaevlerinde acımasızca uygulanmıştır. Cezaevi idareleri, bu politikaların uygulayıcısı olmuşlardır. Özellikle siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik olarak cezaevlerini adeta birer **beton tabuta** dönüştürmüşlerdir. En azılı hükümlülerin bile faydalandığı sosyal, kültürel ve eğitim faaliyetlerinden, siyasi hükümlü ve tutukluları mahrum bırakacak kararlar almışlardır. Keyfi gerekçelerle hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık imkanlarına ve tedaviye erişimlerini engellemişlerdir. Aynı şekilde, tutuklu ve hükümlülere yönelik kötü muamele, disiplin cezalarının keyfi verilmesi, ziyaretçi kısıtlamaları ve tek kişilik hücre gibi

³⁵⁸ Aras, Bahattin: "Hükümlü ve Tutukluların İnsan Onuruna Uygun Koşullarda Barınma Hakkı", Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2022, s.5 vd

uygulamalar, tutuklu ve hükümlülerin haklarının sistematik olarak ihlal edildiğini göstermektedir. Özellikle siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı politikalar, hukuk devletinin temel ilkelerine aykırı bir durum sergilemektedir.

4. Gözaltında İşkence ve Ölüm: Gökhan Açikkollu Vakası

15 Temmuz darbe girişimi sonrası başlayan kitlesel gözaltılar neticesinde gözaltı merkezleri işkence kötü muamele merkezlerine dönüşmüştür. Bu hukuksuz ortam birçok işkence neticesinde ölüme neden olmuştur. Bunun en vahim örneği ise gözaltında işkence sonucu vefat eden öğretmen Gökhan Açikkollu'dur. Ümraniye Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde tarih öğretmeni olarak görev yapan Gökhan Açikkollu 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla 23 Temmuz 2016 tarihinde evinde gözaltına alınıp İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürülmüştür. Açikkollu gözaltında kaldığı Vatan Emniyet Müdürlüğü nezarethanesinde 13 gün boyunca ağır işkencelere maruz kalmış, şeker ilaçları verilmemiş ve nihayetinde 5 Ağustos 2016 sabahı saat 04.35'te kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir.³⁵⁹ Açikkollu'nun bir nefret politikası argümanı olan işkence neticesinde ölümü nedeniyle yapılan suç duyurusunda cumhuriyet savcılığı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir.³⁶⁰

Gökhan Açikkollu'nun eşi Mümine Açikkollu tarafından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine başvuru yapılmıştır. BM İnsan Hakları Komitesi 30/11/2022 tarihli ve 3730/2020 sayılı Gökhan Açikkollu kararında³⁶¹ Açikkollu'nun gözaltındayken ölümüyle sonuçlanan işkence ve kötü muameleye tabi tutulduğu yönündeki iddialara ilişkin önemli tespit ve ihlallere yer vermiştir. Komite yaptığı değerlendirme neticesinde:

- Başvurucunun kocasının gözaltında tutulmasının ve akabinde nezarethanede ölümünün hukukiliğine itiraz etmede Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvuru yolunun uygulamada etkili olacağının taraf Devlet tarafından ispatlanmadığına,
- Türkiye'de ülke çapında olağanüstü hal ilan edildikten sonra 2 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe giren askıya alma bildiriminin (derogasyon) keyfi tutuklamaya karşı temel güvenceleri askıya alamayacağına,
- Taraf Devlet'in, Gökhan Açikkollu'nun 3 Ağustos 2016 tarihinde yapılan tıbbi muayenesi sırasında, gözaltındayken fiziksel ve psikolojik travmaya maruz kaldığı yönündeki iddialarının derhal, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulduğunu ortaya koyamadığına,
- Taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 6. ve 7. maddelerine aykırı olarak, Gökhan Açikkollu'yu işkence ve kötü muameleden korumak ve nihayetinde, önceden var olduğu

³⁵⁹ Ahval, 'Gökhan Açikkollu'nun ölümü işkenceyle ilintili', 12.03.2018, <https://ahvalnews.com/tr/iskence/gokhan-acikkollunun-olumu-iskenceyle-ilintili>, İET: 19/09/2025

³⁶⁰ Harrington/Yorulmaz, s.152

³⁶¹ Güneş, Gökhan: "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Gökhan Açikkollu Kararına İlişkin Değerlendirme", 02.12.2022, <https://www.drgokhangunes.com/makale/birlesmis-milletler-insan-haklari-komitesinin-gokhan-acikkollu-kararina-iliskin-degerlendirme/>, İET: 19/09/2025

bilinen sağlık sorunlarını göz önünde bulundurarak, gözaltındayken hayatını korumak için gerekli özeni göstermediğine,

➤ Taraf Devlet'in işkence iddialarına ve Gökhan Açikkollu'nun ölümüne ilişkin kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütüldüğünü gösteremediğine, soruşturma sırasında gözaltında bulunan diğler tanıkların ifadelerinin hangi gerekçeyle dikkate alınmadığının veya ölümünden önceki işkence iddialarının neden zamanında etkili bir şekilde soruşturulmadığının gerekçelendirilemediğine karar vermiştir.

5. Gözaltında ve Cezaevlerinde Ölümüne Terk Edilen İnsanlar

Cezaevleri suçlu insanların cezasını infaz ettiği bir kurum olmasına rağmen 15 Temmuz sonrası başlayan nefret söylemiyle birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir. Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanların insanlık dışı koşullarda barındırılması, tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, yeterli sağlık imkanı sađlanmaması³⁶², koşulları bunmasına rağmen denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim nefret saikli cezaevi uygulamalarıdır.

a. Beyaz Sandalyede Ölüm

Cezaevlerinde nefret politikasının sonucu olarak insanlar hasta olmalarına rağmen ölümüne terk edilmişlerdir. Birçok örnek bulunmakla birlikte en vahim örneklerden biri de OHAL döneminde KHK ile görevinden ihraç edilen ve daha sonra tutuklanan polis memuru Mustafa Kabakçioğlu'nun cezaevinde ölümüdür. Kabakçioğlu, FETÖ suçlamasıyla tutuklu bulunduğu Gümüşhane Cezaevi'nde 29 Ağustos 2020 tarihinde tek kişilik bir hücrede beyaz plastik sandalye üzerinde hayatını kaybetmiştir.³⁶³

Beyaz bir sandalyenin üzerinde başı arkaya düşmüş, tırnakları morarmış ve elleri bacaklarının üzerinde oturur vaziyette bir ölüm Türkiye'de nefret söyleminin hedefi haline getirilen bir kitlenin ölümüne terk edilışinin ve nefret politikasının nihai hedefinin resmidir. Mustafa Kabakçioğlu'nun 4 yıl tutuklu kaldığı cezaevindeki karantina hücresinde beyaz plastik sandalyenin üzerinde ölümü hastalık kaynaklı olmaktan ziyade Türkiye'de Gülen Hareketine yönelik oluşturulan nefret politikalarının cezaevlerine yansımalarının sonucudur. Türkiye'de insanlar hukuksuz uygulamalarla sivil ölümüne terk edilmektedir. Bunun cezaevine yansması ise daha ağır olmaktadır. Hasta hükümlü ve hasta tutuklular nefret sakiyle fiziki ölümüne terk edilmektedir.

b. Kendi Ölümünü Haber Veren Tutuklu: Halime Gülsu

Cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olma iddiasıyla tutuklu bulunanlara gerekli sağlık yardımlarının ve tedavilerinin yapılmaması adeta idari pratik haline

³⁶² Aras, s.5 vd

³⁶³ Harrington/Yorulmaz, s.154-155

gelmiştir. Bu bağlamda cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklu bulunan ve hastalığı nedeniyle ölüme terk edilen bir diğer vahim vaka ise KHK'lı İngilizce öğretmeni Halime Gülsu'nun cezaevinde ölümüdür.³⁶⁴

SLE (Sistemik Lupus Eritematosus) hastası olan İngilizce öğretmeni Halime Gülsu eşleri tutuklu KHK'lı aileler için içli köfte yapıp satması suçlamasıyla 3 Mart 2018 tarihinde tutuklanmış ve 28.04.2018 tarihinde ise ilaçları verilmediği, revire çıkartılmadığı ve tedavisi yapılmadığı için tutuklu bulunduğu Tarsus Kadın Kapalı Cezaevinde hayatını kaybetmiştir.³⁶⁵

c. Hasta Tutukluların Ölüme Terk Edilişi

Yukarıda verilen vahim örneklerden de anlaşılacağı üzere 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Gülen Hareketine yönelik başlatılan soruşturmalar kapsamında koşulları bulunmamasına rağmen hasta insanlar tutuklanmıştır. Kötü cezaevi koşulları veya cezaevindeki baskılar nedeniyle de binlerce insan cezaevlerinde hastalanmıştır. Tutuklanan insanlar kötü cezaevi koşulları veya tedavi hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle bilinçli olarak ölüme terk edilmektedirler.³⁶⁶

İnsanların yaşam hakkını korumak yükümlülüğü bulunan devlet, aksine insanların cezaevlerinde ölümü için hukuksuz uygulamalar geliştirmektedir. Bu kapsamda Adli Tıp Kurumu, hem 28 Şubat hem 15 Temmuz mağduru olan KHK'lı ve felçli öğretmen Şerife Sulukan'a, yüzde 89 engelli olması nedeniyle günlük yaşam aktivitelerinin çoğunda yardıma ihtiyaç duyduğu halde, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hali bulunmadığı için "cezaevinde kalabilir" raporu vermiştir.³⁶⁷ Sulukan halen cezaevinde başkalarının yardımıyla yaşama tutunmaya çalışmaktadır.

Manisa'da Gülen Hareketine yönelik hukuksuz operasyonlar kapsamında hakkında verilen 10 yıl hapis cezası Yargıtay tarafından onanan 86 yaşındaki yatalak hasta Mustafa Said Türk'ün yaşlılık ve ağır hastalıkları gerekçesiyle yaptığı infaz erteleme başvurusu reddedilmiştir. Türk, Hasta yatağından sedye ile alınarak cezaevine götürülmüş ve ardından da hastaneye kaldırılmıştır. 86 yaşındaki hayırsever Mustafa Said Türk, 25 gün boyunca cezaevi-hastane arasında dolaştırıldıktan sonra Adli Tıp Kurumu'nun infaz erteleme raporu vermesinin ardından Menemen R Tipi Cezaevi'nden tahliye edilmiştir. Sedye üzerinde cezaevine götürülen Türk, tekrar sedyeye evine geri getirilmiştir.³⁶⁸

³⁶⁴ Harrington/Yorulmaz, s.155

³⁶⁵ TR724, "Cezaevinde göz göre göre bir ölüm daha: Halime Gülsu öğretmeni vefat etti", 28.04.2018, <https://www.tr724.com/cezaevinde-goz-gore-gore-bir-olum-daha-halime-gulsu-vefat-etti>, İET: 19/09/2025

³⁶⁶ Harrington/Yorulmaz, s.155-156

³⁶⁷ Bold Medya, "Felçli ve yüzde 89 engelli öğretmen Şerife Sulukan cezaevinde nöbet geçirdi", 14.06.2022, <https://www.boldmedya.com/2022/06/02/felcli-ve-yuzde-89-engelli-ogretmen-serife-sulukan-cezaevinde-nobet-gecirdi/>, İET: 19/09/2025

³⁶⁸ Bold Medya, "86'lık felçli hasta sedyede cezaevine oradan hastaneye taşındı", 31.07.2023, <https://www.boldmedya.com/2023/07/31/86lik-felcli-hasta-sedyede-cezaevine-oradan-hastaneye-tasindi/>, İET: 19/09/2025

H. NEFRET POLİTİKALARININ GETİRDİĞİ İNTİHARLAR

Devlet politikası olarak uygulanan nefret söylemi ve ayrımcı rejim uygulamaları nedeniyle toplumdan dışlanan, ötekileştirilen, değersizleştirilen ve suçla özdeşleştirilen Gülen Hareketi mensupları ve aileleri çok ciddi psikolojik ve fiziksel şiddetin hedefi haline gelmişlerdir. Özellikle Hareket mensuplarına yönelik artan psikolojik baskı, sivil ölüme terk uygulamaları ve bir propaganda olarak yürütülen nefret söylemi nedeniyle gerek cezaevleri ve gerekse sivil hayat yaşanılmaz bir hale gelmiştir. Siyaset kurumundan ve toplumdan gelen bu ağır baskılar neticesinde çok ciddi sayıda intihar vakaları yaşanmıştır.³⁶⁹

CHP milletvekili Veli Ağbaba'nın 20 Nisan 2017 tarihinde kamuoyuna açıklamış olduğu **"OHAL Sürecinde Gerçekleşen İntiharlar"** başlıklı Raporda³⁷⁰ darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hal koşullarındaki ilk dokuz ayda 17'si polis, 4'ü asker, 4'ü öğretmen, 2'si infaz koruma memuru, 1'i rehberlik uzmanı, 1'i kaymakam, 1'i cami imamı, 1'i savcı, 1'i mühendis, 1'i öğrenci, 1'i doktor ve 1'i dış hekimi olmak üzere 35 kişinin intihar ettiği belirtilmiştir. Meydana gelen intihar olaylarından yedisi cezaevinde, biri de nezarethanede meydana gelmiştir. OHAL'in ilk 9 aylık bilançosunu gözler önüne seren bu rapordaki tespitler çerçevesinde doğrudan nefret politikalarının ve sistematik ayrımcı rejim uygulamalarının muhatabı olan kişilerin yanı sıra bu kişilerin aile bireylerinin intiharları bu sayı içerisinde değildir. Aynı şekilde ayrımcı rejim uygulamalarının ortaya çıkardığı ağır psikolojik ve fiziksel koşullarda sağlıklarını kaybedip vefat eden kişilerin sayısı da halen bilinmemektedir. Son yapılan araştırmalara göre³⁷¹; Gülen Hareketi ile ilişkili olduğundan bahisle hakkında işlem yapılanlardan 92 kişi intihar etmiştir.

Diğer taraftan Türkiye'de nefret söylemi devam ettiği için özellikle aile bireylerinde intiharlar daha da ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda yakın zamanda yaşanan bir başka vakada Gülen Hareketi üyeliği suçlamasıyla 10 yıl hapis cezası alan eski Danıştay üyesi Haşim Güney'in İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olan oğlu Nahit Emre Güney 12 Ekim 2022 tarihinde Galata Kulesi'nden atlayarak intihar etmiştir³⁷². Nefret söyleminin getirdiği intiharın cenaze töreninde de Erdoğan rejiminin nefret uygulamaları devam etmiş ve babası Haşim Güney cenaze törenine elleri kelepçeli olarak getirilmiştir. Bunun gibi birçok intihar vakası yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

³⁶⁹ Harrington/Yorulmaz, s.167

³⁷⁰ Cumhuriyet, "OHAL öldürüyor: Sayı 35'e yükseldi", 29.04.2017, <https://www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/ohal-olduruyor-sayi-35e-yukseldi-730232>, İET: 19/09/2025

³⁷¹ Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi:"Fetö", Nisan 2023, https://tr.solidaritywithothers.com/files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdf.27, İET: 19/09/2025

³⁷² Bold Medya, "Galata Kulesi'nde canına kıyan Nahit Emre'nin yakınları: Bir gecede lojmandan çıkarıldılar gidecek evleri yoktu", 15/10/2022, <https://boldmedya.com/2022/10/15/galata-kulesinde-canina-kiyan-nahit-emrenin-yakinlari-bir-gecede-lojmandan-cikardilar-gidecek-evleri-yoktu/>, İET: 19/09/2025

VI. BÖLÜM:

ERDOĞAN REJİMİNİN KADINLARA YÖNELİK NEFRET POLİTİKALARI

A. ERDOĞAN REJİMİNDE KADININ SİYASİ MALZEME OLMASI

Erdoğan rejiminin Gülen hareketine yönelik yürüttüğü nefret politikalarından en ağır şekilde etkilenenler kadınlar ve çocuklardır. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 sonrasında ilan edilen OHAL rejimiyle birlikte, siyasal iktidarın kadın kimliği üzerinden yürüttüğü nefret politikaları derinleşmiş, özellikle Gülen Hareketi’ne mensup olduğu iddiasıyla hedef alınan kadınlar bu politikanın en görünür mağdurları hâline gelmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın geçmişte “başörtülü bacılarım” söylemiyle muhafazakâr kadınları siyaseten mobilize ederken kullandığı dil, 17/25 Aralık operasyonları ve 15 Temmuz sonrası tamamen tersine dönmüş; bu kez aynı dini aidiyete sahip başörtülü kadınlar “terörist”, “hain” ve “FETÖ’cü” etiketleriyle şeytanlaştırılmıştır. Böylece kadın bedeni, bir dönem siyasal mağduriyetin sembolü iken, kısa sürede nefretin ve intikam siyasetinin taşıyıcısına dönüştürülmüştür. Diğer bir ifade ile Erdoğan rejimi kadını bir değer olmaktan ziyade bir siyasi malzeme olarak görmüş ve ona göre de politika belirlemiştir.

Kadınlar suç olmayan eylemlerden dolayı gözaltına, tutuklamalara maruz kaldıkları gibi eşleri ve diğer aile bireylerine yönelik operasyonlar nedeniyle de bu sürecin mağduru olmuşlardır. Gülen hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında binlerce kadın, herhangi bir örgütsel faaliyeti bulunmamasına rağmen, yalnızca Bank Asya’ya para yatırdığı, bir dini sohbet ortamına katıldığı, KHK ile kapatılan bir kurumda öğretmenlik yaptığı ya da sıradan bir kamu görevinde bulunduğu gerekçesiyle “terör örgütü üyesi” olarak tanımlanmıştır. Eşleri ihraç edildiği veya tutuklandığı için birçok kadın işinden olmuştur veya işyerinde mobinge ve nefret söylemine maruz kalmıştır. Benzer gerekçelerle birçok kadın ve çocuğun pasaportu iptal edilmiştir. Bütün bunlardan daha vahimi ise kadınların bu sırada işkence, kötü muamele, cinsel saldırı, hakaret, tehdit, çıplak arama gibi insanlık dışı eylemlere maruz kalmalarıdır. Raporun genelinde vahim vakaları örnek göstererek vurguladığımız üzere, nefret politikalarının bütün uygulamalarına kadınlar maruz kalmıştır.

B. TÜRKİYE’DE KADINLARA YÖNELİK DEVLET PRATİĞİ HALİNE GELEN SİSTEMATİK HAK İHLALLERİ

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL rejimi, kadınlara yönelik tarihin en ağır hak ihlallerine zemin hazırlamıştır. Erdoğan rejiminin siyasal radikal İslamcı geleneğini ortaya çıkaran ayrımcı, intikamcı ve nefret saikiyle yürütülen uygulamalar, toplumun en savunmasız kesimlerinden biri olan kadınları doğrudan hedef almıştır.

Bu dönemde, binlerce kadın hiçbir somut delil ya da makul gerekçe olmaksızın gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Hamile kadınların cezaevlerinde doğum yapmak zorunda bırakılması, küçük çocuklu annelerin çocuklarıyla birlikte cezaevlerinde yaşamak zorunda kalması, ağır hastalığı olan kadınların tahliye edilmeyerek ölüme terk edilmesi, evrensel hukuk ilkelerinin en ağır ihlali niteliğindedir.

OHAL süreci ve sonrasında çok sayıda kadın işkence, kötü muamele, cinsel saldırı, hakaret, tehdit, çıplak arama gibi insanlık dışı eylemlere maruz bırakılmıştır. Gözaltında çıplak soyulmak ve eşinin önünde teşhir edilmekle tehdit edilmişlerdir.³⁷³ Finlandiya Göçmenlik Bürosu'nun hazırladığı raporda, onlarca kadının gözaltında cinsel saldırıya uğradığı ve bazı vakalarda kadınların bu saldırılar sonucunda hamile kaldığı uluslararası kamuoyuna duyurulmuştur. Bu bulgular, yaşananların münferit olay olmaktan ziyade, Türkiye'de bir devlet pratiği haline gelmiş sistematik bir ihlal zincirini ortaya koymaktadır.

Özellikle Gülen hareketiyle irtibatlı ya da muhalif kimliğe sahip kadınların, sırf bu aidiyetleri nedeniyle "kolektif suçlu" olarak damgalanması, kadın bedeni ve kimliği üzerinden yürütülen intikam siyasetiyle birleşerek, bireysel ihlallerin ötesinde planlı ve sistematik bir devlet uygulamasına dönüşmüştür.

1. Kadına Yönelik Nefretin Sistematikleşmesi

Raporda yer verilen bilgilerden ve vakalardan da açıkça görüldüğü üzere, Gülen Hareketi'ne mensup olduğu iddiasıyla hedef alınan kadınlar, Türkiye'de nefret politikalarının en görünür mağdurları hâline gelmiştir. Gözaltında çıplak aramadan hamilelikte tutuklamaya, çocuklarıyla cezaevinde yaşamak zorunda bırakılmaktan hasta kadınların ölüme terk edilmesine kadar her uygulama, devlet eliyle yürütülen bir "sosyal soykırım" sürecinin parçasıdır. Bu politikalar, yalnızca bireysel hak ihlalleri değil, cinsiyet, inanç ve kimlik temelli bir nefret sisteminin ürünüdür.

Türkiye'nin, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR) kapsamındaki yükümlülüklerini açıkça ihlal ettiği ortadadır. Bu bağlamda, uluslararası insan hakları mekanizmalarının Türkiye'deki kadın mahpuslar ve gözaltı mağdurlarına yönelik ihlalleri daha yakından izlemesi ve sistematik raporlama yapması acil bir zorunluluktur.

Uluslararası insan hakları standartları açısından bu durum kabul edilemezdir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), devletlere kadınların hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan eşit haklardan yararlanmasını sağlama yükümlülüğü yüklerken, Türkiye'deki mevcut uygulamalar bu yükümlülüğün ihlali

³⁷³ Bold Medya, "Ellerinde kelepçeyle 'gülen kadın' neler yaşadıklarını anlattı", 18/12/2020, <https://boldmedya.com/2020/12/15/ellerinde-kelepceyle-gulen-kadin-neler-yasadiklarini-anlatti/>, İET: 25/09/2025

niteliğindedir. Ayrıca, keyfi tutuklama ve gözaltıların yaygınlaşması, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) açık bir ihlali anlamına gelmektedir.

Kadınların yalnızca dini kimlikleri, sosyal çevreleri veya ekonomik tercihleri nedeniyle suçlu ilan edilmesi hem cinsiyet eşitliği hem de temel hukuk normları bakımından derin bir meşruiyet krizine işaret etmektedir. Kadın kimliği üzerinden yürütülen bu intikam ve nefret siyaseti, yalnızca kadınları değil, toplumun bütün demokratik değerlerini hedef almaktadır. Bu nedenle, uluslararası insan hakları mekanizmalarının Türkiye'deki bu ayrımcı uygulamalara karşı daha güçlü bir izleme ve raporlama süreci yürütmesi acil bir gerekliliktir.

Uluslararası insan hakları hukuku açısından bu uygulamalar; İşkenceye Karşı Sözleşme (CAT), CEDAW, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AIHS) ve ICCPR'nin açık ihlallerini oluşturmaktadır. Kadınların, yalnızca kimlikleri ve sosyal aidiyetleri nedeniyle bu ölçüde ağır muamelelere maruz bırakılması, Türkiye'nin evrensel değerlerden kopuşunun en somut göstergesidir. Bu nedenle, Türkiye'de kadınlara yönelik sistematik ihlallerin belgelenmesi ve uluslararası mekanizmalar önünde hesap sorulması acil bir insanlık görevidir.

2. Kadınların Teşhiri: Kelepçeli ve Başörtülü Kadınların İtibarsızlaştırılması

Nefret politikaları kapsamında kadınlar doğrudan nefretin bütün uygulamalarına maruz kalmışlardır. Bu süreçte kadınların değersizleştirilmesi ve hedef haline getirilmesi rutin bir uygulama haline gelmiştir. OHAL süreciyle birlikte gözaltına alınan kadınların, elleri kelepçeli şekilde topluca dizilip cezaevlerine götürülmesi³⁷⁴ ve bu görüntülerin iktidara yakın medya organları tarafından teşhir edilmesi, nefret politikalarının en çıplak tezahürüdür. Bu fotoğraflar, yalnızca devlet gücünün değil, aynı zamanda toplumun bilinçaltına işlenmiş **“suçlu kadın”** imgesinin bir propaganda aracına dönüştüğünü göstermektedir. Başörtülü kadınların bir zamanlar **“dindar neslin onuru”** olarak sunulup, birkaç yıl sonra **“terörist kadın”** olarak yansıtılması, cinsiyet temelli bir çelişki değil, bilinçli bir nefret mühendisliğidir. Bu tutum, kadını hem dini hem de politik anlamda değersizleştiren, onu siyasal hesaplaşmanın simgesine indirgeyen bir yaklaşımı temsil etmektedir. Böylelikle Erdoğan rejimi kadınlar üzerinden nefret politikasının en acımasız ve insanlık dışı mesajlarını vermiştir.

3. Kadınların Gözaltında ve Cezaevinde İşkence, Çıplak Arama ve Cinsel Şiddete Maruz Kalması

Rapor içeriğindeki bilgilerden de anlaşılacağı üzere 15 Temmuz sonrası Türkiye'de işkence, kötü muamele, çıplak arama ve cinsel saldırı uygulamaları sistematik hâle gelmiş

³⁷⁴ Bold Medya, “Ellerinde kelepçeyle ‘gülen kadın’ neler yaşadıklarını anlattı”, 18/12/2020, <https://boldmedya.com/2020/12/15/ellerinde-kelepceyle-gulen-kadin-neler-yasadiklarini-anlatti/>, İET: 25/09/2025

ve kadınlar da bu insanlık dışı uygulamanın mağduru olmuşlardır.³⁷⁵ İşkence ve kötü muamele yasağı, uluslararası hukukun emredici (jus cogens) normları arasında yer almakta olup hiçbir koşulda istisnası bulunmamaktadır. Buna rağmen, OHAL sürecinde Türkiye’de özellikle kadınların doğrudan işkence, kötü muamele, cinsel taciz, tecavüz ve tehdit gibi ağır insan hakları ihlallerinin mağduru haline getirildiği çok sayıda vaka belgelenmiştir. Bu vakalar, yalnızca münferit olaylar değil, sistematik ve planlı biçimde belirli bir gruba yönelmiş uygulamalar olduğundan, Roma Statüsü’nün 7. maddesi kapsamında “insanlığa karşı suç” niteliği taşımakta ve zamanaşımına tabi olmamaktadır.

Kadınlar gözetiminde veya cezaevinde işkence, kötü muamele, çıplak arama, cinsel saldırı ve tehdit gibi birçok insanlık dışı eyleme maruz kalmıştır. Bu bağlamda

➤ 15 Temmuz darbe girişimini haber vermek üzere Genelkurmay Başkanlığı’na giden MİT Müsteşarı Hakan Fidan’ı karşılayan ve uğurlayan kadın subay **Kübra Yavuz**’un Genelkurmay karargâhında elektrik verilerek ve ölüm tehdidi altında işkence görmesi,³⁷⁶

➤ Ankara Terörle Mücadele Şubesi (TEM) tarafından Şubat 2017 tarihinde evinde gözaltına alınan **Esra Yurt**’a gözaltında kaldığı 5 gün boyunca hem fiziksel hem psikolojik işkenceye maruz kalması ve itirafçı olmayı reddettiği için sol ayağının altına asit dökülerek işkence yapılması,³⁷⁷

➤ Elazığ Kadın Kapalı Cezaevi’nde tutuklu bulunan **Rabia Bıyıklı**’nın, doğum için götürüldüğü hastanede 2 gün boyunca elleri kelepçeli şekilde suni sancıyla doğum yapmaya zorlanması,³⁷⁸

➤ Cezaevinde uğradığı işkence, kötü muamele ve cinsel istismar eylemlerinin etkisi ile **Garibe Gezer**’in 10 Aralık 2021 tarihinde intihar etmesi³⁷⁹

bu vahim tabloyu örnekleyen vakalardan sadece birkaçıdır. Türkiye’deki baskıcı rejim nedeniyle bu olaylar çoğunlukla yerel ve ulusal basında sansürlenmiş; yalnızca sosyal medya platformları, bağımsız haber siteleri ve bazı uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporları sayesinde kamuoyuna yansıyabilmiştir.

Diğer taraftan **Uşak Emniyet Müdürlüğü’nde 2021 Şubat ayında gözaltına alınan 30 kız öğrenciye yönelik çıplak arama** vakası, bu uygulamanın keyfiyetini ve nefret

³⁷⁶ Yıldız, Müyesser, “Bir Mahkeme Genelkurmay’dan “İşkenceciler”in Adresini İstedil!..” 22/06/2018, <https://muyesseryildiz.com/2018/06/22/bir-mahkeme-genelkurmaydan-iskencecilerin-adresini-istedi/> , İET: 25/09/2025

³⁷⁷ Özarslan, Sevinç: “Kadın polis, gözaltındaki kadınlara asitle işkence yaptı”, 22.05.2020, <https://www.patreon.com/posts/kadin-polis-37398216> , İET: 25/09/2025

³⁷⁸ Jinnews, “Rabia Bıyıklı’nın elleri kelepçeli doğuma zorlanmasının gerekçesi nedir?”, 11.04.2019, <https://jinnews.net/SIYASET/content/view/107592?page=478>, İET: 25/09/2025

³⁷⁹ Bianet, “Garibe Gezer suspiciously loses her life in prison”, 10 December 2021, <https://bianet.org/haber/garibe-gezer-suspiciously-loses-her-life-in-prison-254601>, İET: 25/09/2025

saikiyle gerçekleştirildiğini göstermektedir.³⁸⁰ Bu olay kamuoyuna yansıdığına, **AKP Grup Başkanvekili Özlem Zengin**'in “onurlu kadın bir sene beklemes” ifadesiyle mağdurları suçlaması, devlet söyleminin kadın onurunu nasıl aşağılayan bir nefret diline dönüştüğünün en açık kanıtıdır. Yine dönemin **Uşak Valisi Funda Kocabıyık**'ın olay sonrası “FETÖ ve PKK aynı amaç uğrunda birleşmiştir” sözleri³⁸¹, mağdurları hedef göstererek insanlık dışı bir eylemi meşrulaştırma çabasını yansıtmaktadır. Bu ifadeler, cinsel şiddetin yalnızca bireysel sapkınlık değil, kurumsallaşmış bir nefret pratiği hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde Afyon Emniyet Müdürlüğünde Gülen Hareketine mensup olduğu iddiası ile gözaltına alınan **Aysun Işınkaralar** burada tehdide, elektrikle işkenceye ve cinsel şiddete ve çıplak aramaya maruz kalmıştır. Bu konuda yapılan şikayet sonuçsuz kalmış ve suç duyurusu işleme konulmadan takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. Bu dönemde Anayasa Mahkemesi'nin çıplak arama başvurularında “hak ihlali yoktur” kararı vermesi, nefret suçlarını kurumsal düzeyde meşrulaştırmıştır. Böylece kadınlara yönelik ayrımcılık yalnızca fiilî değil, yargısal düzeyde de kurumsallaşmıştır.³⁸²

Benzer sistematik işkence eylemi kamuoyunda “**kız çocukları davası**” olarak bilinen soruşturma kapsamında da meydana geldi. Gülen hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında 7 Mayıs 2024 tarihinde gözaltına alınan yaşları küçük kız çocukları, Üsküdar Çocuk Şube Müdürlüğü'nde yaklaşık 16 saat boyunca kötü muamele, psikolojik baskı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalmışlardır. Kız çocuklarının **alışveriş merkezine** gitmesi, **bowling** oynaması, birbirlerinin evine **misafirliğe** gitmesi, **ders çalışması**, **piknik yapması ve kadınların altın günü** yapması terör eylemi olarak gösterilmiştir.

Ayrıca, üniversite öğrencisi genç kızların gönüllü olarak **İngilizce dersi ve dini dersler** vermesi, ebeveynlerin ise çocuklarını bu aktivitelere göndermesi de terör eylemi olarak değerlendirilmiştir. Bu olağan sosyal yaşam eylemleri kapsamında kız çocukları gözaltında ifade vermeye zorlanmışlardır. Gözaltı süresince kendilerine yönelik “**kan kusturma**” şeklinde tehditler yapıldığı, “**aileleri aleyhine ifade vermeleri**” yönünde baskı

³⁸⁰ Cumhuriyet, “Uşak'taki çıplak aramaya dair suç duyurusu ortaya çıktı”, 28.02.2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/usaktaki-ciplak-aramaya-dair-suc-duyurusu-ortaya-cikti-1817119> , İET: 25/09/2025

³⁸¹ Gazete Duvar, “Uşak Valisi'nin 'çıplak arama' yanıtı: FETÖ ve PKK aynı amaç için birleşti”, 17.12.2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/usak-valisinin-ciplak-arama-yaniti-feto-ve-pkk-ayni-amac-icin-birlesti-haber-1507595>, İET: 25/09/2025

³⁸² The Arrested Lawyers Initiative, “Türkiye: Harrowing details of torture at the Afyon Police HQ”, 25 February 2024, <https://arrestedlawyers.org/2024/02/25/turkey-harrowing-details-of-torture-at-the-afyon-police-hq/>, İET: 25/09/2025

uygulandığı ve ebeveynleri hakkında terör eylemi tespit edildiği öne sürülerek çocuklara psikolojik işkence yapıldığı avukatları tarafından yapılan suç duyurusunda belirtilmiştir.³⁸³

Diğer taraftan, **Finlandiya Göçmenlik Bürosu** tarafından hazırlanan ve Haziran 2024'te kamuoyuna açıklanan *“Türkiye; Gülen hareketiyle ilişkili bireyler”* başlıklı raporda, gözaltındaki kadınların maruz kaldığı tecavüzlerden açıkça bahsedilmektedir. KHK Mağdurları Platformu ve diğer kaynaklardan alınan bilgilere göre, en az 12 kadın gözaltında hamile bırakılmış ve bazıları doğum yapmak zorunda kalmıştır. Gözaltındaki kadınlar ayrıca polis memurlarıyla oral seks gibi diğer insanlık dışı eylemlere de maruz kalmıştır. Raporda, bazı kaynakların verdiği bilgilere göre, Gülen Hareketiyle ilişkili olduğu iddia edilen kişiler muhtemelen hala kaçırma, zorla kaybetme, işkence ve diğer kötü muamele gibi ağır insan hakları ihlallerine hedef olmaktadır. Bu süreç halen dahi devam etmektedir.

4. Cezaevlerindeki Hasta Kadınlar ve Yaşanan Ölüm

17/25 Aralık süreciyle birlikte başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL sürecinde, özellikle Gülen hareketi ile bağlantılı oldukları iddiasıyla gözaltına alınan ve tutuklanan kadınlar, ağır insan hakları ihlallerine maruz bırakılmıştır. Bu dönemde kadınların sadece düşünsel, sosyal ya da dini aidiyetleri nedeniyle kriminalize edilmesi, onların yaşam hakkı ve insan onurunun sistematik biçimde ihlal edilmesine yol açmıştır. Bireysel manada yüzlerce kadın ağır hak ihlallerine maruz kalmıştır.

Cezaevlerine hakim olan bu nefret politikaların sonucu olarak onlarca ağır hasta kadın bilinçli bir tercihi bir şekilde tahliye talepleri veya infaz erteleme talepleri reddedilmiştir. Bundan daha vahim olan bu hasta kadınların tedaviye ve ilaçlara erişimleri de engellenerek ölümüne sebep olunmuştur. Bu bağlamda aşağıda birkaç vahim vaka örneği verilmiştir:

➤ Cezaevlerinde ilaçları verilmeyen **Nesrin Gençosman**³⁸⁴ ve **Halime Gülsu**³⁸⁵, tedaviye erişim engellendiği için yaşamlarını kaybetmişlerdir.

³⁸³ Bold Medya, “Kız çocukları davasında yeni gelişme: İşkence yapan polisler hakkında soruşturma yolu açıldı.”, 13/05/2025, <https://www.boldmedya.com/2025/05/13/kiz-cocuklari-davasinda-yeni-gelisme-iskence-yapan-polisler-hakkinda-sorusturma-yolu-acildi/>, İET: 25/09/2025

³⁸⁴ Bold Medya, “Cezaevinde ihmalle ölüme sürüklenen Nesrin Gençosman’ın ablasından çağrı”, 02.11.2023, <https://boldmedya.com/2020/03/30/cezaevinde-ihmalle-olune-suruklenen-nesrin-gencosmanin-ablasindan-cagiri/>, İET: 01/10/2025

³⁸⁵ TR724, “Cezaevinde göz göre göre bir ölüm daha: Halime Gülsu öğretmen vefat etti”, 28.04.2018, <https://www.tr724.com/cezaevinde-goz-gore-gore-bir-olum-daha-halime-gulsu-vefat-etti>, İET: 01/10/2025

➤ Kanser tedavisi için yurt dışına çıkmasına izin verilmeyen kimya öğretmeni **Gülhan Çolakoğlu**³⁸⁶ ile pasaport yasağı nedeniyle tedavi hakkından mahrum bırakılan birçok kadın benzer şekilde ölüme terk edilmiştir.

➤ Cezaevindeki kızına ve kızının arkadaşına para gönderdiği için tutuklanan 75 yaşındaki **Hatice Yıldız**³⁸⁷ gibi ağır hasta ve yaşlı kadınların “cezaevinde kalabilir” raporlarıyla infaz erteleme başvurularının reddedilmesi, insanlık onurunu zedeleyen uygulamaların boyutunu gözler önüne sermektedir.

➤ Yüzde 89 engelli raporuna rağmen cezaevinde tutulan **Şerife Sulukan**^{388, 389} gibi vakalar, cezaevlerinde sağlık hakkının yok sayıldığını kanıtlamaktadır.

➤ Aydın’da Gülen Hareketine yönelik yönelik yargılamalar kapsamında 6 yıl 8 ay hapis cezası verilen **Ayşe Solak**³⁹⁰ üçüncü evre göğüs kanseri olmasına rağmen Yargıtay’ın verilen hukuksuz cezayı onama kararı nedeniyle 2025 yılının ağustos ayında tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Tahliye ve infaz erteleme talepleri kabul edilmediği gibi tedaviye erişim hakkı da kısıtlanmaktadır.

➤ Yine Adana’da Gülen cemaatine yönelik soruşturmalar kapsamında 7 yıl 6 ay hapis cezası verilen ve ceza onandığı için geçen yıl nisan ayında tutuklanan 3. evre kanser hastası KHK’lı zabıt katibi **Gülten Nene**’nin³⁹¹ tahliye ve infaz erteleme talepleri uzun bir süre reddedildi. Kamuoyundan gelen yoğun tepkiler üzerine tahliye edilmiştir.

Yukarıda verilen vahim vaka örneklerinden de anlaşılacağı üzere kadınların, yalnızca muhalif kimlikleri nedeniyle doğrudan hedef alınarak devlet eliyle sistematik işkence, kötü muamele ve yaşam hakkı ihlallerine maruz bırakıldığı görülmektedir.³⁹²

³⁸⁶ Bold Medya, “Tedavisi engellenen kanserli öğretmen hayatını kaybetti”, 13.11.2020, <https://www.boldmedya.com/2020/11/11/tedavisi-engellenen-kanserli-ogretmen-hayatini-kaybetti/>, İET: 01/10/2025

³⁸⁷ Bianet, “Evden sedyeyle çıkarılan Hatice Yıldız’a 'cezaevinde kalabilir' raporu”, 28.09.2024, <https://bianet.org/haber/evden-sedyeyle-cikarilan-hatice-yildiz-a-cezaevinde-kalabilir-raporu-300181> , İET: 01/10/2025

³⁸⁸ Bianet, “Hasta mahpus Özbek’in beyni yerine boynundan MR çekildi”, 03.09.2024, <https://bianet.org/haber/hasta-mahpus-ozbek-in-beyni-yerine-boynundan-mr-cekildi-299285>, İET: 01/10/2025

³⁸⁹ Bold Medya, “Yüzde 89 engelli Şerife öğretmenin tahliyesi neden bekletiliyor”, 22/05/2024, <https://bianet.org/haber/682-f-oturmasi-agir-hasta-mahpus-ozge-ozbek-serbest-birakilsin-306618>, İET: 01/10/2025

³⁹⁰ Bold Medya, “Kanser hastası cezaevinde infaz erteme bekliyor”, 25.09.2025, <https://www.boldmedya.com/2025/09/25/kanser-hastasi-cezaevinde-infaz-erteme-bekliyor-ayse-solak-durumum-daha-kotuye-gitmeden-ozgur-bir-ortamda-iyilesmek-istiyorum-cagrisi-yapti/> , İET: 01/10/2025

³⁹¹ Bold Medya, “Hayati tehlikesi var” raporu: Sağlık kurulu, kanser hastası Gülten Nene’nin infazının ertelenmesini istedi.”, 12.02.2025, <https://boldmedya.com/2025/02/12/hayati-tehlikesi-var-raporu-saglik-kurulu-kanser-hastasi-gulten-nenenin-infazinin-ertelenmesini-istedi/> , İET: 01/10/2025

³⁹² Evrensel, “Cezaevinde hayatını kaybeden Nesrin Gençosman’ın ölümüne soruşturma”, 27.07.2018, <https://www.evrensel.net/haber/357886/cezaevinde-hayatini-kaybeden-nesrin-gencosmannin-olumune-sorusturma>, İET: 01/10/2025

Kanser hastalığı gibi ağır ve tehlikeli hastalık hallerinde bile yasal olarak hiçbir engel olmayan infaz erteleme ve tahliye talepleri bilinçli bir tercihle reddedilmektedir.

5. Hamile, Loğusa ve Çocuklu Kadınların Cezaevine Mahkûm Edilmesi

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 sonrasında başlatılan kitlesel tutuklamalar, yalnızca muhalif kimlikleri hedef almakla kalmamış; en savunmasız kesimlerden biri olan kadınlar ve çocukları da ağır biçimde etkilemiştir. Hamile kadınların gözaltına alınması, lohusa annelerin cezaevine gönderilmesi ve bebeklerin anneleriyle birlikte insan onuruna aykırı koşullarda hapsedilmesi, uluslararası insan hakları hukukunun en temel ilkelerine meydan okuyan bir devlet pratiği haline gelmiştir. Hukuken korunması gereken bu gruplar, siyasi intikamcı bir anlayışın ve nefretin en kolay hedefleri haline getirilmiştir.

OHAL sürecinde ve sonrasında binlerce kadın, doğumdan hemen önce veya sonra tutuklanmış, bebekleriyle birlikte cezaevine gönderilmiştir. Aynı şekilde çok küçük yaşta çocukları olmasına rağmen ve tutuklanması için hiçbir neden ve delil bulunmayan yüzlerce kadın Türkiye’de yürütülen nefret politikalarının sonucu olarak tutuklanmışlardır.³⁹³

Bu konuda en çarpıcı örneklerden biri, Eskişehir 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 9 aylık hamile olmasına rağmen tutuklanan **Merve Zayım**’dır. Din dersi öğretmeni Merve Zayım’ın tutukluluğuna yapılan itirazlarda sürekli reddedilmiş ve Edirne L Tipi Cezaevinde tutuklu olan 9 aylık hamile Merve Zayım kelepçe ile götürüldüğü Trakya Tıp Fakültesinde bir erkek bebek dünyaya getirmiştir.³⁹⁴

Aynı şekilde Trabzon’un Çaykara ilçesinde yaşayan **Yağmur Balcı**, Gülen Hareketine üye olmak suçlamasıyla 21 Kasım’da, 3 aylık bebeğiyle birlikte tutuklanmıştır.³⁹⁵

28 yaşındaki ev hanımı **Nurhayat Yıldız**, Gülen Hareketine yönelik operasyonlar kapsamında 29 Ağustos 2016 tarihinde tutuklanmıştır. Tutuklandığında 2,5 aylık hamile olan ve ikiz bebeklerini bekleyen Yıldız, Sinop Kapalı Cezaevindeki 25 kişilik koğuşa konulmuş, 40 gün sonra, hamileliğinin 19. haftasında da bebeklerini kaybetmiştir. İki gün hastanede kaldıktan sonra tahliye edilmeyerek tekrar cezaevine gönderilmiştir. Bebeklerin defin için aileye verilmesi uygun bulunmamıştır. Sinop Ağır Ceza Mahkemesi, 1,5 yıllık tutukluluğunun ardından Nurhayat Yıldız’ı 7 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırmış ve hükmen tutuklu kalmasına karar vermiştir.³⁹⁶

³⁹³ BBC Türkçe, “OHAL’de tutuklu yargılanan anneler: 6 aydan küçük bebekler de cezaevlerinde”, 11.08.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40831729>, İET: 01/10/2025

³⁹⁴ Bold Medya, “Doğum yaptı, bebeğiyle cezaevine götürülecek: Hamile tutuklu öğretmen Merve Zayım hastanede erkek bebek dünyaya getirdi”, 18.08.2025, <https://boldmedya.com/2025/08/18/bir-bebek-daha-cezaevinde-hamile-tutuklu-ogretmen-merve-zayim-dogum-icin-hastaneye-kaldirildi/>, İET: 01/10/2025

³⁹⁵ TR724, “OHAL’de tutuklu yargılanan anneler: 6 aydan küçük bebekler de cezaevlerinde”, 11.08.2017, <https://t24.com.tr/haber/ohalde-tutuklu-yargilanan-anneler-6-aydan-kucuk-bebekler-de-cezaevlerinde,419315>, İET: 01/10/2025

³⁹⁶ Bold Medya, “Bu fotoğrafa iyi bakın: Bu kimin 28 Şubat’ı”, 20/02/2021, <https://boldmedya.com/2019/02/28/bu-fotografayi-iyi-bakin-bu-kimin-28-subati/>, İET: 01/10/2025

Bir diğerk vahim vaka ise Edirne’de **altı çocuk** annesi **Nurcan Arslan’ın**³⁹⁷, beşizlerinden biri engelli olmasına rağmen eşile birlikte tutuklanmasıdır. Bu karar, anne şefkatine muhtaç çocukların da fiilen cezalandırıldığı bir “nefret adaletinin” ürünüdür. Bu örnekler, Erdoğan rejiminin nefret politikalarının yalnızca baskı değil, sistematik bir “biyopolitik ölüm siyaseti” olduğunu kanıtlamaktadır.

Yine yakın zamanda Diyarbakır’da OHAL KHK’sı ile kapatılan Selahattin Eyyubi Üniversitesi’nin öğrenci yurdunda müdür yardımcısı olarak çalıştığı gerekçesiyle 8 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılan **Leyla Arslan**, 5 aylık hamile olmasına rağmen 4 Ağustos 2025’te Edirne’de tutuklandı.

Sonuç olarak, OHAL döneminde ve sonrasında kadınlara yönelik uygulamalar, Türkiye’de devlet eliyle yürütölen sistematik bir nefret politikasının en çıplak biçimde görünür olduğı alanlardan biri hâline gelmiştir. Hamile, lohusa ve çocuklu kadınların cezaevlerine gönderilmesi; insanlık onurunu hedef alan, “kadını suçla özdeşleştiren” ve annelik kimliğini dahi kriminalize eden bir devlet aklının ürünüdür. Merve Zayım’ın kelepçeli doğumu, Nurhayat Yıldız’ın cezaevinde ikiz bebeklerini kaybetmesi, Nurcan Arslan ve Leyla Arslan’ın hamileliklerine rağmen tutuklanması, bu rejimin adaletle değil nefretle beslendiğini göstermektedir. Bu vakalar, bireysel yargı kararlarının ötesinde, kadının varoluşunu cezalandırmayı amaçlayan politik bir zihniyetin sonucudur.

Erdoğan rejimi, kadın bedenini ve annelik kimliğini siyasal intikamın bir aracına dönüştürmüş; doğuran, emziren, çocuk büyüten kadını “*tehdit unsuru*” olarak kodlamıştır. Bu durum yalnızca hukukun çöküşü değil, toplumun vicdanının da iflasıdır. Türkiye, hamile kadınları doğum sancılarıyla birlikte mahkeme salonlarında, çocuklarıyla aynı hücrede, kelepçeli doğum masalarında bırakarak tarihe kara bir leke sürmüştür. Türkiye tarihinde görülmemiş büyüklükte bir soykırım uygulanmıştır ve halen dahi uygulanmaya devam edilmektedir. Bu soykırım politikaları, sadece kadınların değil, onların kollarında büyümesi gereken bir neslin de yaşam hakkını gasp etmiştir. Her bir vaka, bir devletin kendi vatandaşlarına karşı işlediğı insanlık suçunun sessiz tanıklığı olarak tarihe kazanmıştır.

6. Nefretin Mağduru Çocuklar

Türk yargısının nefret saikli kararları kadınlar ve çocuklar üzerinde acımasız bir şekilde uygulanmaktadır. Cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan yüzlerce çocuk, beslenmeden sağlığa, oyun alanından eğitime kadar en temel haklardan mahrum bırakılmakta; kadınlar ise doğum sancılarından düşük yapmaya varan ağır ihlallerle yüz yüze bırakılmaktadır. Bu tablo, Erdoğan rejiminin yalnızca muhalifleri değil, onların en masum yakınlarını da bilinçli bir şekilde cezalandırdığını ortaya koymaktadır. Çocuklar,

³⁹⁷ Yeneroğlu, Mustafa: “Beşizlerin annesi ve babası gerçekten terörist mi?”, 06.02. 2024, <https://serbestiyet.com/featured/besizlerin-annesi-ve-babasi-gercekten-terorist-mi-156565/>, İET: 01/10/2025

anneleriyle birlikte suçsuz yere hapis hayatına mahkûm edilmekte ve bir bütün olarak aileler yok edilmektedir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürünün Anadolu Ajansına verdiği bilgiye göre 2019 yılında cezaevinde annesinin yanında kalan çocuk sayısı **780'**dir.³⁹⁸ 2021 yılında pandemi nedeniyle infaz sisteminde yapılan düzenlemeler ile birlikte cezaevinde kalan tutuklu/hükümlü sayısının genel olarak azaldığı ve annesiyle birlikte cezaevinde bulunan çocuk sayısının toplam **345** olduğu görülmektedir.³⁹⁹ Adalet Bakanlığının 31 Mart 2023 tarihli verilerine göre ise 1 Mart 2023 tarihi itibarıyla cezaevlerinde annesiyle birlikte kalan çocuk sayısı **396'**dır.⁴⁰⁰

Adalet Bakanlığına verilen soru önergesi cevabına göre, **30/05/2024** tarihi itibarıyla; cezaevinde terör suçlarından eşiyile birlikte barındırılan kadın sayısı **488**; anneleriyle birlikte cezaevinde kalan çocuk sayısı ise **706'**dır.

Türkiye'de adeta 15 Temmuz darbe girişimi sonrası kat kat artan bu verileri değerlendiren Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği, 2018 yılı Mart ayında Ocak-Aralık 2017 raporunda, doğumundan bir süre önce ya da hemen sonra tutuklanan kadınlar olmasının endişe verici olduğunu belirterek, 600'e yakın kadının küçük çocuklarıyla tutuklanmış olduğunu tespit etmiştir.⁴⁰¹

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) tarafından belirlenen standartlara göre çocuğun cezaevinde doğmaması genel kabul gören bir ilke olmasına rağmen⁴⁰² özellikle istatistiki verilerden de görüleceği üzere 15 Temmuz sonrası başlayan cadı avıyla birlikte anneleriyle cezaevine giren çocuk sayısı oldukça artmıştır. Erdoğan Rejiminin, Gülen hareketine yönelik operasyonları ve nefret politikaları kapsamında yüzlerce suçsuz çocuk anneleriyle cezaevinde kalmaktadır. Görüldüğü üzere Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin (CPT) açıkça yasakladığı "çocuğun cezaevinde doğmaması" ilkesi Türkiye'de sistematik biçimde ihlal edilmektedir. Bu durum yalnızca bir insan hakları ihlali değil, aynı zamanda toplumsal vicdanın çöküşünü sembolize eden bir nefret pratiğidir.

³⁹⁸ EURONEWS, Türkiye'de cezaevindeki hükümlü ve tutuklu sayısı 286 bin, çocuk sayısı 780, 15.11.2019, <https://tr.euronews.com/2019/11/15/turkiye-de-cezaevindeki-hukumli-ve-tutuklu-sayisi-286-bin-cocuk-sayisi-780>, İET: 05/10/2025

³⁹⁹ Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Basın Açıklaması, 09.03.2021, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708>

⁴⁰⁰ Serbestiyet, "0-6 yaş arası 396 çocuk bu bayrama hapisanede girdi", 28.06.2023, <https://serbestiyet.com/featured/0-6-yas-arasi-396-cocuk-bu-bayrama-hapishanede-girdi-134049/#:~:text=Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1n%20son%20istatisti%C4%9Fi%2031,cezaevinde%20iseler%20anneleriyle%20birlikte%20kalabiliyorlar>. İET: 05/10/2025

⁴⁰¹ United Nations High Commissioner for Human Rights , Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East , January – December 2017, March 2018, s.3

⁴⁰² Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, s.80, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2>, İET: 05/10/2025

Mağdurlar İçin Adalet Topluluğunun 21 Ocak 2019'da hazırladığı 993 sayfalık kapsamlı rapor, 0-6 yaş arası çocukların ve tutuklu ya da hükümlü annelerinin cezaevlerindeki durumunu detaylı şekilde ele almaktadır. Raporda, çocukların temel haklarından mahrum bırakıldığına, fiziksel ve psikolojik koşulların hem anneler hem de çocuklar için ciddi olumsuzluklar doğurduğuna dikkat çekilmektedir.

Rapora göre⁴⁰³;

- Kasıtlı bir psikolojik baskı aracı olarak çok sık ve düzensiz koğuş aramaları yapılmaktadır. Katılımcıların %63'ü bu uygulamayı doğrulamaktadır.
- Koğuşlara kapasitesinin üç katı tutuklu yerleştirilmektedir. Katılımcıların %86'sı bu durumu doğrulamaktadır.
- Katılımcıların %46'sı kışın ısınma problemi olduğunu, %83'ü ise yazın serinleme problemi yaşadıklarını belirtmiştir.
- %55'i düzenli, %52'si ise temiz suya erişim sağlayamadığını ifade etmiştir.
- %65'i sıcak su temininde sorunlar olduğunu dile getirmiştir.
- %54'ü ortak alanlara yeterince çıkarılmadıklarını ifade etmiştir.
- %92'si vakit geçirebilecekleri hobi faaliyetleri için imkân sağlayamadığını belirtmiştir.
- %57,5'i sağlık hizmetlerine düzenli olarak erişim sağlayamadığını, %73'ü revirlerde yeterli sayıda hekim bulunmadığını ifade etmiştir.
- %80,4'ü doktor muayenelerinde kelepçe takılı bir şekilde muayene edilmek zorunda bırakıldıklarını belirtmiştir.
- %68'i acil durumlara zamanında müdahale edilmediğini ifade etmiştir.
- Katılımcıların %84'ü hapishanelerin fiziki koşullarını insan yaşamına uygun bulmadığını, %67,8'i ise hapishane personelinin tutuklu ve hükümlülere insani muamele yapmadığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'de cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocukların durumu, sadece hukuki değil, ahlaki bir çöküşün de göstergesidir. Devlet eliyle sürdürülen bu sistematik uygulamalar, çocukları suçun öznesi değilken suçun parçası hâline getirmekte; masumiyet kavramının içini tamamen boşaltmaktadır. Yüzlerce çocuk, oyun çağında demir parmaklıkların ardında büyümekte, annelerinin acılarına tanıklık ederek psikolojik travmalarla şekillenen bir çocukluk yaşamaktadır. Erdoğan rejiminin yürüttüğü bu nefret politikaları, yalnızca muhalif kadınları değil, onların savunmasız çocuklarını da cezalandırma aracına dönüştürmüştür.

Uluslararası insan hakları normlarının açıkça çiğnendiği bu tablo, devletin ceza adalet sisteminin nefret ve intikam eksenli bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir.

⁴⁰³ Independent Türk, 'Türkiye'nin hapisteki çocukları... 700 çocuk neden cezaevinde, nasıl bir hayatları var?', 13 Mayıs 2019, <https://www.indyturk.com/node/27266/haber/t%25C3%25BCrkiyenin-hapisteki-%25C3%25A7ocuklar%25C4%25B1-700-%25C3%25A7ocuk-neden-cezaevinde-nas%25C4%25B1-bir-hayatlar%25C4%25B1-var, İET: 05/10/2025>

Cezaevinde doğan, büyüyen ve ilk kelimelerini duvarlar arasında öğrenen bu çocuklar, Türkiye’deki adaletin vicdansız yüzünü temsil etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ve CPT standartlarının açık hükümlerine rağmen, bu vahim tabloya seyirci kalınması, uluslararası toplum açısından da bir sınavdır. Çocuklarıyla birlikte cezalandırılan bu anneler, aslında bir toplumsal yıkımın sessiz tanıklarıdır. Her bir çocuk, devletin vicdanını yitirdiğinin canlı kanıtıdır; onların her biri, Türkiye’nin hukuk ve insanlık sınavında sınıfta kaldığını haykırmaktadır.

7. Erdoğan Rejiminden Kaçarken Biten Hayatlar

Türkiye’de 15 Temmuz sonrasında derinleşen otoriterleşme süreci ve Erdoğan rejiminin “milli güvenlik” adı altında Gülen Hareketine yönelik yürüttüğü cadı avı, özellikle kadınlar üzerinde çok daha yıkıcı bir etki oluşturmıştır. Kamusal alanda dışlanan, ekonomik olarak çökertilen, kendileri, eşleri ya da yakınları tutuklandığı için veya soruşturmaya tabi tutuldukları için sürekli gözaltı ve baskı tehdidi altında yaşayan bu kadınlar, sonunda yaşadıkları ülkeyi terk etmekten başka bir çare bulamamışlardır. Ancak Erdoğan rejiminin baskısından kaçarken Meriç’in soğuk sularında, Ege’nin karanlık dalgalarında ölüme yürüyen bu kadınlar, aslında Türkiye’de nefretin bir devlet politikasına nasıl dönüştüğünün en sarsıcı tanıklığını yapmıştır.

Onların hikâyeleri, bir ülkenin yalnız adaletini değil, insanlığını da kaybettiğinin sessiz kanıtıdır. Erdoğan rejiminin zulmünden kaçmak isteyen çok sayıda kadın, Meriç Nehri’nde ya da Ege Denizi’nde çocuklarıyla birlikte boğularak hayatını kaybetmiştir. Bu trajediler, kadınların sadece muhalif kimlikleri nedeniyle değil, aynı zamanda doğrudan bir nefret politikasının hedefi olduklarını da göstermektedir.

Bu sürecin sembol vakalarından biri, haklarında Gülen Hareketi üyesi oldukları iddiasıyla başlatılan soruşturma nedeniyle arama kararı bulunan ve 18 Temmuz 2018 gecesi Yunanistan’a kaçmaya çalışan Murat Akçabay ve eşi Hatice Akçabay’ın çocuklarıyla birlikte bindikleri botun Meriç’te batmasıdır. Anne Hatice Akçabay ve üç çocuğu batan botta boğuldu.⁴⁰⁴ Bu acı olayın üstüne, nefret söyleminin bayraktarlığını yapan rejim medyasının kirli kalemi Hilal Kaplan’ın, zulümden, haksızlıktan kaçan aileleri ve çocukları suçlaması nefretin boyutlarını gözler önüne sermiştir.⁴⁰⁵ Sözde gazetecinin bu söylemi ülkede insanlığın bittiğinin ve nefretin insanları kör ettiğinin en güzel kanıtıdır.

Yine bağımsız ve tarafsız olarak hakimlik görevini yürütürken Gülen Hareketi üyesi olduğu iddiasıyla mesleğinden ihraç edilen ve tutuklanan genç hakim Fatma Işık ve eşi

⁴⁰⁴ EURONEWS, “Meriç’te Türk göçmen faciası: Anne bebeğine sarılmış halde ölü bulundu”, 21.07.2018, <https://tr.euronews.com/2018/07/21/meric-nehrinde-turk-gocmenleri-tasiyan-bot-alabora-oldu>, İET: 05/10/2025

⁴⁰⁵ Kaplan, Hilal, “Meriç’e Ege’ye sürüklenen çocuklar”, 31.07.2018, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hilalkaplan/2018/07/31/merice-egeye-suruklenen-cocuklar>, İET: 05/10/2025

ihraç hakim adayı Nazir Işık toplum ve devlet tarafından maruz kaldığı baskılardan kurtulmak ve tekrar tutuklanmamak için yasadışı yollardan yurtdışına çıkmaya karar verdiler. Ancak Işık ailesinin Yunanistan'a geçmek için bindikleri teknenin Ege Denizinde alabora olması sonucu 4 aylık Mahir ve 3 yaşındaki İbrahim Işık Ege'nin sularında can verdiler. Işık çifti birlikte yola çıktıkları çocuklarını sakız adasına defnettiler.⁴⁰⁶

Bir başka hadise ise savcılık mesleğinden ihraç olduktan ve bir süre tutuklu kaldıktan sonra Erdoğan rejiminin baskılarından kurtulmak isteyen Cumhuriyet savcısı İbrahim Gündüz ve eşi Nurdan Şenocak Gündüz Yunanistan'a gitmek üzere Ege Denizi'ni geçerken Kos Adası yakınlarında içinde bulundukları sürat teknesinin alabora olması sonucu 3 Aralık 2021'de vefat ettiler.⁴⁰⁷

Bu raporda belirtilenlerin haricinde çocuklarıyla birlikte her şeyi göze alarak böylesine tehlikeli bir ölüm yolculuğuna çıkan birçok ailenin bu şekilde yaşanan acı facialarla hayatları kararmıştır. Erdoğan rejiminin baskı ve nefret ikliminde, nefes alamayan, kimlikleri ve inançları nedeniyle yaşam haklarından mahrum bırakılan insanlar için Meriç Nehri ve Ege Denizi, artık sadece birer sınır hattı değil; Erdoğan rejiminin nefret politikalarının en trajik mezarlığıdır. Hatice Akçabay, Fatma Işık, Nurdan Şenocak Gündüz gibi kadınların isimleri, nefretin boğduğu bir ülkenin sessiz çığlıklarıdır. Onlar ne birer "kaçak" ne de "terörist" lerdi; sadece yaşamak, çocuklarını korkudan uzak büyütmek isteyen annelerdi. Devletin baskı ve zulmünden kaçarken Meriç'in ve Ege'nin sularına gömülen her kadın, Türkiye'de insanlığın nasıl sistematik biçimde boğulduğunun da bir simgesidir. Bugün o sular, yalnızca kaybolan bedenleri değil, adaletin, merhametin ve vicdanın da kayboluşunu taşımaktadır. Kadınlar, rejimin nefret politikalarının en masum hedefleri olmuş; onların ölümü bile iktidarın yandaş medyasında nefretle karşılanmış, ölümüne dahi saygı duyulmamıştır. Türkiye'nin sınırları artık bir ülkenin değil, susturulan vicdanların ve ölüme mahkûm edilen kadınların sınırındır.

8. Genel Değerlendirme

Gülen Hareketine yönelik operasyonların hedefi ve en mağdur kesimi olan kadınların bu süreçte yaşadıkları hak ihlalleri yukarıda örnek vakalarla izah edilmeye çalışılmıştır. Cezaevlerinde tutulan hamile, lohusa, çocuklu ve ağır hasta kadınlara ilişkin vakalar, Türkiye'de insan haklarının yalnızca ihlal edilmediğini, tamamen askıya alındığını ve hatta insan haklarının hiç olmadığını çok açık bir şekilde göstermektedir. Bu tablo, münferit ihlallerin değil, planlı ve sistematik bir devlet politikasının sonucudur. Kadınların

⁴⁰⁶ S Haber, "Ege'de bebeğini kaybeden Hâkim Fatma Işık, Çölaşan'a mektup yazmış", 01.10.2019, <https://www.shaber3.com/ege-de-bebegini-kaybeden-hakim-fatma-isik-colasan-a-mektup-yazmis-haberi/1335150/>, İET: 05/10/2025

⁴⁰⁷ TR724, "Ege Denizi'nde vefat eden ihraç savcı İbrahim Gündüz dualarla toprağa verildi", 29.01.2022, <https://www.tr724.com/ege-denizinde-vefat-eden-ihrac-savci-ibrahim-gunduz-dualarla-topraga-verildi/>, İET: 05/10/2025

doğum sancıları sırasında kelepçelenmesi, bebeklerin soğuk ve havasız hücrelerde yaşamaya zorlanması, annelerin çocuklarıyla birlikte beton duvarlar arasında çürümeye terk edilmesi hepsi rejimin “kolektif cezalandırma” anlayışının en çıplak yansımalarıdır.

Bu zulüm yalnızca annelik ve kadın kimliğiyle sınırlı değildir. Cezaevlerinde ağır hasta olmasına rağmen tedaviye erişemeyen, ilaçları sistematik biçimde engellenen ve bu nedenle yaşamını kaybeden kadınlar, nefret politikasının en trajik kurbanlarıdır. Örneğin **lupus hastası Halime Gülsu**, cezaevinde ilaçlarına erişimi engellendiği için ağırlaşmış, günlerce yardım çağrısına yanıt alamamış ve sonunda hücresinde hayatını kaybetmiştir. Gülsu’nun ölümü, yalnızca bir ihmâl değil, devlet eliyle işlenen bir cinayettir. Benzer şekilde **Zehra Kaya**, kanser tedavisi gördüğü halde tahliye edilmemiş, cezaevinde hızla kötüleşen durumu sonucunda yaşamını yitirmiştir. Bu kadınlar, adeta “rejimin düşmanı” oldukları gerekçesiyle tedavi hakkından mahrum bırakılmış, sağlık üzerinden cezalandırılmıştır.

Ağır hasta kadınların tahliye taleplerinin “toplumsal tepki doğurur” gerekçesiyle reddedilmesi, yargının nefret diline nasıl eklemelendiğinin çarpıcı bir örneğidir. Bu uygulamalar, Türkiye’de yargı organlarının bağımsız karar merci olmaktan çıkıp siyasal iktidarın nefret politikalarını meşrulaştıran araçlara dönüştüğünü hiçbir tereddüte yer bırakmaksızın net bir şekilde göstermektedir. Kadınların hayatı, birer “siyasi mesaj” haline getirilmiş; onların ölümleri, korkunun ve teslimiyetin simgesine dönüştürülmüştür.

Anneleriyle birlikte cezaevlerinde büyüyen çocuklar da bu sistemin masum kurbanlarıdır. Beslenme, sağlık, oyun ve eğitim gibi temel haklardan yoksun bırakılan bu çocuklar, henüz konuşmayı öğrenmeden duvarların rengini ezberlemişlerdir. Uluslararası sözleşmelerde “çocuğun üstün yararı” ilkesi açıkça vurgulanmasına rağmen, Türkiye’de çocuklar anneleriyle birlikte cezalandırılmakta, hatta bazen annelerinin ölümüne tanık olmaktadır.

Bugün Türkiye’de cezaevlerinde yaşananlar, bir adalet sisteminin çöküşünü değil, nefretin kurumsallaşmasını yansıtmaktadır. Kadınlar, hem cinsiyetleri hem inançları hem de aidiyetleri nedeniyle “devletin düşmanı” olarak hedef alınmakta; onların bedenleri, acıları ve ölümleri üzerinden siyasal intikam sahnelenmektedir. Ağır hasta kadınların ölüme terk edilmesi, rejimin yalnızca bedenleri değil, umutları da öldürdüğünü göstermektedir.

Uluslararası sözleşmelerin açık hükümlerine rağmen bebekler duvarlar ardına kapatılmakta, anneleriyle birlikte cezalandırılmaktadır. Bu manzara, yalnızca kadınlara değil, insanlığa karşı işlenen bir suçtur. Bugün Türkiye’de cezaevlerinde yaşananlar, salt bir adalet krizi değil; nefretin devlet politikası haline geldiği bir dönemin aynasıdır. Kadınların onuru, anneliğin kutsallığı ve çocukların masumiyeti, siyasi intikamın araçlarına dönüştürülmüştür. Bu nedenle yaşananlar sadece bir hak ihlali değil, aynı

zamanda bir “toplumsal soykırımın” en sessiz ve en derin katmanıdır. Sonuç olarak, Türkiye’de kadın mahpuslara yönelik bu muamele, insanlık onurunun, adaletin ve vicdanın topyekûn inkârıdır. Bu durum, yalnızca bir insan hakları ihlali değil, toplumsal belleğe kazınmış bir utanç vesikasıdır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLARIN ÇERÇEVESİ

Demokratik değerlerin hakim olduğu çağdaş toplumlarda nefret söylemi ve nefret suçları, ortaya çıkaracakları ağır sonuçlar nedeniyle birer insanlık suçu olarak kabul edilmektedirler. Hiçbir siyasi, sosyal ve kültürel gerekçenin nefret politikasına meşruiyet tanımayacağı bütün evrensel belgelerde vurgulanmıştır. Geçmişte başta Hitler Almanya'sı olmak üzere despotik düzenlerde nefret söylemiyle başlayan ve soykırımla sonuçlanan politikaların acı gerçekleri hafızalarda tazeliğini hala korumaktadır.

Erdoğan Rejimimin bakan ve bürokratlarının karıştığı 17/25 Aralık 2013 tarihli rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları gerekçe gösterilerek Gülen Hareketine yönelik önce parti politikası olarak başlayan ve 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi ile birlikte devlet politikasına dönüştürülen nefret politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikaların nihai amacı şiddet, nefret suçları ve insanlığa karşı suçların işlenmesi suretiyle toplumdan silme, ötekileştirme, tecrite tabi tutma, kriminalize etmektir. Bu kapsamda devlet kendi nefret ve ayrımcı rejim uygulamalarını en katı şekilde uygularken, toplumu ve kamuoyunu da nefret söylemleriyle bu yönde motive etmiştir.

Erdoğan rejiminin sistematik olarak yürüttüğü bu nefret politikaları ve ayrımcı rejim uygulamalarında başta yargı, kolluk güçleri, Milli İstihbarat Teşkilatı ve diğer kamu kurumları atbaşı rol oynarken; bu nefret politikalarının topluma empoze edilmesinde de aynı şekilde başta havuz/rejim medyası olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kamu kurumları da önemli bir rol oynamıştır. Erdoğan rejiminin en ağır nefret söylemleri medya aracılığı ile topluma servis edilmiştir. Erdoğan rejimine muhalif olan kesimler de nefret söyleminin oluşturmuş olduğu afyon ikliminin ve geçmiş hesaplarının da etkisi ile bu nefret söylemine katılmışlardır. Bir toplum mühendisliği çalışması ile yürütülen nefret politikaları kapsamında Gülen Hareketi mensupları dışlanmış, ötekileştirilmiş, şeytanlaştırılmış, düşmanlaştırılmış ve nihayetinde devlet ve vatandaş şiddetinin hedefi haline getirilmiştir.

Toplumun çok büyük bir çoğunluğu Gülen Hareketine yönelik gerçekleştirilen hukuksuzluklara, mallarına çökülmesine ve yapılan zulme ses çıkarmak bir tarafa alkış tutmuş ve nihayetinde nefret söyleminin oluşturduğu kaotik ortamda yaşlısından beşikteki bebeğine kadar herkes cadı avının kurbanı olmuştur. Savaş hukukunda bile dokunulmazlıklara sahip olan ve pozitif ayrımcılık uygulanması gereken kadın ve çocuklar çıplak aramalara maruz kalmış ve acımasızca cezaevlerine gönderilmişlerdir.

Gülen Hareketini hedef alan nefret politikaları, esasen Gülen Hareketi mensuplarına yönelik yapılan ve yapılacak keyfi gözaltılar, tutuklamalar, işten çıkarmalar, mal varlıklarına el konulması, kurumların kapatılması ve özgürlüklerin kısıtlanması gibi hukuksuz uygulamaları meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Meşruiyetin sağlanması için uygulanan nefret söyleminde önyargı, düşmanlığı körükleyen yanlış bilgi, komplo teorileri ve tek merkezden üretilmiş propaganda söylemlerine acımasızca başvurulmuştur.

Böylelikle topluma empoze edilen nefret söylemi ve ayrımcı rejim uygulamaları sayesinde Gülen Hareketi mensupları sivil ölüme terk edilmiş birer suçlu ilan edilmişlerdir.

Erdoğan Rejiminin siyasal İslam temalı diktatoryal bir rejim inşasının önünde kendisine engel gördüğü Gülen Hareketine yönelik başlattığı nefret politikaları rejim aygıtları haline gelen kamu kurum ve kuruluşları ile rejimin propaganda merkezi gibi işlev gören havuz medyası tarafından toplumun en ücra noktalarına kadar uygulanmıştır. Özellikle Hareketin bir suç örgütü olduğu algısı için çıkarılan ve daha sonra mahkeme kararlarına dönüştürülen “FETÖ” söylemini; muhalif parti ve oluşumların da en az rejim bloku kadar, bu temel argümanları, dillendirdiği görülmektedir.

Gülen Hareketine yönelik başlatılan ayrıştırıcı, nefret uyandırıcı, şiddete teşvik edici, şeytanlaştırıcı, ötekileştirici ve aşağılayıcı nefret söylemi aynı zamanda Erdoğan rejiminin kendi başarısızlıklarını, yolsuzluklarını, demokrasiye aykırı uygulamalarını meşrulaştırma aracı ve çoğu zamanda bir savunma argümanı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada Demokratik Cumhuriyetten Erdoğan rejimine geçiş sürecinin kamuflaj argümanı da yine bu nefret söylemi olmuştur.

Bir politika olarak uygulanan bu nefret söylemi etkisini cezaevlerinde, sokakta, mahallede, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın her alanında göstermiştir. Nihayetinde Hareket mensupları bir taraftan sivil ölüme terkedilirken diğer taraftan insanlık suçu olan işkence, kötü muamele, cinsel istismar, tecavüz, kasten yaralama, tehdit ve hakaret eylemlerinin mağduru haline gelmişlerdir. Erdoğan rejimince başlatılan bu yok etme projesi kapsamında çocuk, genç, yaşlı, hasta, hamile ayrımı yapılmadan Hareketle ilişkilendirilen herkes devletin nefret dilinin ve diktatoryal uygulamalarının hedefi haline gelmiştir.

Rapor kapsamında elde edilen veriler, resmi istatistikler, tanıklıklar ve ulusal-uluslararası insan hakları kurumlarının raporları bütüncül olarak değerlendirildiğinde; Türkiye’de nefret söyleminin bir toplumsal algı unsuru olmanın çok ötesine geçerek **devlet politikası haline geldiği** açık biçimde görülmüştür. İncelenen vakalar, özellikle 15 Temmuz 2016 sonrası dönemde, siyasi iktidarın “güvenlik” ve “terörle mücadele” söylemleri arkasına gizlediği **yaygın, sistematik ve kasıtlı ihlalleri** ortaya koymaktadır. Kadınların, çocukların, ihraç edilmiş kamu görevlilerinin, işkence gören tutukluların ve sivil ölüme mahkûm edilen bireylerin yaşadığı olaylar, Türkiye’de **nefretin yasal, kurumsal ve toplumsal bir mekanizma haline geldiğini** göstermektedir.

Bu raporun dayandığı bulgular ışığında, Erdoğan rejiminin söylem düzeyinde başlattığı nefretin, zamanla hukuk, medya, din ve idari yapı üzerinden kurumsallaşarak **bir devlet stratejisine dönüştüğü** sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda sunulan **on iki başlık**, bu sürecin farklı boyutlarını ortaya koymakta ve Türkiye’deki nefret politikalarının insanlığa karşı suç boyutuna evrildiğini somut biçimde belgelemektedir.

1. Nefret Söyleminden Devlet Politikasına

Demokratik toplumlarda nefret söylemi insanlık suçu olarak kabul edilir. Ancak Türkiye’de son on yılda nefret, bir söylem olmanın ötesine geçerek **devletin ideolojik temeline** dönüşmüştür. Erdoğan rejimi, 17/25 Aralık yolsuzluk soruşturmalarının ardından ve özellikle 15 Temmuz 2016 sonrasında, Gülen Hareketi’ni hedef alan kapsamlı bir **nefret ve imha politikası** başlatmıştır. Bu politika, tıpkı Hitler Almanya’sında olduğu gibi önce sözle, sonra hukukla, nihayetinde devletin zor aygıtlarıyla kurumsallaşmıştır.

Nefret söylemi, rejimin hem toplumu konsolide etme hem de hukuksuzluklarını meşrulaştırma aracına dönüşmüştür. “paralel”, “haşhaşiler”, “terörist”, “FETÖ”, “hain”, “darbeci”, “kripto”, “ajan” gibi damgalayıcı etiketler milyonlarca insanı hedef haline getirmiştir. Böylece nefret, yalnızca iktidarın dili değil, **devletin yönetim paradigması** haline gelmiştir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, RTÜK ve TMSF üzerinden kontrol altına alınan medya, bu nefretin taşıyıcısı olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı ise hutbeleriyle bu politikayı **dini meşruiyet kisvesiyle** yaymıştır. Nefretin dinî, hukuki ve toplumsal düzeyde birleştiği bu yapı, modern Türkiye’nin en kapsamlı insan hakları krizini doğurmuştur.

2. Devletin Nefret Mimarisi: Medya, Diyanet, Yargı ve Bürokrasi

Erdoğan rejimi kontrolü altında tuttuğu medya, diyanet, yargı ve bürokrasi üzerinden bir nefret mekanizması kurmuştur. Erdoğan rejimi, nefretin topluma nüfuz etmesi için devletin her aracını seferber etmiştir. RTÜK ve TMSF aracılığıyla muhalif medya susturulmuş, “rejim medyası” oluşturulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, **Goebbels’in Propaganda Bakanlığı benzeri** bir mekanizmaya dönüşmüş, devletin propaganda aygıtı olarak nefret dilini üretmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hutbelerinde dini literatüre ve söyleme aykırı olarak siyasal bir söylemle Gülen Hareketine yönelik “hain”, “terörist”, “sapık yapı” gibi ifadeler tekrarlanmış; Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerince tekrar edilen bu söylemler, nefretin aracı haline getirilmiştir.

Bu nefret mimarisinin yargı ayağını Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) oluşturmuştur. OHAL sürecindeki yaklaşık 5000 hakim ve savcının tasfiyesi ve binlerce rejimi destekçisi ve politik motivasyonlu hakim ve savcı alımı ile rejim yargısı inşa edilmiştir. Yargı bağımsızlık kriterlerini kaybederek Erdoğan rejimine sadık bir yapı haline gelmiştir. Böylelikle yargı, bağımsızlığını kaybederek rejimin nefret politikalarını meşrulaştıran bir aparata dönüşmüştür.

3. OHAL Dönemi: Hukuksuzluğun Meşrulaştırılması

15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL, nefretin **hukuki kılıfa büründüğü dönem** olmuştur. KHK’lar aracılığıyla yüz bini aşkın kamu çalışanı, yargı kararı olmaksızın görevlerinden çıkarılmış; binlercesi tutuklanmış, mallarına el konulmuştur. Pasaport iptalleri, SGK kayıtlarında yer alan KHK kodları ve çalışma

yasaklarıyla bireyler **sivil ölüme** mahkûm edilmiştir. OHAL, geçici bir güvenlik tedbiri değil; **kalıcı bir nefret rejiminin altyapısı** haline gelmiştir.

Bu dönemde işlenen ihlallerin boyutu, Roma Statüsü'nün 7. maddesinde tanımlanan **insanlığa karşı suç** kapsamına girmektedir; çünkü nefret politikaları sistematik, yaygın ve belirli bir toplumsal grubu hedef almıştır.

4. Kadınlara Yönelik Nefret: Cinsiyet Temelli Zulüm

Kadınlar, rejimin nefret politikalarının en kırılgan hedeflerinden biri olmuştur. Hamile, lohusa veya küçük çocuklu kadınlar, “terör örgütü üyeliği” suçlamasıyla tutuklanmış; kelepçeli doğum yapmak zorunda bırakılmıştır. **Merve Zayım**’ın kelepçeli doğumu, **Nurhayat Yıldız**’ın ikizlerini cezaevinde kaybetmesi, biri engelli altı küçük çocuğu olmasına rağmen tutuklanan **Nurcan Arslan** gibi vakalar, devletin kadın bedenini cezalandırma aracı olarak kullandığını göstermektedir. Bu ihlaller, CEDAW ve **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**’nin açık ihlalleridir. Kadınlar hem “siyasi düşman” hem “toplumsal tehdit” olarak damgalanmıştır. Cinsiyet temelli nefret, **rejim ideolojisinin bir uzantısına** dönüşmüştür.

5. Nefretin Sessiz Kurbanları: Çocuklar

Adalet Bakanlığı verilerine göre 2024 itibarıyla **706 çocuk**, anneleriyle birlikte cezaevinde yaşamaktadır. Bu çocuklar oyun, eğitim, sağlık ve beslenme haklarından mahrum bırakılmakta; **rejimin düşman algısının kolektif mağdurları** haline gelmektedir. CPT ve BM standartlarına göre “çocuğun cezaevinde doğmaması” temel bir ilkedir; Türkiye’de bu ilke sistematik biçimde ihlal edilmektedir. Çocukların anneleriyle birlikte cezalandırılması, “kolektif suç” mantığının en trajik sonucudur. Bu uygulama, bir insan hakları ihlalinden öte, **toplumsal bir travma** ve **insanlığa karşı suç** oluşturmaktadır.

6. Sivil Ölüm: Yaşamın İdari Tasfiyesi

KHK’larla ihraç edilen bireyler, yalnızca mesleklerinden değil, bütün **yaşam alanlarından** dışlanmış. OHAL KHK’ları ile yapılan ihraç ve kurum kapatmalarından sonra SGK tarafından verilen 36–37 kodlarıyla KHK’lılar, özel sektörde dahi çalışamaz hale gelmiş; banka hesapları kapatılmış, kredi kartları iptal edilmiştir. Çocuklarının bursları kesilmiş, sağlık sigortaları iptal edilmiş, pasaportları ellerinden alınmıştır. Bu durum, “**sivil ölüm**” olarak tanımlanabilecek **biyopolitik bir cezalandırma sistemine** dönüşmüştür.

İnsanlar, nefretin pençesinden kaçmak için Meriç Nehri’nde, Ege Denizi’nde yaşamlarını yitirmiştir. **Hatice Akçabay** ve üç çocuğunun Meriç’te boğulması, rejim yanlısı medyanın bu ölümleri küçümseyen diliyle birleştiğinde, nefretin vicdan eşliğini nasıl aştığını gözler önüne sermektedir.

7. Nefretin Laboratuvarları: Cezaevleri

Cezaevleri, Erdoğan rejiminin nefret siyasetinin somutlaştığı alanlardır. Cezaevlerinde özellikle Gülen hareketi mensupları başta olmak üzere muhalif kesime yönelik işkencenin kötü muamelenin, hakaretin, tehdidin merkezi haline gelmiştir.

Kadınlar doğum sancısı içinde kelepçeli bırakılmış, **çıplak arama** rutin hale gelmiş, lohusalar bebekleriyle birlikte beton zeminlerde yaşamaya zorlanmıştır. Çocuklar beslenme, oyun ve sağlık haklarından mahrum bırakılmıştır. Birleşmiş Milletler raporları, Türkiye’de cezaevlerinde **işkence, kötü muamele ve insanlık dışı uygulamaların sistematik** hale geldiğini teyit etmiştir. Bu ihlaller, yalnızca bireysel keyfîlik değil, **nefret politikasının bilinçli bir uzantısıdır**.

8. Muhalefet ve Toplumsal Sessizlik

İktidar bileşenleri olan AKP ve MHP tarafından bayraklaştırılan nefret söylemi, muhalefet tarafından da kabul görmüştür. Zaten Türkiye’de nefretin kalıcılaşmasının en önemli sebeplerinden biri, **muhalefetin sessizliği ve toplumsal onaydır**. CHP ve İYİ Parti dahil olmak üzere muhalefet, “FETÖ” söylemini benimseyerek rejimin dilini yeniden üretmiştir. Toplum ise komşusuna selam vermekten, “KHK’lı” öğretmene çocuğunu göndermekten, ona selam vermekten korkar hale getirilmiştir. Bu sessizlik, nefretin toplumsal norm haline gelmesini sağlamıştır. Artık nefret sadece iktidarın dili değil, **sokağın sesi** olmuştur.

9. Hitler Almanya’sını Andıran Nefret Uygulamaları

Erdoğan rejiminin nefret politikaları, **Nazi Almanya’sının öncüllerini** hatırlatmaktadır. Hitler’in “tek millet, tek lider, tek düşman” anlayışı, bugün Erdoğan rejimi “tek ümmet, tek lider, tek dava” sloganlarıyla benzer bir ideolojik omurga üzerine oturtulmuştur. Hitler döneminde Yahudilere “sarı Davut yıldızı” takılırken, bugün KHK’lıların kayıtlarına işlenen “kodlar” aynı sembolik işlevi görmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’nın Goebbels tarzı propaganda yöntemi, toplumu tek düşmana odaklayarak nefretin sürekliliğini sağlamıştır. Bu benzerlik, **tarihsel bir suçun yeniden üretildiğini** göstermektedir.

10. İnsanlığa Karşı Suç Niteliği ve Uluslararası Sorumluluk

Bu raporun ortaya koyduğu veriler, tanıklıklar ve belgeler, Türkiye’de yürütülen nefret politikasının Roma Statüsü’nün 7. maddesi kapsamında **insanlığa karşı suç** teşkil ettiğini göstermektedir. Keyfi tutuklamalar, kadınlara yönelik işkenceler, çocukların cezaevlerinde tutulması, mülkiyet gaspları, sivil ölüme terk edilme ve ölümlerle sonuçlanan kaçış vakaları; devlet eliyle yürütülen sistematik bir nefret stratejisidir. Uluslararası toplumun bu suçlara sessiz kalması, **tarihin utancı** olacaktır. Zira nefretin hedefi bir topluluk olsa da kurbanı **bütün bir insanlıktır**.

11. Bir Toplumun Vicdan Çöküşü

Erdoğan rejiminin inşa ettiği nefret politikaları, yalnızca mağdurları değil, **bütün bir toplumu** yaralamıştır. Adalet, merhamet ve vicdan duygusu erozyona uğramıştır. Kadınların kelepçeli bir şekilde doğum yaptığı, çocukların demir parmaklıklar ardında büyüdüğü, akademisyenlerin açlığa mahkûm edildiği bir ülke artık bir **hukuk devleti** değildir. Bu tablo, yalnızca siyasi bir kriz değil, **ahlaki bir çöküştür**. Toplum, nefretin

diliyle yaşamaya alıştırılmıştır. Bu durum, yalnızca bugün için değil, **gelecek kuşaklar** için de bir travmadır.

12. Sonuç Çağrısı

Bugün Türkiye bir yol ayrımındadır. Ya nefretin diliyle yönetilen bir rejimin parçası olarak kalacak ya da insan onurunu merkeze alan yeni bir adalet anlayışına yönelecektir. Uluslararası toplum, bu sistematik nefretin durdurulması ve insanlığa karşı suçların belgelenmesi konusunda daha etkin olmalıdır. **Stichting Justice Square** olarak vardığımız sonuç nettir: Erdoğan rejimi döneminde nefret söylemi bir devlet politikasına, devlet politikası bir cezalandırma aracına, cezalandırma ise **insanlığa karşı suça** dönüşmüştür.

Bu raporun amacı, geçmişin acılarını belgelemek kadar, geleceğin utançlarını önlemektir. **Nefretin değil, adaletin hüküm sürdüğü bir Türkiye umuduyla.**

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlıği Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Basın Açıklaması, 09.03.2021, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708>
- Agai, Bekim: Fethullah Gülen Hareketinin Eğitime İslamî Etik Kazandırma Projesi, 27.02.2003, <https://fgulen.com/tr/hayati-tr/hareketi-incelemeler/Bekim-Agai-Fethullah-Gulen-Hareketinin-Egitime-Islami-Etik-Kazandırma-Projesi>, İET: 25/05/2025
- AİHM Gündüz/Türkiye Kararı, Başvuru No:59745/00, K.T: 4.12.2003, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>, İET:21/05/2025
- AİHM Necmettin Erbakan/Türkiye Kararı, Başvuru No: 59405/00, K.T: 06/07/2006, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>, İET:21/06/2025
- AİHM Willis/Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No: 36042/97, K.T: 12/03/2002, Prg. 48, <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-4591&filename=WILLIS%20v.%20THE%20>, İET:22/06/2025
- AİHM, Naidin/Romanya Kararı, Başvuru No: 38162/07, K.T: 21/10/2014, Prg.54, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22\[%22001-169115%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22[%22001-169115%22]), İET: 24/09/2025
- AİHM, Yüksel Yalçinkaya/Türkiye Kararı, Başvuru no: 15669/20, K.T:26.09.2023, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22\[%2215669/20%22\],%22itemid%22\[%22001-227636%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22[%2215669/20%22],%22itemid%22[%22001-227636%22]), İET: 29/09/2025
- Akgün, Bülent/Toktaş, Şule: “Turkey’s Roma Opening: Commitment to Inclusion or Token Politics?” Turkish Studies, 2010, C.11, S. 4., s.593–607.
- Albayrak, Nurullah: ‘FETÖ’ ifadesini kullanmak; şiddete yönelik nefreti yaymak, teşvik etmek ve savunmaktır,” 16 Mayıs 2020, <https://www.turkhane2.com/genel/feto-ifadesini-kullanmak-siddete-yonelik-nefreti-yaymak-tesvik-etmek-ve-savunmaktır-1062514/>, İET: 28/07/2025
- Albayrak, Nurullah: AİHM YALÇINKAYA KARARI | Türkiye’de insan hakları krizi yaşanıyor, 01.10.2023, <https://www.tr724.com/aihm-yalcinkaya-karari-turkiyede-insan-haklari-krizi-yasaniyor/>, İET: 29/09/2025
- Alfred de Zayas: Crimes Against Humanity in Erdogan’s Turkey, 26.02.2021, https://www.realclearreligion.org/articles/2021/02/26/crimes-against-humanity-in-erdogans-turkey_661936.html, İET:15/09/2025
- Altıok, Zeynep: OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu, s.15-16, <https://content.chp.org.tr/file/33743.pdf>, İET: 05/09/2025
- Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, 2021 İnsan Hakları Raporu–Türkiye, <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/Human-Rights-Report-TR.pdf?ga=2.172647078.426733446.1687045156-2084181857.1687045156>, s.10-11, İET:16/08/2025

- Amnesty Internatinal, 2020/21 Raporu, Amnesty International 2021, s.65,
<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/Tu%CC%88rk%CC%A7e.pdf>, İET: 09/09/2025
- Amnesty International, Report 2016/17: The state of the world's human rights, 22.02.2017,
<https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1048002017TURKISH.PDF>,
İET: 07/09/2025
- Amnesty International, "Purged beyond return?", 25 October 2018,
<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/10/turkey-purged-beyond-return/> , İET: 05/07/2025
- Amnesty International, Dönüşü Olmayan İhraçlar? Türkiye'de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, 2018,
https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Dismissals%20report_TR%20version%281%29.pdf, İET: 04/08/2025
- Amnesty İnternational, Türkiye: Discriminatory restrictions and violence against Pride protesters must not be repeated ", 17 May 2024,
https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/05/turkiye-discriminatory-restrictions-and-violence-against-pride-protesters-must-not-be-repeated/?utm_source İET: 12/06/2025
- Ankara Barosu, 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023,
https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/26.01.2022_tarihli_ihm_rapor.pdf , İET: 09/09/2025
- Ankara Barosu, 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023,
https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/02.03.2022_tarihli_ihm_rapor.pdf , İET: 09/09/2025
- Ankara Barosu, 67. Olağan Genel Kurulunda Alınan Tavsiye Kararı Doğrultusunda Yayımlanan İnsan Hakları Merkezi Raporları, 02.01.2023,
https://ankarabarusu.org.tr/upload/diger/raporlar/04.04.2022_tarihli_ihm_rapor1.pdf , İET: 09/09/2025
- Ankara Barosu, Ankara İl Emniyet Müdürlüğündeki İşkence İddialarına İlişkin Rapor, 28 Mayıs 2019, <https://www.raporlar.org/ankara-il-emniyet-mudurlugundeki-iskence-iddialarina-iliskin-rapor-ankara-barosu/> , İET:15/09/2025
- Aras, Bahattin: "Hükümlü ve Tutukluların İnsan Onuruna Uygun Koşullarda Barınma Hakkı", Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2022
- Arendt, Hannah: "The Origins of Totalitarianism", First Meridian printing September 1958 Seventh printing September 1962, s.302 <https://cheirif.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/08/hannah-arendt-the-origins-of-totalitarianism-meridian-1962.pdf> , İET:15/09/2025

- Arsan, Esra: "Yeni Türkiye'nin sistematik yalan üretim merkezi:Havuz Medyası", [https://www.academia.edu/14574376/Yeni T%C3%BCrkiye nin Sistematik Yalan %C3%9Cretim Merkezi Havuz Medyas%C4%B1](https://www.academia.edu/14574376/Yeni_T%C3%BCrkiye_nin_Sistematik_Yalan_%C3%9Cretim_Merkezi_Havuz_Medyas%C4%B1), İET: 27/07/2025
- Ataman, Hakan/Cengiz, Orhan Kemal: Türkiye'de Nefret Suçları, Ankara 2009, İnsan Hakları Gündemi Derneği, s.14, https://rightsagenda.org/wp-content/uploads/2019/01/523_Tu%CC%88rkiyedeNefretSuc%CC%A7lar%C4%B1.pdf, İET:20/06/2025
- ATO, Basın Açıklaması, <https://ato.org.tr/basin-aciklamalari/2019-basin-aciklamalari/475-iskence-istisnasi-olmayan-insanliga-karsi-islenen-bir-suctur-ve-mutlak-olarak-yasaktir.html> , İET:15/09/2025
- Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüş, (Venedik, 10-11 Mart 2017), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)004-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-tur), İET:30/07/2025
- Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, s.80, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2>, İET: 05/10/2025
- Avrupa Konseyi, 2016 Türkiye Raporu, 9.11.2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf , İET: 04/08/2025
- Ayan, Vahdet Mesut : AKP Devrinde Medya Alemi, Yordam Kitap, İstanbul 2019, s.120-125
- AYM, Mehmet Arslan Kararı, Başvuru No: 2019/791, K.T: 24/11/2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/791>, İET: 09/09/2025
- AYM, Tahsin İşlekel Kararı, Başvuru No: 2020/17435, K.T: 24/5/2023, prg.9, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/17435>, İET: 09/09/2025
- Bilge, Remzi: "Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler", Yeni Medya E- Dergi, Yıl:2016, Sayı:1, s.12
- Broken Chalk, "KHK ile Çalışma İzinleri İptal Edilen Öğretmenler İçin AYM'den İhlal Kararı", <https://brokenchalk.org/khk-ile-calisma-izinleri-iptal-edilen-ogretmenler-icin-aymden-ihlal-karari/#:~:text=Bu%20durumda%20olan%20herkesin%20kendisiyle,manevi%20tazminat%20alma%20haklar%C4%B1%20bulunmaktad%C4%B1r,> İET: 24/09/2025
- CHP, "AKP 15 Temmuz'dan Sonra da FETÖ'den Kopamadı", 12.04.2018, <https://chp.org.tr/yayin/akp-15-temmuzdan-sonra-da-fetoden-kopamadi> , İET: 05/07/2025
- Council Of Europe: Committee Of Ministers, Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States On "Hate Speech", 30 Okt.1997,

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b,
İET: 30/05/2025

Demir, Vedat: "Erdoğan's Populist Rhetoric and Hate Speech: Anti-Opposition Discourse and the Polarization of Turkish Politics", American Journal of Qualitative Research 2025, Vol. 9 No. 2, pp. 62-78, <https://www.ajqr.org/download/erdogans-populist-rhetoric-and-hate-speech-anti-opposition-discourse-and-the-polarization-of-turkish-16245.pdf>, İET:18/06/2025

Demir, Vedat: "Medyanın haber dili ve devlet güdümlü 'FETÖ nefret söylemi'", 14.12.2021, <https://ahvalnews.com/tr/feto/medyanin-haber-dili-ve-devlet-gudumlu-feto-nefret-soylemi>,İET: 28/07/2025

Demirbaş, Timur: Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, Cilt:19, Yıl: 2017, s.2695

Deva Partisi, "Ali Babacan: "FETÖ'den ve 28 Şubatçılardan öğrendikleri metotları uyguluyorlar"", 23.05.2023, <https://devapartisi.org/parti/e-arsiv/ali-babacan-fetoden-ve-28-subatclardan-ogrendikleri-metotlar-uyguluyorlar> , İET: 03/07/2025

Diyanet İşleri Başkanlığı, "Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan 'Dini İstismar Hareketi FETÖ/PDY' Raporu", <https://www.diyanet.gov.tr/TR/Kurumsal/Detay/2198/din-isleri-yuksek-kurulu-baskanligi-tarafindan-hazirlanan-dini-istismar-hareketi-fetopdy-raporu> İET:25/07/2025

Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İstismarı ve Fetö Gerçeği, 26.06.2018, DİB Yayınları, <https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/egitimmerkezi/UserFiles/15temmuz/Files/Kitaplar/D%C4%B0N%20%C4%B0ST%C4%B0SMARI%20VE%20FET%C3%96%20GER%C3%87E%C4%9E%C4%B0.pdf> , s.67, İET:01/09/2025

Diyanet İşleri Başkanlığı, Farklı Boyutlarıyla FETÖ/PDY, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2019, s.1 vd.

Diyanet İşleri Başkanlığı, FETÖ: Din İstismarının Arkasına Gizlenen Terör Örgütü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 1. Baskı, Ankara – 2018, s. 24

Dursun, Hasan/Doğan, Mustafa: Bir Soykırım Silahı Olarak Türk Yargısı, Roh Nordic Publishing, 2021, s.140

Elibol, Melike: "Hitler'in Stratejileri: Kitleleri Manipüle Etmenin Sanatı", 15.09.2024, <https://www.typelish.com/b/hitlerin-stratejileri-kitleleri-manipule-etmenin-sanati-112971>, İET: 30/07/2025

Erdoğan, Mustafa: "Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif", Liberal Düşünce Topluluğu, e-dergi, S. 24, <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsai24/2402.htm>, İET:19/06/2025

Eres, Benan/Yüksel, Hakan: "AKP Döneminde Türkiye'de Değişen Medya Sermayesi", 2018,

- https://www.researchgate.net/publication/327075228_AKP_Doneminde_Turkiye'de_Degisen_Medya_Sermayesi, İET: 28/07/2025
- Ergil, Doğu: Fethullah Gülen & The Gülen Movement In 100 Questions, Blue Dome Press (17 Dec. 2012)
- European Roma Rights Centre, "Roma in Turkey: More Police Brutality", <https://www.errc.org/news/roma-in-turkey-more-police-brutality> 09/07/2025
- European Union Agency For Fundamental Rights, Handbook on European Non-Discrimination Law, July 2010, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA-CASE-LAW-HANDBOOK_EN.pdf, s. 12 vd., İET:22/06/2025
- Gönç, Deniz: Critical Discourse analysis of Doğan Media's Handover News, International Anatolia Academic Online Journal, Year 2021, Issue 8,2, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1777530>, İET: 28/07/2025
- Gözler, Kemal: 15 Temmuz Kararnameleri, 17.02.2017, <https://www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnameleri.pdf>, İET: 04/08/2025
- Gül, İdil Işıl/Karan, Ulaş: AYRIMCILIK YASAĞI, Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 351, 1. Baskı İstanbul, Şubat 2011, s.10 vd.
- Güneş, Gökhan: "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Gökhan Açikkollu Kararına İlişkin Değerlendirme", 02.12.2022, <https://www.drgokhangunes.com/makale/birlesmis-milletler-insan-haklari-komitesinin-gokhan-acikkollu-kararina-iliskin-degerlendirme/>, İET: 19/09/2025
- Güneş, Gökhan: Yüksel Yalçinkaya/Türkiye Davası Kararı'nın Özü, 01.10.2023, <https://www.politikyol.com/yuksel-yalcinkaya-turkiye-davasi-kararinin-ozu/>, İET: 29/09/2025
- Gürel, Begüm: Nefret Suçları ve Nefret Söylemleri, 04/08/2021, <https://www.hukukihaber.net/nefret-suclari-ve-nefret-soylemleri>, İET: 12/06/2025
- Harrington, James C./ Yorulmaz, Coşkun: Erdoğan's Civil Death Project, Blue Dome Press, 2025, Clifton, NJ, USA
- Hate Monitoring, Statements Of Özgür Özel, January 13, 2025, <https://hatemonitoring.com/statements-of-ozgur-ozel-3/>, <https://x.com/eczozgurozel/status/1878699492326969367>, İET: 05/07/2025
- HIC, "Turkey: Forced Evictions in Sulukule, İstanbul", <https://www.hic-net.org/turkey-forced-evictions-in-sulukule-istanbul/> İET:10/07/2025
- HRW, "Açık Çek Türkiye'de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması", Ekim 2016, Human Rights Watch, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1016turkish_web.pdf, İET: 07/09/2025

- HRW, "GÖZALTINDA Türkiye’de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma", Ekim 2017, s.1 vd., https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1017tu_web.pdf, İET: 09/09/2025
- HRW, "Pride Month in Turkey Showcased Homophobia, Resistance", August 2, 2022, https://www.hrw.org/news/2022/08/02/pride-month-turkey-showcased-homophobia-resistance?utm_source İET: 12/06/2025
- HRW, "Turkey: Judges, Prosecutors Unfairly Jailed", August 5, 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/08/05/turkey-judges-prosecutors-unfairly-jailed?> , İET: 05/07/2025
- HRW, Submission by Human Rights Watch on Türkiye to the Human Rights Committee 142nd Session (14 October – 7 November 2024), <https://www.hrw.org/news/2024/10/23/submission-human-rights-watch-turkiye-human-rights-committee> İET: 26/05/2025
- HyeTert, "Deprem sonrası nefret söylemi mültecileri ve göçmenleri hedef alıyor", 10.03.2023, https://hyetert.org/2023/03/10/deprem-sonrasi-nefret-soylemi-multecileri-ve-gocmenleri-hedef-aliyor/?utm_source İET: 26/05/2025
- İçişleri Bakanlığı, 2022 yılı Faaliyet Raporu, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/Butce/2023_IcisleriHepIleri_K.pdf İET: 23/01/2024
- İGAM, "Ankara Altındağ İlçesinde Yaşanan Olaylar İle İlgili Basın Açıklaması", 14.08.2021 <https://igamder.org/TR/igam/ankara-altindag-ilcesinde-yasanan-olaylar-ile-ilgili-basin-aciklamasi> İET: 26/05/2025
- İHD, "Front Line Defenders: Cumartesi Anneleri/İnsanları barışçıl toplanma haklarını kullandıkları için yeni bir davayla karşı karşıya", 12.05.2023, <https://www.ihd.org.tr/front-line-defenders-cumartesi-anneleri-insanlari-bariscil-toplanma-haklarini-kullandiklari-icin-yeni-bir-davayla-karsi-karsiya/> , İET: 14/07/2025
- İHD, "Suriyelilerin Irkçı, Nefret Söylemi ve Baskılarla Ülkelerine Gönderilmesi Engellenmelidir!", 28.08.2024, https://www.ihd.org.tr/suriyelilerin-irkci-nefret-soylemi-ve-baskilarla-ulkelerine-gonderilmesi-engellenmelidir/?utm_source İET: 26/05/2025
- İnceoğlu, Yasemin/Sözeri, Ceren: Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: "Ya sev ya terket ya da ...", Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul 2012, s. 24;
- Jakobs, Günter: "Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku" , 2003, Çeviren: Cemil Ozansu, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 8, Seçkin Yayınları, Ankara 2008, s.489-505

- Justice Square Stichting, AIHM Yalçinkaya Kararı ve Güncel Yargılamalara Etkisi, Ekim 2023, <https://justicesquare.org/aihm-yalcinkaya-karari-ozeti-ve-guncel-yargilamalara-etkisi/>, İET: 04/08/2025
- KAOS GL, "Erdoğan, Erzurum'da gençlerle buluşmasında yine LGBTİ+'ları hedef aldı", 16/12/2024, <https://kaosgl.org/haber/erdogan-erzurum-da-genclerle-bulusmasinda-yine-lgbti-lari-hedef-aldi> İET: 12/06/2025
- KAOS GL, 2023 Yılında İşlenmiş Homofobi Ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, 09.10.2024, https://kaosgldernegi.org/images/library/nefret-suc-lari-2023-raporu-1.pdf?utm_source İET: 12/06/2025
- KAOS GL, Türkiye'den LGBTİ+ örgütleri CEDAW'da: Siyasetçilerin nefret söylemi ve polisin keyfi tutumunu durdurdun, 15/06/2022, https://kaosgl.org/haber/turkiye-den-lgbti-orgutleri-cedaw-da-siyasetcilerin-nefret-soylemi-ve-polisin-keyfi-tutumunu-durdurdun?utm_source İET: 12/06/2025
- Kaplan, Hilal: "Meriç'e Ege'ye sürüklenen çocuklar", 31.07.2018, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hilalkaplan/2018/07/31/merice-egeye-suruklenen-cocuklar>, İET: 05/10/2025
- Karaduman, Murat/Akbulutgiller, Betül: Yeni Medyada Nefret Ve Ayrımcı Söylem: Gazetelerin Twitter Hesapları Üzerine Bir Analiz, Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre Yeni Medya Yayıncılığı, 26-27 Şubat 2015, İstanbul Kongre Kitabı, s.374 vd., <https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/ymk-2.pdf> , İET:16/08/2025
- Karan, Ulaş: Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk, s. 84; Demirbaş, s.2695
- Karan, Ulaş: Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi, Anayasa Yargısı, S. 32, Y. 2015, s.235 vd.
- Karan, Ulaş: Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi, Sıfır Ayrımcılık Derneği, Haziran 2017, <https://minorityrights.org/app/uploads/2023/12/mrg-rapor.pdf> , İET: 17/07/2025
- Korkmaz, Yasemin:"Türkiye Yazılı Basınında Nefret Söylemi", a IPS İletişim Vakfı / Bianet, Temmuz 2024, https://static.bianet.org/2024/07/turkiye-yazili-basininda-nefret-soylemi.pdf?utm_source İET: 12/06/2025
- Kotan, Cem: "Türkiye'de Siyasi Muhalefet ve Demokrasi: Tarihsel Bir Okuma", Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi Nisan 2022, Cilt. 8 (1), s.19-33
- Kuş Mumcu, Müge: "Hoşgörü"nün Yokluğu: Türkiye'de Lgbt Bireylere Yönelik Nefret Suçlarına Felsefi Bakış", Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 22 (1), 319-339.
- Milli Güvenlik Kurulu, 26/5/2016 Tarihli MGK Toplantı, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/26-mayis-2016-tarihli-toplanti>, İET:01/08/2025
- Milli Güvenlik Kurulu, 30 Ekim 2014 Tarihli MGK Toplantısı, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-ekim-2014-tarihli-toplanti>, İET:01/08/2025

- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Ministerial Council, Combating Hate Crimes, Decision No. 9/09, 2 December 2009, Ministerial, Athens 2009, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>, İET: 30/06/2025
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Civil Society Contributions to the ODIHR's Annual Hate Crime Reporting, https://hatecrime.osce.org/sites/default/files/2023-02/2022_ODIHR_HCR_factsheet_CS_en_FINAL.pdf, İET:20/06/2025
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Understanding the Needs of Hate Crime Victims, OSCE/ODIHR 2020, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, s.8, İET:19/06/2025
- Öndül, Hüsnü: OHAL KHK'LARI ve İnsan Hakları Mücadelesine etkileri, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Aralık 2021, s.20 vd.
- Özarslan, Sevinç: "Kadın polis, gözetimdeki kadınlara asitle işkence yaptı", 22.05.2020, <https://www.patreon.com/posts/kadin-polis-37398216>, İET: 25/09/2025
- Özbey, Özcan: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları", AÜHFD, Y. 2013, C.62, S.1, s.100
- Özcan, Muzaffer Turan: "Giorgio Agamben – Homo Sacer, Biyoiktidar ve İstisna Hali: Yaşamın Siyaseti Üzerine Bir Felsefe" (2025, 1 Nisan), Filomythos. <https://www.filomythos.com/homo-sacer-kutsal-insan-ve-yasamsal-dislanma/#:~:text=%C4%B0stisna%20hali%20bu%20ba%C4%9Fflamda%20yaln%C4%B1zca,b%C3%B6lgeler%20%C3%BCzerinden%20yeniden%20in%C5%9Fa%20et%20mektir.>, İET:15/09/2025
- Özdalga, Elisabeth: 'Worldly Asceticism in Islamic Casting: Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism', Critique, no. 17 (Fall 2000): 83-104
- Özmen, Sümeyye/Erdem, Ramazan: "Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2018, C.23, S.1, s.185-208; <https://www.scribd.com/document/726873669/Yasemin-%C4%B0nceo%C4%9Flu-Nefret-Soylemi-Ve-Nefret-Suclar%C4%B1-Ayr%C4%B1nt%C4%B1-Yay%C4%B1nlar%C4%B1>, İET: 28/07/2025
- Pembe Hayat/Kaos GL, "Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi", Ankara 2019, <https://kaosgldernegi.org/images/library/2015medyadalgbt.pdf> İET: 12/06/2025
- Salman, Feray/Ergün, Aysel: " Kapatılan Basın, Yayın, Radyo, Televizyon ve Haber Ajansları", OHAL Düzenlemeler Ve Uygulamalar-8, 09/01/2017, <https://m.bianet.org/bianet/medya/182458-kapatilan-basin-yayin-radyo-televizyon-ve-haber-ajanslari>, İET: 28/07/2025
- Sendika Org, "MEB'den öğrencilere 15 Temmuz kitapçığı: Erdoğan'ın önsözü, FETÖ'nün tanımı", 19.09.2016, <https://sendika.org/2016/09/mebden-ogrencilere-15-temmuz-kitapcigi-erdoganin-onsozu-fetonun-tanimi-376615/>, İET: 10/07/2025

- Solidarity with Others, 'FETÖ' Nefret Söylemi, https://www.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_5ecf81b447cd409bbecc4f85b66f01dc.pdf, s.6, İET:18/06/2025
- Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi: "FETÖ ! ", Nisan 2023, s. 7, https://tr.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdf, İET:16/08/2025
- Solidarity With Others, Gülen Hareketi Mensuplarına Karşı Yürütülen Nefret Suçu İzleme Projesi, <https://www.solidaritywithothers.com/>, İET: 30/07/2025
- Solidarity With Others, Statistics, Hate Speech Against the Gulen Movement [2015 - 2020], <https://en.nefretsucu.com/statistics>, İET:30/07/2025
- Solidarity With Others,Türk Medyasında Gülen Hareketine Karşı Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Ötekileştirme, Zulüm ve Baskı, https://hatemonitoring.com/wp-content/uploads/2023/07/report4_tr.pdf, İET: 30/07/2025
- Stichting Justice Square, AIHM Yalçinkaya Kararı ve Güncel Yargılamalara Etkisi, Stichting Justice Square Yayınları, Yayın No: 4, <https://justicesquare.org/aihm-yalcinkaya-karari-ozeti-ve-guncel-yargilamalara-etkisi/>, İET: 29/09/2025
- Şahiner, Fatih: Medyada Nefret Söylemi, 11.05.2023, <https://www.tr724.com/medyada-nefret-soylemi/>, İET: 28/07/2025
- Tanör, Bülent: “Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası”, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1969, s. 27
- The Arrested Lawyers Initiative, “Türkiye: Harrowing details of torture at the Afyon Police HQ”, 25 February 2024, <https://arrestedlawyers.org/2024/02/25/turkey-harrowing-details-of-torture-at-the-afyon-police-hq/>, İET: 25/09/2025
- The Syrian Observer, “918 Examples of Hate Speech Against Syrians in Turkish Media Over 2018”, 16.09.2019, https://syrianobserver.com/foreign-actors/918-examples-of-hate-speech-against-syrians-in-turkish-media-over-2018.html?utm_source İET: 26/05/2025
- The Washington Institute For Near East Policy, “Turkish Backlash:How Street Interviews Spread Anti-Syrian Refugee Sentiment”, Sude Akgundoğdu, Policy Notes, March 2023 No. 131, https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkish-backlash-how-street-interviews-spread-anti-syrian-refugee-sentiment?utm_source İET: 26/05/2025
- TİHEK, Nefret Söylemi ve Nefret Suçları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 08.09.2022, <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/1662712481.pdf> , İET: 17/07/2025
- TİHV, “Sakarya’da Kürt mevsimlik tarım işçilerine yönelik ırkçı saldırı hakkında”, 05.09.2020, <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/sakaryada-kurt-mevsimlik-tarim-iscilerine-yonelik-irkci-saldiri-hakkinda/?utm>, İET: 03/07/2025
- TİHV, 29 Mayıs 2019 Günlük İnsan Hakları Raporu, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/29-mayis-2019-gunluk-insan-haklari-raporu/> , İET:15/09/2025

- Tuncel, Gökhan / Bakan, Selahaddin: "Türkiye Demokrasisinin Aksak Ayağı: Muhalefet", Journal of Yaşar University 2013 8(31), s.5341-5370
- Turam, Berna: 'Between Islam and the State: The Politics of Engagement: The Engagements between the Gülen Community and the Secular Turkish State', Doktora Tezi, McGill University, Montreal, 2001
- Türay, Aras: Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu, Ankara 2016
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 15 Temmuz Darbe Girişimi Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Ocak 2017, s.456, <https://www.turkiyehukuk.org/wp-content/uploads/2021/05/KOMISYON-RAPOR-2021.pdf>, İET: 05/09/2025
- Türkiye Raporu, Nefret Öldürür: LGBTİ bireylere Yönelik Şiddetin Karnesi, 21.06.2022, <https://turkiyeraporu.com/arastirma/nefret-oldurur-lgbti-bireylere-yonelik-siddetin-karnesi-8667/> İET: 12/06/2025
- ULFED, "Suriyelilere Yönelik Nefret Söylemi Hakkında", 12 Haziran 2022, <https://ulfed.org/official-statements/suriyelilere-yonelik-nefret-soylemi-hakkinda/> İET: 26/05/2025
- United Nations High Commissioner for Human Rights , Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East , January – December 2017, March 2018, s.3
- United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech, s.2, <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>, İET: 20/05/2025
- United Nations, Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_51_Advance_Edited_Version.pdf; https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_47_Advance_Edited_Version.pdf, İET:15/09/2025
- Weber, Anne: Manual On Hate Speech, Council of Europe Publishing, Sep.2009, s.3
- Wikipedia, "17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu", https://tr.wikipedia.org/wiki/17-25_Aral%C4%B1k_Yolsuzluk_ve_R%C3%BC%C5%9Fvet_Operasyonu, İET:22/05/2025
- Wikipedia, "Üstün Irk", https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cst%C3%BCn_%C4%B1rk, İET: 25/05/2025
- Wikipedia, Zaman, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete)), İET:02/08/2025
- Yanardağoglu, Eylem: Başkanlık Sistemi ve Medya Özgürlüğü, 22/09/2022, <https://daktilo1984.com/d84intelligence/baskanlik-sistemi-ve-medya-ozgurlugu/>, İET: 27/07/2025

- Yardımcı, Gizem: Manevi Şiddet Temelinde Nefret Söylemi Ve Nefret Suçları, https://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_11_GizemYard%C4%B1mc%C4%B1_manevi%20%C5%9Fiddet%20temelinde%20nefret%20s%C3%B6ylemi%20ve%20nefret%20su%C3%A7lar%C4%B1.pdf, İET:19/05/2025
- Yeneroğlu, Mustafa: "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları", Eylül 2021, <https://cdn.devapartisi.org/422/Hukuksuzlugun-Siradanlasmasi.pdf>, s.2, İET:16/08/2023
- Yeneroğlu, Mustafa: "Beşizlerin annesi ve babası gerçekten terörist mi?", 06.02. 2024, <https://serbestiyet.com/featured/besizlerin-annesi-ve-babasi-gercekten-terorist-mi-156565/>, İET: 01/10/2025
- Yeşil, Ufuk: Anayasa Mahkemesinin Güncel Yargılamalar Kapsamında Yapılan Başvurularda Tarafsızlık, Bağımsızlık Ve Etkililik Sorunsali, <https://justicesquare.org/anayasa-mahkemesinin-guncel-yargilamalar-kapsaminda-yapilan-basvurularda-tarafsizlik-bagimsizlik-ve-etkililik-sorunsali/>, İET:15/10/2025
- Yıldız, Ali/Spencer, Leighann: The Erosion of Property Rights in Turkey, 28.05.2020, <https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/5/28/the-erosion-of-property-rights-in-turkey> , İET: 05/09/2025
- Yıldız, Müyesser, "Bir Mahkeme Genelkurmay'dan "İşkenceciler"in Adresini İstedi!.." 22/06/2018, <https://muyesseryildiz.com/2018/06/22/bir-mahkeme-genelkurmaydan-iskencecilerin-adresini-istedi/> , İET: 25/09/2025